

کریشان چاندەر (ھندوستان)

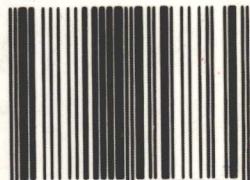
سەرگەردان ئاشق مەشوقلار

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 7-228-05776-7
I·2152(民文)定价:11.70元

ISBN 7-228-05776-7

9 787228 057764 >

15
1351.45
2

كرىشان چاندر (ھىندىستان)

سەركەزىدان ئىكشىق مەشوقلار

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەخمەت ئىمىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

流浪恋人/(印)钱达尔著;艾合买提·伊敏译.

乌鲁木齐:新疆人民出版社,2000.6

ISBN 7-228-05776-7

I. 流… II. ① 钱… ② 艾… III. 长篇小说—印度—
现代 IV. I351.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2000) 第 29643 号

责任编辑:帕提古丽·米吉提

封面设计:艾克拜尔·萨里

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码:830001)

新疆新华书店发行

新疆司法印刷厂印刷

787×1092毫米 32开本 8.375印张 2插页

2000年7月第1版 2000年7月第1次印刷

印数:1—3060

ISBN7-228-05776-7/I·2152 定价:11.70元

بۇ كىتاب خۇنەن خەلق نەشرىياتىنىڭ 1986 - يىل 4 - ئاي 1 - نەشرى، 1986 - يىل 4 - ئاي 1 - باسمىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据湖南人民出版社 1986 年 4 月第 1 版 1986 年 4 月第 1 次印刷本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررىرى: پاتىگۈل مەجىت
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالھ

سەرگەردان ئاشىق - مەشۇقلار

ئاپتورى: كىرىشان چاندر (ھىندىستان)
تەرجىمە قىلغۇچى: ئەخمەت ئىمىن

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ ئەدلىيە باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

فورماتى: 787×1092 مىللىمېتىر، 1/32

باسما تاۋىقى: 8.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2

2000 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى

2000 - يىل 7 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تراژى: 1-3060

ISBN7-228-05776-7/I. 2152

باھاسى: 11.70 يۈەن

بىرىنچى قىسىم

ئېغىر كۈنلەردە تونۇشۇش

نەي ئۇلارغا بۇ دۇنيادا يەتكىلى
بولمايدىغان ئارزۇ - ئارمانلىرىنى، تەل -
پۈنۈشلىرىنى، ئەلەملىك ئۈمىد - تىلەكلە -
رىنى ئەسلىتەتتى. دېمىسىمۇ، ئۇلار شۇ
غايىبانە ئىستەكلىرىگە يېتىش يولىدا قان -
چىلىك ئازاب - ئوقۇبەت، دەرد - ئە -
لەملەرنى چەكمىگەن دەيسىز.

ئۆزى تىنىمىسىز، گەپلىرى پوڭ - پوڭ، ھېچكىمدىن ھېيىقماي، ئۇدۇل كەلگەنگە چاقچاق قىلىپ يۈرۈۋېرىدىغان بۇ بەستىلىك يىگىتنى خەقلەرنىڭ ھەممىسى جاڭگىلى ①، دەپ چاقىراتتى. دادىسى ئۇنىڭ تىزگىنىنى ھەرقانچە تارتىپ تۇر-سىمۇ، كىچىكىدىنلا ئانىسىز قالغان بۇ يىگىتنى ئۆيىگە باغلاپ قويالايدۇ، دەمىسىز. ئۇ خۇددى ئىچىدە يادا تاش ئىپادە بىر يەردە جىم ئولتۇرالمىدى. دېھقان دادىسىغا ئوخشاش ساپاننىڭ قولى بولۇپ ئۆتۈشنى خالىمىغاچقا، ھەدەپسە بىر باھانە تېپىپ دادىسىدىن قېچىپ يۈرەتتى.

ئۇنىڭ كەنتى جايلاشقان تاغ باغرىنىڭ ئۈستىدە قويۇق ئورمانلىق، ئاستىدا ئۇزۇن بىر تاشيول بار ئىدى. جاڭگىلىنىڭ شۇ ئورمانغىمۇ، تاشيولغىمۇ مېھرى كۈچلۈك ئىدى. كۈندۈزلىرى ئورماندا يۈرەتتى، ئورماننىڭ ھەممە يېرىنى خۇددى شەھەرلىكلەر ئۆزلىرىنىڭ كوچا، رەستىلىرىنى بىل-گەندەك پىششىق بىلەتتى. ئۇ ھەرقانداق توشقاننىڭ ئۇۋىسىنى تاپالايتتى، بۆكەننىڭ ئىزىنىمۇ ئىلغا قىلالايتتى، ھەتتا چۈش-لەردە بۇلاق بېشىغا يولۋاس كېلىدىغانلىقىنىمۇ بىلەتتى؛ پۈتۈن ئەتراپ يېشىل كىمخابقا چۈمكەلگەن، رۇخسىگۈللەر تارتىد-.

① جاڭگىلى — جاڭگاللىق، ياۋايى دېگەن مەنىدە.

غان ھالدا كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا ناز بىلەن كۆز تىكىۋاتقان چاغلاردا، ئېيىقلارنىڭ ئۆڭكۈردىن چىقىپ، قارىغايىلارغا يامىدى. شىپ ئۆسكەن شۇڭلاردىن مارجاندەك ساڭگىلاپ تۇرغان شىر-نىلىك ئۈزۈملەرنى، يەنە ياڭاقلىرىنى، بال - ھەسەللەرنى يېگىدى. مى كېلىدىغانلىقىنىمۇ بىلەتتى.

ئايدىڭ كېچىلەردە، بۇغا - ماراللار چىمەنزار تاغ باغرىدىكى كاۋو دەرىخىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ئۆزىدىكى ئىپارنىڭ خۇش پۇرىقىدىن مەست بولغان ھالدا خۇددى ئۇسسۇلغا چۈشكەندەك ئويناقشىپ كېتەتتى. بۇنداق چاغلاردا، جاڭگىلى قانداقتۇر بىر غەشلىككە چۆمۈپ ئىختىيارسىز ھالدا نەي چېلىشقا باشلايتتى. ئۇ كەنت بويىچە ئۇستا نەيچى ئىدى. ئايدىڭ كېچىلەردە ئورماندا تۇرۇپ نېيىنى ياڭراتقاندا، بەزىلەر ئۇيقۇسىدىن ئاستا ئويغانسا، بەزىلەر پاراڭلىرىنى توختىتىپ ياكى غىزالىنىشتىن توختاپ نەي ئاۋازىغا قۇلاق سالاتتى. چۈنكى، نەي ئاۋازى ئۇلارغا بىرى كۆڭۈل كۆيىنى ئىزھار قىلىۋاتقاندا، بىلىنەتتى، ئۇلارغا بۇ دۇنيادا يەتكىلى بولمايدىغان ئارزۇ - ئارمانلىرىنى، تەلپۈنۈشلىرىنى، ئەلەملىك ئۈمىد - تەلەكلىرىنى ئەسلىتەتتى. دېمىسىمۇ، ئۇلار شۇ غايىبانە ئىستىتەكلىرىگە يېتىش يولىدا قانچىلىك ئازاب - ئوقۇبەت، دەرد - ئەلەملەرنى چەكمىگەن دەيسىز.

ئادەتتە ئۇنىڭ دادىسىغا، بالاڭنى ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىغا سالالمايسەن، دەپ تاپا قىلىدىغان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ نېيىنى ئاڭلىغاندا ئۇنى دەررۇ كەچۈرۈۋېتەتتى. ئەلۋەتتە، جاڭگىلى ئۇنچىلىك يارامسىز يىگىتمۇ ئەمەس، دادىسى ئاغرىپ قالغان چاغلاردا ئېتىزنىڭ پۈتۈن ئىشىنى ئالدىغا تارتىپ ئىشلەۋېرەتتى، يەنە ئورماندىن ئوتۇن ئەكېلەتتى، ئۆكۈزلىرى ئۈچۈن

خەتەرلىك جايلارغا چىقىشتىنمۇ قورقماي، ئوت - چۆپنىڭ ئوبدان، يۇمرانلىرىدىن ئۇزۇپ كېلەتتى. ئورماندىن ھەسەل، ياۋا ياڭاق، چېقىر ئۈزۈملەرنى يىغىپ كېلىدىغىنىمۇ يەنە شۇ ئىدى. كۆز كۈنلىرى شاخ - شۇمبىلارنى ئەكېلىپ ئۆگزىگە ياپاتتى، ئۈستىدىن لاي سالاتتى، شۇڭا ئۆيدىن ھەرگىز تامچە ئۆتمەيتتى.

قىش كېلىشى بىلەنلا ئىدىر، دالىلار قار بىلەن قاپلىناتتى. قىش تۇمانلىرى ئېتىز - ئېرىقلاردىن تارتىپ، يىراق - يىراق - لارغا سوزۇلغان دەرەخلەرنىڭ يالڭاچ شاخلىرىغىچە مۇز - قىرودىن ئىزىنى سېلىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. مۇشۇنداق چاغلاردا، جاڭگىلى كەنتتىن چىقىپ بىر قىيا تاشنىڭ ئۈستىگە كېلىپ ئولتۇراتتى - دە، لىنىدەك سوزۇلۇپ ياتقان تاشيولغا كۆز تىكەتتى. بۇ تاشيولنى ئاق قار بىلەن قاپلانغان دالىلاردىن ئۆتۈپ، يىلبويى قار كۆرمەيدىغان ئاللىقانداق بىر شەھەرگە تۇتەشيدىغاندەك كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا، ئۇ شەھەر كۈندۈزلىرى ئالتۇندەك قۇياش نۇرىدا جىلۋىلەنسە، كېچىلىرى كۈمۈش رەڭ چىراغلارنىڭ نۇرىغا بۆلىنىپ ياتاتتى. جاڭگىلىنىڭ كەنتىدە تۆت ئەدىيال يېپىنمىسا ئادەم ئۆزىنى ئىسسىنالمىدىغان قاتتىق سوغۇق بولاتتى. ھالبۇكى، ئۇ بىرلا ئەدىيالىنى يېپىنىپ كېچىگە جاقىلداپ تىترەپ چىقاتتى. لېكىن، ئۇ شەھەردە ئادەمنى تاتلىق ئۇخلىتىدىغان ئىسسىق، يۇمشاق يوتقان - كۆرىپلەر بار ئىدى.

جاڭگىلى ناھايىتى ساغلام يىگىت، ئۇنى قەھرىتان سوغۇقمۇ قورقۇتالمىتتى. لېكىن، دادىسى سوغۇققا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى. بەزىدە دادىسىنىڭ سوغۇقتىن چىشىلىرى كاسىلاپ، پۇت - قوللىرىنىڭ ئۇيۇشۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەندە

ئۇ ناھايىتى ئازابلىناتتى، دەرھال ئاشۇ شەھەرگە بېرىپ بىر يىپەك يوتقاننى كۆتۈرۈپ كېلىپلا مازلىرى چۇۋۇلۇپ كەتكەن ئەسكى كۆرىنىشنىڭ ئۈستىدە ياتقان دادىسىنى بېشىدىن ئايىغىغا - چە چۈمكەپ قويغۇسى كېچىكتەتتى. لېكىن، جاڭگىلىمۇ كەنتتىكى نۇرغۇن كىشىلەرگە ئوخشاش، جازانخورغا قەرزگە بوغۇلۇپ نامراتچىلىقتا ئۆتۈۋاتقاچقا، ئۇ ئارزۇسى تاتلىق خە - يال پېتى قالمۇپىرەتتى.

راستىنى ئېيتقاندا، بۇ جاڭگىلىنىڭ تاتلىق خىيال سۈردە - دىغان ۋاقىتلىرى ئىدى. بۇنداق چاغلاردا، ئادەمگە ھەرقانداق ئازاب - ئوقۇبەتمۇ تەسىر قىلالمايدۇ. ئەسلىدىمۇ ھېچكىمدىن ھېسسىيەلىنىدىغان بۇ تۈرگۈن يىگىت دادىسىدىنمۇ قورقمايتتى، بايلاردىنمۇ قورقمايتتى، ھەر كۈنى ئۆيگە كېلىپ ئۆزلىرىگە تاماق ئېتىپ بېرىدىغان ھامما ئاچىسىدىنمۇ قورقمايتتى. ئالە - يىپ قاراپ سالسا، دەررۇ بالا - قازاغا ئۇچرايمىز، دەپ ھەممە ئادەم بۇ خوتۇندىن قورقۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن جاڭگىلى قورق - مايتتى. دەرۋەقە، يىرتقۇچ ھايۋانلاردىنمۇ قورقمايدىغان يە - گىت ئادەمدىن قورقىدۇ دەمسىز!؟

ئۇنى ھېچكىمدىن قورقمايدۇ دېدۇق. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ قورقىدىغانلىرىمۇ بار ئىدى. ئۇ كەنتتىكى چىرايلىق قىزلاردىن قورقاتتى. راست، شۇ قىزلارنىڭ بۇلاقتەك ئويناق كۆزلىرى ئۇنىڭغا نېمىلەرنى دەيدىغاندۇ - ھە؟ باشلىرىدىكى سۇ كومىزدە - كىنىنىڭ سالىمىقىدىن تولغىنىپ كېتىۋاتقان ئەۋرىشىم بەللەر ئۇنىڭغا نېمىلەرنى ئىما قىلىدىغاندۇ؟ بۇلاق بېشىغا سەپ تار - تىپ كېتىۋاتقان قىزلار ئۇنى كۆرگەندە نېمىشقا كۈلۈمسىرىدە - شىدىغاندۇ؟ تېخى بىر - بىرىنىڭ قۇلاقلىرىغا كۇسۇرلىشىپ، پاراقلاپ كۈلۈپ كېتىشلىرىچۇ! بۇنداق چاغلاردا، پۈتۈن جا -

ھان ھەرە ئۇۋىسىغا ئايلىنىپ قالغاندەك، جاڭگىلىنىڭ قۇلىقى غۇڭۇلداپ كېتەتتى، نېمە قىلىشنى، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ تۇرۇپ قالاتتى. شۇ تۇرقى ئۇ ئادەم ئەمەس، خۇد-دى قېقىپ قويغان قوزۇقنىڭ ئۆزى ئىدى. قىزلارنىڭ مازاق كۈلكىسى بارغانسېرى ئەدىگىلى تۇرغاندا، ئۇ خۇددى ئۆزىگە سان - ساناقسىز ساداق ئوقى ئۇچۇپ كېلىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ، دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپ ئورمانلىققا قېچىپ كىرىپ كېتەتتى.

— جاڭگىلى...

قىزلار ئۇنىڭ كەينىدىن قىقاس سېلىپ قالاتتى.

— ھەي ياۋايى، ياۋايى!...

ھىندى كالىندارى بويىچە 1 - ئاي. ئىللىق قۇياش زېمىنغا سېخىيلىق بىلەن نۇرىنى سېپەتتى. ھاۋا شۇنداق يېقىملىق. جىلغىدىكى قار - مۇزلار ئېرىپ تۈگەپ، ئۇنىڭ ئورنىنى يېشىل ئوت - چۆپەر قاپلىغان، سۇۋادان تېرەكلەر سان - ساناقسىز يوپۇرماقلار بىلەن بېزەلگەن، ئامۇتلارنىڭ شاخلىرى ئاقۇچ رەڭ چېچەكلىرىنىڭ جىقلىقىدىن ئېگىلىپ كەتكەن، ئەتراپ خۇش پۇراققا چۆمكەلگەن مەزگىل ئىدى. جاڭگىلى كۈندىكى ئادىتى بويىچە پالتىسىنى ئېلىپ ئوتۇن كەسلىگىلى ماڭدى.

تاغ باغرىدىكى تاشيولنىڭ بويىدا گەنگونىڭ چايخانىسى بار ئىدى. بۇ چايخانا قوۋزاقلرى چالا ئاققانغان قارىغاي ياغى-چىدىن ياسالغانىدى. چايخانىنىڭ ئىچىدىن نەم تۇپراقنىڭ ھىدى ۋە دىۋىرقاينىڭ خۇش پۇرىقى كېلەتتى. بۇ يەردىن ئۆتتى-غان شوپۇرلار ۋە ھامماللار بۇ چايخانىغا بەك ئامراق ئىدى. گەنگو — بۇ تاغلىق ئادەم بەك ئوچۇق - يورۇق ئىدى.

چايخانسىغا سۈتنىڭ يېڭىسىنى، چاينىڭ ئوبدىنىنى ئىشلىد-
تەتتى. يېمەكلىكلىرىمۇ تاتلىق، سۆزىمۇ تاتلىق ئىدى. باھادا
ئادىل، ئۆزى سەمىمىي، قاراتوغرا بولغاچقا، شوپۇرلار ئۇنى
شەھەردىكى ھارامزادە دۇكاندارلارغا قارىغاندا ئەۋلىيا بىلەتتى.
جاڭگىلى بۇ چايخانغا ھەر كۈنى بىر باغلام ئوتۇن ئەكەپ-
لىپ بېرەتتى، ھەر باغلىمىغا يازدا ئۈچ ئەننا، قىشتا تۆت ئەننا
پۇل ئالاتتى، يەنە بىر پىيالە سۈت چاينى ھەقسىز ئىچەتتى.
گەنگو ئۇنىڭغا بەزىدە پۇرچاق ئۇنىدىن قىلىنغان چەلپەك، بە-
زىدە تاتلىق - تۇرۇملاردىن بېرەتتى. جاڭگىلى بولسا، بۇنىڭ
ھېسابىغا ئوتۇننى جىق - جىق باغلاپ ئەكەلەتتى. باشقىلار-
نىڭ بۇنداق يوغان باغلام ئوتۇنغا ھېچبولمىغاندا ئالتە ئەننا
بەرمىسە ئۇنىمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدىغان گەنگو ئۇنىڭ-
دىن بەك رازى بولۇپ كېتەتتى. ئىككىلا تەرەپ بىر - بىرىدىن
رازى بولغاچقا، بۇ سودىنى باشقا ئوتۇنچىلار ھەرگىز تارتىۋا-
لالمايتتى.

ئادەمنى ئىختىيارسىز ناخشىغا ئۈندەيدىغان بىر گۈزەل
سەھەردە جاڭگىلى ئورمانغا ماڭدى. يەردىكى شەبنەم باسقان
ئوت - چۆپلەر ئۇنىڭ تاپىنىنى يەڭگىل غىدىقلايتتى. ئۇ كېتە-
ۋېتىپ پالتىسىنى ئۆشنىسىگە تاشلىدى - دە، نەي چېلىشقا
باشلىدى. بۇلاق بېشىدا سۇ ئېلىۋاتقان قىزلار نەپەسلىرىنى
ئىچىگە يۇتۇپ جىممىدە بولۇشتى. توۋا، بۇ نەي ئاۋازى قىز-
لارنىڭ يۈرىكىگە نېمانچە تېگىدىغاندۇ؟ نەي ئاۋازى شۇ تاپتا
ئۆزلىرىنىڭ جاھاندا مەۋجۇتلۇقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغان ئۇنات-
ۋان قىزلارنى سۇدىن ئېلىپ ئوتقا تاشلىدى. كۆكلەم بىخلىرى
خۇددى ئۇلارنىڭ يۈرىكىنى يېرىپ چىقىپ، باھار چېچەكلىرى
ئۇلارنىڭ كۆكسىدە بەرق ئۇرغاندەك بىر ھال يۈز بەردى. ئاھ.

بۇ گۈزەل كۈينى ئاڭلىغان قىزلارنىڭ كومزەكلىرىنى كۆتۈرۈشكە قانداقمۇ ھەپسىلىسى قالسۇن؟! —

جاڭگىلى، بۇياققا كېلىپ كومزەكنى بېشىمغا ئېلىپ قويغىنا!

جاڭگىلى نېپىنى چېلىشنى توختاتتى. ئۇنى تۈۋلىغان كەنت باشلىقىنىڭ قىزى ئىدى. ئالتۇندەك سېرىق چاچلىق، يوغان كۆزلۈك، لالەرەڭ لەۋلىرى نېپىز كەلگەن بۇ قىز ئەۋرە-شىم بېلىنى يادەك ئەگگىنىچە، بىر قولىدا كومزەكنى تۇتۇپ تۇرۇپ، يەنە بىر قولىنى جاڭگىلىغا پۇلاڭلاتتى. جاڭگىلى ئۇنىڭغا ھاڭۋاقىنىچە قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— بېرى كەلسەڭچۇ! — ئۇ قىز ئۇنى ناز بىلەن چاقىردى، لېكىن جاڭگىلى قوزغىلالمىدى.

— مەيەرگە كېلىپ كومزەكنى بېشىمغا ئېلىپ بەرگىنە، جاڭگىلى!

جاڭگىلى كەينىگە بۇرۇلۇپلا ھەش - پەش دېگۈچە كۆزدىن غايىب بولدى.

قىزنىڭ ئېگىلىگەن قەددى خۇددى بىر يانى ھاسىل قىلغان، ھالبۇكى ئۇ يادىن ئېتىلغان ئوق نىشانغا تەگمىگەنىدى. ئۇ كېرىلىپ بېلىنى رۇسلىغاندا، ئۇ يادىن قارىسىلىدىغان ئاۋاز چىقىپ كەتكەندەك بولدى. قىز بارلىق ئەلىمىنى بۇلاقتىن ئالدى، خۇددى يېنىدىكى قىزلارنىڭ شوخ كۈلكىلىرىنىڭ بېلىگە تەپكەندەك، سۇنى تېپىپ چاچرىتىۋەتتى.

— ۋۇ بېشىڭنى يەيدىغان جاڭگىلى، شۇنداقمۇ ياۋايى بولامدىغان! — قىز شۇنداق دېدى - دە، كومزەكنى بېشىغا ئېلىپ قىزلار بىلەن كەنتكە قاراپ ماڭدى.

چېكىلىرىگە ئالما چېچىكى قىستۇرۇۋالغان بۇ قىزلارنىڭ

پۇتلىرىغا ھېلىدىن - ھېلى سوقۇلۇۋاتقان شېغىل تاشلار خۇد - دى يۈرەكلىرىگە تەگكەندە كلا بىلىنەتتى. ھەممىسىلا ئاجايىپ ھېس - تۇيغۇلارغا چۆمۈپ خىياللىرىنى يىغالماي قالاتتى ۋە ئەتراپقا ئۈمىدسىز نەزەر بىلەن تىكىلگىنىچە، كۆڭلىدە: «ئە - جەبا، بۇ نەس ئەتىياز بىزنى قىناش ئۈچۈنلا كەلگەن بولغىمىد - دى» دەپ نىدا قىلاتتى.

2

كۈن قىيىلغان چاغ بولدى. جاڭگىلى يەنىلا كائو دەرىخىدە - نى كېسىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ساپان سۇنۇپ كەتكەچكە، دادىسى ئۇنى ساپان ياساشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان قاتتىق ياغاچ - تىن ئەكېلىشكە بۇيرۇغانىدى. ئۇ يىلتىزنى قىزىل چۈمۈلىلەر يەۋەتكەن بىر كائو دەرىخىنى تاللىۋالدى. بۇ دەرىخ بەك قاتتىق ئىدى. جاڭگىلى ئۇنى كەسكۈچە چىلىق - چىلىق تەرلەپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىدە ھارغىنلىق سەزمىدى. قاتتىق ئىشلەش ئۇنىڭغا كۆڭۈللۈك بىلىنەتتى. ئۇنىڭدىن يۇمشاق - راق، بەزلىشەڭگۈ قارىغاي ياغىچىنى كېسىشكە خۇشى يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قارىغاي ساپان ياساشقا يارمايتتى. جاڭگىلى پالتىسىنى پۇلاڭلىتىپ بىر ئۇرۇۋىدى، پالتا دە - رەخنىڭ بىر ئاچمىقىغا سانجىلىپ قالىدى. ئۇ پالتىنى چىقىد - رىش ئۈچۈن كۈچەۋاتقاندا كەينىدىن بىر قول ئۇنىڭ يەلكىسىدە - نى تۇتتى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ ھامما ئاچىسىنى كۆردى.

— نېمە؟

— داداڭنى يىلان چېقىۋاپتۇ! — دېدى ھامما ئاچىسى ۋە

يەرگە موكللا ئولتۇرۇپ يىغلاپ كەتتى. جاڭگىلى بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇرۇپلا قالدى، كېيىن دەررۇ ئېسىنى تاپتى - دە، پالتىسى بىلەنمۇ كارى بولماي، ئۇدۇل كەتكە قاراپ يۈگۈردى. ھامما ئاچىسى بولسا، پوتلا- يېشىنى ئاققۇزۇپ قالدى. — دادا! دادا! — ئۇ ۋارقىرىغىنىچە كەتكە كىرگەندە چىرايىنى قايغۇ باسقان يۇرتداشلىرى ئۇنىڭغا يول بېرىشتى. ئۇ غەمكىن ھالدا سورىدى:

— دادام قەيەردە؟

— بىداچىنىڭ ئۆيى ئالدىدىكى ئامۇت دەرىخىنىڭ

تۈۋىدە، — دېدى بىر كەنتدىشى.

جاڭگىلى قۇچىقىنى ئاچقىنىچە:

— دادا، مەن كەلدىم، دادا! — دەپ ۋارقىراپ بىداچىنىڭ

ئۆيى تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. ئۇنىڭ ئاۋازى بوراندەك ياڭ-رايتتى، ۋاھالەنكى بۇ ئاۋاز ئەزرائىلنى چۆچۈتەلمەيتتى.

جاڭگىلى ئامۇت دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى تۆپىلىككە ياتقۇ-

زۇپ قويۇلغان، كۆكرىپ، ئىششىپ كەتكەن جەسەتنى كۆ-رۈپ، ئېتىلىپ بارغىنىچە ئۆزىنى ئۈستىگە تاشلىدى.

— دادا! ۋاي، بۇ نېمە قىسمەت، دادا!

جاڭگىلى ئۆزىگە ئاتىلىقنىمۇ، ئانىلىقنىمۇ يەتكۈزگەن بۇ

دادىنىڭ قەدرىگە تازا يېتەلمىگىنىگە ئۆكۈندى. ئۇ دادىسىنى

مەڭگۈ ئۆلمەيدىغاندەك، مەڭگۈ تېرىقچىلىق قىلىپ ئۆزىگە

ئاش - نان تېپىپ بېرىدىغاندەك ئويلىغان، ھالا بۈگۈنگە كەل-

گەندە مانا ئۇ ئۆلۈپ تۈگىگەنىدى.

— مەن باشقا كەتكە كېتىپ قاپتىمەن، — دېدى مۇشر

ئۇنىڭغا كۆڭۈل ئېيتىپ، — ئەگەر ئۆلگۈرۈپ كېلەلىگەن

بولسام، ئەپسۇن ئوقۇپ، ھۈرۈپ بولسىمۇ داداڭنى قۇتۇلدۇ-

رۇۋالغان بولاتتىم. لېكىن، باشقا كەنتكە كېتىپ قاپتىمەن.
ئەگەر ۋاقتىدا... ئەگەر ۋاقتىدا...

ئەگەر؟ ئەگەر مۇشۇ ۋاقتىدا ئۆلگۈرۈپ كېلەلگەن بولسا... ئەگەر يامغۇر ياغمىغان بولسا... ئەگەر قەھەتچىلىك يۈز بەرمىگەن بولسا... ئەگەر جازانىخورغا قەرزگە بوغۇلمىغان بولسا... ئەگەر ئوغۇل ئۆيلەيدىغان ئىش بولمىغان بولسا... ئەگەر؟ ئەگەر؟ كەمبەغەلنىڭ ھاياتى مۇشۇنداق «ئە-گەر، ئەگەر» دەپلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. «ئەگەر» بولمىسا، پەقەت «شۈكۈر» دەپ ئۆتىدۇ، خالاس.

جاڭگىلى دادىسىنى ئۆيىگە يۈدۈپ ئەكېتىۋېتىپ چوڭقۇر خىيال قاينىمىغا كىرىپ كەتتى.

راست، بىر چاغلاردا دادىسىمۇ ئۇنى مۇشۇنداق يۈدىگەن، يۈدۈپ بازارغا ئاپارغان، ئۇ يەردە ئۇنىڭغا چىرايلىق بىر پىچاق ئېلىپ بەرگەن. پىچاقنى ئۆزلۈكىدىن ئېلىپ بەرمىگەنمۇ راست، ئۇ ئەپپىرىسەن دەپ تۇرۇۋالغان. ئۇ پىچاقنى ئۇ ھازىر-غىچە يېنىدىن ئايرىماي كېلىۋاتىدۇ. بازار دېگەنمۇ كۆڭۈللۈك بولىدىكەن. تاغ قىزلىرى ساددا ياسىنىۋالغان، شەھەردىن كەلگەنلەر بولسا پۇزۇر كىيىنىۋالغان. ھېلىقى گۈلەڭگۈچىنىڭ پەيزىلىكىچۇ، تېخى...

ئۇ كۈنى دادىسىنىڭ ئاغىنىلىرى بىر يەردە ھاراق ئىچىش-ۋاتقانكەن. ئۇلار جاڭگىلىنىڭ دادىسىنى ھاراققا زورلىدى، لېكىن مۇشۇ دادا: «مەن ئوغلۇمنى ئەكەلدىم. ئۇنى يەنە كۈتۈرۈپ ئۆيىگە ساق-سالامەت ئەكەتمەسم بولمايدۇ، شۇڭا ھاراق ئىچمەيمەن» دەپ تۇرۇۋالدى. ئۇ كىشىلەر خېلى مەست بولۇپ شۇپ قاپتىكەن. شۇ گەپ بىلەنلا قىزىرىشىپ، جاڭگىلىنىڭ

دادىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولۇشۇپ كەتتى.

بازار تارقىغاندىن كېيىن مۇشۇ دادا يەنە بالىسىنى يۇدۇپ كېتىۋېتىپ: «مەن ئوغلۇمنى ھەرگىز يارامسىز قىلىپ قويماي-مەن، ھەرگىز ساپانىنىڭ قۇلى قىلىپ قويمايمەن. ئوغلۇم چوڭ بولغاندا كاتتا ئادەم بولىدۇ، شەھەرگە بېرىپ ئوقۇپ، مەلۇمات-لىق بولۇپ، ئەپەندى بولىدۇ. راست، ئوغلۇم چوقۇم ئەپەندى بولىدۇ» دەپ يول بويى ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپ كەتكەن ئەمەس-مىدى. بازاردىن ئۆيگە قايتقۇچە دادىسى ئۇنى يۇدۇپ، تاغ-قىرلاردىن ئېشىپ مانا مۇشۇنداق نىيەت قىلغان، ۋاھالەنكى بۈگۈنكى كۈندە قاراتۈرك ئوغلى شۇ دادىنى يۇدۇگىنىچە دەپنە گۈلخانغا ئەكېتىۋاتىدۇ.

«ئاد، دادا! شۇ چاغدا ھاراق ئىچكەن بولساڭ نېمە بولۇپ كېتەتتى. ھامىنى بىتەلەينىڭ بالىسى بىتەلەي بولىدىكەنغۇ. شۇ كۈنى سەنمۇ ئىچىپ قويغان بولساڭ، ئاغىنىلىرىڭدىنمۇ ئايرى-لىپ قالمىغان بولاتتىڭ، كۈنلىرىڭمۇ غېرىبلىقتا ئۆتمەيتتى. كەمبەغەلگە خۇدامۇ يار بولالمايدىكەن، بىز ھامان شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن نېرى بولالمايدىكەنمىزغۇ»...

جاڭگىلى ئۆيگە كېلىپ دادىسىنى پاخالغا ياتقۇزدى. شۇ ئەسنادا ھامما ئاجىسىمۇ كېلىپ، يىغلامسىرىغىنىچە ئۇنىڭغا غەم تاشلىغىلى تۇردى:

— ئۆيدە ھېچنېمە يوق. گۈلخان ياقىدىغان ياغاچلارغا سۈرتىدىغان كالا مېيىنى نەدىن تاپارمىز؟ گانگېننىڭ مۇقەددەس سۈيىنى بىزگە كىم ئەكېلىپ بېرەر؟ يەنە كامفورنى نەدىن تاپقۇلۇق؟

— ۋايتاڭ، مەنمۇ بىلمىدىم، — دېدى جاڭگىلى بېشىنى چايقاپ.

— ھەرىيەمە بولسا، داداڭنىڭ ئەدىيالى بولسىمۇ بار ئىدەن، كاھىنغا بەرگەندىم، ئۇ بىر ئامال قىلىپ بېرىدىغان بولدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جاڭگىلى زىممىسىدىكى ئېغىر بىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك بولدى.

— ناھايىتى ئوبدان ئىش قىپسەن، ھامما ئاچا.

— لېكىن، كېيەنلىك ماتانىڭ يولىنى قىلمىساق بولمايدۇ.

— ئۇنى قانداق قىلارمىز؟

ھامما ئاچىسى ئېچىۋېتىلگەن قۇلۇپى ساڭگىلاپ تۇرغان ئەسكى ساندۇقنى كۆرسىتىپ:

— ئىچىدە ئاپاڭدىن قالغان بىر تال كۈمۈش بىلەزۈك بار ئىدى. داداڭ ئۇنى بەك ئەتىۋارلاپ ساقلاپ كېلىۋاتقان. كېيەنەلىكىنى شۇنىڭغا تېگىشىدىغان بولدۇق.

— ئوبدان بوپتۇ، ھامما ئاچا.

— گۈلخان ياقىدىغان ئوتۇنچۇ؟

جاڭگىلى بايام ئالدىراشچىلىقتا ئورماندا كەسكەن ياغاچنى ھەم پالتىسىنىمۇ تاشلاپ كەلگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى - دە، دەررۇ ئورمانغا يۈگۈردى. ھامما ئاچىسى ئۇنىڭ نەگە يۈگۈرگەنلىكىنى تۇيۇپ تۇرسىمۇ كەينىدىن ۋارقىرىدى:

— تېزرەك قايتىپ كەل. كۈن پاتقان ھامان جەسەت كۆي.

دۈرۈلىدۇ!

كۈن پاتقۇچە جاڭگىلى بىرمۇنچە ئوتۇن يۈدۈپ كەلدى. ساپان ياساشقا ئىشلىتىدىغان بۇ ئېسىل ياغاچنىڭ ئاخىر بېرىپ دادىسىنىڭ دەپنە گۈلخانغا تۇتۇق بولىدىغانلىقىنى ئۇ نەدىدە مۇ ئويلىغان دەپسىز.

— ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ ئالدىغا نېمىمۇ قويارىمىز؟

دەپ ئەزمىلىك بىلەن يەنە غەم تاشلىغىلى تۇردى ھامما ئاچىد-سى، — تۆت نەزىرىنى قانداق قىلارمىز؟ كاھىنغا بېرىدىغان پۇلچۇ؟ جىمى غەمنى بىزگە تاشلاپ داداڭ ئۇ دۇنياغا كېتىۋالدى، مانا.

— راست، سەنمۇ ئويلاپ باقساڭ بولمامدۇ، — دېدى جاڭگىلى دادىسىنىڭ جەستىگە قاراپ پىچىرلاپ، — سەنغۇ ئۆلۈپ قۇتۇلدۇڭ، پۈتۈن غەم - قايغۇنىڭ ھەممىسى بىزگە قالدى، ئەمەسمۇ. ئىسقات، نەزىر، كاھىننىڭ ھەققى، ئو-تۇن... ھېلىمۇ ئوتۇننى ئۈزۈم ئەكەلدىم، بولمىسا بۇنىڭغى-مۇ پۇل كېتەتتى.

جازانىخور بىر چەتتە سۆزگە ئارىلاشتى:

— غەم قىلماڭ، ھامما، دەپنە، نەزىر - چىراغ ئىشلىرىنى مەن قىلىپ بېرىمەن. خاتىرجەم بولۇڭ، كاھىننىمۇ مەن رازى قىلىمەن. ھەممە پۇل مانا مەندىن.

— سىز بەكمۇ ياخشى ئادەم، — دېدى ھامما ئالىقانلىرىنى جۈپلەپ تەسىرلەنگەن ھالدا.

— بۇ كىشى ئەمدى ئۇ دۇنيالىق بولۇپ كەتتى. ئاخىرەت-لىكىنى ئوبدان قىلىپ بەرمىسەك، دوزاخنىڭ ئازابىنى تارتىدۇ، — دېدى جازانىخور ياخشىچاقلىق قىلىپ، — مەن ئىككى ئۆكۈزۈڭلارنىلا ئالسام بولىدۇ، — ئۇ يەنە جاڭگىلىغا دېدى، — داداڭ توي قىلغان چاغدا مەندىن ئىككى يۈز ئەللىك رۇپىيە قەرز ئالغان، ھازىرغىچە درى تۇرماق، ئۆسۈمىدىنىمۇ بىر تىيىن قايتۇرغىنى يوق. توي قىلىپ ئۆيگە خوتۇن ئەكىرىد-ۋالدى، بالىلىق بولدى، خوتۇنىمۇ ئۆلدى، بالىسىمۇ چوڭ بولدى، لېكىن قەرز يەنە شۇ يېتى.

دېھقان ھاياتىدا قەرز ياشنىڭ ئۇلغىيشىغا ئەگىشىپ ئۆل-

غىيىدۇكى، كېمەيمەيدۇ. يېزا تۇرمۇشىدىكى ئۆزگەرمەس قا-
ئىدىنىڭ بىرىنچىسى مانا مۇشۇ.

— ئەمەس، مەن ئۆكۈزلەرنى ئەكەتەي.

جاڭگىلى لام - جىم دېمەي ئۆينىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ئىك-
كى ئۆكۈزنى يېتىلەپ كەلدى. جازانخور چۇلۇۋۇرنى قولىغا
ئېلىپ:

— جاڭگىلى، داداڭنى يىلان چېقىپ ئۆلتۈرۈپ قويغىنىغا
مەن بەك ئېچىندىم، — دەپ قويدى. جاڭگىلى يەرگە قارىغىنى-
چە بېشىنى تاتىلىدى. بىرەر ئىش كالىسىدىن تازا ئۆتمىگەن-
دە، ئۇنىڭ مۇشۇنداق قىلىدىغان ئادىتى بار ئىدى.

دادىسى ئۆلسە يىغلىمىغان ئادەم ئۆكۈزلىرىدىن ئايرىلىپ
قالسا يىغلايدۇ، دەمىسىز. ئۆيىدىكى پالاستىن، جابدۇقلاردىن،
ئانىسىنىڭ بىلەزۈكىدىن ئايرىلىپ قېلىشمۇ ئۇنىڭغا تەسىر
قىلالمىغانىدى، لېكىن جەسەت كۆيدۈرۈلۈشتىن ئاۋۋال ھامما
ئاچىسى ئۇنىڭ چېچىنى كېسىپ خالتىغا سالغاندا ئۇ ئۆزىنى
تۇتالماي ھۆڭگىرەپ يىغلىۋەتتى. چۈنكى، ئۇ دادىسىنىڭ
راستىنىلا ئۆلگەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا تىكەندەك يال-
غۇز قالغانلىقىنى پەقەت شۇ چاغدىلا ھەقىقىي ھېس
قىلىپ يەتكەنىدى.

دادىسىنىڭ تۆت نەزىرىمۇ تۈگىدى، ئون ئۈچ نەزىرىمۇ
تۈگىدى، ئەمدى ھامما ئاچىسىنىڭ ئاغزى ئېچىلغىلى تۇردى:
— نەزىر - چىراغلارمۇ تۈگىدى. ئېتىزغا چىقماي ئولتۇ-

رۇپرەمسەن، يا مەن سېنى باقمەنمۇ؟

— ئۆكۈزلەرنى جازانخور ئەكەتكەن تۇرسا، ھامما

ئاچا، — دېدى جاڭگىلى دۇدۇقلاپ.

— ئەگەتكەن بولسا، ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ قىلىپ
ئالمامسەن، يالۋۇر!

— مەن ھەرگىز خەققە يالۋۇرمايمەن.

— ئەمىسە، ئاچ ئولتۇرۇپ ئۆل، — ھامما ئاچىسى چالۋا.
قىغىنىچە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

جاڭگىلى ئۆيدە خېلى ئولتۇرغان بولسىمۇ، ھامما ئاچى-
سى قايتىپ كىرمىگەچكە، ئاخىر بولماي ئورنىدىن تۇرۇپ
جازانىخورنىڭ ئۆيىگە ماڭدى.

جازانىخور ئۆنىڭغا ئۆكۈزلەرنى بېرىپ تۇرۇش ئۇياقتا
تۇرسۇن، تېخى ئاللىقانداق بىر پۇلنى تۆلەيسەن، دەپ تۇرۇۋال-
دى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، جاڭگىلىنىڭ دادىسى ۋوكىياغا كې-
پىل بولۇپ، جازانىخوردىن ئىككى يۈز رۇپىيە قەرز ئېلىپ
بەرگەن. ۋوكىيا ھېلىغىچە ئۇ پۇلنى قايتۇرمىغان، ھەتتا ئۆز-
مۇ كەنتتىن يوقىلىپ كەتكەنىكەن.

— بۇ قانداق بولغىنى، — دېدى جاڭگىلى، — ئۇ ئۆزى
بولمىسا، ئۇنىڭ قەرزى مېنىڭ بوينۇمدا بولامدەكەن؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جازانىخورنىڭ جۇدۇنى ئۆرلىدى:

— نەچچە يىلدىن بۇيان ئادەمگەرچىلىك قىلىپ بۇ ئىشنى
يۈزۈڭگە سېلىشىمىسام، ئەجەب ئۆزۈڭنى بىلىشمەي قاپسەن.
ئەمدى سەن خەقتىن چوقۇم بۇ پۇلنى قۇستۇرىمەن.

جازانىخور ھېسابات دەپتىرىنى ئېچىپ، جاڭگىلىنىڭ دا-
دىسى بىلەن ۋوكىيا قول قويغان بىر ھۆججەتنى كۆرسەتتى.
— مانا كۆردۈڭمۇ، ئىككى يۈز رۇپىيە، ئۆسۈمنى قوش-
قاندا تۆت يۈز ئەللىك رۇپىيە بولدى، مانا.

— بۇنى ۋوكىيا تۆلىمەمدۇ؟

— ۋوكىيا بولمىسا، روھى تۆلەمدۇ؟! ئۇ يوقاپ كەتكىلى

نەچچە يىل بولدى. سەن داداڭ چىچىپ قويغان پوقنى ئادالىماي-
مەن، دەمسەن!؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جاڭگىلىنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى.
— مېنى دادام ئوغۇل بالا دەپ تاپقان، بولدى، مەن گەدە-
نىمگە ئالاي. ئەگەر تۆلىيەلمىسەم، ئورنىغا يېرىمنى بولسىمۇ
بېرىمەن. ئاۋۋال ماڭا دەپ بېرىڭ، ۋوكىيا نەدىكەن ھازىر؟
جازانسخور بىرمۇنچە خەت - چەكلەرنى ئاخشۇرۇپ، ئار-
سىدىن كونا بىر خەتنى ئالدى - دە، جاڭگىلىغا بېرىپ:
— ئىككى يىل بۇرۇن ۋوكىيا بومبايدىن بۇ خەتنى ئەۋەتىپ-
تىكەن، ئۈستىدە ئادرېسى بار. مۇشۇ خەتتىن كېيىن سۇغا
چۈشكەن تاشتەك يوقاپ كەتتى. مۇشۇ ئادرېسقا قارىتىپ بىر-
نەچچە پارچە خەت يازدىم، پەقەت جاۋاب قايتۇرمىدى، —
دېدى.

جاڭگىلى خەتنىڭ ئالدى - كەينىگە نەچچە قېتىم قارىۋې-
تىپ، پەم بىلەن قاتلاپ يانچۇقىغا سالدى - دە، جازانسخورنىڭ
ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

3

بىر كۈنى كەچتە جاڭگىلى تاغدىن چۈشۈپ گەنگونىڭ
چايخانىسىغا كەلدى. ھاۋا ناھايىتى سوغۇق، جاڭگىلى بىرلا
ئەدىيال يېپىنىۋالغانىدى. گەنگو ئۇنىڭغا سۈتلۈك چاي قۇيۇپ
بەردى.

چايخانىنىڭ ئىچى شۇنداق ئىسسىق ئىدى. ۋاراقشىپ
قايناۋاتقان سۇدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان ھور ئادەمگە يېقىملىق تۇي-
دۇ.

غۇ بېغىشلايتتى. كۆيۈۋاتقان ئوچاقنىڭ شولىسىدا يۈز - كۆز - لىرى قىزارغان گەنگو جاڭگىلىغا خۇددى ئەۋلىيادەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

گەنگو ھەر كۈنى شەھەردىن كەلگەن شوپۇر، ھاممالار بىلەن ئالاقە قىلىپ يۈرگەچكە، تاغلىقلار ئۇنى جىق نەرسە بىلىدۇ، دەپ قارايتتى، ھېچكىممۇ ئۇنىڭ ئەقىللىقلىكىگە گۇمان قىلمايتتى. جاڭگىلى بولسا تېخىمۇ شۇنداق، ئۇنىڭغا بەك ئىشىنەتتى.

— ئەمدى قاچان ئېتىزغا چىقىپ ئىشلەيسەن؟ — سورىدى گەنگو جاڭگىلىدىن.

— ئۆكۈزىمىز يوق تۇرسا، گەنگو، — دېدى جاڭگىلى ئۇھ تارتىپ قويۇپ. گەنگو بىرلىگەن بوغۇرساقنى ئوچاقنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئىسسىقچاق ئويغا چۈمگەن ھالدا: — ئوبدان بىر جۈپ ئۆكۈز ئىككى يۈز رۇپىيىگە كېلەتتى، — دېدى.

— ئىككى يۈز رۇپىيە دېگەننىڭ قانچىلىك؟ — جاڭگىلى ساناقنى يىگىرمىگىچىلا بىلگەچكە، چۈشەنمەي سورىدى. — يىگىرمىدىن ئون، دېگەنلىك. ئەنە شۇنچە پۇل. ئىككىلىسى جىمىدە بولۇپ كېتىپ بىرپەستىن كېيىن جاڭگىلى سۆز ئاچتى:

— گەنگو، ھەر كۈنى سەن بېرىدىغان ئۈچ ئەنئەدىن بىر ئەنئەنى تېجەپ قالسام، بىر يىلدا قانچىلىك پۇل يىغالارمەن؟ بۇ خېلى قىيىن ماتېماتىكىلىق سوئال ئىدى.

گەنگو بىر ئوچۇم چاينى ئېلىپ ئارىسىدىن بۇزۇلغان چاي يوپۇرماقلىرىنى ئىلغىۋېتىپ، چاينى قايناۋاتقان قازانغا سالدى. — دە، ئۈستىگە تۇۋاقنى ياپتى، ئاندىن ئوچاقنى چۇقچىلىۋېتىپ،

پەس ئاۋازدا:

— يىگىرمە رۇپىيەچە يىغالارسەن، — دېدى.

— ئۇنداقتا، بىر جۈپ ئۆكۈزنى سېتىۋېلىشىم ئۈچۈن قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟

— سەككىز يىل! — دېدى گەنگو خورسېنىپ.

جاڭگىلىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. گەنگو ئىچى يېرىمداپ قالغان شېكەر قۇتىسىنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ كەتتى ۋە بىرھازادىن كېيىن بېشىنى چايقىغان ھالدا:

— بۈگۈن بۇ يەردىن ئاران ئۈچ ماشىنا ئۆتتى. كېچىچە كېلىپ قالار، ئۇخلىماي ئولتۇراي، ئازراق تاپاۋەت بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دېدى.

جاڭگىلى كېكەچلىگەن ھالدا گەنگودىن سورىدى:

— بومباي شەھىرى قەيەردىرەك؟

گەنگو بىر پىيالىنى بەشىنچى قېتىم سۈرتۈپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

— شوپۇر ئاغىنىلەردىن ئاڭلىشىمچە، بومباي شەھىرى بۇ يەردىن بەك يىراق ئىكەن، مىڭ نەچچە چاقىرىم كېلىدىغان ئوخشايدۇ. بومباينى بەك چوڭ شەھەر، دەيدۇ. دەرياسىنىڭ بۇ چېتىدە تۇرۇپ ئۈچىتىنى كۆرگىلى بولمايدىكەن. ئادەملىرى ئاسماندا ماڭىدۇ، دېيىشىدۇ. ئۆيلىرىمۇ توك سىمىدا ماڭارمىش. سۇلىرىنى مۇزغا ئايلاندۇرۇپ يەيدىكەن. تۇخۇمنى ماشىنىغا سېلىپ بىردەمدىلا چۈجىگە ئايلاندۇرارمىش.

— راستما؟ — جاڭگىلىنىڭ كۆزلىرى يوغىناپ كەتتى.

— شوپۇر ئاغىنىلەر ماڭا ئەزەلدىن يالغان گەپ قىلىپ باققان ئەمەس، — دېدى گەنگو مەغرۇرلانغان ھالدا، ئاندىن پىيالىنى ھورغا تۇتۇپ بىر ئاز تۇرغۇزۇپ يەنە دەسمال بىلەن

سۈرتتى.

— بومبايدا بىزنىڭ تېغىمىزدەك كېلىدىغان ~~تەلەر~~ ~~تەلەر~~ ~~تەلەر~~

ئىكەن.

— ئۈنچىۋالا ئېگىز ئىمارەتكە ئۇلار قانداق چىقىدىكەن

— ئاسما سېۋەت بىلەن بولمامدۇ. بىر سېۋەت بار، ئىككىنچى

ئادەم ئۈستىگە چىقىپلا بىر مۈنەكنى باسسا، سېۋەت سۈرۈلۈپ كۆتۈرۈلۈپ ئۇنى ئىمارەتكە ئاچىقىپ قويىدىكەن.

— ۋاھ، قالتىسكەنغۇ، — دەۋەتتى جاڭگىلى، ئارقىدىنلا

دۇدۇقلاپ سورىدى، — بومبايدا خىزمەت تاپقىلى بولامدەكەن؟

سىرتتىن كەلگەنلەرگە ئىش چىقامدەكەن؟

— شوپۇر ئاغىنىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، — دەپ زوق - شوخ

بىلەن سۆزلىگىلى تۇردى گەنگو، — بومبايدا بىر ئادەم ئۈچ

خىزمەت ئىشلەيدىكەن. ھەممە ئادەم پۇزۇر كىيىنىدىكەن،

كۈنىگە بەش ۋاخ تاماق يەيدىكەن.

— بەش ۋاخ تاماق؟ — جاڭگىلى ھەيران قالدى، — بەش

ۋاخ ناماز، دەپقۇ ئاڭلىغان، لېكىن بەش ۋاخ تاماق دېگەن

گەپنى ئاڭلىشىم بۈگۈن تۇنجى قېتىم. ئۇلارنىڭ پۇلى جىق

ئوخشىمامدۇ؟

گەنگو گەپ قىلماي بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. ئۇنىڭ

شۇ تاپتىكى ئوچاق ئالدىدا تاشيولغا قاراپ ئولتۇرغان ھالىتى

خۇددى پۈتۈن دۇنيادىكى ئىشسىز ياشلارغا بومبايدىكى جەننەت

نى كۆرسىتىۋاتقان تىبەت لاماسىغا ئوخشايتتى.

— بومبايغا قايسى يول بىلەن بارىدۇ؟

گەنگو قۇتىدىن بىر نەچچە قوشۇق شېكەر ئېلىپ قازانغا

سېلىۋېتىپ، قوشۇقنى سىلكىپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

— ئاۋۋال پاتانكوتقا بارىدىغان گەپ، ئاندىن جاروندالغا،

دېھلىگە، دېھلىدىن بومبايغا بارىدۇ...
 — پىيادە ماڭسا قانچە كۈن كېتەر؟
 — بىر يىل كېتەرمىكىن.
 — بىر يىل؟! — جاڭگىلىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى.
 — ھەئە! ئەگەر ماشىنىدا ئولتۇرسا، ئون نەچچە كۈندە بارىدۇ.

— لېكىن، شوپۇر جىق پۇل ئالىدۇ - دە.
 — ئەمىسە، بىكارغا ئاپارسا بولامتى؟ — گەنگو ئۇنىڭ نادانلىقىنى مەسخىرە قىلغاندەك كۈلۈپ قويدى.
 جاڭگىلىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئاجايىپ مەنزىرىلەر كۆز ئالدىغا كېلىشكە باشلىدى: تاغدەك - تاغدەك ئېگىز ئىمارەتلەر، ئاسما سېۋەتتە يۇقىرىغا كۆتۈرۈلۈۋاتقان، قانات ياساپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ھەر خىل ئادەملەر، ئەپچىل يۆتكىلىپ كېتىۋاتقان ئۆيلەر، تېخى دېرىزىلىرىدىن چاي ئىچىپ ئولتۇرغان ھالىتىمۇ كۆرۈنۈۋاتىدۇ، تېخى جاڭگىلىنىمۇ قول ئىشارىتى بىلەن چاقىرىۋاتىدۇ...
 جاڭگىلى تاتلىق خىيال ئىچىدە ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

4

جاڭگىلى پاتانكوت تاشيولىدا كېتىۋاتاتتى، قولىدا تاياق، ئۆشنىسىدە ئەدىيال، ئەدىيالىنىڭ ئۈستىدە بىر تۈگۈنچەك تۈ. گۈنچەكنىڭ ئىچىدە دادىسىدىن قالغان كۆڭلەك، تامبال، مىس چەينەك ھەم ئۈنچە باسقان بىر دوپپا بار ئىدى. بۇ قارا دوپپىنى

دادىسى ھال - ئەھۋالى سەل ياخشىلانغان بىر چاغدا سېتىۋالغان بولۇپ، ئادەتتە يىلدا بىر قېتىم بازارغا بارغاندىلا كىيەتتى. پېشىن مەزگىلىدە جاڭگىلى يولدا توختاپ قالغان بىر يۈك ماشىنىسىنى كۆردى، ئۈچ ھامال ھەدەپ ماشىنىنى ئىتتىرىۋا- تاتتى.

كۆڭلىكى مايلىشىپ كەتكەن، ياقىسى يىرتىق بىر پاكار ھامال جاڭگىلىنى كۆرۈپ:

— ھاي، تاغلىق، نەگە بارسەن؟ — دەپ سورىدى.

— پاتانكوتقا، — جاڭگىلى ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ قاتتىقلىقىغا

قاراپ ئەيمىنىپەرەك جاۋاب بەدى.

— پاتانكوتقا بۇ ماشىنىغا چۈشۈپ بارغۇڭ يوقمۇ؟

— سېلىۋالغان بولساڭلارغۇ بەك خۇشال بولاتتىم، — بۇ

گەپ ھېرىپ جېنى قالمىغان جاڭگىلىنىڭ چىن يۈرىكىدىن چىققانىدى.

— ئەمەسە كېلىپ ئىنتەر. بىز سېنى پاتانكوتقا ئاپىرىپ

قويايلى.

— لېكىن، پۇلۇم يوق.

— بىكارغا ئاپىرىپ قويىمىز. مەيەرگە كەل، ماشىنىنى

ئىتتىرىشىپ بەر، كۈچەپ!

ماشىنا ناھايىتى ئېغىر، لېكىن جاڭگىلىنىڭ كۈچىمۇ خې-

لى بار ئىدى. ئۇ ماشىنىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىتتىردى،

ھېلىقى ئۈچىمۇ خېلى كۈچىدى، ماتور سەل ئاۋاز چىقىرىپ

يەنە توختاپ قالدى. ئىككى يۈز قەدەمچە ئىتتىرگەندىن كېيىن

گۈرۈلدەپ ئوت ئالدى. ئۈچ ھامال چاققانلىق بىلەن ماشىنىغا

ئېسىلىپ چىقىپ ئولتۇرۇۋالدى. جاڭگىلىمۇ ماشىنىغا ئېسى-

لىۋىدى، ھېلىقى پاكار ھامال ئۇنى ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋې-

تىپ:

— ھۇ، ئاناڭنى، پاتانكوتقا تېخى ماشىنىدا بارارمىش! —
دەپ زاڭلىق قىلدى. يولغا ئوڭدىسىغا چۈشكەن جاڭگىلى
غەزەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ مۇشتىنى تۈگىنىچە يۈگۈرۈ-
ۋىدى، ماشىنا تېزلەپ ھەش - پەش دېگۈچە كۆزدىن غايىب
بولدى. يىراقتىن ھاممالارنىڭ مەسخىرە قىلىپ كۈلگەن ئا-
ۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. جاڭگىلى ئامالسىز توختاپ بېشى-
نى قاشلىغىنىچە تۇرۇپ قالدى ۋە بىر ئازدىن كېيىن ئېگىز بىر
سۇۋادانىڭ تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردى. ئەتىگەندىن كەچكەچە
ھېچنېمە يېمىگەچكە، قورسىقى كۈركىراپ كېتىۋاتاتتى.

ماڭا - ماڭا، ئاخىر قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. ئۇپۇق
ئېتىكىدىكى ئەڭ ئاخىرقى يورۇقلۇقمۇ قاراڭغۇلۇق قوينىدا
غايىب بولدى. يوغان - يوغان سايىۋەندەك دەرەخلەرمۇ قارا
كۆلەڭگە ئىچىدە كۆرۈنمەي قالدى. يىراقتىكى ئورماندىن
چىلىۋىرىلەرنىڭ ھۇۋلىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. جاڭگىلى ھار-
غىن پۇتلىرىنى سۆرەپ تاشيولدا كېتىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز ئالدى-
غا قاراپ توختاپ قالدى.

تاشيولدىن نەچچە قەدەم تۆۋەن يەردە بىر دەرۋىش گۈلخان
يېقىپ ئولتۇراتتى، ئوتنىڭ شولىسىدا دەرۋىشنىڭ ئۆسكە-
لەڭ، چۇۋۇق چاچلىرى، كۈل سۈرتۈۋالغان يۈزى ① كۆرۈنۈپ
تۇراتتى. جاڭگىلى تاشيولدىن تۆۋەنگە چۈشتى - دە، دەرۋىش-
نىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ، بېشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ تە-
زىم قىلدى. دەرۋىش قىزىل كۆزلىرىنى قىسىپ ئۇنىڭغا قا-

① ھىندى دىنى دەرۋىشلىرىنىڭ يۈز - كۆزىگە كۈل سۈرتۈۋالدىغان ئادىتى بار.

راپ، بوغۇق ئاۋازى بىلەن سورىدى:

— نەگە كېتىۋاتىسەن، بالام؟

— بومبايغا.

— بومبايغا نېمىگە بارسەن؟

— ئۆكۈزلىرىم يوقتى، تەقسىر.

دەرۋىش ھەيرانلىقتىن كۆزلىرى يوغاناپ ئۇنىڭغا باش-

تىن. ئاياغ قارۋەتكەندىن كېيىن خاتىرجەم بولدى بولغاي:

— بومباي بىلەن ئۆكۈزلىرىڭنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟ —

دەپ سورىدى. جاڭگىلى ئۇنىڭغا بېشىغا كەلگەن كۈنلەرنى

سۆزلەپ بەردى. دەرۋىش پەرۋاسىز ھالدا ئۇنىڭ سۆزلىرىنى

تىڭشاپ بولغاندىن كېيىن:

— ئوغلۇم، — دېدى، — قورسىقىڭ ئاچقاندۇ — ھە؟

— بۇنى نەدىن بىلىدىڭىز، تەقسىر؟ — جاڭگىلى ھەيران.

لىق بىلەن سورىدى.

— دەرۋىش دېگەن سەزگۈر كېلىدۇ، ھەممىنى بىلىپ

تۇرالايدۇ، — دەرۋىش ئۇستاتلىق بىلەن شۇنداق دەپ قويۇپ

خالىسىدىن قوتۇرماچ بىلەن يىر تال لازىنى چىقىرىپ، — مە،

بالام، يېگىن، — دېدى. جاڭگىلى تىتىرىگەن قوللىرى بىلەن

قوتۇرماچنى ئېلىپ چىڭ سىقىمىدى — دە، دەرۋىشكە باش

ئۇرۇپ يولۇپ، ئۇنى قاساپ — قاساپ يېگىلى تۇردى.

— كۈمزەكتە سۇ بار، ئېلىپ ئىچكىن، — دېدى دەرۋىش

ئۇنىڭغا. جاڭگىلى تۈگۈنچىكىدىن مىس چەينىكىنى ئېلىپ

كۈمزەكتىن ئازراق سۇ قويۇپ ئىچتى، ئاندىن دەرۋىشنىڭ

ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى. دەرۋىش ئىككى سائەتچە ئىبادەت

قىلدى. جاڭگىلى ھېرىپ كەتكەچكە مۈگدەپ ئاخىر خورەك-

كە چۈشتى.

— بالام! — جاڭگىلى دەرۋىشىنىڭ گۈلدۈرمامىدەك چىق-
قان بۇ ئاۋازىدىن چۈچۈپ ئويغىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.
دەرۋىش ئۇنىڭغا ئولتۇر، دېگەن مەنىدە قول ئىشارىتى قىلدى.
جاڭگىلى جايدا ئولتۇردى.

— ئۇيقۇڭ كەلدىمۇ، بالام؟

— كەلدى، تەقسىر.

— ئەمىسە ئۇخلا.

— سىلىچۇ، تەقسىر؟

— مەن ئۇخلىمايمەن. ئىش كۆرگەن دەرۋىش ئۇخلىماي-
دۇ، گەرچە بۇ كونا قائىدە بولسىمۇ، مەنمۇ ئەلۋەتتە شۇنداق.
ئۇيقۇڭ كەپتۇ، سەن ئۇخلاۋەر. مەن ئويغاق ئولتۇراي.
جاڭگىلى ئەتراپىغا قورقۇمسىراپ قاراپ قويۇپ ئۇنىڭ-
دىن سورىدى:

— تەقسىر، بۇ ئەتراپتا يىرتقۇچ ھايۋانلار يوقتۇ - ھە؟

— قورقما، بالام، — دېدى دەرۋىش دەرھال ئۇنىڭ سۆزى.

نى بۆلۈپ، — گۈلخاننىڭ يېنىدا خاتىرجەم ئۇخلاۋەر. ناۋادا،
يىرتقۇچ ھايۋانلار كېلىپ قالسىمۇ، بىرلا ئالىيىپ قويسام
بەدەر قاچىدۇ. ئاناڭنىڭ قوينىدا ياتقاندا بەھۇزۇر ئۇخلاۋەر،
بالام. زاھىتۇدەرۋىشىنىڭ ماكانى بۇ، سېنىڭ - مېنىڭ دېيەل-
مەس ھېچكىم.

جاڭگىلى بۇ گەپنىڭ كۆڭلى ئورنىغا چۈشۈپ دەرۋىشكە
يەنە بىر باش قويدى - دە، تۈگۈنچىكىنى تاياققا چىگىدى،
ئاندىن ئەدىيالىنى يېپىنىپ ئۇيقۇغا كەتتى.

ئەتىسى دەرەخ ئارىسىدىن چۈشكەن ئاپتاپ كۆزىنى چې-
قىپ ئۇنى ئويغىتىۋەتتى. ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپقا
قارىدى. كۈن نەيزە بويى ئۆرلەپ كەتكەنىدى. گۈلخانمۇ ئۆچ-

كەن، دەرۋىشنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى، ئۇلا ئەمەس، تۈ-
گۈنچەكمۇ، چەينىكى، ھەتتا ئۈستىگە يېپىنغان ئەدىيالمۇ
يوق. دەرھەقىقەت، «زامتۇدەرۋىشنىڭ ماكانى بۇ، سېنىڭ -
مېنىڭ دېيەلمەس ھېچكىم» دېگەندەك ئىش بوپتۇ - دە!

تاشيول تۈز، پاكىز ھەم چىڭ. تاغ يولى بولسا ئەگرى-
توقاي، بىردەم قارىساڭ ئالدىڭدا ئېگىز چوققا، نەدىن چىقىپ
نەگە بېرىشنى بىلمەي قالسىەن؛ بىردەم قارىساڭ ئاستىڭدا
چوڭقۇر ھاڭ، بېشىڭ قېيىپ تىترەپ كېتىسەن. لېكىن، بۇ
تۈز تاشيول ئادەمنى بەكمۇ ھاردۇرىدىكەن، ماڭساڭ - ماڭساڭ
تۈگىمىگەن، قارىساڭ يا ئايىغى كۆرۈنمىگەن. تاغ يولى نېمە-
دېگەن ئوبدان - ھە! بىردەم ئۈستىگە يامىشىسەن، بىردەم
پەسكە سىيرىلىسەن؛ بەزىدە شارقىراتمىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرى-
سەن، بەزىدە ئوڭكۈرگە كىرىپ ياتىسەن، بەزەن بىر جىلغى-
لارنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتسەڭ، سېنى ئادەمزاتمۇ كۆرمىي-
لدۇ. لېكىن، بۇ تاشيولنىڭ ئادەملەرنىڭ قايغۇ - ئەلىمىدە كلا
چېكى يوق ئىكەن. جاڭگىلى تاغ يولىدا يۈرۈپ ئۆزىنىڭ ھار-
غىنىنى ھېس قىلىپ باققان ئەمەس، لېكىن بۇ يول، بۇ تۈپتۈز
يول ئۇنى بەكمۇ ھاردۇردى، قىيىندى.

نەرسە - كېرەكلىرىنى دەرۋىشنىڭ ئوغرىلاپ كەتكىنىگە
جاڭگىلى قايغۇرۇپ كەتكىنىمۇ يوق، پەقەت نېيىنى ئەكەتمە-
گەنلىكىگىلا خۇش. ھېلىمۇ نېيىنى بېلىگە قىستۇرۇۋاپتە-
كەن، پىچىقى بىلەن تەڭ ئامان قايتۇ. بولمىسا، بۇنىڭدىنمۇ
قۇرۇق قالاتتىكەن. لېكىن، دەرۋىش نەينى نېمە قىلاتتى دەي-
سىز، ئۇنىڭغا كېرىكى ئەدىيال، چەينەك، كىيىم - كېچەك!
بۇ نەرسىلەردىن ئايرىلىپ قالغىنىغا جاڭگىلى ئاپلا دېمەيمۇ

قالمىدى، لېكىن تېزلا ئۇنتۇدى، بىرنەچچە سائەتكە قالمايلا ئۇنتۇدى، خۇددى بىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك يەڭگىللىشىپ قالدى، يالغۇز بىر تاياقنى پۇلاڭلىتىپ ماڭسا تېخى ئەركىن بولىدىكەن. مانا ھاۋا شۇنداق ئىللىق ھەم ساپ. جازانسخور بولسا يىراقتىكى كەنتتە قالدى، جاڭگىلى بولسا ئەركىن. راست، دادىسىنىڭ تۈگەپ كەتكىنى يامان بولدى، جاڭگىلى غېرىب بولۇپ قالدى، لېكىن ئۇ ياش، كۈچ - قۇۋۋىتى بار. ئۇنداق ئىكەن، بۇ دۇنيا ئەمدى ئۇنىڭغا تەئەللۇق ئەمەسمۇ! جاڭگىلى كۆككە قارىدى، كۆكتىكى ئاپئاق مامۇق بۇلۇت. لارغا قارىدى، تېنى جۇغۇلدىدى، ۋۇجۇدى غايىبانە بىر كۈي. دىن لەرزىگە كەلدى. نېينى قولغا ئېلىپ چاڭ - توپىلارنى پۇۋلىۋېتىپ سۆيىدى، ئاندىن لېۋىگە ئاپاردى. نەي تۆشۈكچىلە. رىدىن ئاجايىپ بىر كۈي خۇددى تاش يېرىقلىرىدىن ئوخشىغان بۇلاق سۈيىدەك چىقىشقا باشلىدى.

ئۇ نېينى چالغىنىچە يولىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى. بۇ لەر - زان كۈينى ئاڭلاپ دېھقانلار ئىشىدىن توختىدى، باشلىرى كۈي رىتىمى بىلەن تەڭ لىڭشىدى؛ چوپان قىز كۆزىنى قوي پادىلىرىدىن يۆتكەپ ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن تەلمۈردى؛ شوپۇر ماشىنىسىنى كۈينىڭ ئاستا رىتىمىغا سالدى، ئاخىر بېرىپ ھەتتا جاڭگىلىنىڭ كەينىدىمۇ قالدى، كېيىن بىردىنلا ئېسىنى تاپتى - دە، سۈرئەتنى تېزلىتىپ جاڭگىلىغا يېتىشىۋالدى ھەم ئۇنىڭ بىلەن قاتارلىشىپ ماڭدى، كېيىن بىر ئەنئەنىۋى تەڭگە. دىن بىرنى جاڭگىلىغا تاشلاپ بېرىپ:

— ئەجەب ياخشى چالدىڭ، تاغلىق، ئېزىۋەتتىڭغۇ مېنى! — دېدى - دە، ماينى بولۇشىغا دەسەپ، ماشىنىسى بىلەن بىردەمدىلا كۆزدىن يوقالدى. جاڭگىلى تەڭگىنى بىر

تېپىۋىدى، تەڭگە يول ياقىسىدىكى بىر تاشقا تېگىپ قىرىق غۇلاچ چوڭقۇرلۇقتىكى ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى.

ئېھتىمال بەش مىڭ يىلدىن كېيىن بىر ئارخېئولوگ بۇ يەردىن بۇ تەڭگىنى تېپىۋېلىپ پۈتۈن ئۆمرىنى ئۇنىڭ يىلىنى، ئىنسانىيەت تارىخىدىكى ئورنىنى ئېنىقلاشقا سەرپ قىلىۋې- تەر. ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ مۇشۇنداق بىر باھار كۈنى نەي چېلىپ كېتىۋاتقان بىر پەرۋاسىز يىگىت تەرىپىدىن تېپىپ چۈشۈرۈۋې- تىلگەن تەڭگە ئىكەنلىكىنى خىيالغىمۇ كەلتۈرمەس، بەلكىم.

جاڭگىلى ئۆزىنىڭ نېپىگە ئۆزى تەڭكەش قىلىپ مېڭىپ پۇتلىرى خېلى يەڭگىللەشكەندەك بولۇپ قالغانىدى، لېكىن تۈپتۈز تاشيول بىردىنلا ئېگىزلەپ قالغىلى تۇردى، ھەر ئايلا- مىدىن ئۆتكەندە بىر دۆڭ. بۇنداق يولدا ئادەم بەك ھاسىراپ كېتىدۇ، ئەگەر نەي چالىمەن دېسە، دېمى كېسىلىپ قېلىشى تۇرغان گەپ. شۇڭا، نەينى يىغىشتۇرغۇلۇق، بەلگە قىستۇ- رۇپ ئېگىزگە قاراپ ئۆرلىگۈلۈك.

جاڭگىلى كېتىۋېتىپ بۇ يولنىڭ تاغ چوققىسىغا چىقىدۇ- غان ئايلانما يول ئىكەنلىكىنى بايقىدى ۋە ئۈستىگە سوزۇلغان چىغىر يوللارغا قاراپ، بۇ يول بىلەن ماڭسا تاشيولدا ماڭغان- دىن تېزەرەك چىققىلى بولىدىغانلىقىنى سېزىپ دەرھال شۇ يولغا چىقىۋالدى. چىغىر يولنىڭ ياقىسىدا تېخى مېۋىگە كىر- مىگەن نىرو دەرەخلىرى^① بار ئىدى. جاڭگىلى ئۇنىڭ يۇمران يوپۇرماقلىرىنى يەپ ماڭدى. ئۇنىڭ تەمى ئاچچىق - چۈچۈك بولۇپ ماڭگو مۇرابباسىنىڭ تەمىگىلا ئوخشايتتى. قورسىقى

① كەشمىرنىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ نامى.

ئېچىپ كۆرۈلداپ كەتكەن بۇ يىگىتكە نانسىز ئاشۇنداق مۇراببا يەپ ماڭماقتىن باشقا نېمە ئامال بار دەيسىز!
تاغ ئۈستىگە ئاز قالغاندا، جاڭگىلى بىر پاگرا دەرىخىنىڭ^① تۈۋىدە ئۆزى ئورۇق، قۇلاقلىرىغا يوغان مىس ھالقا ئېسىۋالغان، ئات يۈزلۈك، كۆزلىرى ھارامزادىلىك بىلەن پىلىدىرلاپ تۇرىدىغان بىر ئوتتۇرا ياشلىق ئادەمنى كۆردى. چاچلىرى چۇۋۇق، چىرايىدا ساختا كۈلكە ئويناپ تۇرىدىغان بۇ ئادەم خۇددى بىرنېمىنى ساناۋاتقاندەك تاغ باغرىغا ئالاق - جالاق قاراپ ئولتۇراتتى. جاڭگىلى ئازراق ھاردۇق ئېلىۋېلىشنى ئويلاپ ئاشۇ دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ ئادەم ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلىۋالماقچى بولغاندەك باشتىن - ئاياغ بىر قارىۋېتىپ، كۈلۈمسىرىگىنىچە:

— نەگە بارىسەن، يىگىت؟ — دەپ سورىدى.

— پاتانكوتقا.

— پىيادە بارامسەن؟

— ھەئە.

— پىيادە ماڭساڭ يەتتە كۈن كېتىدۇ.

جاڭگىلى ئۈندىمىدى.

— نېمىشقا ماشىنىدا ئولتۇرمىدىڭ؟

جاڭگىلى يەنىلا ئۈنچىقمىدى.

— سىلەر تاغلىقلارزە تازا ئەخمەق، ئېشەكتەك مېڭىپلا

يۈرىسىلەر، يا ماشىنىغا ئېسىلىپ چىقىۋېلىشنى بىلمەيسىلەر.

مەنچۇ، ماشىنىغا ئېسىلىپ چىقىۋېلىپ ھەتتا بومبايغىمۇ بېرىپ كەلگەن.

① كەشىرىنىڭ تاغلىق رايونىدا ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ نامى.

— بومبايغىمۇ بارغانما؟ — جاڭگىلى ھەيرانلىق بىلەن

سورىدى.

— ھەممە يەرگە بارغان، بىر تېيىنمۇ خەجلىمەي.

— بومباي قانداقراق جاي ئىكەن؟

— ئىشلەيدىغان جاي. جاھاننىڭ قەيىرىگە بارساڭمۇ ئىش-

لمەيسەن، ئەخمەق.

ئۇ ئادەم خالتىسىدىن قوناق چەلىپىكىدىن ئىككىنى چىقىد-

رىپ ئۇشتۇپ يېگەچ:

— بومبايغا بارساڭمۇ ئىشلەيسەن، بۇ يەردىمۇ ئوخشاش.

بومبايغا بېرىپ نېمە قىلىدۇ ئادەم، — دەپ قويدى. ئۇنىڭ

يەۋاتقان چەلىپىكىگە قاراپ جاڭگىلىنىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ

كېلىپ كەتتى. قورسىقى بەك ئېچىپ كەتكەچكە ئۇنىڭ ئاغزىد-

ىغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى.

— مە، يېگىن، — دەپ، ئۇ ئادەم چەلىپەكتىن كىچىككىنە

ئۇشتۇپ ئۇنىڭغا بەردى - دە، بىر چەلىپەكنىڭ قالغىنىنى پۇ-

تۇنلەي ئۆزى يەۋىتىپ، قالغان بىر چەلىپەكنى خالتىسىغا سېلىد-

ۋالدى، — ھە، چەلىپىكىمنىمۇ يېدىڭ. ئەمدى ماڭا ئىش قىلد-

ىشىپ بەر.

— نېمە ئىش؟

— نېمە ئىشلىقنى پەستىكى سىدانپورغا بارغاندىن كېيىن

دەيمەن.

سىدانپور جىلغىدىكى بىر كەنت ئىدى. كەنتنى ئوتتۇرد-

سىدىن بىر ئېقىن بۆلۈپ تۇراتتى، كەڭ كەتكەن ئېتىزلارنىڭ

ئەتراپى پۈتۈنلەي تاغ بىلەن قورشالغانىدى، كەنتنىڭ ئەتراپىدا

ئورمانلىقمۇ بار ئىدى. ئىككى قارا ماشىنا تاغ باغرىدىن خۇد-

دى ئويۇنچۇق ماشىنىدەك ئاستا چۈشۈۋاتاتتى. ماشىنىنىڭ گۈ-
رۈلدىگەن ئاۋازى تاشيولنىڭ ئايلانمىسىدا بىر يوقاپ كېتىپ،
يېقىنلاشقاندا يەنە ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

— بۇ ماشىنىلار تاغنى ۋەيران قىلىۋەتتىغۇ، — دېدى
ھېلىقى ئوتتۇرا ياشلىق ئادەم چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، —
تاغلىقلارمۇ ھارامزادىلىشىپ، ساختىلىشىپ كەتتۇق. بۇ يەر-
گە تاشيولمۇ چۈشتى، دېھقانلارنىڭ سەممىي، سادىلىقىمۇ
تۈگىدى.

— سەن نېمە ئىش قىلىسەن؟ — سورىدى جاڭگىلى.
— تىلەمچىلىك قىلىمەن. بۇمۇ ئوڭاي ئىش ئەمەس.
سىدانپورغا كەلگەندىن كېيىن تىلەمچى جاڭگىلىنى بىر
ئېتىزلىققا باشلاپ كەلدى. نېرىدىكى دەرەخلىكنىڭ ئارىسى-
دىن يوغانراق بىر، يەنە كىچىكرەك ئىككى كەپە كۆرۈندى.
— ئۇ يەردە بىر موماي بار، بەكمۇ پىخسىق، تىلەمچىگە
بىر ئوچۇم كېپەكمۇ بەرمەيدۇ. بۈگۈن ئۇنىڭ ئەدىبىنى بىر
بېرىپ قويماي.

— قانداق قىلىپ؟

— سېمىز - سېمىز توخۇلىرى بار. مۇنداق قىلىمىز:
سەن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۇسسۇلۇق سوراپ بارىسەن، باشقىنى
بەرمىسىمۇ سۇنى بېرىدۇ ئۇ. ئۇ سۇ ئالغىلى ئۆيگە كىرىپ
كەتكەندە، مەن كاتەككە بېرىپ ئىككى توخۇسىنى ئوغرىلىۋا-
لىمەن. موماي تۇيماي قالىدۇ. سۇنى ئىچىپ بولۇپ ئاۋۇ دە-
رەخنىڭ تۈۋىگە كەل. بىرىنى ساڭا بېرىمەن.
— بۇ ئوغرىلىق بولمامدۇ؟!

— چەلىكىمنى يەپ، ئىشىمنى قىلمايمەن دەمسەن؟ ئوغ-
رىلىق قىلسام مەن قىلىمەن، سەن ئەمەس!

جاڭگىلى ياق دېمەكچى بولدى، لېكىن چەلىپكىنى يې-
گەچكە تىلى قىسىلىپ، ئامالسىز بېشىنى ساڭگىلىتىپ كەينى-
لىدىن ماڭدى.

ئىككىسى ھايال ئۆتمەيلا موماينىڭ قورۇسىغا يېقىن بىر
چاتقاللىققا يوشۇرۇندى. قورۇدا موماي چاقتا يىپ ئىگىرىپ
ئولتۇراتتى. تىلەمچى ياتقاندىن يېرىدىن قوپۇپ تىزلىنىپ ئول-
تۇرۇپ، جاڭگىلىغا:

— سەن ئۇدۇل مېڭىۋەر، مەن كەينى تەرەپتىن بارىمەن.
ئاۋۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان كاتەك. سۈنى ئالدىرىماي ئىچ، ئۇ-
تۇڭمۇ؟ ئەمەسە سېنى ھېلىقى دەرەخنىڭ تۈۋىدە كۈتۈپ تۇر-
مەن، — دېدى — دە، ئېگىلىگىنىچە مېڭىپ ئۆينىڭ كەينى
تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى. جاڭگىلىمۇ ئېگىلىپ مېڭىپ بىر
تۈپ ئۈرۈكنىڭ يېنىغا كەلگەندە قەددىنى رۇسلىدى — دە، گەز
باغلىغان كالىپۇكلىرىنى يالاپ قويۇپ، دادىلىق بىلەن قورۇغا
قاراپ ماڭدى. قەدەم تەۋىشىنى ئاڭلاپ موماي چۆچۈپ كەتتى،
چۆرگىلەۋاتقان چاقمۇ شاپپىدە توختىدى.

— نېمە ئىشنىڭ بار؟ — سورىدى موماي توڭلۇق بىلەن.
جاڭگىلى يېقىن كېلىپ، مومايغا:

— شۇ تاپتا كاتىككىگە ئوغرى چۈشتى، — دېدى. بۇ
گەپنى ئاڭلاپ موماي ۋارقىراپ تىللاپ جاھاننى بېشىغا كىيىد-
ىنچە كاتەككە قاراپ يۈگۈردى. جاڭگىلى بولسا غىمىپىدە قو-
رۇدىن چىقىپ، ئېتىزدىن ئۆتۈپ تاشيولغا چىقىۋالدى. يىراقتا
بىر چايخانا، يېنىدىكى دەرەخلىكنىڭ يېنىدا ئىككى قارا ماشىنا
تۇراتتى.

موماي توخۇ ئوغرىسىغا ئېسىلىپ تېخىمۇ ۋارقىراشقا
باشلىۋىدى، شۇ ئارىدا ئىككى دېھقان كېلىپ ئۇ ئوغرىنى

كانىيىدىن بوغدى.

جاڭگىلىنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراپ بىرەرەنىڭ بايقىمىغانلىقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن ماشىنىنىڭ كەينىدىكى بىر بېزىنتىنى ئېچىپ ئىچىگە كىرىۋالدى.

ماشىنىنىڭ ئۈچتىن بىر يېرى قۇرۇق، قالغان يېرىدە تاي-تاي پاختا، بەزى تايلىرى چۇۋۇق ئىدى.

سىرتتىن ھېلىقى ئوغرىنىڭ ۋاي - دادلىغان ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرغاچقا، جاڭگىلى تايلىرىنى يۆتكەپ ئۆزى ئىچكىدە-بىرەرەك كىرىۋالماقچى بولدى، تۆت - بەش تايىنى يۆتكەپ تۇرۇ-شىغا ئىچى تەرەپتىن بىر شەپە ئاڭلانغاندەك قىلدى، دەرھال ئۇ تايىنى يۆتكىدى، يۆتكىدىيۇ، ئۇ يەرگە قاراپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ يەردە كۆك چېكىم كۆڭلەكلىك بىر قىز بىر بىلىكى بىلەن كۆكسىنى، بىر بىلىكى بىلەن يۈزىنى توسقىنىچە تۈگۈ-لۈپ يېتىۋالغانىدى.

5

شۇ تاپتىمۇ تالادىن: «ئوغرى! ئوغرى!» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قىز قورققان ھالدا جاڭگىلىغا قارىدى، ئاندىن ياتقان يېرىدىن شاققىدە قوپۇپ ئولتۇرۇپ، ئۇ-نىڭغا:

— سەن ئوغرىمۇ؟ — دېدى.

— ياق، مەن ئوغرى ئەمەس، — دېدى جاڭگىلى ئۆزىنى

ئاقلاپ، — ئوغرىلىق قىلغان باشقا ئادەم.

— ئەمەس، ئەجەب چۆچۈپ تۇرسەنغۇ؟
جاڭگىلى خېلىغىچە جىمىپ كېتىپ ئالغانلىرىغا قاردا.
دى. دە، ئاندىن بارماقلىرىنى ئېگىپ تۇرۇپ:
— مەن ئۇنىڭ چەلىپكىنى يېگەن، شۇڭا ئامالسىز كەينىدىن باردىم، لېكىن ئوغرىلىق قىلىمدىم، — دېدى. ئۇنىڭ ياش ئويىناپ، يېلىنىش چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ ئىشەنگەن بولسا كېرەك، قىز ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.
«ئوغرى! ئوغرى!» دېگەن ئاۋازلار بارغانسېرى يېقىنىلا.
شىشقا باشلىدى.

— خەقلەر سېنى تۇتقىلى كېلىۋاتىدۇ، — دېدى قىز جاڭگىلىنىڭ كۆزىگە قاراپ. جاڭگىلى ماشىنىدىن چۈشۈپ قاچماقچى بولغاندەك ھودۇقۇپ بىر ئىشلارنى قىلغىلى تۇرۇۋىدى، قىز ئۇنىڭ يېڭىگە ئېسىلىپ، — گومۇشلۇق قىلماي ئاۋۇ پاختىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋال، — دېدى.
جاڭگىلى قىزغا چەكسىز مىننەتدارلىق بىلەن قارىدى. ئىككىسى بىرلىشىپ چەتتىكى بىرنەچچە تاي پاختىنى يۆتكەپ ئۆزلىرىگە جاي راسلىغاندىن كېيىن، پاختىنى يەنە قاتار قىلىپ تىكلىۋەتتى. ئۇلار كىرىۋالغان ئورۇن قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى، لېكىن كوزۇپ ياغاچلىرىنىڭ ئارىسىدىن تالا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىرمۇنچە دېھقان دەرەخلىكنىڭ تۈۋىگە ئولشۇۋالغان، ئىككىسى ھېلىقى تىلەمچىنى تۇتۇپ تۇرغانىدى. ئۇنى بەزىلەر شاپىلاقلىسا، بەزىلەر تېپەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرمەي ماڭاتتى.

— ئۇلار بۇياققا كېلىۋاتىدۇ، — دېدى جاڭگىلى تەشۋىشلىنىپ.

— قورقما، — دېدى قىز ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، — بۇ

يەر بىخەتەر، ھېچكىم كۆرمەيدۇ.

گېلى قۇرۇپ كەتكەن جاڭگىلى تۈكرۈكىنى ئىچىگە يۈ-
تۇپ تالاغا چەكچىيىپ قاراپ تۇردى. ئادەملەر ماشىنىنىڭ
يېنىدىكى كاۋو دەرىخىنىڭ يېنىغا كەلدى. ھېلىقى تىلەمچى
غال - غال تىتىرىگەن ھالدا ئۇلارغا يالۋۇرغىلى تۇردى:

— مەن ئوغرى ئەمەس، ھېلىقى قېچىپ كەتكەن شۇ!
— ئۇ يالغان دەۋاتىدۇ، — دېدى موماي ئورۇق، ئىنچىكە
قوللىرىنى بىشلىتىپ تۇرۇپ، — ئاشۇ يىگىت دەپ قويغاچقا،
مەن بۇ ئوغرىنى كاتەكتە تۇتۇۋالغان.

— ھە، ئەمەسمەن ئۇ ئوغرى بولمىسا، نېمىشقا قېچىپ
كېتىدۇ؟ — دېدى تىلەمچى دېھقانلارغا، — بۇ موماي ماڭا بەك
ئۆچلۈك قىلىدۇ، ئالدىغا تىلەمچىلىك قىلىپ كەلسەم تىللاي-
دۇ. ئۇنىڭغا ئىشەنمەڭلار، مەن بىچارىگە ئۇۋال قىلماڭلار،
مەن ئۈچۈن ئىككى ئېغىز لىللا سۆزلەپ قويۇڭلار.

— بولدى، بولدى، ئاۋۋال كەنت باشلىقىنىڭ ئالدىغا ئاپ-
رىڭلار. شۇ ئادىل سوراپ قويسۇن. توۋا، ھېلىقى ئادەم نەگە
كەتكەندۇ؟

بۇ گەپنى قىلغۇچى مەيدە يانچۇقى ئاللىقانداق ھۆججەتلەر
بىلەن پومپىيىپ تۇرغان، قوڭۇر رەڭ كۆڭلەك ۋە سارغۇچ
بۇرۇلكا كىيىۋالغان، ئوتتۇرا بويلۇق، تەمبەل بىر يىگىت ئى-
دى. قىز جاڭگىلىغا ئۇنى كۆرسىتىپ:

— مۇشۇ ماشىنىنىڭ شوپۇرى، — دېدى. شۇ ئارىدا بىر
دېھقان شوپۇرغا سۆزلىدى:

— ھېلىقى لەنتى قېچىپتۇ. بولمىسا، كىمنىڭ راست،
كىمنىڭ يالغان ئىكەنلىكى بىردەمدىلا مەلۇم بولاتتى.
— ماڭا قاراڭلار، — دېدى موماي، — ئۇ ئوبدان يىگىت.

كەن. شۇ دەپ قويغاچقا، مەن بۇ ئەبلەخنى تۇتۇۋالدىم.
شوپۇر بىرنەچچە كۈنگىچە ئېلىنمىغان كىرىپنىڭ تىكىندە.
دەك يىرىك بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويدى، قاپقارا كىرىپكىلەردە.
نىڭ ئاستىدا كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇراتتى. قولىدىكى
تاماكىسىنى ئاخىرقى قېتىم كۈچەپ شورىدى - دە، قالدۇقنى
دەسسەپ ئۆچۈرۈۋېتىپ، ئاغزىدىن ئىسنى پۈۋلەپ تۇرۇپ:
— يۈر، بەختىيار، ماڭايلى، بولمىسا، كەچ كىرگۈچە
پاتانكوتقا بارالمايمىز، — دېدى.

— ئۇ ھامال، — دېدى قىز بەختىيارنى كۆرسىتىپ.
بەختىيار شوپۇردىن ئېگىزرەك بولغىنى بىلەن، تەمبەل ئە.
مەس ئىدى، تىزلىرى قاسماق بېسىپ كەتكەن قارا كۆك ئىشتە.
نى خۇددى تاياققا كىيگۈزۈپ قويغاندەك لەپەڭشىپ تۇراتتى.
كىرلىشىپ كەتكەنلىكتىن كۆڭلىكىمۇ ئەسلىدىكى ئاق رەڭ.
گىنى يوقىتىپ قويغانىدى. يۈزى سوزۇنچاق، چىشلىرى سې.
رىق، كالىپۇكلىرى دورداي، ھەتتا كۈلىسىمۇ يوغان كۆزلىرى.
دىن مۇغەمبەرلىكى چىقىپ تۇرغان بۇ يىگىت ھېلىقى تىلەم.
چىنىڭ كاللىسىغا بىرنى قويۇپ، ئاندىن شوپۇرغا:

— يۈر، مۇھەددەپ! — دېدى - دە، ماشىنىنىڭ جاڭگىلىدە.
لار بار تەرىپىدىن كابىنىكىغا چىقتى. ئارىلىق يېقىن بولغانلىقى.
تىن، ئۇ كابىنىكىغا چىققۇچە جاڭگىلى بىلەن قىز نەپەس ئە.
لىشىقىمۇ جۈرئەت قىلالىمىدى. ئۇلار بەختىيارنىڭ يېڭى تۈ.
رۈكلۈك بىلىكىدىكى تاتۇقىنىمۇ كۆرۈپ ئۈلگۈردى. باياتىن
بېرى كۆرۈنمىگەن شوپۇر كابىنىكىغا نېرىقى تەرەپتىن چىققان
بولسا كېرەك، ماتورنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ماشى.
نا يولغا چىقتى، بەختىيار سىرتقا چىقىرىۋالغان قولى بىلەن
ماشىنا دېرىزىسىگە چېكىپ تۇرۇپ ئاللىقانداق بىر ناخشىغا

غىڭشىغىلى تۇردى.

ماشىنىنىڭ سۈرئىتى بارغانسېرى تېزلەشتى.

قىز مەيدىسىنى تۇتۇپ چوڭقۇر بىر نەپەس ئېلىۋالدى، ئاندىن بىرنەچچە تاي پاختىنى نېرى - بېرى سۈرۈۋىدى، ئارىغا بىر ئاز يورۇقلۇق چۈشتى. بۇ چاغدا جاڭگىلى قىزغا چاپلىد. شىپ ئولتۇراتتى. قىز قوشۇمىسىنى تۈرۈپ بوش، لېكىن جىددىي ئاھاڭدا:

— نېرى ئولتۇر! — دېدى. جاڭگىلى خۇددى يىلان چىقىد. ۋالغاندەك شۈركۈنۈپ دەرھال كەينىگە سۈرۈلدى. ئۇلار يەنە بىرنەچچە تاي پاختىنى نېرى - بېرى قىلىپ بىر - بىرىگە قاراپ ئولتۇردى، ئارىسىدا ئىككى غېرىچچە بوشلۇق قالدى. قىز ناھايىتى ھوشيارلىق بىلەن ئولتۇراتتى، جاڭگىلى بولسا خۇددى ئانا قورسىقىدىكى بوۋاقتەك تۈگۈلۈپلا قالغانىدى، ھا. سىراپ كېتىۋاتاتتى. ئەتراپ پۈتۈنلەي پاختا بولغاچقا سۆزمۇ سىرتقا ئاڭلانمايتتى، شۇنداقتىمۇ جاڭگىلى سۆزلەشكە پېتىدە. ئالمايتتى، پەقەت قىزنىڭ گۈزەل جامالىغا تىكىلىپلا ئولتۇراتتى.

— ئەگەر ماڭا چېقىلىدىغان، قولۇڭنى سوزىدىغان بولساڭ، ۋارقىرايمەن.

قورقۇپ كەتكەن جاڭگىلى: «ياق، ئۇنداق قىلامدۇر. غان!» دېگەندەك قىلىپ بېشىنى چايقىدى. قىزمۇ خېلى بىر- ھازاغىچە زۇۋان سۈرمىدى، ئاخىر چىدىمىدى بولغاي، جىملىقنى يەنە ئۆزى بۇزدى.

— ھوي، گەپ قىلساڭچۇ!

— نېمە دەيمەن؟ — جاڭگىلى ساددىلىق بىلەن سورىدى

ۋە ئەندىشە بىلەن بېشىنى چايقىدى. قىز ئۇنىڭ ئەپتىگە قاراپ كۈلۈۋەتتى.

— بىردەمدىلا دۆت بولۇۋالدىڭغۇ. ئىسمىڭ نېمە؟

— جاڭگىلى!

قىز پىخىلداپ كۈلۈپ، چىدىيالىماي ئاۋازى چىقىپ كەت-
مەسلىكى ئۈچۈن باش ياغلىقىنى چىشلىۋالدى، ئاخىر كۆزد-
دىن ياش چىققۇچە كۈلۈۋېلىپ، ياغلىق بىلەن يېشىنى سۈرتۈ-
ۋېتىپ زۇۋانغا كەلدى:

— جاڭگىلى؟ جاڭگىلى دېگەنمۇ ئىسىم بولامدۇ؟

— كەنتتىكىلەر ھەممىسى مېنى شۇنداق چاقىرىدۇ.

— ئاپاڭمۇ شۇنداق چاقىرامدۇ؟

— ياق، ئاپامنىڭ قانداق چاقىرىدىغانلىقىنى بىلمەي-

مەن. ئۇ... ئۇ كىچىك چېغىمدىلا تۈگەپ كېتىپتەكەن.

قىز بىر خىللا بولۇپ قالدى، چىرايىدا ئىچ ئاغرىتقاندىك

ئالامەت پەيدا بولدى، سەل جىمىپ كېتىپ، ئاندىن:

— داداڭمۇ شۇنداق چاقىرامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق. ئۇ مېنى راجا دەپ چاقىراتتى.

— راجا؟

— ھەئە، راجا! بەزىدە راجا، بەزىدە راجار، بەزىدە راجۇ،

دەپمۇ چاقىراتتى. ئەمدى ئۇنداق چاقىرىدىغان ئادەممۇ يوق.

ئىككى ئاي بولدى، ئۇ ئۆلۈپ كەتكىلى.

قىزنىڭ چىرايىدا پەيدا بولغان ئانىلارغا خاس بىر خىل ئىچ

ئاغرىتىش جاڭگىلىنىڭ يۈرىكىنى جۇغغىدە قىلىۋەتتى. قىز

ئۇنىڭ يېنىغا سەل سۈرۈلۈپ:

— شۇ تاپتا نەگە بارماقچى بولۇۋاتىسەن؟ — دەپ سورىدى.

لىدى.

— بومبايغا.
 — نېمە قىلغىلى؟
 — ئۆكۈزۈم يوق.
 — ئۆكۈز ئالغىلى بومبايغا بارامسەن؟
 — ياق. بومبايغا ئىشلىگىلى بارىمەن. ئۇ يەردە ئىش تاپماق ئوڭاي، دەپ ئاڭلىدىم.
 ئىككىسىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى،
 چۈنكى بەختىيار بايامقى غىگىشىنى قويۇپ، بولۇشىچە
 ناخشا توۋلاشقا باشلىغانىدى:

مېنى تاشلاپ كېتەر بولدۇڭ،
 قەدرىڭگە يېتەر بولدۇم.
 ئېلىپ كەتكىن خېتىمنى، يار،
 ئاڭا گەپنى يېزىپ قويدۇم.

مۇھەددەپ رولنى مەھكەم تۇتقىنىچە بەختىيارنىڭ ناخشا-
 سىنى ئاڭلاۋېتىپ، تۇيۇقسىز جىلە بولۇپ قالدى:
 — بولدى قىلە، ئەجەب كاڭشىپ كەتتىڭ!
 بەختىيارنىڭ ناخشىسى جىددىي تورمۇز تۇتقان ماشىنىدەك
 شاپپىدە توختىدى. ئۇ ھەيرانلىق بىلەن مۇھەددەپكە قارىدى.
 — قېنى، تاماكا چەكتۈرمەمسەن، — دېدى مۇھەددەپ.
 بەختىيار سومكىسىدىن «تۆت مۇنار» ماركىلىق تاماكنى چى-
 قىرىپ ئاغزىغا ئىككى تال چىشلەپ بىراقلا تۇتاشتۇردى،
 ئاندىن بىر تېلىنى مۇھەددەپكە چىشلىتىپ قويۇپ يەنە ئۇنىڭغا
 قاراپ ئولتۇردى. مۇھەددەپ تاماكنى تازا بىر شورىۋېتىپ
 غوتۇلدى:

— خەت، خەت، نېمە خەتكەن ئۇ! خەت ئوقۇغۇڭ كېلىپ كېتىۋاتامدۇ؟ دەپ باق، ساڭا بىرەر قىز خەت يېزىپ باققانمۇ؟
— ياق! — بەختىيار ھەيرانلىق بىلەن جاۋاب بەردى.

— ئەمىسە، خەت - خەت دەپ نېمانچە ۋارقىرايسەن؟ ئاناڭنى، بىزگە خەت نەدە؟! مەيدە يانچۇقتا پراۋىدىن باشقا نېمە بار دەيسەن؟! شوپۇرلۇق قىلىۋاتقىنىمغا ئون بەش يىل بوپتۇ، ماڭا بىرەر قىز خەت يېزىپ باققىنى يوق. خەتقۇ تۇرۇپ تۇرسۇن، بىر قىزنىڭ ماڭا كېلىپ سۆزلەپ باققىنىنى ئاڭلىغان ئىنسانمۇ ئەمەس مەن.

— توي قىلساڭ بولمامدۇ، مۇھەددەپ؟ — دېدى بەختىيار كۈلۈپ.

— توي؟ خۇدانىڭ كۈنى يولدا جالداقشپ ماشىنا ھەيدەپ يۈرسەم، خوتۇننى ئۆيدە خەقنى كۈتسۇن، دەپ ئالمەنما؟!
— ۋاي - ي، نېمىلەرنى دەيدىغانسەن؟!
— راست گەپ. مېنىڭ ئالدىمدىن ئاغىنىلىرىمنىڭ جىق ئىشلىرى ئۆتتى.

— ئەمىسە، ئۆتەڭلەردىن بىرەر ئاشنا تۇتۇپ قوي. سې-
نىڭ ئالدىڭدا مەن پوگىن سىنىڭ بىلەن بىللە ماڭغان. ئۇ يامان نېمىتى، ھەربىر ئۆتەڭدىن بىر - ئىككىنى تۇتۇپ قوياتتى.
— ۋايىيەي، ھېلىقى ناخشىسىنىلا ئەمەس، ئۆزىنىمۇ ساتىدىغانلارنى دەمەسەن. شوپۇرلار ياتقانلىكى جايدا ئۇنداق نېمىدەلەر جىق. ئۇنداق پاسكىنىلارنى ئايال دېگىلى بولامدۇ! دارىپ كەتسەڭلا كېسەل بولىسەن. ھە، شۇ پوگىن نېمە بولدى ھا-
زىر، بىلەمسەن؟

— بىلىمەن. دوختۇرخانىدا.

— كېيىن نېمە بولدى؟

— لېكىن، ئوبدان قىزلارمۇ بارغۇ؟

— سەن كۆرگەنمۇ؟

— كۆرگەن، نەچچە يۈزنى، — بەختىيار ئەمدى پو ئې-

تىشقا باشلىدى، — پېقىرنىڭ بۇ جەھەتتە خېلى پەمى بار. كۆزۈڭ چۈشكەن قىزنىڭ بولسا، دە، ئۆزۈم توغرىلايمەن.

بەختىيار سۆزلەپ بولۇپ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ھا-
رامزادىلىك بىلەن كۈلدى. مۇھەددەپ تاماكىنىڭ قالدۇقىنى
كابىنىكىدىن تالاغا چۆرۈۋېتىپ، زەردە بىلەن:

— يالغان! — دەپ توۋلىدى.

— قېنى، ئالدىمىزدا بىرەر قىز ئۇچراپ قالسا، مېنى

سىنا. مەن سەندەك پەمىسىز ئەمەس. ھەي، مۇھەددەپ، مۇ-
شۇنداق سوقا - سەندەلدەك بەستىڭ بىلەن شۇنچىلىك يارامسىز
بولارسەنمۇ، توۋا!

— بەختىيار، تولا چىشىمغا تەگمە، جۇمۇ!

بەختىيار شوخلۇق بىلەن كۈلدى. ئۇ مۇھەددەپنىڭ قىز-
لاردىن قورقىدىغانلىقىنى، يولدا بىرەر قىز ئۇچرىسا تىترەپ
قېچىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇڭا پات - پات چىشىغا
تېگىپ ئوينايتتى. بەختىيار ئاغزىنى مۇھەددەپكە يېقىن ئەكەپ-
لىپ تۇرۇپ:

— ئەگەر شۇ تاپتا ئالدىڭىدىن بىرەر قىز يالغۇز كېلىۋاتقان

بولسا، سەن قانداق قىلاتتىڭ؟ — دەپ سورىدى.

مۇھەددەپ ئالدىدىكى يولدا بىرەر ئادەمنىڭ قارىسى كۆ-
رۈنمەيۋاتقانلىقىنى، جىلغىلاردىكى دەرەخلەرنىڭ شىلىدىرل-
شىدىن باشقا ھەتتا بىرەر ئاۋازنىڭمۇ يوقلۇقىنى كۆرۈپ، دەر-
ھاللا:

— قانداق قىلاتتىڭ دەمسەن، مەن بارغۇ... — ئۇنىڭغا

گەپ تەس كەلگەندەك كۈچەپ، قوللىرىنىڭ تومۇرلىرىمۇ
كۆبۈجۈپ كەتتى، — ماشىنىنى غاچچىدە توختىتىپ ئۇنى پوكلا
قۇچاقلايمەن دېگىنە. ۋاي - ۋاي... ئۈستىخانلىرىنى غاراس-
لىتىپ تۇرۇپ...

— ھە، ھە، يارايىسەن، ھە، دېگىنە!

— مۇشۇنداقلا، ھە، خۇددى ياڭاقنى ئالقاندا غاراسلىتىپ
ئەزگەندەك...

— ھە، كېيىنچۇ؟

— كېيىن يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ يەيمەن، خۇددى ياڭاق-
نى چېقىپ، ئىچىدىن مېغىزنى ئېلىپ يېگەندەك. ھە، قىز
بالا ئۇچرىسا بارغۇ، ئاشۇنداق يەپلىۋېتىمەن.

قىز دەرھال ئۆرۈلۈپ كوزۇبقا كەينىنى قىلىۋالدى.
ئاباي ئۇ قىز بىلەن جاڭگىلى ئىككىسى تايلىرىنى يۆتكىۋې-
تىپ دەل كابىنىكىنىڭ كەينىدىكى كوزوب ياغىچىغا يۆلىنىپ
شوپۇر بىلەن بەختىيارنىڭ سۆزىنى تىڭشاپ ئولتۇرغانىدى.
قىز كەينىدىكىلىرىنى تۇيماي خىرامان سۆزلەپ ئولتۇرغان شو-
پۇرنىڭ ئاخىرقى سۆزىنى ئاڭلىغاندا قورقۇپ، يۈرىكى موللاق-
شىپ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. ئۇنىڭغا شۇ تاپتا ئەترا-
پىدىكى ھەممە نەرسە شوپۇرنىڭ سۈرلۈك، شەپقەتسىز قوللى-
رىدەك بىلىنەتتى. ئۇ دېمى سىقىلغاندەك بولۇپ تەتۈر قاراپ
ئولتۇرۇۋالدى.

جاڭگىلى تايلىرىنى كابىنىكا كەينىدىكى بۇرۇنقى ئورنىغا
قويدى. ئىككىسى ئەسلىدىكىدەك ئولتۇردى.

قىز يۈرىكى سوقۇپ ھاسىراپ كەتكەنلىكتىن، كۆكرەك-
لىرى ئېگىز - پەس بولۇپ كېتىۋاتاتتى، پۇت - قوللىرىمۇ

تېرەيتتى. جاڭگىلى ئىختىيارسىز قىزنىڭ قوللىرىنى تۇتۇۋەتتى. قىز ئۇنىڭ قوللىرىنى سىلكىۋېتىپ: — يىراق تۇر، ماڭا تەگكۈچى بولما! — دېدى. جاڭگىلى ئەيمىنىپ، كەينىگە سۈرۈلۈپ غۇجمەك بولۇپ ئولتۇرۇۋالدى.

لېكىن، بىر ئاز ئۆتمەيلا ماشىنا بىر دوقمۇشتىن ئىتتىك ئايلىنىۋېتىپ، جاڭگىلى ھەرقانچە قىلىسىمۇ ئۆزىنى توختىتالماي قىزنىڭ ئالدىغا يېقىلدى. ئىككىسىنىڭ مەيدىسى بىر-بىرىگە چاپلىشىپ، ھەتتا جاڭگىلىنىڭ قولى قىزنىڭ بويىغا چۈشۈپ، يۈزلەرمۇ سۈركىلىپ كەتتى. بىر ئازدىن كېيىن جاڭگىلى ئۆزىنى ئاران جۈندۈۋالدى، قىزمۇ ئۇنى ئىتتىرىپ ئۆزىدىن يىراقلاشتۇردى.

جاڭگىلى شۇ تاپتا خۇددى تېنىگە ئوت تۇتۇشىپ كەتكەندەك بولۇپ قالدى. توۋا، قىزنىڭ بىر يېرى تېگىپ كەتكەنگە ئادەم ئەجەب بولۇپ كېتىدىكەن! جاڭگىلى قىزغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆزىنى سەل ئوڭشىۋالاي دېۋىدى، ماشىنا تۇيۇقسىز چايقىلىپ، ئىككىسى يەنە بىر-بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

سەلدىن كېيىن ماشىنا لاقىدىن ئۆتۈپ كەتتى. بەختىيار رۇسلىنىپ ئولتۇرۇپ مۇھەددەپتىن سورىدى: — ئەگەر يېنىڭدىكىسى مەن بولماي، بىر قىز بولسا، مۇشۇ چايقىلىشتا موكلار قۇچىقىغا يىقىلسا، قانداق قىلاتتىڭ؟

— ۋاھ! — مۇھەددەپ سۇدىن چىققان بېلىقتەك ئاغزىنى يوغان ئېچىپ قالدى ۋە ماشىنىغا ماينى بولۇشچە بەردى.

ئەمدى كوزۇبتىكىلەرگە كەلسەك، قىز ئورنىدىن تۇرۇپ
كۆڭلىكىنى رۇسلاپ، چېكىسىگە چۈشۈپ قالغان چاپلىرىنى
كەينىگە تاشلاپ، ئاندىن دومىسايدىغان ھالدا جاڭگىلىغا:

— نېمىشقا ئۈستۈمگە يېتىۋالسىن؟ — دېدى.

— قەستەن يېتىۋالدىمۇ، ماشىنا يېقىتۇۋەتكەن تۇرسا!

— يالغان!

— راست!

— ئەمدى بېسىۋالمايمەن، دەپ ۋەدە بەر.

جاڭگىلىنىڭ ئاچچىقى كەلدى. بۇنى دەپ قويغان بىلەن
ھۆددىسىدىن چىقالسا بولىدۇ. لېكىن، ۋەدە بەرمىسە، قىز
ۋارقىرايدۇ، ئۇ بومبايغا بارالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، قىزنىڭ
ئۈستىگە يېقىلىسىمۇ ئوبدان ئىشكەن ئەمەسمۇ. ھەي، ماقۇل
دېمەي نېمە ئامال؟!

— قۇلىقىڭنى تۇتۇپ قەسەم ئىچ! ①

جاڭگىلى ئىككى قۇلىقىنى تۇتۇپ قەسەم ئىچتى، لېكىن
بۇنى ئويلىغانسىرى ئۇنىڭ قورسىقى كۆپتى. ئۇنىڭدا نېمە
گۇناھ، ئۇ يولنىڭ تۇرۇپ - تۇرۇپ ئويما - چوڭقۇر بولۇپ
قالدىغانلىقىنى بىلسە كاشكى! پاختىنىڭ كەينىدە ئولتۇرسا،
ماشىنىنىڭ قاچان كاتاڭغا چۈشۈپ، قاچان چايقىلىدىغانلىقىنى
قىنى، ئۆزىنىڭ قاچان قىزنىڭ ئۈستىگە چۈشىدىغانلىقىنى ئۇ
نەدىن بىلسۇن؟ بۇ قىزمۇ ئادەمنى ئانى تاپقىلى تۇردى!
جاڭگىلى بىر تاي پاختىنى قىز بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىلىقىغا
قويۇپ ئاندىن كۆڭلى سەل ئارام تاپقاندىك بولدى. ھە، ئەمدى
ئىككىلىسى ئۆز تەۋەسىدە ئولتۇرسۇن!

① بۇ ھىندىلارنىڭ قەسەم ئىچكەن چاغدىكى ھەرىكىتى.

بىرپەس جىملىقتىن كېيىن قىز جەينىكىنى تاي پاختىنىڭ
ئۈستىگە تىرەپ سۆزلىدى:

— گەپ قىلمايمسەن؟

— نېمە دەيمەن؟

— بىر ئېغىزمۇ سوراپ قويمىدىڭا، سەن كىم، نەدىن

كەلدىڭ، نەگە بارسەن، دەپ؟

— ھە، ئەمدى سورىغان بولاي، — جاڭگىلىنىڭ قېيىداپ

دېگەن بۇ سۆزى قىزنىڭ كۈلكىسىنى قىستىدى. قىزنىڭ ئۈز-

چىدەك چىشلىرى ئۇنىڭغا ئامۇت چېچەكلىرىنى ئەسلەتتى.

— ئىسمىم تارنا، — دېدى قىز.

— تارنا؟

— ھەئە، تارنا!

— سەنمۇ بومبايغا بارامسەن؟

— ياق، ئاگار كوتقا، ھامما ئاچامنىڭكىگە بارىمەن.

— ئاگار كوت قەيەردە؟

— مۇشۇ يولدا. پاتانكوتتىن ئون سەككىز كىلومېتىر

نېرىدا.

— ھامما ئاچامنىڭكىگە نېمىشقا بارىسەن؟

— دادام مېنى يەتتە يۈز ئەللىك رۇپىيىگە كەتتىمىزنىڭ

باشلىقىغا ساتمەن، دېگەنىدى، شۇڭا...

توي قىلمىغان قىزلارنى ساتىدىغان ئىش جاڭگىلىنىڭ يۈر-

تىدىمۇ بار. قىزنى ئالىمەن دېگەن يىگىت قىزنىڭ باھاسىغا

چۈشلۈق پۇل تۆلەش كېرەك. بۇ ئىشلارنى جىق كۆرگەن بۇ تاغلىق يىگىت ئۇ گەپكە ئانچە ھەيران قالمدى. ھەيران قالغىنى — ئۇ قىزنىڭ باھاسىنىڭ يۇقىرىلىقى. ئۇنىڭ يېزىسىدا ئەڭ ئېسىل قىزنىڭ باھاسىمۇ ئۈچ يۈز رۇپىيىدىن ئاشمايتتى. بۇ قىزنىڭ باھاسى بولسا بۇنداق ئىكەن. شۇنچە جىق پۇل بەرسە، توۋا، بۇ قىز يەنە نېمىشقا قاچىدىغاندۇ؟ — كەنت باشلىقى بىلەن توي قىلغۇڭ يوقما؟

— ھەرگىز!

— نېمىشقا؟

— يەتتە بالىسى بار بوۋاي ئۇ، ئىككى خوتۇننى گۆرگە ئۈزۈتۈپ قويغان، ئاغزىدا چىشى يوق ماڭ - ماڭ قېرى تۇرسا. ئۇنىڭغا تەڭگۈچە ھامما ئاچامنىڭكىگە بېرىپ تۇرۇۋالاي، دەيدىمەن.

جاڭگىلى ئۈندىمىدى. قىز تاي پاخىغا تىرىنىپ تۇرغان قولى بىلەن يۈزىنى تۇتۇپ بىرپەس چوڭقۇر خىيال سۈرگەندىن كېيىن:

— ھەي - ي، ئاياللارنىڭ كۈنىمۇ كۈنىمۇ؟! — دەپ خورسىندى.

جاڭگىلى بۇ گەپكە بىرنېمە دېمىدى، لېكىن ئويلاندى: ئەرلەرنىڭچۇ، ئەرلەرنىڭ كۈنىمۇ كۈنىمۇ؟ ئۆكۈزىدىن ئايرىدۇ. لىسۋىدى، يۇرتىنى تاشلاپ چىقتى، بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەرگە كېتىۋاتىدۇ، مانا!

گۇگۇم يېقىنلاشقاندا دەل - دەرەخلەرنىڭ سايلىرى تاشدۇ. يولغا چۈشتى. شارقىراتما ۋە بۇلاقلاردىن سۇ ئېلىپ قايتقان قىزلارنىڭ سېپى بارغانسېرى ئۇزىراشقا باشلىدى. مۇھەددەپ.

نىڭ ماشىنىسى ئاڭگار كوت جىلغىسىغا كىردى.

بۇ خۇددى پىيالىگىلا ئوخشاش جىلغا ئىدى. تاغ - چوق-
قىلار گويا تۈگۈۋالغان مۇشتىنى ئېچىپ ئالغىنىدىكى نۇرلۇق
ياقۇتنى نامايىش قىلغاندەك، بۇ گۈزەل جىلغا بىردىنلا ۋاللىدە
پارقىراپ كەتتى.

ئورمانلىقتىن تۆپىلىككەچە پۈتۈنلەي باغ. ئۈرۈك، گىلا-
سىلارنىڭ شىرنىلىرى جىلۋىلىنىپ تۇرىدۇ، خۇددى ياشلىق
باھارى ئۇرغۇغان قىزنىڭ لەۋلىرىدە سۆيگۈ جىلۋىلەنگەندەك.
تۆپىلىكتىن چۈشكەندە ئۈزۈملۈك. تەكتىكى يوپۇرماقلار-
نى نارەسىدە قىزلارغا ئوخشاتساق، تېخى چېكىلمىگەن ياپپى-
شىل ئۈزۈملەر خۇددى شوخ بالىلاردەك ئۇلارنىڭ كەينىگە
ئۆتۈۋالغان. مەين شامالدا يوپۇرماقلار سەل نېرى - بېرى
بولسا، ئۇلار بېشىنى چىقىرىپ لاپپىدە بىر قارىۋالىدۇ، ئاندىن
يەنە يوپۇرماقلار كەينىگە يوشۇرۇنىدۇ.

ئەلۋەتتە، مەسۇم - گۆدەك چاغلارنىڭ ئۆتۈپ كەتمەيدىغى-
نى يوق. ھوسۇل مەزگىلى كەلگەندە، بۇ ئۈزۈملۈكلەر كۆك-
سى چېڭقىلىپ بېغىردىقنى ئۈستىگە كۆتۈرۈۋەتكەن ياش
قىزدەك يېشىل يوپۇرماقلىرىنى ئۈستىگە كۆتۈرىدۇ. غۇج-
مەك- غۇجمەك ئۈزۈملەر خۇددى تولغان ئەمچەكلەردەك كۆز-
گە تاشلىنىدۇ. شۇئان ئۈنچىغا ئاچكۆز نەزەرلەر مىخىتەك قاد-
لىدۇ. ئۇ بەزىلەرگە ئاچچىق، بەزىلەرگە تاتلىق بىلىنىدۇ.
چۈنكى، بۇ ئىمكانىيەت دۇنياسى. قولۇڭ يەتسە تاتلىق، يەتمە-
سە ئاچچىق!

تۆپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدىكى شارقىراتمىلارنى خالخال
دېسەك، ھەربىر تامچىسى خۇددى بىر كىچىك قوڭغۇراق. بۇ

سۇلار مۇشۇ شارقىرىشىدا خۇددى رەققاسنىڭ پۇتىدىكى كولا-
لدۇرمىدەك بۈيۈك تاغلارنىڭ كۆي - ناۋاسىنى ئورۇندايدۇ.

شارقىراتمىدىن چۈشكەن سۇلار نۇرغۇن كىچىك ئېرىقلارغا بۆلۈنۈپ، جىلغىدا نۇرغۇن كۈمۈش رەڭ لىنتا سوزۇلۇپ ياتقاندا مەنزىرىنى ھاسىل قىلىدۇ. جىلغىدىكى ئېتىزلارنى بۆلۈپ تۇرغان تاشيولنىڭ چېتىدىكى ماي ئىسكىلاتى يىراقتىن خۇددى قىزىل رەڭلىك پوچتا ساندۇقىدەك كۆرۈنىدۇ. ماي ئىسكىلاتىنىڭ قېشىدا شوپۇرلار ئۆتگى، يەنە ساقچىخانا ۋە كىچىك بازار، ئۇنىڭ كەينى ئاڭار كوت يېزىسى.

مانا، جاڭگىلى بىلەن تارنا كوزۇبىنىڭ سول تەرىپىگە مۆ-
كۈۋېلىپ يۇقىرىقى مەنزىرىلەرنى كۆردى.

— ئاڭار كوت ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىكەن، — دېدى جاڭ-
گىلى ھەۋەسلەنگەن كۆزى بىلەن تارناغا تىكىلىپ تۇرۇپ.
— ئەلۋەتتە! — دېدى تارنا مەغرۇرلىنىپ، — ھەرىمىمە
بولسا، ھامما ئاچامنىڭكىدە كۆڭۈللۈك ياشايدىغان بولدۇم،
تاش يۈرەك ئاتا - ئانامنى، مېنى سېتىۋەتكەن ھېلىقى ماك -
ماك قېرىنىمۇ كۆرمىي. ھامما ئاچام ماڭا بەك ئامراق، ھەرگىز
مېنى ئۇ يەرگە ئاپىرىپ بەرمەيدۇ.

— ھامما ئاچامنىڭ ئۆيىنى بىلەمسەن؟

— ئاپام بىلەن بىللە ئىككى قېتىم كەلگەن. بۇ ئەتراپتا
بىزنىڭ تۇغقانلىرىمىز جىق، ئاڭار كوتتىمۇ، پاتانكوتتىمۇ،
ئۇنىڭ نېرىسىدىكى جامانكوتتىمۇ...

— ئۇ يەرلەرنىڭ ھەممىسىنى بىلەمسەن؟

— بۇرۇن دادام - ئاپاملار بىلەن بىرنەچچە قېتىم بارغان،

لېكىن يالغۇز چىقىشىم مۇشۇ بىرىنچى قېتىم.

— يالغۇز قورقماسەن؟

— قورقۇشنى قورقىمەن، شۇنداقتىمۇ ھېلىقى تويغا قاردا.
غاندا بۇنىڭ قورقۇنچى ھېچقانچە ئەمەس.

— ئەگەر ھامما ئاچاڭ ئۆيدە يوق بولۇپ باشقا يەرگە
كەتكەن بولسا، قانداق قىلىسەن؟

— قانداق قىلاتتىم، ھامما ئاچامنىڭ ئۆيى ئۆزۈمنىڭ ئۆي-
يى، ئۆيىگە كىرىپ ساقلاپ ئولتۇرىمەن، شۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جاڭگىلىنىڭ ئۇنى ئېچىگە چۈشۈپ
كەتتى. ئۇ ئۇنىڭغا خېلى ئوڭىنىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ بىرەر
قىزغا ئېچىلىپ- يېيىلىپ گەپ قىلىپ بېقىشى مۇشۇ بىرىنچى
قېتىم. خېلى ئۇزۇن سەپەرنى بىر قىز بىلەن ئۆزى يالغۇز
ماڭدى، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئۆزىگە داۋاملىق ھەمراھ بولۇشىنى
خالايدۇ - دە.

— سەپىرىمىز ئۇزۇنراق داۋاملاشقان بولسا ياخشى بولات-
تى!

— نېمىشقا؟

بۇنىڭ نېمىشقا ئىكەنلىكىنى جاڭگىلى نەدىن بىلسۇن، ئۇ
كۆڭلىدە مۇشۇنى خالايدۇ، خالاس. ياش كىشى دېگەن شۇ،
نېمىشقا ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمايدۇ، لېكىن
كۆڭلىدە تەلپۈنىدۇ. قىز چۈشۈپ قالماقچى، ئاڭگار كوتقا كەل-
گەندە جاڭگىلى ئۆزى يالغۇز قالىدۇ. ئۇنداق ئىكەن، ئۇنىڭ
كۆڭلى يېرىم بولماي قالامدۇ!

بىراق، قىزنىڭ كۆڭلىدە مۇنداق ھېسسىيات يوق ئىدى.
ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن ئالدىغا تەلمۈرەتتى. شۇ تاپتا مەنزىلىگە
يېقىنلىشىپ قالغاچقا، شوپۇردىن قورقمىسا، ھەتتا چاۋاك چې-
لىۋېتىشكىمۇ تەييار ئىدى.

ئاخىرقى ئەگىمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ماشىنىنىڭ سۈرئەت-

تى بىراقلا ئاستىلىدى. قىزنىڭ كۆزلىرىدە خۇشاللىق ئوينىدى. چۈنكى، ماشىنا بىردەمدىن كېيىنلا بازارغا بېرىپ توختايتتى، تارنا مەنزىلىگە يېتەتتى.

جىلغا ئىچىدىكى بازار ماشىنىدىن قارىغاندا خۇددى ئاياغ ئاستىدا تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. ئەنە، ئۇ يەردە ئىككى يۈك ماشىنىسى تۇرۇپتۇ، ساقچىخانىنىڭ قېشىدا لىق ئادەم باسقان يۈك ماشىنىسى، ئەتراپىدا ساقچىلار ئايلىنىپ يۈرىدۇ. بەزىلەرى يۈك - تاقىلارنى تەكشۈرۈش بىلەن ئاۋارە. ئەنە، بەزى يولۇچىلار چايخانىدا چاي ئىچىۋاتىدۇ. ئاشخانىنىڭ ئىچىدە پوشىكال پىشۇرۇلۇۋاتىدۇ، سىرتىدا ئۇزۇن ئورۇندۇق ۋە چوڭ ئۈستەل. بىر يىگىت ئۈستەل ئۈستىدىكى يوغان يوپۇرماقلارغا ياڭىۋ، لازىدىن قورۇلغان قورۇمنى ئۇسماقتا، يەنە يېنىغا پوشىكالنىمۇ قويۇۋاتىدۇ. بۇلارنى كۆرگەندە جاڭگىلىنىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلمىدى دەمىسىز. لېكىن، ھازىرلا قىزدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا، ئاچلىق دەردىمۇ بىر چەتكە قايرىلىپ قالدى. نېمىدېگەن جىملىق! بىرنېمە دېيىش كېرەك، نېمە دېگۈلۈك؟

— قورسىقىم ئەجەب ئېچىپ كەتتى، — دېدى ئۇ.
— مېنىڭمۇ ئاچتى. شۇغىنىسى... — قىز سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى.

ماشىنا بىر دوقمۇشتىن بۇرۇلۇۋىدى، بازار كۆرۈنمەي قالدى. تارنا جاڭگىلىنىڭ مۇرىسىگە پەپىلەپ تۇرۇپ:

— ھامما ئاچمانىڭكىگە بېرىپ قاراپ باقاي. نان - چايلەرى بولسا، ساڭا چوقۇم ئەكېلىپ بېرىمەن.
جاڭگىلى ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق نەزىرىدە كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ئەمدى ماشىنا تۆۋەنلەپ بازار تەرەپكە قاراپ مېڭىشقا باشلىدى. قىز بوپىسىنى ئىزدەشتۈرۈپ تېپىپ ئىچىدىن زەر يىپتا كەشتىلەنگەن چىرايلىق بىر جۈپ ئاياغنى ئېلىپ پۇتقا كىيىشكە باشلىدى. جاڭگىلىغا ئۇنىڭ چاققان پۇتلىرى بەكمۇ چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. قىز ئاياغنى كىيىپ بولۇپ:

— ماشىنا توختىغاندا شوپۇر بىلەن ھاممال ئىككىسى چاي ئىچكىلى كېتىدۇ. شۇ چاغدا مەن كەينىدىن چۈشۈۋالسىمەن. مېنى تۇتۇپ چۈشۈرۈپ قوي، جۇمۇ، — دېدى

— ماقۇل، — دەپ بوشلا جاۋاب بەردى جاڭگىلى.

ماشىنا ئاستىلاپ كېلىپ بىر تۈپ ئېۋكالىپت دەرىخىنىڭ تۈۋىدە توختىدى. بۇ يەر ھېلىقى ئىككى يۈك ماشىنىسىنىڭ كەينىگە توغرا كېلەتتى.

مۇھەددەپ ماتورنى ئۆچۈرۈپ ماشىنىدىن چۈشۈشكە تەييارلاندى. ئۇ چاغقىچە بەختىيار يەرگە چۈشۈپ، ماشىنىدا ئۇزاق ئولتۇرۇپ ئويۇشۇپ كەتكەن پۇت - قوللىرىنى رۇسلاشقا باشلىدى.

قىز تۈگۈنچىكىنى قولغا ئېلىپ جاڭگىلىغا كۈلۈمسىردەگىنىچە:

— خوش ئەمىسە، ئاق يول بولسۇن، مەن ماڭاي! — دېدى.

— ئاق يول بولسۇن، — دېدى جاڭگىلى بوشلا، ئاندىن تاي- تاي پاختىلارنى نېرى - بېرى يۆتكەپ قىزغا ئۆتىدىغان يولنى ئېچىپ بەردى.

قىز بىرەرەنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالماسلىق ئۈچۈن ماشىنىدىن سىرتقا قارىدى، قارىدىيۇ، تۇيۇقسىز بىرنېمىدىن چۆ-

چۈپ دەرھال كەينىگە شوخشىدى. قورقۇپ كەتكەچكە، ئاغ-
زىدىن ئېسەدىگەندەك بىر ئاۋاز چىقىپ كەتتى. باياتىن بېرى
پاختىلارنى يۆتكەش بىلەن بولۇپ ھېچنېمىنى سەزمىگەن جاڭ-
گىلى مېشىلىدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپ
قارىدى ۋە قىزنىڭ بۇلۇڭغا كىرىپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:
— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى.

قىز قولى بىلەن سىرتنى كۆرسەتتى.
سىرتتا بىرنەچچە ساقچى مۇھەددەپ بىلەن بەختىيارنى
ئورۇپۇلىپ بىرنېمىلەرنى سوراۋاتاتتى. ئۇ يەردىكى ساقچى
باشلىقىنىڭ قېشىدا پاكىرراق كەلگەن ئىككى بوۋاي تۇراتتى.
ئۇلار تۇرقىدىن تاغلىقلاردەك قىلاتتى، بىرى يەنە بىرىدىن سەل
پاكىزراق، رەتلىك كىيىنگەن، قارىغاندا بۇ سەل مەرتىۋىلىك-
تەك تۇراتتى. ئۇ ئىككى بوۋاينىڭ قېشىدا قۇلىقىغا كۈمۈش
ھالقا تاقىۋالغان، ئۆڭى ئاپئاق، چىرايىدىن ئالاقزادىلىك چى-
قىپ تۇرغان ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايال تۇراتتى.

— ئاشۇ مېنىڭ ھامما ئاچام، — دېدى قىز ئۇ ئايالنى
كۆرسىتىپ، — قارا بۆك كىيىۋالغىنى دادام، ئۇنىڭ قېشىدىكى
بېشىغا ياغلىق چېگىۋالغان بوۋاي كەنتىمىزنىڭ باشلىقى.
— بۇلار قانداق قىلىپ بۇ يەرگە سەندىن بۇرۇن كېلىۋالغان-

دۇ؟

— ساقچى ماشىنىسىغا چۈشۈپ كەلگەن گەپ. ساقچى
باشلىقى كەنت باشلىقىنىڭ گېپىنى بەك ئاڭلايدۇ.
— ئەمدى ماشىنىدىن قانداق چۈشەرسەن؟
— چۈشكىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟

قىز لەسىسىدە بولۇپ قالدى. بۇنى كۆرۈپ جاڭگىلى
كۆڭلىدە خۇش بولدى ۋە ئۇنىڭغا:

— ماشىنىدىن چۈشسەڭلا ئۇلار تۇتۇۋالىدۇ، جۈمۇ، — دېدى.

يىغلاي دەپ تۇرغان قىز ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالغا خۇش بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ غۇژرىدە جۇدۇنى ئۆرلىدى — دە: — ئۇلار بۇ ماشىنىنى ئاخشۇرسا بارغۇ، مېنىمۇ تۇتىدۇ، سېنىمۇ تۇتىدۇ، — دېدى.

— مېنىمۇ نۇتامدۇ؟ — جاڭگىلى قورقۇپ كەتتى. — ئەلۋەتتە. تۇتۇپ، قوللىرىڭغا كويۇپ سېلىپ، تۈرمىگە تاشلايدۇ، تازا.

— ئاندىن كېيىنچۇ؟

— ئاندىن كېيىن تۈرمىدە سېنى تازا ئۇرىدۇ.

— مېنى نېمىشقا ئۇرىدۇ؟

— كەنتىمىزدە بىر قىز بىلەن بىر يىگىت قېچىپ كەتكەن.

— ساقچىلار شۇ يىگىتنى ئاشۇنداق ئۇردى.

— لېكىن، سەن مەن بىلەن قاچمىغان تۇرساڭ؟

— ئۇنىڭ بىلەن خەقنىڭ نېمە چاتىقى! سەن ھازىر مەن

بىلەن بۇ ماشىنىدا بىللىغۇ، ھە، بولدى، شۇ يېتەرلىك. ئۇلار

سېنى مېنىڭ ئالدىمدىلا ئۇرىدۇ، مەن بىر چەتتە تاماشا كۆرۈپ

تۇرىمەن، — دېدى تارنا خۇددى ئۇنىڭ ئۈستىدىن غەلبە قىل-

غاندەك ئاۋازدا.

— سەنمۇ ئۇ قېرى بىلەن بېرىپ ئۇنىڭغا خوتۇن بولسەن

شۇ، — جاڭگىلىمۇ بوش كەلمەي دەيدىغىنىنى دەۋالدى.

بۇ گەپ تارنانى قورقۇتتى. ئۇ يۈزىنى ئىككى قوللاپ

ئەتكىنىچە بىر بۇلۇڭغا تۈگۈلۈپ كىرىپ كەتتى.

سىرتتا مۇھەددەپ سۆزلەۋاتاتتى.

— ھە، قانداق قىز؟ كىمىنىڭ قىزى؟ ساقچى ئەپەندى،
بىز يولدا قىز بالا تۇرماق، ئېزىپ قالغان قۇشقاچنىمۇ كۆرمى-
مدۇق.

كەنت باشلىقى تارنانىڭ قىياپىتىنى بىر قۇر سۈرەتلەپ بەر-
دى.

— ئەگەر، — دېدى مۇھەددەپ، — يولدا بىز ئۇنداق
چىرايلىق قىزنى كۆرگەن بولساق، تىرىكلا يۇتۇۋېتەتتۇق.
ئۇنداق قىزنى ئويىڭىزدىن ئەپىچىشتىن يانمايمىز بىز. قانداق
دېدىم، ئاقساقال، ئۇ قىز قولڭىزدىن ئۇچۇپ كېتىپتۇ، ئەم-
دى ئېرىشەلمەيسىز.

— ئۇستام، — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى كەنت باش-
لىقى، — مەن ئۇ قىز ئۈچۈن يەتتە يۈز ئەللىك رۇپىيە تۆل-
گەن. ئۇ مېنى داغدا قويۇپ قېچىپ كەتتى. ئەگەر يولدا
كۆرگەن بولسىڭىز...

— ماشىنىغا سېلىپلا ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويسىڭىز دېمەك-
چى، شۇنداقمۇ؟ — مۇھەددەپ بېشىنى سىلكىپ سورىدى.
— شۇنداق، شۇنداق! — دېدى كەنت باشلىقى ئۈمىدلەن-
گەن ھالدا بېشىنى لىڭشىتىپ.

— تىوۋا، قالتىس گەپ قىلىدىكەنسىز، — دېدى مۇ-
ھەددەپ، — ئۇ قىز يولدا ماڭا ئۇچراپ قالسا، نېمىشقا ئۇنى
ئۆزۈم ئەكەتمەي، سىزگە ئاپىرىپ بەرگۈدەكمەن، ھە، ئۇنى
ۋەيران قىلىپ.

— ئۇستام، توغرا دېدىڭىز، — دېدى قىزنىڭ ھامما ئاچى-
سى بېشىنى لىڭشىتىپ.

تارنانىڭ دادىسى شاپپىدە بېشىنى بۇراپ، ئۇنىڭغا زەردە
بىلەن ۋارقىرىدى:

— ھە، نېمە توغرا؟ ئەمدى مەن خەققە يېرىمنى بېرىمەن، بىلەمسەن؟!

— ماشىناڭغا نېمە باستىڭ؟ — ساقچى ئۇلارنىڭ سۆزىنى بۆلۈپلا سورىدى.

— پاختا. پاختىنىڭ ئىچىدە پاختىدەك يۇمشاق قىزلارمۇ بار، بېرىپ كۆرۈڭلار. بەختىيار، بىرىزىنتى ئېچىپ بەر، ساقچى ئەپەندى ئىچىگە نېمە باسقانلىقىمىزنى كۆرۈۋالسۇن. مەن بېرىپ چاي ئىچىپ تۇراي، — مۇھەددەپ شۇنداق دەپ قويۇپ، پىلدەك ئارۋاڭ - سارۋاڭ مېڭىپ كېتىپ قالدى.

ئەمدى ماشىنىغا كەلسەك، تارنا بىلەن جاڭگىلى بىرمۇنچە تاي پاختىنى ئەتراپىغا نەپەس ئالالمىغۇدەك دەرىجىدە دۆۋىلەپ ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

بەختىيار ماشىنىنىڭ ئۈچ تەرىپىدىكى بىرىزىنتى بىراقلا قايرىپ، ساقچى باشلىقىغا:
— مانا، تەقسىر! — دېدى.

بىرنەچچە ساقچى ماشىنىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى پاختىلارنى نېرى - نېرى قىلدى، ئاندىن كەينىدىكى بىرنەچچە تاي پاختىنىمۇ يۆتكەپ باقتى، لېكىن ھېچكىمنى كۆرمىدى. ئۈس - تى - ئۈستىگە قويۇۋەتكەن پاختىلارنىڭ تېگىدىكى ئادەملەرنى ئۇنچە ئوڭاي كۆرگىلى بولىدۇ دەمسىز!
— يوق، — دېدى بىر ساقچى.

شۇ ئەسنادا ساقچى باشلىقى ئۇزۇن، ئۆتكۈر بىر زىخنى كۆتۈرۈپ كەلدى. بۇ ئادەتتە ئاشلىق تاغارلىرى، چۆپ دۆۋىلە - رى ۋە پاختا تايلىرىنىڭ ئىچىدە ئەتكەس ماللارنىڭ بار - يوقلۇقىنى تەكشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان زىخ ئىدى.

— ھە، بۇ نېمەڭلار يارايدۇ، — دېدى بەختىيار كۈ-
لۈپ، — ئىچىدە بىرەر قىز بولسا، زىخقا ئۆتكۈزۈپلا چىقىدۇ-
غان بولدۇڭلار.

— ئاغزىڭنى يۇم! — دەپ ۋارقىرىدى ساقچى باشلىقى.
ئۇنىڭ خاپا بولۇشىمۇ ئورۇنلۇق، يا بۇ شوپۇر بولمىسا، ئەر-
زىمەس مەدىكار تۇرۇپ، ئۇنىڭ شۇنچە يوغان ساقچىنىڭ ئال-
دىدا ئەدەپسىزلىك قىلغىنى نېمىسى! بەختىيار ئاغزىنى
يۇمدى.

زىخ ئىشقا چۈشتى.

تارنا بىلەن جاڭگىلى ئىككىسى بىر - بىرىگە چاپلىشىپ
قالدى. ھېلىمۇ ياخشى، زىخ ئۇلارنىڭ ئالدى تەرىپىدىن ساند-
جىلىپ كەلدى، ئەگەر كەينىدىن سانجىلغان بولسا قانداق بولا-
تتى، دەيسىز. ئۆتكۈر زىختە بۇ!

زىخ سانجىلىپ - سانجىلىپ ئۇلارغا يېقىنلاشقىلى تۈر-
دى. ئۇلار زىختىن ھەدەپ ئۆزىنى قاچۇراتتى، لېكىن زىخ
خۇددى كۆزى باردەك، خۇددى ئۇلارغا: «سەلەرنى كۆرۈپ
قالدىم، ئەمدى قاچالمايسىلەر!» دەۋاتقاندەك، ئۇلار قاياققا
تۈگۈلسە شۇ ياققا ماڭاتتى.

زىخ بارغانسېرى يېقىنلاپ قورقۇپ جېنى چىقىپ كەتكەن-
لى تۇرغان قىزنىڭ يېنىغىلا كەلدى. قىز كۆزلىرىنى يۇمۇپ
قولى بىلەن كۆزىنى ئېتىۋالدى. جاڭگىلى تارنانى مەھكەم قۇ-
چاقلاپ ئالدىغا شۇنداق تارتتىكى، ئۆزىمۇ جايىدىن بىراقلا
كەينىدىكى پاختىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەندەك بولدى. مۇ-
شۇ سىلكىنىشتە ئۈستىدىكى بىرنەچچە تاي پاختا سەل ئولتۇ-
رۇشۇپ، بۇرۇننىڭ ئۇچىغىلا كېلىپ قالغان خەتەرنى نېرى
قىلدى. زىخ قىزنىڭ مەيدىسىگە يېقىن يەردىن چىقىپ، ئولتۇ-

رۇشقان پاختىلارغا سانجىلدى ۋە نېرى ياقىتىكى پاختىلارغا سانجىلىپ - سانجىلىپ ئاخىر چىقىپ كەتتى. تارنانى مەھكەم قۇچاقلىۋالغان جاڭگىلىنىڭ يۈز - كۆزىگە مۇنچاق - مۇنچاق تەرلەر تەپچىرەپ چىقتى. ئىككىلىسى ساند - چىپ - سانجىپ چىقىپ كېتىۋاتقان زىخقا قاراپ چەكچىيىپ قالغانىدى.

ساقچى زىخنى چىقىرىپ:

— ھېچنېمە يوق، پۈتۈنلەي پاختا ئىكەن! — دېدى. كېيىن ئۇ زىخنى يەنە ئۆيەر - بۆيەرگە ئانچە - مۇنچە سانجىپ قويۇپ، ھېچنەرسىگە ئېرىشەلمەي مۇرىسىنى ئېتىپ قويۇپ باشلىقىنىڭ يېنىغا كېلىپ تۇردى. ساقچى باشلىقى بەختىيارغا:

— بولدى، بىرېزېنتنى يېپىۋەت، — دېدى - دە، ساقچىدىلارنى، كەنت باشلىقى ۋە تارنانىڭ دادىسى، ھامما ئاچىسىنى ئەگەشتۈرۈپ ساقچىخانغا كىرىپ كەتتى.

7

ماشىنا ئاڭار كوتتىن چىقىشىغىلا تارنا يۈزىنى ئېتىپ يىغىلاپ كەتتى.

جاڭگىلى ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ قولىنى يەلكىسىگە ئاستا قويۇۋىدى، تارنا دەررۇ ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋەتتى. جاڭگىلى نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي، ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. تارنا ئېسەدەپ يىغلاۋەردى.

بىر ئازدىن كېيىن تارنا يىغىسىدىن توختاپ شۇنداق بىر

ئۇھ تارتىۋەتتىكى، ئۇنىڭدىن ئەكس ئەتكەن دەرد - ھەسرەتكە قاراپ جاڭگىلىنىڭ يۈرىكى ۋىژىدە ئېچىشتى. بۇ ناتىۋان قىزغا قاراپ ئۆزىنى قۇدرەتلىك، تەجرىبىلىك ئاكا ياكى ئاتىدەك ھېس قىلىپ، ئۇنى بېشىغا كېلىۋاتقان بالايىئاپەتلەردىن قۇتۇلدۇرۇش نىيىتىگە كەلدى، ھەتتا ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ، ئۇنىڭغا: «مەن بار، يىغلىما!... مەن تۇرسام نېمىدىن غەم قىلىسەن؟... مەن ساڭا مەڭگۈ ئىگە...» دېگۈسى كېلىپ كەتتى. لېكىن، ئۇ تۇرۇپلا بۇنىمۇ ئويلىدى: ئۆزىنىڭ ئىككى ئۆكۈزىگىمۇ ئىگە بولالمىغان ئادەم قانداقمۇ بۇ قىزغا ئىگە بولالىسۇن؟ بۇ گەپنى ئۇنىڭغا قانداقمۇ قىلالىسۇن؟! ئۇ بىرەر - ئىككى سائەت جىمىپ كەتتى، كېيىن تارناغا دېدى:

— ئاتا - ئاناڭ سېنى ياتلىق قىلىمەن دەۋاتسا، ئۆيىدىن چىقىپ كەتكىنىڭ بولماپتۇ. ئۇلار سېنى كىمگە لايىق كۆر-سە، شۇنىڭغا تېگىشىڭ كېرەك. بىزنىڭ يۇرتىنىڭ قائىدىسى شۇ!

— بۇ گېپىڭچە، ئاشۇ قېرىغا تەگمىسەم بولمايدى-كەن - دە؟ — دېدى تارنا غەزەپ بىلەن، — دادام مېنى بىر ئۆلۈمتۈك قېرىغا بېرىمەن دەپ بەش يىل ئوقۇتۇپتىكەنمۇ؟ — سەن بەش يىل ئوقۇغان؟ — جاڭگىلى ھەيرانلىق بىلەن سورىدى.

— ھەئە، تولۇق بەش يىل! — دېدى تارنا بەش بارمىقىنى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئەكېلىپ تۇرۇپ. — بىزنىڭ كەنتتە بىرمۇ مەكتەپ يوق. موللامدىن باشقا بىرمۇ ئادەم خەت تونۇمايدۇ.

— ئەمىسە، سىلەرنىڭ كەنتىڭلار ئەجەپ كەنتكەن. بىز-

نىڭ كەنتىگە ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپ سېلىنىۋاتىدۇ. ئەگەر دادام مېنى كەنت باشلىقىغا سېتىۋەتمىگەن بولسا، مەن يەنە يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇغان بولاتتىم.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جاڭگىلى خېلىغىچە جىمىپ كېتىپ، ئاندىن:

— ئەمەسە بومبايغا مەن بىلەن بىللە بارساڭ بولغۇدەك، ئۇ يەرگە بېرىپ مۇئەللىم بولىسەن، — دېدى.

— راست، مۇئەللىم بولىمەن — ھە!؟... ھەي ئەخمەق، بەش يىل ئوقۇغان ئادەم يوغان نېمىمۇ؟ بومبايدىچۇ، ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئادەملەر جىق. مەنچۇ، قارا، جامانكوتىدە. كى كىچىك دادامنىڭ ئۆيىگە باراي دەۋاتىمەن. كىچىك دادام ئۇ يەردە مەكتەپ مۇدىرى، بىلىملىك ئادەم، چوقۇم مېنى ھىمايىسىگە ئالىدۇ. مەن ئۇنىڭ مەكتىپىدە ئوقۇيمەن دېگىنە. ئۇ دېگەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى.

— ئوتتۇرا مەكتەپ قانداق مەكتەپ؟

— سەككىزىنچى سىنىپقىچە ئوقۇيدىغان مەكتەپ.

— ئۇنداق ئۇزاق ئوقۇپ نېمە قىلىدۇ؟

— نېمە قىلماقچى؟! ساڭا ئوخشاش، ئاق ئۇنىڭ ئورنىغا كېيەك يەيدۇ شۇ! — دېدى تارنا زەردە بىلەن. دېمىسىمۇ، جاڭگىلى قاملاشمىغان سوئاللىرى بىلەن ئۇنىڭ جېنىغا بەك تەگكەندى.

— ھە، بوپتۇ، سەككىزىنچىگىچىمۇ ئوقۇ، ئاندىن كېيىن نېمە قىلىسەن؟ — دەپ جاڭگىلى يەنە سوئال قويدى. تارنا ئورنىدىن ئىتتىك تۇردى — دە:

— ھەي، سەن مەندىن گەپ سورىمىغىنا! — دەپ، تەتۈر قاراپ ئولتۇرۇۋالدى. جاڭگىلى ئۇنىڭغا قاراپ ھەيرانلىق بىد.

لەن ئويلىنىپ قالدى: قىز بالا دېگەن مەيلى بەشىنچىدە ئوقۇ-
سۇن ياكى سەككىزىنچىدە، ھامان ئەرگە تېگىدىغۇ. ئوقۇغان
بولسىمۇ نېمە بوپتۇ، بۇمۇ باشقا قىزلارغا ئوخشاش يىغلايدى-
كەن، خاپا بولىدىكەن، كۈلىدىكەن، ئۆزىچە ھىجىيىپمۇ قويدى-
دىكەن، ئاۋازىمۇ باشقا قىزلارنىڭكىگە ئوخشاش ئىكەنغۇ.
توۋا، قىز بالا دېگەن ئۇنىڭغا تەگمىسە، بۇنىڭغا، ھامان بىر-
گە تېگىدىغۇ، كەنت باشلىقىغا تەگسە نېمە بوپتۇ؟! كەنتىدە
ئارامخۇدا ياشايتتىغۇ! جامانىكوتقا بارسىمۇ ئەرگە تېگەر ھام-
نى!... خوتۇن خەقنىڭ كۈنىمۇ ئوبدان، ئېتىزغا چىقىپ
ساپان سۆرىمەيدۇ، ئېتىز - ئېرىقىنى، ئۆكۈزلىرىنى خەق
تارتىۋالمايدۇ... خۇدايىم مېنى قىز بالا قىلىپ يارىتىپ قويغان
بولسا، چوقۇم ئاشۇ كەنت باشلىقىغا تەگكەن بولاتتىم، ئۇنداقتا-
لارنىڭ راھىتىنى كۆرىمەي!

جاڭگىلى ئويلاۋېتىپ كۈلۈۋەتتى.

— نېمىگە كۈلىسەن؟ — سورىدى تارنا دەرھال.

— ھەي، سەن مەندىن گەپ سورىمىغىنا! — جاڭگىلى

قايتىنى تۇرۇپ تەتۈر قاراپ ئولتۇرۇۋالدى.

— ۋىيەي، قوۋۇرغام! — تارنا شاققىدە ئۇنىڭغا كەينىنى

قىلىپ زەھىرىنى تىقتى، — ساڭا گەپ قىلىدىغانغا چۈشۈپ

قالغان ئاغزىم يوق، مېنىڭ!

جاڭگىلى سەل نېرىغا يۆتكىلىۋالدى. ئارىسىدا بىر تاي

پاختا. ئىككىلىسى بېشىنى شۇ پاختىغا قويۇپ ئوڭدا يېتىش-

تى.

ماشىنا پاتانكوتقا قاراپ ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى. كەچ كە-

رىپ ئەتراپىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. بۇ چاغدا ئىككىلىسى

بىر-بىرىنىڭ چىرايىنى كۆرەلمەيتتى... ئىككىلىسى ئۆزلى-

رىنىڭ چېگىش خىيالى بىلەن بەنت ئىدى. ئاستا - ئاستا ئۇلارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ ئىلىنىشقا باشلىدى. تۇرۇپ - تۇرۇپ باشلىرى سوقۇلۇپ ئۇيقۇلىرى ئېچىلىپ كېتەتتى ۋە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، يەنە ئارىلىقلىرىنى يىراق قىلىپ يېتىشتى، بەزىدە قوللىرى قوللىرىغا تېگىشىپ كېتىپ، دەررۇ قوللىرىنى يىغىشىۋالاتتى. دېمەك، بۇ ئۇيقۇ-لۇقتا ئۇلارنىڭ تۇيغۇلىرىدا بىرنەچچە قېتىم ئوت چاقنىدى، لېكىن ئۇچتى، ئاخىر قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. ئۇلار ئەمدى ئۆزلىرىنىڭ قانچىلىك ئۇخلىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى.

تۇيۇقسىز ماشىنا جالداقشىپ جاڭگىلى ئويغىنىپ كەتتى. كۆزىگە يورۇقلۇق ئۇرۇلغاندەك بولۇپ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ ئەتراپىغا قارىدى ۋە ئۆزلىرىنىڭ بىر بازارغا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزدى.

دۇكانلارنىڭ نۇرغۇنى تاقاقلىق. مانا، بۇ دۇكانمۇ تاقاق ئىكەن، لېكىن ئالدىدا مال قاچىلانغان تاغار، خالتا، يەشىكلەر ئۈچ ئادەم بويى تىزىقلىق. بېشىغا دوپپا كىيگەن، كىيىملىرى پاسكىنا ھەم قالايمىقان، ئۆزى قورايىدەك ئىنچىكە بىر بابۇ ① يۈكلەرنىڭ ئۈستىدىن بىر ساندۇقچىنى ئېلىپ ئالدىغا قويۇپ، ئۈستىگە ھېسابات دەپتىرىنى ياپىدى، بىر چېتىگە سىياھ قۇتتى. سى، يەنە بىر چېتىگە لامپىنى قويدى. مۇھەددەپ بىلەن بەخ-تىيار ئېگىشىپ، ئۇنىڭغا بىر ھۆججەتلەرنى كۆرسەتتى. — ھە، بىلىدىم، بىلىدىم، دېدى بابۇ چالۋاقاپ، — ئەسلىدە توققۇزدا كېلىشىڭلار كېرەك ئىدى، ئون بىردە كەل-

① ئەپەندى دېگەن مەنىدە.

دىڭلار مانا. جانانمېر بېگىم دۇكاننى تاقاپ، خۇددى مەن خوتۇن، بالىسى يوق ئادەمدەك، سىلەرنى ساقلا، دەپ قويۇپ كېتىپ قالدى. بۇ دۇنيادا كەمبەغەل بىلەن كىمىنىڭ كارى. بېرىشى ئاتىمىش رۇپىيە، ئادەمنى يىگىرمە تۆت سائەتلەپ ئىشلىتىدۇ، مۇشۇنداق.

— بابۇ، — دېدى مۇھەددەپ، — قۇرۇق گەپنى قويۇپ، ماۋۇ ماللارنى چۈشۈرگۈزۈۋەتكىنە!

«بابۇ؟ بابۇ دېگەنلىرى مۇشۇنداقلار كەن - دە!» دەپ ئويلىدى جاڭگىلى. ئۇ يېزىدىكى ۋاقىتدا خەقلەرنىڭ «بابۇ» دېگەن سۆزنى ناھايىتى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالغانلىقىنى، ھەتتا تارنانىڭمۇ «ئەگەر ئەرگە تەگسەم، بىر بابۇغا تېگىمەن» دېگەننى ئاڭلىغانىدى.

«توۋا، بابۇ دېگەنلىرى مۇشۇنداق مەينەت، كاللىسى قا-پاقتەك، بوينى ساپاقتەك، چىشلىرى سارغىيىپ، يۈزى قورۇق-تىن پۇرلىشىپ كەتكەن، خىڭ - خىڭ ئادەم بولسا، بولدى، خۇدا كۆرسەتمىسۇن! يائىلا، تارنانىڭ تېگىمەن دېگەن بابۇسى مۇشۇمىدۇ؟»

جاڭگىلى تارنانى ئاستا ئوقۇۋىدى، تاتلىق ئۇخلاۋاتقان تارنا چۆچۈپ ئويغىنىپ ئۈندەرىگىنىچە:

— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى.

— بابۇ!

— بابۇ... نېمە بابۇ؟

— سەن تېگىمەن دېگەن بابۇ ئەنە! ھى... ھى...

جاڭگىلى چىراغ تۈۋىدە چىرايىنى سارغايىتىپ ئولتۇرغان بابۇنى كۆرسىتىپ بولۇپ قولى بىلەن ئاغزىنى تۇتقىنىچە پى-خىلداپ كۈلدى.

تارنا تالاغا قاراپ خاتىرجەمسىزلىككە چۆمدى.
— ۋوي، بۇ پاتانكوت ماشىنا بېكىتىغۇ! مېنى نېمىشقا
بالدۇر ئويغىتىۋەتمىدىڭ؟

— خۇددى مەن گۇناھ قىلغاندەك ۋارقىرايسەنغۇ؟ —
جاڭگىلى ئاچچىقلىنىپ سورىدى، — قىز بالا ئىكەن دەپ يۈز-
خاتىر قىلسا، قارا بۇنى!

تارنا جاڭگىلىنىڭ سۆزىگە پەرۋامۇ قىلماستىن پۈتۈن دىق-
قىتى بىلەن سىرتقا قارايتتى.

مەينەت بابۇ مۇھەددەپكە سۆزلەۋاتاتتى:
— سەن تاغاردىكى بۇ قوي يۇڭلىرىنى ئامرىتسارغا ئاپىرد-
ۋەتمىسەڭ بولمايدۇ، باشقا ماشىنىمۇ، شوپۇرمۇ يوق، ئەمدى
سەندىن باشقا.

— ھەي، ئىككى كېچە بولدى، مەن ئۇخلىمىدىم.
— ئامال يوق! — دېدى بابۇ ھىجىيىپ تۇرۇپ. بۇ ئۇنىڭ
قاتاغغۇر يۈزىدە بىرىنچى قېتىم كۈلكە پەيدا بولۇشى ئىدى.
خەقنىڭ قىينالغىنىنى كۆرسە خۇش بولۇپ كېتىدىغان بۇ ئادەم
سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مۇشۇ كېچىدىلا يولغا چىقسەن.
بۇ خوجايىننىڭ بۇيرۇقى!

— خوجايىن دېگەن پىخسىق ئوغرىنى قارىمامدىغان! —
مۇھەددەپ غۇتۇلداپ تۇرۇپ بابۇنىڭ قولىدىن يول خىراجەتلى-
رىنى ئالدى - دە، قولىنى بەختىيارنىڭ يەلكىسىگە قو-
يۇپ بابۇغا دېدى، — خوجايىنغا ئېيتىپ قوي، تاڭ سەھەر تۆت
بولمىغۇچە مېنى بۇ يەرگە كېلەرمىكىن، دەپ خام خىيال قىل-
مىسۇن. يۈر، بەختىيار، بىرەر يەرنى تېپىپ قورسىقىمىزنى
ئەستەرلىۋالايلى.

بەختىيار بىلەن مۇھەددەپ كېتىپ قالدى. بابۇ بىردەم ئول-

تۇرۇۋېتىپ، ھېسابات دەپتىرىنى ياپتى - دە، لامپىنى ئۆچۈ-
رۇپ، دەپتەرنى قاتلاپ بىر ساندۇقنىڭ ئىچىگە سالدى، ئاندىن
ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى يەشكىنى دۈم كۆمتۈرۈپ قويۇپ،
ئىككى قولىنى پاسكىنا ئىشتىنىنىڭ لىپىزىگە قىستۇرغىنىچە
يولىغا راۋان بولدى.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆمدى. جاڭ-
گىلى بىلەن تارنا ئەتراپتا ھېچقانداق تۈش يوقلۇقىغا كۆزى
يەتكەندىن كېيىن ماشىنىدىن چۈشتى. ئۇلار بىر قاراڭغۇ كو-
چىنىڭ ئاغزىغا كەلگەندە، تارنا:

— سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇر، مەن ھېلىلا كېل-
مەن، — دېدى - دە، جاڭگىلىنى يالغۇز قالدۇرۇپ كەتتى.
خېلى بىر ھازادىن كېيىن تارنا ھېلىقى كوچىدىن قايتىپ
چىقتى.

8

ئىككىسى قول تۇتۇشۇپ، ئاندا - ساندا ئۇچرىغان يولۇ-
چىلاردىن ئۆزىنى قاجۇرغان ھالدا قاراڭغۇ كوچا - رەستىلەرنى
خېلى ئايلاندى، لېكىن ھەممىلا ئائىلىنىڭ ئىشىك - دېرىزى-
سى تاقالغان، دۇكانلار قۇلۇپلانغانىدى.

بىر سېپارى دۇكاننىڭ ئالدىغا كېچىنى كۈندۈز قىلىۋال-
غان بىر قىسىم ئادەملەر توپلىشىۋالغانىدى. ئۇلار بۇ يەردە
تاماكىلىرىنى چېكىشىپ، كۈلكە - چاقچاق بىلەن ئولتۇرۇشات-
تى.

تارنا جاڭگىلىنى يېتىلگىنىچە ئۇلارنى چەتنەپ ماڭدى.

ئۇلار ئىچىدە شوپۇر ۋە ھاممالار قاتلىما يەپ ئولتۇرغان سات-
مىلارنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختىدى. بۇ يەردىكى بىر تۈپ
ئەنجۈر دەرىخى ساتمىلاردىن چىققان چىراغ يورۇقىدا يەرگە
خۇددى گىلەمدەك سايە تاشلاپ تۇراتتى. بىر يېتىمچى بۇ
«سايە گىلەم» دە ئولتۇرۇپ فىسگارمون چېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ
قېشىدا قۇلىقىغا يوغان كۈمۈش ھالقا تاقىۋالغان ئورۇق بىر
ئايال پۇتىغا خالخال چېگىۋاتاتتى.

ساتمىدىكى ئىسسىق قاتلىمنىڭ پۇرىقىغا چىداپ تۇرال-
مايۋاتقان تارنا ئۇ ئايالنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىنى كۆرۈپ گۈپ-
پىدە بىرىپمىنى ئويلىدى - دە، دەرھال قۇلىقىدىن ھالقىسىنى
چىقىرىپ، جاڭگىلىغا:

— ماڭ، بېرىپ ماۋۇ ھالقىغا قاتلىما تېگىشىپ كەل، —
دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ قالغان ھېلىقى ئىككى يېتىمچى ئۇلارغا
سىنىچىلاپ قارىدى.

— قورسىقىڭلار بەك ئاچ ئوخشىمامدۇ؟ — دەپ سورىدى
ئەر يېتىمچى.

— ھەئە! — جاۋابىنى تارنا بەردى.

— ئۇسسۇل ئوينىيالايمسەن؟

— ياقەي! — تارنانىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل مەنىستەسلىك
چىقىپ تۇراتتى. شۇ ئارىدا جاڭگىلى كۈلۈپ تۇرۇپ:

— مەن ئانچە - مۇنچە نەي چالالايمەن، — دېدى.

— قېنى، ئەمىسە چېلىپ باقە.

جاڭگىلى نەينى بېلىدىن ئالدى - دە، يېتىمچىنىڭ فىس-
گارمونىغا بىرپەس قۇلاق سېلىپ تۇردى. يېتىمچى ئايال بىلەن
تارنا جاڭگىلىغا تىكىلىپ قالغانىدى. ئاخىر جاڭگىلى نەينى

كالىپۇكىغا تەگكۈزدى. نەي شۇنداق چېلىنىشى بىلەن ساتمىدى.
كىىلەرنىڭ قۇلقى دىڭ بولۇشتى. فىسگارموننىڭ ئاۋازىغا جان
كىردى، نەيمۇ بارغانسېرى ياڭراشقا باشلىدى.

يېتىمچى ئايال خالخاللىرىنى شاراقىشتىقنىچە سورۇنغا
چۈشۈپ، بىلەكلىرىنى يىلاندىكە تولغاپ ئۇسسۇلنى باشلىدى.
بىردەمدىلا بۇ يەرگە بىرمۇنچە ئادەم ئولاشتى. ئۇلار ئاۋ-
ۋال يېتىمچى ئايالنىڭ تال چىۋىقتەك بەللىرىگە، ئۇنىسىز سۆز-
لەپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ قالغان بولسا، كېيىن بىر چەتتە
ئاغزىنى سەلگىنە ئېچىپ ئولتۇرغان شەھلا كۆز تارناغا قاراپ
قېتىپ قېلىشتى.

ئۇسسۇل تۈگىمەيلا يېتىمچى ئەر بېشىدىكى قارا مالخىد-
يىنى تارناغا تۇتقۇزۇپ:

— تۇر، بۇنى خەقلەرنىڭ ئالدىغا ئاپار، پۇل تاشلايدۇ،
بىراق مۇنداق دومىسىيۋالما، چىرايىڭغا كۈلكە يۈگۈرت، —
دېدى.

تارنا ئۇنىڭ ئېيتقىنى بويىچە قىلدى. ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىد-
ىشى شۇنداق كارامەت كۆرسەتتىكى، مالخايغا كەينى - كەينىد-
ىدىن پۇللار تاشلانغىلى تۇردى. ئۇنىڭغا پايسا تاشلىغانلارمۇ،
ئەننا تاشلىغانلارمۇ بار ئىدى. تېخى بىرى مالخايغا ئىككى
رۇپىيە تاشلاپ، تارناغا قاراپ تامىقىنى چاكىلداتقىنىچە:
«ئاي! ئاي!» دەپ كەتتى. بۇنى ئاڭلاپ تارنا سەل جۇدۇنى
ئۆرلىگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ كۈلۈپ تۇردى.
ئادەملەرنىڭ ئالدىدىن تولۇق بىر ئايلىنىپ كەلگەندە مالخاي-
نىڭ يېرىمىدىن جىقراقى پۇلغا تولغانىدى. تارنا ساپسېرىق
قاتلىما پىشۇرۇلۇۋاتقان ساتما تەرەپكە قارىدى. چۈنكى، شۇ
تاپتا ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ كۆركىراپ كېتىۋاتىدۇ - دە!

— ھەي، گۈبىي، — دېگەن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى، — بۇ يېڭى كەلداخۇننى نەدىن تېپىۋالدىڭ!
— بۇ خوتۇنۇمنىڭ سىڭلىسى، ئەمدىلا سەھرادىن كەلدى. بېگىم، ھازىرچە ئۇسسۇل بىلمەيدۇ، لېكىن ئۆگىتىمىز، كېلەر ئايدا چوقۇم ئوينىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى يېتىمچى گۈبىي.

— نېمە! كېلەر ئاي! ئۇ چاغقىچە كىم بار، كىم يوق؟! ھازىرلا ئويناپ بەرسۇن. ھېچبولمىغاندا، پۇتتىغا قوڭ. غۇراق تاقاپ دۇكاننىڭ ئالدىدىن ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ بەر. سىمۇ ھېساب.

بۇ گەپ بىلەن تەڭلا ئىسقىرتىشلار، ۋارقىراشلار ئەتراپىنى بىر ئېلىپ، خەقلەر ئۇ تۆتىنى تېخىمۇ يېقىن ئورنىۋالدى. گۈبىي قورقىنىدىن فىسىگارمونىنى چېلىۋېرىشكە جۈرئەت قىلالىمىدى. شۇ ئارىدا يىراقتىن ساقچىنىڭ پۇشتىكى ئاڭلىنىۋىدى، گۈبىينىڭ يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى. چۈنكى، بۇ خەقنىڭ ئارىسىدا قۇلاق كەستى، لۈكچەك، ھاراقكەشلەر ئاز ئەمەس ئىدى. ئەگەر شۇ تاپتا ساقچى كېلىپ قالمىغان بولسا، بۇ نېمىلەرنى گۈبىينىڭ خوتۇنىنى، تارنانى بۇلاپ قاچمايدۇ، دېگىلىمۇ بولمايتتى.

ساقچى پۇشتىكىنى ئاڭلاپ ئەتراپتىكىلەر پىتىرىغىلى تۇردى. گۈبىي كاپىدە خوتۇننىڭ قولىنى تۇتۇپ، جاڭگىلى بىلەن تارناغا كۆز ئىشارىسى قىلىپ:
— تېز قاچايلى! — دېدى.

تۆتى قاراڭغۇ تەرەپكە چۆلۈۋىرىدىن بوشانغان ئاتتەك يۈگۈردى. يېتىمچى بىلەن خوتۇنى ئالدىدا، تارنا بىلەن جاڭگىلى كەينىدە كېلىۋاتاتتى.

ئۇلار پۇشتەك ئاۋازى، ئاياغ تىۋىشلىرى ئاڭلانمايدىغان بىر يەرگە كېلىپ ئاندىن توختىدى، كېيىن بىر دۇڭنىڭ ئالدىدىكى ئىچىدە پەنەر يېنىپ تۇرغان ئىككى - ئۈچ كەپنىڭ ئالدىغا كېلىشتى. بۇ ئەتراپتا سۈرلۈك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. گۈبىي «ئۇھ» دەپ بىر تىنىۋېتىپ:

— ئۇ ئەبلەخلەر يىراقتا قالدى، ئەمدى بۇ يەرگە كەلمەيدۇ، — دېدى.

— ئەجەب ئىت قوغلىغاندەك قاچتۇققۇ؟ — دېدى جاڭگىد.

لى.

— ساقچى كەلگەن تۇرسا.

— ساقچى كەلسە نېمە بولىدۇ؟

— بايامقىدەك ئاممىۋى سورۇندا ئويۇن قويسا، ئۇلار ئۇ.

نمايدۇ.

— نېمىشقا؟ بىز يېزىمىزدا نېيىمىزنى چېلىپ ئويناۋېرەتە.

تۇققۇ؟

— ئۇ دېگەن يېزا، بۇ دېگەن شەھەر، — دېدى يېتىمچى

ئايال جاڭگىلىنىڭ بەستلىك قامىتىگە ئاچكۆزلەرچە تىكىلگەن

ھالدا. ئۇنىڭ قاراشلىرىغا تارنا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى.

— بىزنىڭ كەپىگە كىرەيلى، — دېدى گۈبىي، — مەن

بىلەرنى مېھمان قىلاي.

— كەپەڭ قەيەردە؟

— مۇشۇ ئالدىدىكىسى.

كەپىدە جاڭگىلى بىلەن تارنا ئىككىسى قوناق نېنى بىلەن

قازان كاۋىسىنى بولۇشچە يېدى. تاماقتىن كېيىن گۈبىي مالد.

خايىنى دۈم قىلىپ، ئىچىدىكى پۇللارنى ناھايىتى ئەستايىدىل

ساناپ چىقتى ۋە جەمئىي بەش رۇپىيە توققۇز ئەننا پۇلدىن

ئىككى رۇپىنى ئايرىپ:

— بۇ ئىككىڭلارنىڭ پۇلى، — دەپ تارناغا تۇتقۇزدى.
گۇبىنىڭ خوتۇنىنىڭ كۆزى ھېلىمەم جاڭگىلىدا ئىدى.
— نەينى ئوبدان چالدىكەنسەن، — دېدى ئۇ، — ئەگەر
بىرلىشىپ ئويۇن قويغان بولساق، جىق پۇل تاپاركەنمىز.
— بىر ئاي ئىچىدىلا سېنى ئۇسسۇلچى قىلىپ يې-
تىشتۈرىمەن، — دېدى گۇبى تارناغا، — بەربىر نەگىلا بار-
ساڭلىمۇ قازاننىڭ قۇللقى تۆت. ياخشىسى بىز بىلەن
قىلىڭلار.

بۇ ئىش جاڭگىلىغا خېلى يېقىپ قالغانىدى. شۇڭا، ئۇ
ئەمدى بېشىنى لىڭشىتاي دەپ تۇرۇشىغا، تارنا تۇيۇقسىز ۋار-
قراپ كەتتى:

— بەش يىل ئوقۇپ، ئەمدى ئۆتەسالىق مۇشۇ ئىش قاپتە-
مۇ ماڭا؟ كوچىدا جىلدېرۋاقتەك ئۇسسۇل ئويناپ تىلەمچە-
لىك قىلىش سىگانلارنىڭ ئىشى. مەن ھەرگىز قىلمايمەن.
— قورساق قىلدۇرىدۇ، قورساق!

— قورساقنى دەپ خارلىنىپ يۈرىدىغان ئىش يوق، ئۇ-
داق!

— ئۇ ئىشنىڭ نومۇس قىلغۇدەك نېمىسى بار!؟ — دېدى
گۇبىنىڭ خوتۇنى جۇدۇنى ئۆرلەپ، — ۋىيەي، خۇددى مەن
بىلمەيدىغاندەك... ۋاي، مەن ئوقۇغان، پۇلۇم بار، دەپ يۈر-
گەننى - نى خېنىملارنى كۆرگەن، ۋاي، ماڭا پال ئېچىپ
بېرىڭ دېگەندە، ئالىقىنىغا قاراپ تازا... خوتۇن خەق كۈن
كۆرەي دېمىسە ئەرگە تېگەمدۇ؟ ياشايچۇ دېگەن ھەرقانداق قىز
بالىنىڭ دەرد چەكمىگىنىنى سەن نەدىن كۆرگەن؟ بەش يىل
تۇرماق، ھەتتا يىگىرمە يىل ئوقۇسىمۇ ھامان ئەرگە تېگىدۇ،

بالا تۇغىدۇ، ئۆيىنىڭ يۇنىدىپۇرۇشلۇقىنى قىلىدۇ. قورساق پوم-
پىيىدىغان ئىشنى قىلىشتىن نومۇس قىلمايدىغان خوتۇن ئۇس-
سۇل ئويناپ، بويىنى بازارغا سېلىشتىن نومۇس قىلامدۇ؟
— بۇ ئىككى رۇپىيەنى چېكەڭگە تېڭىۋال، — دېدى
تارنا پۇلنى زەردە بىلەن يەرگە تاشلاپ، — گېپىم گەپ، ئۇنداق
ئىشنى قىلمايمەن دېدىممۇ قىلمايمەن، — ئۇ يەنە جاڭگىلىغا
ئاللىپ قويۇپ، — قالساڭ، سەن قال، مەن كېتىمەن، —
دېدى - دە، كەپىدىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى.

راستىنى دېگەندە، جاڭگىلىنىڭ قېپقالغۇسى بار ئىدى.
لېكىن، ئۇ قانداقلارچە ئۆزىنى پۇتنىڭ ئىختىيارىغا بېرىپ
قويغانلىقىنى سەزمەي قالدى. گۇبىي ئېچىنغان ھالدا بېشىنى
چايقاپ تۇرۇپ:

— مە، — دېدى، — ماۋۇ ئىككى رۇپىيىنى ئېلىۋال، لازىم
بولىدۇ. ماڭا قارا، ئۇ قىز بەك جاھىل ئىكەن. مېنىڭ قېشىمدا
تۇرۇپ قالغان بولساڭلار، بىر ئايغا قالمايلا مەن ئۇنى ساڭا
يېكتەك قىلىپ بېرەتتىم. ساڭا قويۇپ بەرسە، ئۆمۈرۋايەت
ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىگۈدەكسەن.

جاڭگىلى گەپ قىلمايلا تارنانىڭ كەينىدىن يۈگۈردى.
تارنا ئۇنىڭ ئالدىدا ئىلدام - ئىلدام كېتىۋاتاتتى. ئۇلار چۆلىدە-
رەپ تۇرغان قاراڭغۇ كوچا - رەستىلەردىن ئۆتۈپ ماشىنا
مەيدانىغا كەلدى. ھېلىقى قارا ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلگەندە
تارنا كەينىگە بۇرۇلۇپ:

— نېمە كەينىمگە كىرىۋالسىەن؟ بايامقى سەرگەردان خو-
توننىڭ قېشىغا بار، ماڭ! ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانسەن، ھەرقا-
چان؟ — دەپ ۋارقىرىدى.

— كىمگە؟... ئاشۇ قېرى خوتۇنغىمما؟

ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى ھەيرانلىققا قاراپ تارنا ئاچچىقىدىن خېلىلا ياندى ۋە تۇيۇقسىز سۆزىنى يۇمشىتىپ:

— نېمە دېسەممۇ ساڭا ياخشى بولسۇن دەپ دەيمەن. يېتىمچىلار بىلەن بىللە بولساڭ ياخشى كۈن يوق. شۇمۇ كۈن. مۇ، يا بىر تۇتقان ئۇيۇڭ بولمىسا. بومبايغا بارساڭ، ھەقىقىي ئەركەكلەرچە ئىش قىلالايسەن. بول، مېنى ماشىنىغا يۆلەپ چىقىرىپ قوي!

جاڭگىلى ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ، ماشىنىنىڭ ئۈستىدىكى بېزېنتىنىڭ بىر بۇرجىكىنى ئاچتى - دە، تارنانى يۆلەپ ماشىنىغا چىقىرىۋەتتى، كەينىدىن ئۆزى لىككىدە ئىرغىپ چىقتى، لېكىن چىقىپلا ساندۇققا ئۈسۈۋېلىپ «ۋايىجان» دەپ ئىگراپ تاشلىدى.

— ئاۋايلا، — دېدى تارنا، — جىققىنا ساندۇق تۇرىدۇ، بىز چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن قاچىلاپتۇ.

— ئىچىدىكى نېمىدۇ؟

— ۋايتاڭ، نېمە بولسا بولمامدۇ. تېز، ئىچىڭىزگە كىر. ماشىنىنىڭ ئىچى تەرىپىدە بىرنەچچە تاي پاختا بار ئىدى. ئىككىسى پاختىلارنى يۆتكەپ ئۆزلىرىگە يەنە بۇرۇنقى ئورۇننى راسلىدى. ئۇلار شۇ تاپتا خۇددى ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ قالغاندەك ھېسسىياتتا ئىدى. قورساق توق بولغاچقا ئۆي-قۇمۇ كەلدى. شۇڭا، ئىككىسى بىردەمدىلا ئۇيقۇغا كېتىشتى.

ئۇلار ماشىنىنىڭ قاچان قوزغىلىپ، قاچان پاتانكوتتىن ئايرىلىپ، قاچان ئامرىتسار يولىغا چىقىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئىشقىلىپ، ئۇلار ئويغاندا قۇياش تاشيولنى تازا قىزدۇرۇپ.

ۋاتقان چۈش مەزگىلى بولغانىدى. ماشىنا تاشيولدا ۋىزىلداپ كېتىۋاتقان بولسا، ئۇلارنىڭ قورسىقى پىزىلداپ ئېچىپ كېتىدۇ. ۋاتاتتى.

جاڭگىلى پىچىقى بىلەن بىر ياغاچ ساندۇقنى قايرىپ ئېچىۋىدى، ئىچىدىن ياڭاق چىقتى، يەنە بىرنەچچە ساندۇقنى ئېچىۋىدى، ئىچىدىن گۈلە، بادام، قۇرۇق ئۈزۈملەر چىقتى. جاڭگىلى بۇ قۇرۇق مېۋىلەرنى ئۈچۈملەپ ئېلىپ تارنانىڭ ئالدىغا ئەكەلدى ۋە بىر ياڭاقنى ئىككى ئالدىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ بىر سىقىۋىدى، ياڭاق «قاراسىدە» قىلىپ سۈندى. بۇ ئاۋازدىن ئىككىسى شۇنداق چۈچۈدىكى، چىرايلىرى تامدەك تاتىرىپ، خېلىغىچە زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرۇپ كەتتى.

بۇ چاغدا بەختىيار ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. ياڭاقنىڭ سۇنغان چاغدىكى ئاۋازى ناخشا ۋە ماتور ئاۋازىنىڭ ئىچىدە خۇددى دېڭىزغا چۈشكەن سۇنىڭ تامچىسىدەك يوقاپ كەتتى.

ئەمدى جاڭگىلىنىڭ يۈرىكى خېلى يوغىناپ قالغانىدى. ئۇ ياڭاقلارنى توختىماي چېقىپ، مېغىزنى ئايرىپ ئالدىنىغا ئېلىپ تارناغا تۇتاتتى، تارنا ھەر قېتىم مېغىزنىڭ يېرىمىنى ئېلىپ، يېرىمىنى جاڭگىلىغا قويۇپ قوياتتى. جاڭگىلى يەنە تاش بادامنى چىشى بىلەن چېقىپ مېغىزنى تارنانىڭ ئاغزىغا سېلىپ قوياتتى. ئۇلار ياڭاق، بادامدىن كېيىن گۈلە، ئۈزۈم-لەرنىمۇ يېيىشتى.

— ئەجەب ئىشتىھا بىلەن يېدىڭ، — دېدى تارنا چاقچاق قىلىپ، — مۇشۇنداق باي بالىسىدەك يەپ بومبايغا بېرىۋالدىڭ. خان بولدۇڭ! — دە!

— سەنمۇ مەن بىلەن بارساڭ بولمامدۇ! — دېدى جاڭگىلى يېقىنچىلىق بىلەن، — بىللە ماڭساق، بەك كۆڭۈللۈك بولىدۇ.

كەن.

— ياق، مەن جامانكوتقا بارىمەن. تاغامنى تېپىپ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيمەن. ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ، ئاندىن بومبايغا بارىمەن.

— ئۇ چاغدا سەن كاتتا بابۇ بولسەن، ئۇ چاغدا ماڭا سىڭار كۆزۈڭدىمۇ قاراپ قويماسسەن. بۇ گەپنى ئاڭلاپ تاراننىڭ ئۇنىڭغا بىردىنلا ئىچى ئاغرىپ قالدى.

— راجۇ، — دېدى ئۇ جاڭگىلىغا ئىچى كۆيگەن ھالدا، — سەن ھەقىقەتەن ئوبدان يىگىت جۇمۇ، كۆڭلۈڭ بەك ياخشى.

جاڭگىلى ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى. «راجۇ»، ئۇ ئۇنى راجۇ، دەپ چاقىردى. ھە؟! جاڭگىلىنىڭ ئىچى ئىسسىقلىقىغا بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغا شۇ تاپتا قەلب گۈل-زارىدا جىمى گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەندەك، ئالەم گۈلىستان بولغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى ۋە ھاياجاندىن چىرايى چوڭدەك قىزاردى.

تارنا پىسىڭىدە كۈلۈپ چاقچاق قىلدى:

— بىراق، سەن ياغاچ ئىكەنسەن، ياغاچ!

تارنا سۆزلەۋېتىپ كۈلكىسى سىرتقا چىقىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئاغزىنى قولى بىلەن ئېتىۋالدى. شۇ چاغدا جاڭگىلىنىڭ ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ، ئاشۇ گەپ چىققان ئاغزىغا سۆيۈپ قويغۇسى كېلىپ كەتتى. جاڭگىلى ئىختىيارسىز ئالدىغا ئېڭىشىۋىدى، ماشىنا تۇيۇقسىز سىلكىنىپ جاققىدە توختىدى. جاڭگىلى تارناغا يېقىن كېلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئوڭدىسىغا چۈشۈپ كەتتى.

تارنا ئۇنلۇك كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران توختىتىۋالدى،
لېكىن ئۇنىڭ ياشلىق كۆزىدىكى كۈلكە خۇددى كۈلدىكى نې-
لۇپەردەك كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

9

مۇھەددەپ ئۇسساپ كەتكەچكە ماشىنىسىنى بىر ئېرىق-
نىڭ يېنىغا توختاتقاندى. ئېرىقنىڭ بويىدا قۇرۇپ قالغان بىر
دەرەخ توغرىسىغا ياتاتتى. قومۇرۇۋېتىلگەن يىلتىزلىرى خۇد-
دى تىلەمچىنىڭ قوللىرىدەك داردىيىپ تۇراتتى. بىر قىسىم
چاچما يىلتىزلىرى سۇغا تېگىپ تۇرغاچقىمۇ، دەرەخنىڭ يىل-
تىزغا يېقىن يەرلىرى ئانچە - مۇنچە كۆكلەپمۇ قالغانىدى.
مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار ئېرىقتىن سۇ ئىچىپ بولۇپ،
قۇرۇق دەرەخنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ نان يېيىشكە باشلىدى.
تارنا بىلەن جاڭگىلىمۇ بەك ئۇسساپ كەتكەن، لېكىن
مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار تۇرسا، ئېرىقنىڭ يېنىغا بارالايدۇ
دەمسىز!؟ تارنا كالىپۇكلىرىنى يالاپ تۇرۇپ:
— ئەجەبمۇ ئۇسسەدىم، — دېدى.

— ۋاي، مېنى دېمەمسەن! — دېدى جاڭگىلى بەختىيار
بىلەن مۇھەددەپ ئولتۇرغان ئېرىقتىكى سۇغا قاراپ. ئېگىز-
لىكتىن مۇخ باسقان تاش ئۈستىگە شارقىراپ چۈشۈۋاتقان سۇ-
لار ئۇنىڭ كۆزىگە سۈرەتتەك كۆرۈنۈپ كەتتى. توۋا، بىر
قارىساڭ يېقىن، لېكىن قولۇڭ يەتمەيدۇ!

— شۇ تاپتا، — دېدى جاڭگىلى، — ماشىنىدىن سەكرەپ
چۈشۈپ ئېرىققا قاراپ يۈگۈرسەك، ئۇلار نېمە دەپ قالار؟
— ھېچنېمە دېمەيدۇ. مېنى ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ ما-

گەندۇ، سېنى مۇشۇ يەرگە تاشلاپ قويدۇ، شۇ.
مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار يەيدىغىنىنى يەپ بولۇپ، دە-
رەخكە يۆلەنگىنىچە ئېرىققا كەينىنى، ماشىنىغا ئالدىنى قىلىپ
ياتتى. دېمىسىمۇ، سەپەرگە چىققان شوپۇر ماشىنىسىنى
كۆزىدىن ئېرى قىلمايدۇ - دە.

— بەختىيار، — دېدى مۇھەددەپ، — ساڭا شاش قىزلار
ئۇچرىغانمۇ؟

بەختىيار يانچۇقىدىن پۇرژىنىلىق پىچاقنى چىقىرىپ بې-
سىپ تاققىدە ئاچتى - دە، ۋال - ۋۇل پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ:
— شاش قىزنى بارغۇ، مانا بۇنىڭ بىلەن ئوڭشايمىز،
يۈرەككە تەڭلەپ تازا... — دېدى.

مۇھەددەپ تېنى جۇغغىدە بولۇپ ئاندىن كۈلۈۋەتتى.
— بۇ پىچاق بىلەن ئادەم قورقۇتالمىسەن، ياكى راستلا تە-
قماسەن؟

— لاپ گەپ ئەمەس، — دېدى بەختىيار قوللىدىكى تاتۇقنى
كۆرسىتىپ، — بۇ ئەتراپتا پىچاقچىلىقتا ماڭا ھېچكىم يېتەل-
مەيدۇ. شۇڭا، شوپۇرلار مېنى ئۆزلىرىگە ھاممال قىلىپ يېنىد-
دا ئېلىپ يۈرۈشكە ئامراق. ئىشەنمىسەڭ، پاكىنادىن سوراپ
باق.

مۇھەددەپ بەختىيارنىڭ دۈمبىسىگە گالاچچىدە بىرنى قو-
يۇپ:

— ھەي نادان، مۇشۇنداق قىلىپ يۈرۈپ بىر كۈنى يا
تۈرمىگە چۈشسەن، يا جېنىڭدىن ئايرىلسەن، — دېدى.
— ئوغۇل بالا بارغۇ، ئۆلۈمدىنمۇ، تۈرمىدىنمۇ قورقماي-
دۇ.

تۇيۇقسىز مۇھەددەپكە ماشىنىنىڭ ئۈستىگە يېپىلغان بىر-
زېنت مىدىرلىغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

— قارا، قارا!

— نېمىگە؟ — بەختىيار ئالدىراپ سورىدى.

مۇھەددەپ ئۇنىڭغا ماشىنىنىڭ كەينىنى كۆرسىتىپ، ئا-
ۋاز چىقارماسلىققا ئىشارەت قىلىپ، پەس ئاۋازدا:

— ئۈستىدە بىرنېمە مىدىرلاۋاتىدۇ، — دېدى.

مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار خېلىغىچە ماشىنىنىڭ ئۈستىگە
تىكىلىپ تۇرۇشتى، لېكىن ھېچنېمە مىدىرلىمىدى.

— ساڭا شۇنداق تۇيۇلۇپتۇ، — دېدى بەختىيار پەس ئاۋاز-
دا.

— قارا، ئەنە قارا! — مۇھەددەپ ئىتتىكلا ماشىنا تەرەپنى

كۆرسەتتى. بۇ قېتىم بەختىيارمۇ كۆردى. ماشىنىنىڭ ئۈستى-
دىكى بىر زېنت بوش مىدىرلاۋاتاتتى.

— چوقۇم ھېلىقىدەك شاش قىزلاردىن بولۇشى مۇم-
كىن، — دېدى مۇھەددەپ.

— يا بولمىسا ئوغرى، — دېدى بەختىيار پىچاقنى سىقىم-
دىغىنىچە چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ.

ئىككىسى نەپەسلىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا
دەسسگىنىچە ماشىنا تەرەپكە ماڭدى. بىر زېنت تۇرۇپ مە-

دىرلاپ، تۇرۇپ جىم بولۇپ قالاتتى. بەختىيار ماشىنىغا يېقىن
كېلىپ بىر زېنتنى شاققىدە قايرىپ ئېچىپ، قولىدىكى پىچاقنى

ئىتتىكلا ئېگىز كۆتۈردى. بىر زېنت ئېچىلىشى بىلەن «ئوغ-
رى» بېشىنى كۆتۈرۈپ بەختىيارغا قارىدى - دە، تەمكىن ھالدا

«مياۋ» قىلىپ قويدى. بۇ ياۋا مۈشۈك قاچانلاردا بۇ يەرگە
كىرىۋالغان بولغىيىدى؟! مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار پىخىدە

كۈلۈۋەتتى ۋە مۈشۈكنى ماشىنىدىن ھەيدەپ چۈشۈرۈۋېتىپ
برېزېنتنى يېپىپ قويغاندىن كېيىن، يەنە ئۆزلىرىنىڭ پارىگىغا
چۈشتى:

— مۇشۇنىڭ ئورنىدا بىر قىز بالا بولۇپ قالغان بولسا،
نېمىدېگەن پەيزى بولاتتى - ھە!

— ھەي، قىز بالا دېگەن كاساپەتنى بىزنىڭ بۇ ماشىنىلارغا
نېسىپ قىلمايدىكەن - دە!

— بىزگە نېسىپ بولمىغان شۇ قىز بالا شۇ تاپتا جاڭگالدا
تېنەپ يۈرگەندۇ، ھەرقاچان.

بەختىيار يەردىكى قۇرۇق دەرەخكە قاراپ تۇرۇپ كېتىپ،
مۇھەددەپكە دېدى:

— بۇ ياغاچنى ئېلىۋالايلى. دارۋىدا بىر ئوتۇنخانا بار،
ئاشۇ يەرگە ئاپىرىپ ساتىمىز. ھېچبولمىغاندا يەتتە رۇپىيىگە
يارايدۇ. بىر بوتۇلكا ئاپپىلىسن شەربىتى ئېلىپ ئىچمەيمىزمۇ!
«شەربەت» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ مۇھەددەپ ئۇدۇل ياغاچ
تەرەپكە ماڭدى ۋە بېرىپلا ياغاچنىڭ بىر ئۈچىنى كۆتۈردى،
بەختىيار كېلىپ يەنە بىر ئۈچىنى كۆتۈرۈپ، ئىككىسى ياغاچ-
نى ماشىنىغا باستى. ياغاچ ئۇزۇن بولغانلىقتىن كوزۇبتىن
ئۈچ- تۆت مېتىر چىقىپ تۇراتتى.

— بولدى، ئەمدى چۈشۈپ قالمايدۇ، — دېدى بەختىيار.
ياغاچنى مەھكەم باغلىۋېتىپ. ئاندىن كېيىن ماشىنا يولغا چى-
قىپ تا جامانكوتقا بارغۇچە ھېچنەدە توختىمىدى.

مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار چاي ئىچكىلى كېتىپ ماشىنى-
نىڭ قېشىدا ھېچكىم قالمىغان چاغدا تارنا ماشىنىنىڭ كەينى-
دىن ئاۋايلاپ پەسكە چۈشتى. جاڭگىلى ئۇنىڭغا تۈگۈنچىكە-

نى تۇتقۇزۇپ، ئاندىن زەر يىپ بىلەن كەشتىلەنگەن ئايىغىنى سۇنۇپ بەردى. تارنا ئىككى ئايىغىنى بىر - بىرىگە ئۇرۇپ قېقىۋېتىپ پۇتىغا كىيىۋالدى.

تارنا ماڭدى، جاڭگىلىنىڭ خىيالى تارنانىڭ ئايىغىدىكى زەر يىپ بىلەن كەشتىلەنگەن گۈل بىلەنلا قالغانىدى. ئۇ ئۆزلىرىنى شۇ گۈلگە ئوخشاتتى، ئەپسۇسكى بۇ قوشماق گۈل بوراندا شېخىدىن ئايرىلىپ، بىرى ئۇيان، بىرى بۇيان، يىراق- يىراقلارغا ئۇچۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش كەلدى.

تارنا دەرەخلىك بىر چېغىر يولغا كەلگەندە، كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويۇپ، ئاندىن دەرەخلەر ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولدى.

«ئەگەر، — دەپ ئويلىدى جاڭگىلى، — ئۇ ماڭا، مەن بىلەن ماڭ دېگەن بولسا، ھەتتا بىر قېتىم دەپ قويسىمۇ، مەن قىلچە ئىككىلەنمەي ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭغان بولاتتىم، لېكىن ئۇ دېمىدى، ئەپسۇس». جاڭگىلى كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئۆمىلىگىنىچە ئۇۋىسىغا — يۇڭ تاغارلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. ئەمدى تۈگۈلۈپ ياتقۇلۇق. ئۇ ئىككىسى چېيىنى ئىچىپ بولسا قوزغىلىدۇ. قوزغالسىمۇ تېزىرەك قوزغال- سۇنلا، تارنانى ئېپقالغان جامانكوتقا قارىغۇسىمۇ يوق ئەمدى! جاڭگىلى بېشىنى بىر تاغارغا قويۇپ، كۆزلىرىنى ئەلەم بىلەن يۇمىدى.

مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار چاي ئىچىپ بولۇپ كېلىپ ماشىنىغا چىقىشتى. مۇھەددەپ ماينى دەسسەۋىدى، ماشىنا «گۇ...» قىلىپ خىرقىراپ ئوت ئالماي قويدى، يەنە بىر

قېتىم قىلىپ باقتى، ماتور يەنىلا ئوت ئالمىدى. ئىككىسى ماشىنىدىن چۈشۈپ ماتور بار يەرنى ئاچتى، ئەتىسىگە بىلەن ئۇ يەر - بۇ يەرنى كۈچىلاپ، ئاخىر ئۇ يەردىن قارا بىر سايماڭنى چۈۋۈپ چىقتى. مۇھەددەپ ئۇنى بەختىيارغا كۆرسىتىپ:

— بۇ كاساپەت سۈنۈپتۇ، — دېدى، — بۇنى ياساشنى مەنمۇ بىلمەيمەن. ساقلايلى ئەمدى، مۇشۇنداق زاپاس سايماڭنى بار بىرەر شوپۇر بۇ يەردىن ئۆتۈپ قالسا ئەجەب ئەمەس. بولمىسا، پالاكەت بېسىپ ياتارمىز، مۇشۇ يەردە. — يۈر، ئاشخانغا كىرىپ توخۇدىن بىرنى ئېلىپ يەپ ئولتۇرايلى. ھېلىمۇ بۇ چاتاق يولدا چىقماپتۇ، بولمىسا ئاچ قالاتتۇق دېگەنە.

ئىككىسى پاراڭلاشقاچ ئاشخانغا قاراپ ماڭدى.

باياتىن بېرى قىز بار چاغدا ھېچنېمە بولمىغان جاڭگىلى ئەمدى نەپىسى سىقىلغاندەك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئەتراپىدىكى يۇڭ - چۈپۈرلەر ھېلىلا ئاغزىنى ئېتىۋالدىغاندەك تۇيۇلغاچقا، ئۇ ئاخىر ماشىنىدىن چۈشۈپ، تۆت تەرىپىگە ھوشيارلىق بىلەن قارىۋېتىپ يېقىندىكى بىر ئورماننىڭ ئىچىگە كىردى.

ئادەتتىكى ئورمان، مېھرىلىك ئورمان! سېنىڭ قارىغايلىرىڭ، شەمشادلىرىڭ، ياۋا ئۆزۈملىرىڭ نەقەدەر تونۇش - ھە! ھەربىر يوپۇرمىقىڭدىن سۆيگۈنىڭ ھىدى كېلىدۇ. ئادەتتىكى ئورمان، نېمىدېگەن ساپ ھاۋا، نەقەدەر ئۇلۇغۋار جىمجىتلىق!

ئېرىقلىرىڭدىن سۇ ئىچىپ قېنىۋالاي، ئورمان! ئەمدى چىمەنلىكىڭدە پۇت - قولۇمنى سوزۇپ بىر يېتىۋالاي. مەخ - مەلدەك چىمەنزارىڭدا، گۈزەللىك قوينىدا سوزۇلۇپ يې-

تىش نەقەدەر ھۇزۇر. ھەي... ي، شۇ تاپتا تارنا يېنىمدا بولغان بولسا، مۇشۇ يەرگىلا بىر كەپە بىنا قىلىپ... ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا بىر كەپە كەلدى. ئۇنىڭ ئالدىدا بۇغا تېرىسى يېپىنغان تارنا، چاچلىرى بېلىگىچە يېيىلىپ تۇرىدۇ. كۆزلىرى يولدا، يىگىتنىڭ يولىدا. جاڭگىلى بولسا، مۇرىسىغا ئوۋلىغان چېپار كېيىكنى ئارتىپ كېلىۋاتىدۇ. تارنا ئۇنىڭغا مېھرى بىلەن تەلۈمۈرۈپ كۈلۈمسىرىمەكتە، كۆزلىرىدە ئاجايىپ نۇر، بۇ نۇر ئاسمان - زېمىننى يورۇتماقتا... گۈللەر، ئالتۇن رەڭ گۈللەر، گۈللەرنىڭ ھىدى، بىرلا گۈل ئەمەس، تۈمەننىڭ خىل گۈللەرنىڭ ھىدى! ئۇ ھەربىر گۈلنىڭ پۇرىقىنى پەرق قىلالايدۇ: بۇ رەيھاننىڭ پۇرىقى! ئۇ رەننىڭ پۇرىقى... ئۇ خىلمۇخىل گۈللەرنىڭ ئىچىدىمۇ شۇ ئۆزگىچە بىر گۈلنىڭ پۇرىقىنى ئالاھىدە ھېس قىلالايدۇ... تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە تارنانىڭ يېقىملىق كۈلىكىسى جاراڭلىغاندەك بولدى. ئۇ دەرھال كۆزىنى ئاچتى: قېنى؟ قېنى؟ تارنا قېنى؟ كەپە قېنى؟ تېرە كىيىمچۇ؟ چېپار كېيىكچۇ؟ يوق، ھېچنېمە يوق! پەقەت ئورمان، سۈرلۈك، جىم-جىت ئورمانلا تۇرۇپتۇ. ھوي، بۇ نېمە ئاۋاز، بىر قۇش دەرەخ ئۈستىدىن پۇرىدە قىلىپ ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى. جاڭگىلى بولسا چاچراپ ئورنىدىن تۇردى.

10

تارنانىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇدىر بولۇپ ئىشلەۋاتقان كىچىك دادىسى فاتاچاند دېگەن ئادەمنىڭ مىجەزى ناھايىتى ئو-سال. ئۇنىڭ يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرگەن بىر گاچا ئوغلى

بار. بۇ ئوغۇل گەپ قىلالمىغاننىڭ ئۈستىگە چىرايى سەت،
ئېڭىكى كەمتۈك، بېشىنىڭ چوققىسىغا نىياز چاچ قويۇۋال-
غان. فاتاچاند ئوغلنى ئوقۇتسام، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ
بىرەر ئوتتۇرا مەكتەپكە مۇدىر بولسا، قېرىغاندا جېنىمغا ئەس-
قاتىدۇ، دەپ ئويلىغان. لېكىن، ئۇنداق خىزمەت بېجىرىم
ئادەمگە تېپىلمايۋاتقان يەردە گاچىغا نەدە دەيسىز. بۇ جەمئى-
يەتتە ئۇنىڭغا دېھقان بولماقتىن باشقا يول يوق. ئەپسۇس،
ئۇلارنىڭ يېرى تولىمۇ ئاز. جىق يېرى بولسا، فاتاچاند يەرنىڭ
كۆكىنى سېتىپ بېمەي، مۇدىرلىق قىلىمەن دەپ جاپا چېكىپ
يۈرەمتى؟! ھەي... ھەي، ئۇنىڭ خۇدا ئالدىدا قىلغان نېمە
گۇناھى بارئىككىن، كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال دېگەندەك،
ئەمدى بۇ تارنانىڭ كېلىپ ئولتۇرغىنىنى قارىمامدىغان! ھەرىپ-
مە بولسا تارنانىڭ دادىسى ئۇنىڭغا تېلېگرامما ئەۋەتكەن، قىز
مۇشۇ يەردە دەپ ساقچىغا مەلۇم قىلىپ قويسىلا بولىمىدۇ!
لېكىن، خوتۇنى نېمانداق باشنى ئاغرىتىدىغاندۇ!

— تارنانى ئېپقالايلى، — دەيدۇ مانا خوتۇنى ئەقىل كۆر-
سىتىپ، — كېيىن ئوغللىرىمىزغا ئەپپىرىمىز!

— ئۇنىڭ دادىسىغا يەتتە يۈز ئەللىك رۇپىيىنى نەدىن تې-
پىپ بېرىمىز؟ تارنانىڭ بىرمۇنچە ئىش تېرىپ قويۇپ قېچىپ
كەلگەنلىكىنى بىلمەمسەن؟ بىز ئۇنى ئېلىپ قالساق تۇغقانلار-
نىڭ جېدىلىگە قالىمىز.

— تارنانى كەتكۈزۈۋەتسەك، ئۆمۈرۋايەت پۇشايمانغا قال-
سەن. بۇ گاچا ئوغلۇڭغا كىم قىزىنى بېرىدۇ؟ ياتلار تۇرماق،
ئۇرۇق - تۇغقان، دوست — بۇرادەرلىرىڭمۇ بىزگە قىز بەر-
مەيدۇ، بىلىپ قوي!

— ئۇنداق قىلساق، گۇناھ بولىدۇ!

— ئەمىسە، قانداق قىلىمىز؟
— قانداق قىلاتتۇق، باشقا كەلگەننى تارتىمىز. لېكىن،
بۇ قىزنى ھەرگىز ئەپقالالمايمەن!
— ئەمىسە، زادى قانداق قىلىسەن؟
— ساقچىغا مەلۇم قىلىمەن، شۇ!
دەل شۇ چاغدا بوسۇغىدا شىپىرلىغان ئاۋاز ئاڭلىنىۋىدى،
ئەر-خوتۇن ئىككىسى چۆچۈپ كەتتى. فاتاچاند دەرھال ھوي-
لىغا چىقتى. ھويلىدا ھېچكىم يوق، پەقەت قازاندا قوناق پوش-
كىلى بىژىلداپ تۇراتتى.
بىر ئازدىن كېيىن فاتاچاند بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە ھويلى-
دىن چىقىپ كەتتى.

كەچقۇرۇن، قۇياش جامانكوتنىڭ غەربىي تەرىپىغا يانپاشلىد-
غان چاغدا، يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر ماشىنىنىڭ شوپۇرى
مۇھەددەپنىڭ ماشىنىسىنى ياساپ بولۇپ:
— ئەمدى ھېچبولمىغاندا ئامرىتسارغا بېرىۋالالايسىز-
لەر، — دېدى.

— ئامرىتسارغا بېرىۋالغىنىمىزنىڭ ئۆزى چوڭ ئىش، —
دېدى بەختىيار ئۇ شوپۇرغا كۈلۈپ تۇرۇپ.
مۇھەددەپ ماشىنىنى ئوت ئالدىرۇپ ئۇزۇنغىچە گۈرۈلدى-
تىپ تۇردى.

— ماينى بىكار ئىسراپ قىلماي، ماڭايلى، مۇھەد-
دەپ بېگىم! — دېدى بەختىيار.

— قېنى، سىناپ باقايلى، تۈزەلدەمىكىن، — بىر ئازدىن
كېيىن مۇھەددەپ كۈلۈمسىرەپ دېدى، — ئەمدى پۈتۈنلەي
تۈزۈلۈپتۇ!

دەسلەپتە ماشىنا ئاستا مېڭىپ، كېيىن ئىتتىكىلىدى. بەخ.
تىيار مۇھەددەپنىڭ كۈلكە يېغىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ:
— ئاپپىلىسىن شەرىپتى كۆز ئالدىڭغا كېلىۋاتامدۇ؟ —
دېدى.

— ياق، — دېدى مۇھەددەپ مۇغەمبەرلىك بىلەن
كۈلۈپ، — «پەرىزات» ماركىلىق شامپان كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ.
ۋاتىدۇ!

ماشىنا ئاستا قوزغىلىۋاتقاندا بىرى جاڭگىلىنى ئوقۇغان.
دەك قىلىۋىدى، جاڭگىلى ئىتتىك بېشىنى كۆتۈردى. قارىسا
تارنا!

— سەن... ؟

تارنا گەپ قىلمايلا ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— يەنە كەپسەنغۇ، تارنا؟

تارنا لام - جىم دېمەي، بېشىنى تاغارغا قويۇپ يىغلاپ
كەتتى. ئۇنىڭ قار - يامغۇر يىغلاۋاتقانلىقىغا قاراپ ئۇنى
يۈرىكى ئېقىپ كېتىۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ قالاتتى كىشى.
جاڭگىلى ئىچ ئاغرىتىپ، تارنانىڭ يەلكىسىنى سىلىدى.
تارنا تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قوللىرىنى ئىتتىرىۋېتىپ، غەزەپ-
لىك ھومايغىنىچە:

— ماڭا تەگمە! — دېدى، — سىلەر ئەر خەقلەرنىڭ
ھەممىڭلارلا تاش يۈرەك، داداممۇ، تاغاممۇ، ھامما ئاچامنىڭ
ئېرىمۇ، ھەتتا سەنمۇ! ھەممىڭلار بىز ئاياللارنىڭ پېشانىسىغا
پۈتۈلگەن دۈشمەن!

جاڭگىلى خۇددى يۈزىگە يۇندا چېچىلغاندەك ئەندىكىپ
ئۆزىنى كەينىگە تارتتى. توۋا، تارنا نېمىشقا ئۇنداق دەيدىغان.

دۇ، ئۇ ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئادەم ئەمەس ئىدىغۇ؟! ئۇ ھەيران.
لىق بىلەن تارناغا تىكىلىپلا قالدى.

مۇھەددەپنىڭ توختىماي كۈلۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ
بەختىيار سورىدى:

— ۋاي، نېمە بولدى؟

— بىر قىز كەلدى، — دېدى مۇھەددەپ پەس ئاۋازدا.

— قېنى؟ — بەختىيارنىڭ كۆزى چەكچىيىپ قالدى، —

يولدا ھېچكىمنى كۆرمىدىمغۇ؟

— ھازىرلا كەينىمىزدىن يۈگۈرۈپ كەلگەن.

— قاچان؟

— ماشىنا قوزغالغان چاغدا.

— كېيىنچۇ؟

— كېيىن مەن ماشىنىنى ئاستا ھەيدىدىم. ماشىنىنىڭ كەي-

نىنى كۆرسىتىدىغان ماۋۇ يان ئەينەكتىن ئېنىق كۆرۈپ تۇر-

دۇم، ئۇ ماشىنىغا چىقىۋېلىش ئۈچۈن يۈگۈرگەن.

— ئاندىن كېيىنچۇ؟ — بەختىيار نەپىسىنى ئىچىگە يۇتقۇ-

نىچە ئارانلا مۇشۇ گەپنى قىلالىدى.

— كېيىن ئۇ ماشىنىغا يېتىشىپ كەلدى، يوقالدى.

— يوقالدى؟

— ھەئە. كېيىن يان ئەينەكتىن كۆرەلمىدىم.

— ئەمىسە، جىن ئوخشىمامدۇ، تۇيۇقسىز يوقاپ كەتكەن

بولسا؟

— نەدە جىن بولسۇن، چىرايلىق بىر قىز ئۇ!

— ئەمىسە، ئۇنى يەر يۇتۇۋەتتىمۇ؟

— ياق. مېنىڭچە ئۇ ماشىنىغا چىقىۋالدى. ھازىر ماشىنىد-

دا، — مۇھەددەپ كۆرەڭلىگەن ھالدا ماشىنىنى توختاتتى.

قۇياش تاغنىڭ كەينىگە پېتىپ قاراڭغۇ چۈشتى. مۇھەددەپ ماشىنا چىرىغىنى ياندۇردى.

بۇ چاغدا جاڭگىلى بىلەن تارنا ماشىنا ئالدىدا چىراغقا ئۇدۇل قىلىپ تۇرغۇزۇپ قويۇلغان، مۇھەددەپ بىلەن بەختىيار ئۇلارنىڭ قورقۇپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. — ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — بەختىيار مۇھەددەپتىن سورىدى.

— قانداق قىلماقچىدۇق، ئېڭىڭىگە سالىمىز، — دېدى. — دە، مۇھەددەپ جاڭگىلىنىڭ ئېڭىڭىگە جالاقىدە بىر. نى قويدى. جاڭگىلى گۈپىدە يەرگە يېقىلىپ، يەنە ئىتتىكىلا ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، دەرھال قورساققا بىر مۇشت كېلىپ تەگدى. جاڭگىلى يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ بولغۇچە، بەختىيار كېلىپ ئۇنىڭ قورسىقىغا يەنە بىرنى تەپتى. جاڭگىلى دومد-لاپ چۈشۈپ، كېيىن ئورنىدىن تۇردى. — دە، تۇرۇپلا قولغا پىچىقنى ئالدى.

تارنا قاچماقچى بولۇۋىدى، مۇھەددەپ ئۇنى مەھكەم تۇتۇ. ۋېلىپ قوللىرىنى ئاغرىتىۋەتتى. شۇ ئارىدا بەختىيارمۇ پىچىقنى چىقاردى.

— سىلەر ئىككى، مەن بىر، بىلىپ قوي! — دېدى جاڭگىلى.

— قورقما، — دېدى مۇھەددەپ كۈلۈپ، — بىرگە بىر!

— «ئورگانچە» مۇ، «دورگانچە» مۇ؟
تاغلىقلاردا مۇنداق ئېلىشىشنىڭ ئىككى خىل يولى بولاتتى. «ئورگانچە» دېيىلگەندە ئىككى تەرەپنىڭ ھۇجۇمى ئۇ.

دۇلنى ئاساس قىلىپ، كىم ئاۋۋال يارىلانسا، شۇ يېڭىلىگەن ھېسابلىناتتى. «دورگانچە» ئېلىشىشقا كەلسەك، بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپنىڭ دۈمبىسىنى زەخمىلەندۈرمىگۈچە، ئالدى تەرىپىنى قىيما - ياما قىلىۋەتسىمۇ، غالىب ھېسابلىنمايتتى. — «دورگانچە» — دېدى بەختىيار چىشىنى غۇچۇرلىتىپ. — كىم يەڭسە، قىز شۇنىڭ بولىدۇ ئەمەس، — دېدى جاڭگىلى ئالدىغا ئىككى قەدەم مېڭىپ پىچاقنى بەختىيارنىڭ كۆز ئالدىدا پۇلاڭلاتقىنىچە.

بەختىيار پىچاقنى بىر شىلتىۋىدى، جاڭگىلى دەرھال كەينىگە داجىۋالدى. بەختىيار كۈلۈپ پىچىقىنى ئويناتقىنىچە ئۇنى قىستاپ كېلىۋەردى ۋە مۇھەددەپكە:

— قاراپ تۇر، مۇھەددەپ، ھېلى بۇ تاغلىقنى قۇشقاچنى بوغۇزلىغاندەك بوغۇزلىۋەتكىنىمنى كۆرسەن، — دېدى.

جاڭگىلى ئۇنىڭ سول قول تەرەپكە ئۇرغان زەربىسىدىن ئۆزىنى قاقچۇردى ۋە ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە يۈزىگە قاراپ پىچاقنى شىلتىدى. بەختىيار ئىتتىك زوڭ ئولتۇرۇۋالدى. جاڭگىلى ئۇنىڭ گەجگىسىدىن ئالماقچى بولۇۋىدى، ئۇ ئۆزىنى بىر ياققا تاشلاپ، جاڭگىلى كەلگۈچە تېز ئورنىدىن تۇردى - دە، چەبدەسلىك بىلەن پىچاقنى جاڭگىلىغا سانجىدى. جاڭگىلىنىڭ بىلىكىدىن چىققان قان قىزنىڭ ئاياغ تۈۋىدى. گىچە چاچراپ بېرىۋىدى، قىز قورقۇپ كەينىگە تاشلاندى. لېكىن، مۇھەددەپ ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمىگەنىدى. ئۇلار قاتتىق ئېلىشقانسېرى، مۇھەددەپنىڭ قىزنى تۇتقان قولى بارغانسېرى چىڭىپ كېتىۋاتاتتى.

ئاز ئۆتمەي جاڭگىلى مۇرىسىگە بىر پىچاق يېدى، ھېلى - مۇ پوپايىكىسى قېلىن ئىكەن، پىچاق تېپىزرەك كىردى، پوپايىكا

كېسىلىپ قان ئېقىشقا باشلىدى. بۇنى كۆرۈپ دەرغەزەپكە كەلگەن جاڭگىلى بەختىيارغا شىددەت بىلەن تاشلاندى. بەختىيار ئۇنىڭغا پىچىقنى كەينى - كەينىدىن شىلتىدى، لېكىن تەڭكۈزەلمىدى.

تۇيۇقسىز جاڭگىلى سول قولى بىلەن بەختىيارنىڭ ئوڭ قولىنى تۇتۇۋالدى. بەختىيارمۇ كاپىدە ئۇنىڭ ئوڭ قولىغا ئېسىلدى. ئىككىلىسى قوللىرىنى بوشىتالماي ئېلىشىپ - چېلىشىپ كەتتى. ئۇلار ھاسىرىشاتتى، كۆزلىرىگە قان تولغا. نىدى.

بىر ئازدىن كېيىن ئىككىسى يەردە پومداقلىشىپ كەتتى. دەسلەپتە بەختىيار جاڭگىلىنى بېسىۋالدى، ئۇنىڭ قولىدىكى پىچاق ماشىنا چىرىغىنىڭ يورۇقىدا يالتىرىدى. ئۇ ئەمدىلا پىچاقنى سالاي دەپ تۇرۇشىغا، ئاستىدا ياتقان جاڭگىلى بىرلا كۈچەپ ئۇنى موللاق ئاتقۇزدى ۋە ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇ. چە ئىككى تىزى بىلەن بوينىنى قىسىپ تۇرۇپ، دۈمبىسىگە يېنىك بىر پىچاق ئۇردى. بەختىيارنىڭ دۈمبىسىدىن قان چىقتى. جاڭگىلى شۇ ھامان ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - دە، بەختىيارنىڭ بىر چەتتە تاشلىنىپ ياتقان پىچىقنى قولىغا ئېلىدۇ. ۋالدى.

بەختىيار ئورنىدىن تۇرۇپ دۈمبىسىنى تۇتۇۋالدى، قولى قان بولۇپ چىقتى. ياخشى يېرى، پىچاق چوڭقۇر كىرمىگەن، پەقەت تېرىسىنىلا كېسىۋەتكەنىدى. ئادەتتە ئۇستا پىچاقۋازلار قارشى تەرەپنى ئۆلتۈرمەي، مۇشۇنداق يېنىك يارىلاندىراتتى. جاڭگىلى بەختىيارغا پىچىقنى تاشلاپ بېرىۋالدى، بەختىيار پىچاقنى سول قولى بىلەن تۇتۇۋېلىپ، شاراقىدە قىلىپ

تىغىنى كەينىگە ياندۇرۇپ يانچۇقىغا سالدى، ئاندىن يەرگە قاراپ تۇرۇپ:

— بولدى، ئەمدى قىز سېنىڭ، — دېدى.

— نېمىشقا ئۇنىڭ بولىدىكەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى مۇھەدد.

دەپ ئەلپازىنى بۇزۇپ.

— ئۇنداق دېمە، مۇھەددەپ، — دېدى بەختىيار ئۇنىڭ

ئالدىغا كېلىپ، — تاغلىق يەڭدى، ئەمدى قىز شۇنىڭ بولىدۇ.

— بۇنى ئۇنىڭغا بەرگۈچە، ھاپ قىلىپ يەۋتەرمىنا، —

دېدى مۇھەددەپ قىزنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ. بەختىيار قان يۇقى قوللىرىنى مۇھەددەپكە كۆرسىتىپ:

— قارا، — دېدى — دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ مۇرىسىنىمۇ

كۆرسەتتى، — قاننى كۆردۈڭمۇ؟ دېمەك، مەن ئۇتتۇردۇم. قىز ئۇنىڭ بولدى!

— لېكىن، مەن قىزنى بەرمەيمەن، — دېدى مۇھەددەپ

تەرسالىق قىلىپ.

— ئەگەر سەن قىزنى بەرمىسەڭ، — بەختىيار كەينىگە

داجىپ چىشىنى غۇچۇرلاتتى، — ئۇ... ئۇ چاغدا... —

ئۇ يەنە پىچىقىنى چىقاردى، — ئىككىمىز بىرلىشىپ سېنى

چاينۇپتىمىز. يەڭگەن يەڭگەن، يېڭىلگەن يېڭىلگەن بولىدۇ.

مۇھەددەپ، مۇشۇنچىلىك قائىدىنىمۇ بىلمەمسەن سەن؟! —

جاڭگىلى چوڭ قەدەم ئېلىپ بەختىيار بىلەن بىر قاتارغا

كېلىپ تۇردى. ئىككىلىسىنىڭ پىچىقى سۈرلۈك يالتىراپ تۇراتتى.

مۇھەددەپ ئۇ ئىككىسىگە بىرپەس ھومىيىپ قاراپ تۇر.

رۇپ كېتىپ، كېيىن نىيىتىدىن ياندىمۇ، قانداق، تارنانىڭ

قولنى قويۇۋېتىپ، ئوڭايسىز ھىجايغىنىچە:
— ئالە، تاغلىق. سەن ئۇتتۇڭ، بىز ئۇتتۇردۇق. مېڭىڭ.
لار، ماشىنىغا چىقىڭلار، — دېدى.

ماشىنا خېلى ئۇزۇنغىچە ماڭدى، مۇھەددەپ بىلەن بەختى.
ييارنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەنىدى. كېيىن بەختىيار
تۇيۇقسىز ناخشا باشلىدى:

ئاھ، دىلرەبا دىلەر،
شامالدا ساچىڭ يەلپۈنەر.
قايقارا قوي كۆزلىرىڭ
ئاھۇ كېيىكتەك تەلمۈرەر.

ماشىنىنىڭ ئۈستىدە تارنا يىغلىغىنىچە جاڭگىلىنىڭ يار.
سىنى تاڭماقتا ئىدى. كۆزلىرىدىن ئاققان ياش ئۇنىڭ يارىسىغا
گۈل بەرگىدىكى شەبنەمدەك، ياق، شىپاھى زەمەمدەك تامماق.
تا ئىدى.
بەختىيار ناخشىسىنى تېخىمۇ ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ ئېيتىش.
قا باشلىدى:

بىرى ئويناتسا زەر زەنجىر،
بىرى تەڭلەيدۇ گۈلدەستە.
ئېيتقىنا، دىلرەبا دىلەر،
تەئەللۇق زادى سەن كىمگە؟

تارنا جاڭگىلىنىڭ يارىلانغان بىلىكىگە يۆلىنىپ يىغلىماقتا

ئىدى. بەختىيارنىڭ ناخشىسى چەكسىز ئورمان، ئېگىز چوقە-
قىلاردىن ھالقىپ، خۇددى خۇداغا نالە قىلغاندەك ياڭرايتتى.

كۆزۈڭنى ياشلىما ئەمدى،
دىلىڭنى ئەيلىگىن ئىزھار.
يىراق كەتكەي ئازاب، دەرد - غەم،
ياشىغاي سۆيگۈدىن دىللار.

تارنا يىغلاپ - ئېسەدەپ تۇرۇپ، ئۇنى: «راجۇ! را-
جۇ!» دەپ چاقىردى.
راجۇ ئۇنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا قويۇپ ياش يۇقى كۆزلىرى-
گە توختىماي سۆيدى. ھاياندىن، يىغىدىن تارنانىڭ ۋۇجۇدى
توختىماي تىترەيتتى.
ماشىنا بارغانسېرى يىراقلاشتى، بەختىيارنىڭ ناخشىلىرى
ئورمان ئىچىگە سىڭىپ يوقاپ كەتتى.

11

ماشىنا ئامرىتسارغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ئۇلار پاختىنى
گانەنشا زاۋۇتىغا چۈشۈرۈۋېتىپ، ئۇ يەردىن دېھلىغا ئاپىرىد-
غان يۇڭ ماتېرىياللارنى باستى. دېھلىغا بارغۇچە، ئۇ تۆتى
يېقىن ئاغىنىلەردەك چىقىشىپ كەتتى. مۇھەددەپ بىلەن بەخ-
تىيار ئۇ ئىككى تاغلىققا ئامراق بولۇپ قالغانىدى. ئەگەر
ئىمكانىيەت يار بەرگەن بولسا، ئۇلار بۇ ئىككى ئاق كۆڭۈل
قىز - يىگىتنى بومبايغا ئاپىرىپ قويغان بولاتتى. بىراق، گانەن-

شا شىركىتى يۈكنى دېھلىدىن ئاگراغىلا ئاپىرىشنى بۇيرۇغان.
شۇڭا، ئۇلار راجۇ بىلەن تارنانى ئاگراغىچىلا ئاپىرىپ قويدى.
ماشىنا ئاگرادىكى راجا بازىرىنىڭ قېشىدىكى پويىز ئىسى-
تانىسىغا كېلىپ توختىدى. بەختىيار ئۇلارغا پويىز ئىستان-
سىسىنى كۆرسىتىپ:

— ئۆتكەن - كەچكەن ماشىنىغا ئېسىلىپ بومبايغا بارغى-
لى بولمايدۇ، بۇ يەردە ئۇدۇل بومبايغا بارىدىغان پويىز بار.
بابۇلارغا كۆرۈنمەي، ۋوگزالغا كىرىۋالساڭلار، بومبايغا بارىدۇ-
غان پويىز كەلگەن ھامان چىقىۋالسىلەر. ئەگەر تەلىيىڭلار
كېلىپ كېچىلىك پويىزغا توغرا كېلىپ قالساڭلار، ئۇ چاغدا
تېخىمۇ خاتىرجەم بولىسىلەر. كېچىدە ھېچكىم بىلەت تەك-
شۈرمەيدۇ، — دېدى.

تارنا بىلەن راجۇ ئۇلارغا جىق رەھمەت ئېيتتى.

بەختىيار مۇھەددەپنىڭ قولىنى تارتىپ:

— يۈر، مۇھەددەپ، بىز ماڭايلى، — دېدى.

مۇھەددەپ ھاڭۋاقىنىچە تۇرۇپ كېتىپ، بېشىنى قاشلى-
دى، ئالمىغىلى نەچچە كۈن بولغان ساقىلىنى سىلىدى، كېيىن
يانچۇقىدىن بەش رۇپىيىنى چىقىرىپ تارناغا تۇتقۇزۇپ:
— يولدا ئىشلىتىڭلار، — دېدى.

— نېمىگە ئىشلىتىمىز؟ — راجۇ ھەيرانلىق بىلەن سورى-
دى.

— پۇلسىز پويىزغا چىقىۋالغىلى بولغان بىلەن، پۇلسىز
تاماق يېگىلى بولمايدۇ. تاماق يېمەي، بومبايغا قانداق بارالا-
يسىلەر؟ — دېدى مۇھەددەپ.

تارنا كۆزىگە ياش ئالدى. ئۇ بىرنېمە دېگۈچە، مۇھەددەپ
بەختىيارنى تارتىپ ماشىنىغا چىقىپ كەتتى. بىر ئازدىن كېيىن

ماشىنا بىر دوقمۇشتىن قايرىلىپ ئۇلارنىڭ كۆزىدىن غايىب بولدى.

تارنا بەش رۇپىيىنى راجۇغا تەڭلەپ:

— مە، يېنىڭغا سېلىپ قوي، — دېدى.

— ياقەي، ئۆز يېنىڭدا تۇرۇۋەرسۇن، — دېدى راجۇ سەل خاپا بولغاندەك. تارنا ئۇنىڭ قېيىدىغانلىقىنى سېزىپ خۇشال بولۇپ قالدى ۋە دەرھال پۇلنى يېنىغا سېلىپ:

— بول، ماڭايلى، — دېدى.

— پويىز كەلدىمە؟ — سورىدى راجۇ ھەيرانلىق بىلەن.

— ياق. پويىز كەچتە كېلىدۇ. ھازىر سېنى باشلاپ بېرىپ ئوبدان بىرنەرسە كۆرسىتىمەن.

— قويە، — دېدى راجۇ بېشىنى چايقاپ، — ماڭا بىرنېمە كۆرسىتىمەن دېگۈچە، قورساققا بىرنېمە ئېلىپ بەرگىنە. قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى.

— توۋا، ھېلىتىن قورسىقىم ئاچتى دەۋاتقىنىنى! ئەگەر مۇھەددەپ مۇشۇ پۇلنى بەرمىگەن بولسا، قانداق قىلاتتىڭ؟ — ئاچ يۈرەتتىم، شۇ.

— ئەمدى ئاچ يۈرسەڭ بولمايدۇ — ھە، شۇنداقمۇ؟ — دېدى تارنا كۈلۈپ، — ئەجەب پەمنىڭ بار سېنىڭ. ماقۇل ئەمەسمە، ئاۋۋال تاماق يەپ، ئاندىن ھېلىقىنى كۆرەيلى!

تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار بىرمۇنچە كوچىلارنى ئايلىنىپ، يول تاپالمىسا خەقتىن سوراپ، ئاخىر شەھەر سىرتىغا چىقتى.

— يا ئاللا، شەھەردە ئىچىم ئاجايىپ سىقىلىپ

كەتكەن، — دېدى راجۇ ئازادە مۇھىتقا چىقىپ قالغاندەك بولۇپ. دېمىسىمۇ بۇ راجۇنىڭ شەھەرنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. پاتانكوت، ئامرىتسار، دېھلىلاردا ئۇنىڭغا شەھەر ئايلىنىش نېسىپ بولمىغان، ئەمدى بۇ يەردە ئايلىنىپ بىردەم-دىلا تويغانىدى.

— شەھەر دېگەن قانداق ئىكەن؟

— چىدىغۇسىز پاسكىنا، بەتبۇيچىلىق ئىكەن.

— يەنىچۇ؟

— يەنە كىشىلەرنىڭ چىرايىدا جىددىيچىلىك.

— يەنىچۇ؟

— يەنە يول ماڭسا ئىت قوغلىغان گاچىدەك مېڭىشىدۇ.

كەن. نېمىشقا شۇنداق ئالدىراپ مېڭىشىدىغاندۇ، نەگە ئالدىرايدۇ زادى؟

— ئۇنى بىلمەيمەن، — دېدى تارنا جىددىي ئاھاڭدا، —

مەن شۇ تاپتا ئۆزىمىزنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىمىزنىلا بىلىمەن.

— نەگە بارىمىز؟

— تاج ماخالغا.

— تاج ماخالغا؟ ئۇ نېمە قىلىدىغان يەر؟

— ئۇ ئىككى قەبرە بار جاي. مازار.

— مازار؟ بىز ئۆلمىسەك، مازارغا نېمە قىلغىلى بارىمىز؟

ئۇ يەردە نېمە بار؟ يا بىز مازارغا تاۋاب قىلىدىغان مۇسۇلمان بولمىساق؟!

— ئۇ يەرگە مۇسۇلمانلارلا بارمايدۇ، دۇنيادىكى ھەممە

ئادەم بارىدۇ.

— دۇنيادىكى ھەممە ئادەم؟ ئاشۇ ئىككى قەبرىنى كۆرۈش.

كىمما؟ — راجۇ سۆزلەۋېتىپ قاققلاپ كۈلۈپ كەتتى، —

تارنا، مېنى تولا كولدۇرلاتمىغىنا!

— ياق، راجۇ، سېنى كولدۇرلاتمىدىم. راست! ھېلى بارغاندا كۆرسەن.

ئىككىسى خېلى بىر ھازاغىچە ئۈنچىقماي مېڭىشتى. را-
جۇ قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ تازا بىر ئويللىنىۋېلىپ، بىرپەستىن
كېيىن:

— بۇ ئىككى قەبرىنى كۆرۈشكە دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن
ئادەم كېلىدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن؟ — دەپ سورىدى.
— مەن بۇنى بەشىنچى يىللىقنىڭ تارىخ كىتابىدىن ئوقۇ-
غان. تاج ماخال مەقبەرىسىنىڭ رەسىمىنىمۇ شۇ كىتابتىن
كۆرگەن.

— تارىخ دېگەن قانداق نەرسە؟

— تارىخ... تارىخ... — تارنا تازا بىر ئويللىنىۋې-
لىپ، — ئىنسانلارنىڭ قىلغان يوغان - يوغان ئىشلىرىنى
تارىخ دەيدۇ.

راجۇ يەنە جىمىپ تارنا بىلەن خېلى ماڭغاندىن كېيىن:
— دېمەك بۇ گەپچە، — دېدى، — مەن بومبايدىن ئىككى
ئۆكۈز سېتىۋالغۇدەك پۇل تېپىپ قايتسام، ئاشۇ تارىخ بولىدۇ-
كەن - دە، شۇنداقمۇ؟

تارنا ئۆزىنى باسالماي كۈلۈۋەتتى ۋە راجۇنىڭ قولىنى
تۇتۇپ پۇلاڭلىتىپ:

— ھەي، راجۇ، راجۇ، — دېدى، — سەنمۇ تارىخچى
بولۇپ قالغىلى تۇردۇڭ، مانا.

ئۇلار تاج ماخال مەقبەرىسىنىڭ ئالدىغا بارغاندا دەرۋازا
تاقاقلىق ئىدى. ئەتراپنى كەچقۇرۇشنىڭ تۇمانى قاپلىغان، دەر-

ۋازىۋەن جاينامازدا يۈكۈنۈپ ئىبادەت قىلىۋاتاتتى. جۇمنا دەريا. سىنىڭ جانغا راھەت سالقىن ھاۋاسىنى ئېلىپ كەلگەن شامال دەرۋازىۋەن بوۋاينىڭ ئاپئاق ساقىلىنى يەلپۈپ تۇراتتى. راجۇ بىلەن تارنا بىر بۇلۇڭدا جىممىدە تۇرۇشۇپ، بوۋاي نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن سەل قورۇنۇپ ئۆتۈلۈشكە ئالدىغا باردى.

— دەرۋازا تاقىلىپ قاپتىغۇ؟ — سورىدى تارنا.
— تېخى ھېلىلا تاقالدى، — دېدى بوۋاي، — ئەمدى ئاي چىققاندا ئېچىلىدۇ.

— ئاي قاچان چىقىدۇ؟ — سورىدى راجۇ.
— ئۈچ سائەتلەردىن كېيىن.
— ئۇ چاغقىچە پويىزىمىز كېتىپ قالىدۇ، — دېدى راجۇ، — كەتسەك بولغۇدەك، تارنا.

— ياق، تاج ماخال مەقبەرىسىنى كۆرۈپ بولۇپ ماڭىد. مىز، — دېدى تارنا قەتئىيلىك بىلەن، ئاندىن بوۋايغا يېقىن كېلىپ يالۋۇردى، — بوۋا، بىز بەك يىراقتىن كەلدۇق. ھەتتا پاتانكوتتىنمۇ يىراق بىر تاغلىق رايوندىن مۇشۇ مەقبەرىنى كۆرىمىز، دەپ ئالاھىدە كەلگەن. بۈگۈن كەچتە پويىزدا بومبايغا ماڭماقچىدۇق. ئەگەر بۈگۈن مەقبەرىنى كۆرەلمىسەك، بۇندىن كېيىن ئۆمۈرۋايەت كۆرەلمەيمىز.

— بەلكىم شۇنداقتۇر، — دېدى بوۋاي، — لېكىن ماڭا بۇيرۇق بولمىسا، ئاچالمايمەن.

— بوۋا، — تارنا بوۋاينىڭ پېشىگە ئېسىلىپ تېخىد. مۇ يالۋۇردى، — خۇدانىڭ ھەققى - ھۆرمىتىدە دەرۋازىنى ئېچىپ بەرسىڭىز، مەقبەرىنى بىر كۆرۈۋالساق.
— ۋاي، قويە، بولدى، — دېدى راجۇ تارناغا قوپاللىق

بىلەن. تارنانىڭ بوۋايغا بۇنچىۋالا ئېسىلىپ يالۋۇرۇپ كېتىشى ئۇنىڭغا پەقەت ياقمىغانىدى، — ۋاي، بۇنچىۋالا قىلىپ نېمە كەپتۇ؟! ئىككىلا قەبرىسى بار كەنغۇ شۇ. كۆرمىسەك كۆرمىد. دۇق. بولدى، كېتەيلى، ماڭ! — راجۇ سۆزىنى تۈگىتىپ تارنانى قولىدىن تارتتى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاقساقالنىڭ ئىمانى ئۇچتى:

— ئىككىلا قەبرىسى؟ قەبرىسىلا بارمىكەن تېخى؟ ھىم، مەن سىلەرگە ئىچىدە نېمە بارلىقىنى كۆرسىتىپ قويسام بول. غۇدەك، يۈر، قىزىم.

بوۋاي بىر تۇتام ئاچقۇچنى كۆتۈرۈپ ئالدىدا ماڭدى ۋە قۇلۇپنى ئېچىپ دەرۋازىنى ئاستا ئىتتىردى. تارنا بىلەن راجۇ دەرۋازىنىڭ ئېچىلىشىغا قاراپ تۇردى.

راجۇ دەرۋازا بىلەن تەڭ ئۆزىنىڭ كاللىسىمۇ ئېچىلىپ كەتكەندەك بولۇپ قالدى. بىر يېپيېڭى، سېھىرلىك دۇنيا ئۇ. نىڭ كۆز ئالدىدا تۇراتتى. ئەنە، قۇببە، راۋاق، ئەگىم دەرۋازا، مۇنار... توۋا، ئەجەب تونۇشلۇق كۆرۈنۈش قۇبۇ. بۇلارنى ئۇ قاچان كۆرگەن بولغىدى — ھە! ياق، بۇ ئۇنىڭ چۈشى، خىيالى... ياق، ياق، بۇلارنى ئۇ قايسىبىر ۋاقىتتا، بىر يەردە كۆرگەن، چوقۇم... ئۇ كۆز ئالدىدىكى نەرسىلەرگە مەھلىيا بولغان ھالدا كېتىۋاتاتتى. قولىدا تارنانىڭ قولى، لېكىن ئۇ بۇ قولنىمۇ ئۇنتۇغان، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغان... ئۇ كۆز ئالدىدىكى نەرسىلەرنىڭ تەسۋىرلەپ بولغۇسىز دەرىجىدە ئاجايىپ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۆزىنى خۇددى ئاينىڭ كۈمۈش نۇرلىرى ئۈستىدە لەيلەپ يۈرگەندەك، كۈمۈش بۇزغۇنلار چاچرىتىۋاتقان دولقۇنلارغا مىنگىشىپ كېتىۋاتقان. مەك سەزدى.

راجۇ بىر - بىرىگە كىرىشتۈرۈپ گۈلدەك توقۇۋېتىلگەن مەرۋايىتلارنى كۆرۈپ بىرئاز قېتىپ تۇرۇپ قېلىپ، ئۇنىڭغا قارىسا گۇناھ بولىدىغاندەك، دەرھال كەينىگە ئۆرۈلۈۋالدى ۋە چوڭقۇر بىر تىنىۋېتىپ تارنادىن سورىدى:

— مۇشۇلارنى ئادەم ياسىغانمىدۇ؟

— ھەئە، لېكىن بىر ئادەم ئەمەس، تۈمەنمىگىلىغان ئادەم ياسىغان. سەن قانداق ئويلىغانىدىڭ؟

— مەن بۇ جاينى ئادەم ياسىمىغان، بەلكىم ئۆزى گۈلدەك ئۈنۈپ پەيدا بولغان بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتىكەنمەن. تارنا راجۇغا تازا بىر قاراپ تۇرۇپ كېتىپ، ئاندىن:

— يۈر، — دېدى، — مۇنارغا چىقايلى.

قاراڭغۇ پەلەمپەيدىن چىقىۋاتقاندا راجۇ سورىدى:

— بۇ پادىشاھ خانىشىنى بەك سۆيىدىكەندۇق - ھە؟ تارنا جاۋاب بەرمىدى. مەلۇملۇق نەرسىگە جاۋاب بېرىش - مۇھاجەتسىزغۇ! ئاندىن ئىككىسى زۇۋان سۈرۈشمەي مۇنار - نىڭ ئۈستىگە چىقتى. راجۇ قىزىقچىلىق قىلىپ دېدى:

— مەنمۇ ساڭا تاج ماخال مەقبەرىسىدىن بىرنى ياساپ بېرەيمۇ؟

— ھوي، — دېدى تارنا چەكچىيىپ تۇرۇپ، — ئەمدى ئۆكۈز ئالدىنغان نىيىتىڭدىن يېنىپ قالدىڭما؟ راجۇ خۇددى ئۇ نىيىتىدىن يانغاندەك قولنى سىلكىپ قويۇپ، ئەتراپقا قارىغىنىچە:

— ۋاھ، ۋاھ، ۋاھ، — دېدى، — بۇ يەر بىزنىڭ ئورمان - دىنىمۇ گۈزەل ئىكەن ئەمەسمۇ!

شۇ تاپتا ئۇنىڭغا تونۇشلۇق شۇ ئورمان كۆز ئالدىغا كېلىد - ۋالدى: ئەنە، تاج ماخال مەقبەرىسى ئورماننىڭ ئوتتۇرىسىدا.

مانا، ئورمان پارچە - پارچە بۆلۈنمەكتە، بۇ گۈزەل يېشىلزار-
لىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇ مەقبەرە ئاپئاق، گۈزەل چىرايغا ئۆز-
گەرمەكتە...

راجۇ بىر دەرەخكە يۆلىنىپ قالدى ۋە ئالدىدىكى مەنزىر-
دىن مەستخۇش بولغان ھالدا قولغا ئېلىنىپ ئېلىپ ئاغزىغا
تەگكۈزگىنىچە كۆزىنى يۇمدى.

تارنانىڭ قۇلاق تۈۋىدە خۇددى يىراقتىن كېلىۋاتقاندىك بىر
سادا ياڭرىدى. بۇ ئورماندىن، بۇلاقلاردىن، شارقىراتىمىلاردىن
كېلىۋاتقان ئەكس سادا ئىدى. بۇ كۆك ئاسماندىن، ئۇچار
قاناتلاردىن، دەل - دەرەخلەردىن كېلىۋاتقان سادا ئىدى. بۇ
ئەكس سادالىق جىلغىلارغا، ئويناق ئېقىنلارغا، زىل ئاۋازلىق
خالخاللارغىلا مەنسۇپ سادا ئىدى.

تارناغا بۇ سادا بۇلۇتلار قاتلىمىدىن تۆۋەنلىگەندە خۇددى
قۇبىيىگە ئايلانغاندەك، بۇلۇتلار قاتلىمىدىن يۇقىرىغا كۆتۈرۈل-
گەندە مۇنارغا ئايلانغاندەك، ئاي شولىسىغا قوشۇلغاندا ھېلى-
قى مەرۋايىتتىن توقۇلغان گۈلگە ئۆزگەرگەندەك تۈيۈلدى.
نەي ياڭراپ - ياڭراپ تۈيۈقسىز توختىدى، پەقەت ئۇنىڭ
ئەكس ساداسىلا ياڭرايتتى، كېيىن ئەكس سادامۇ ئاجىزلىشىپ
سىرلىق، جىمجىت كېچىدە يىراقلاردا قالغان سۇنىڭ ئاۋازى-
دەك تەدرىجىي يوقالدى.

تارنا «ئۇھ» دەپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋەتتى.
— بۇ نەينى سەن ئۈچۈن چالدىم! — دېدى راجۇ. تارنا
كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى ۋە كۆزلىرىنى ئاستا يۇمۇپ راجۇ-
نىڭ قېشىغا كەلدى - دە:

— سەن بايام نەي چېلىۋاتقاندا، سېنى خۇددى مەن ئۈچۈن
تاج ماخالىنىڭكىدەك گۈزەل جاي بىنا قىلىۋاتقاندىك كۆز ئال-

دېمىغا كەلتۈردۈم، — دېدى.

راجۇ ئۇنى قۇچاقلىدى ۋە ئۇنىڭ كىرىپكىلىرىدىكى ياش يۇقىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، مۇلايىم ئاھاڭدا:

— كۆزۈڭنى ئاچ، تارنا! — دېدى. تۇيۇقسىز مۇنار ئاس-
مىنىدىكى ئاي شولىسى تارنانىڭ كۆزىگە چۈشتى. راجۇ ئۇ-
نىڭ كۆزلىرىگە قاراپ - قاراپ تويمايتتى.

— پويىزغا ئۈلگۈرەلمەي قالمايلى بىكار، — دېدى تارنا تەشۋىشلىنىپ.

— بوپتۇ، ئۈلگۈرەلمىسەك ئۈلگۈرەلمەسمىز.

راجۇ لەۋلىرىنى تارنانىڭ لەۋلىرىگە چاپلىدى. ئۇلارغا شۇ تاپتا ئەگمە دەرۋازىمۇ، ئۇچلۇق مۇنارمۇ، قۇببىمۇ ئېگىزلەپ كېتىۋاتقاندەك، ئويۇق - مېھرابلاردىن ئۇلارغا نۇر چېچىلىۋات-
قاندەك تۇيۇلاتتى.

تاج ماخال مەقبەرىسىنىڭ گۈزەللىكىگە شەيدا بولغان ئاي شولىسىمۇ، مۇھەببەتنىڭ شېرىن لەززىتىمۇ ئۇلارنىڭ لەۋلىرى-
نى ئارامىدا قويىمىغانىدى.

12

راجۇ بىلەن تارنا بىر يۈك ۋاگونىدا يېرىم ئېچىقلىق ئىد-
شكىتىن تالادىكى مەنزىرىلەرگە قاراپ ئولتۇراتتى. بۇ ئىككى-
لىسىنىڭ تۇنجى قېتىم پويىزغا ئولتۇرۇشى. بۇ ۋاگوندا ئۇلار-
دىن باشقا ھېچكىم يوق، پەقەت بۇلۇڭغىلا بىر كالا باغلاقلىق،
قالغان يەردە كاللىنىڭ يەم - خەشەكلىرى بار، شۇڭا ئۇلارنى
بۇ ۋاگوندا ئۆزخان - ئۆزبەگ دېيىشكە بولاتتى.

يېرىم ئېچىقلىق ئىشىكتىن سوغۇق شامال كىرىپ تۇرسىدا.
ھۇ، لېكىن ۋاگوننىڭ ئىچى يەم - خەشەك بىلەن تولغانلىقى
ھەم كاللىنىڭ نەپەس ئېلىپ تۇرغانلىقى تۈپەيلى ئىللىق تۇراتتى.
بىر جۈپ ياش تۇرۇۋاتقان مۇھىتىدىن ئىنتايىن رازى ئىدى.

شامال تارنانىڭ چاپلىرىنى يەلپۈپ كۆزلىرىگە چۈشۈرۈپ
قويغاندا، راجۇ دەرھال قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ چاپلىرىنى تۈ-
زەشتۈرۈپ قوياتتى، تارنامۇ ماقۇل دەپ جىم تۇرۇپ بېرەتتى
ھەم ئۇنىڭ قولى يۈزىگە تەگكەندە تېنى خۇددى توك ئۆتكەندەك
جۇغۇلداپ كېتەتتى. ئاھ، مېھرىلىك قوللارنىڭ كارامىتى نە-
قەدەر زور - ھە! بۇ قوللارنى تارنا تۇتۇۋېلىپ مەڭزىگە باسماي
تۇرالىسۇنمۇ! تارنا راجۇنىڭ قولىنى مەڭزىگە يېقىپ، كۆزىگە
تىكىلىپ تۇرۇۋالدى.

راجۇنىڭ تۇرۇپلا نەي چالغۇسى كەلدى.
— تىش... ش، — تارنا بېگىز قولىنى ئاغزىغا يې-
قىپ دېدى، — كالا سودىگەرلىرى ئاڭلاپ قالىدۇ.
— ياندىكى ۋاگوندا ئۇلار بولمىسا.

بۇ يۈك پويىزىدىكى كالىلارنىڭ نۇرغۇنى بومبايغا توشۇ-
لاتتى. كالا سودىگەرلىرى ئىككى - ئۈچى بىر بولۇپ ۋاگونلا-
رىنىڭ ئۈستىگە ياتىدىغان ئورۇنلىرىنى جايلاشتۇرۇۋالغانىدى؛
كالا ۋە سامان - پامانلار ۋاگونلارنىڭ ئىچىدە ئىدى. سامان،
قۇرۇق ئوت - چۆپەر ۋە چېلىنىڭ ھىدى، دالا - ئېتىزلاردىكى
قىچىزارلىقلارنىڭ پۇرىقى ئۆزلىرىنىڭ سەھەرلىرىنى ئەسلەت-
كەچكە، كالا سودىگەرلىرى ناخشىغا چۈشكەنىدى، راجۇنىڭ-
ھۇ مۇشۇ سەۋەبتىن نەي چالغۇسى كەلدى. ۋاھالەنكى، بۇ
پۇراقلاردىن شەھەرلىكلەر بۇرۇنلىرىنى ئېتىۋالىدۇ، لېكىن

سەھراللىقلار بولسا بۆلەكچە ھاياجانلىنىپ كېتىدۇ . شۇ تاپتا ، چىلە ۋە خام سۈت پۇرىقىدىن مەست بولۇپ تۇرغان راجۇنىڭ قېشىدا ئايدەك گۈزەل بىر قىز ئولتۇرسا ، ئۇ نېمىشقىمۇ نەيگە مۇراجىئەت قىلمىسۇن ! راجۇلارنىڭ كەينىدىكى ۋاگوندا كالا يوق ، ئىشىكى قۇلۇپلاقلق . ئالدىدىكى ۋاگون كوزۇپسىز ، ئۈستىدە ئۈستى قېنىق ، ئاستى سۇس زەڭگەر سىرلانغان ناھايىتى چىرايلىق بىر پىكاپ بار . ئۇ ۋاگوننىڭ نېرىسىدىكى كالا ۋاگوننى ئۈستىدە كالىچىلاردىن ئۇچى بار . خوش ، نەينىڭ ئاۋا . زى ئۇ يەرگە يېتەرمۇ ؟ راجۇمۇ دەل مۇشۇ سوئالنى سورىدى . — تولا ساراڭلىق قىلما ! — دېدى تارنا خاپا بولۇپ .

ئۇلارنىڭ بۇ پويىزغا چىقىپ قېلىشىدىمۇ ئىش ناھايىتى ئوڭىدىن كەلگەن . ئۇلار تاج ماخال مەقبەرىسىدىن قايتىپ كەلگەندە بەك كەچ بولۇپ كەتكەن بولۇپ ، يولۇچىلار پويىزى كېتىپ قالغانىدى . ئۇلارنىڭ كىيىملىرى يىرتىق ، مېڭىش - تۇرۇشلىرى ئاۋارە بولغاچقا ، تەجرىبىلىك بېلەت تەكشۈرگۈچىلەر ئۇلارنى دەرۋازىدىلا توسۇپ ئىچىگە كىرگۈزمەي قويىدى . شۇڭا ، ئۇلار بېكەتتىن نېرى كېتىپ ، تۆمۈر يولىنىڭ توسىقى يوق يېرىدىن كىرىپ مۇشۇ ۋاگوننىڭ قېشىغا كەلگەن . بۇ چاغدا ، كالا سودىگەرلىرىدىن مادادىن بىلەن راكۇ ئىككىسى ئۇ يەردە مەسلىھەت قىلىشۋاتاتتى .

مادادىن ئاغرىپ قالغانىكەن ، شۇڭا كالىسىنى بومبايغا ئاپىرىپ ئوغلىغا تاپشۇرۇپ بېرىشنى راكۇغا ھاۋالە قىلدى . ئۇنىڭ دېيىشىچە ، ئوغلى بومبايغا يېقىن سەھرادا سېغىن كالىدىن ئوننى بېقىپ ، ئون بەش يىلدىن بۇيان شۇنىڭ سۈتى بىلەن شەھەردە تىرىكچىلىك قىلىپ يۈرگەنىكەن . راكۇ ماقۇل بولدى .

دى. مادادىن يۆتىلىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ئاخشىمى مېنىڭ كالام بار ۋاگونغا كىرىپ ياتارسەن!
— ۋاي، ماقۇل، خاتىرجەم بولغىنە سەن، — راکۇ ئىككى
تال ئۇتتۇر چىشى چۈشۈپ كەتكەن كاماك ئاغزىنى ئېچىپ
ھىجايغىنىچە مادادىنىڭ يەلكىسىگە شاپپاقداپ تۇرۇپ
دېدى، — ھەتتا زۆرۈر بولسا، كالاڭ بىلەن بىللە ياتاي،
بولدى.

— ھا، ھا، ھا... — زىققى كېسىلى بولغاچقا، كۈلكە
مادادىغا زور كېلىپ دېمى كېسىلىپ ئىككى پۈكلىنىپ قال-
دى. كىچىك ئوغلى ئۇنى يۆلەپ ۋوگزالدىن ئاچىقىپ كەتتى.
راكۇنىڭمۇ ئۆزىنىڭ ئۈچ كالسى تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ
مادادىنىڭ كالسى بار ۋاگوندىلا تۇرالىسۇن؟! ئۇ پەقەت كۈن-
دۈزلىرى پويىز بېكەتلەردە توختىغاندا ئانچە - مۇنچە كېلىپ
ئۇنىڭ كالسىغا يەم بېرىپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ ۋاگونىغا كېتىپ
قالاتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن راکۇنىڭ ئۇ يەردە ئىككى ھەمراھ-
مۇ بار تۇرسا.

شۇنداق قىلىپ، تارنا بىلەن راجۇغا تازا كۆڭۈلدىكىدەك
ۋاگون چىقىپ قالدى. ئۇلارمۇ ئۈستىلىق قىلدى، ھېچكىمگە
كۆرۈنمىدى، بولمىسا ھەرگىز بۇ يەرگە كىرەلمەس ئىدى.
كىيىملىرىنىڭ يىرتىقلىقىمۇ ئۇلارغا ئەسقاتتى. ۋوگزال خىز-
مەتچىلىرى ئۇلارنى كالسىغا قارايدىغانلار، دەپ ئويلىدى. شۇ-
نىڭ بىلەن بۇ ۋاگون ئۇلارغا ئوڭچە قالدى. يولدا راکۇ پەقەت
كۈندۈزى ئىككى - ئۈچ قېتىملا بۇياققا ئۆتەتتى. بۇنداق
چاغلاردا، ئۇ ئىككىسى سامانىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالاتتى. بىر-
ئىككى مىنۇتتىن كېيىن سامانىنىڭ ئىچىدىن چىقىپ ۋاگون

ئىشكىدە تالاغا قاراپ ئولتۇراتتى.

كەچتە، پويىز تاملىرى قىزىل خىشتىن قوپۇرۇلغان ئۈچ بۇرجەك بېكەتتە توختىغاندا، راجۇ بىلەن تارنا ۋاگوندىن يەرگە چۈشتى. شۇ ئارىدا راکۇ ۋاگونغا كىرىپ كېتىپ چىقماي قويدى. ئۇلار ياندىكى ھېلىقى كوزۇبىسىز ۋاگونغا چىقىۋالدى. ھېلىقى چىرايلىق پىكاپ بېكەت چىراغلىرىنىڭ نۇرىدا غۇۋا يالتىرايتتى. ئۇلار بىر بۇلۇڭدا تۇگۈلۈپ ئولتۇردى. پويىز بېكەتتىن يىراقلاشقاندىن كېيىن ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۈرۈپ ماشىنىنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە قانداقكىن دېگەندەك قىلىپ پىكاپنى سىلاپ بېقىشتى. راجۇ چاقچاق قىلدى:

— بۇ پىكاپ سېنىڭ يۈزۈڭدەك سىلىق ئىكەن، جۇمۇ!
— ئۆتۈپ بارە! — دېدى تارنا ئۇيالىغاندەك قىلىپ. راجۇ تارنانىڭ قولىنى تۇتۇپ:

— يۈر، بىزمۇ بىر ئولتۇرۇپ باقايلى، — دېدى.
— ئۇنداق قىلما، خەق كۆرۈپ قالىدۇ، — دېدى تارنا قورقۇپ.

— ۋاي، كىم كۆرەتتى؟!
راجۇ بىرىنچى ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىنى بۇرۇۋىدى، ئېچىلدى. مىدى، ئىككىنچىسىنى بۇرۇۋىدى، ئۇمۇ ئېچىلمىدى. تارنا. مۇ ئۈچىنچى، تۆتىنچى ئىشكىلەرنى بۇراپ بېقىپ ئۈمىدىسىز. لەنگەن ھالدا:

— ھەممىسىنى ئېتىپ قويۇپتۇ، — دېدى.

شامال بارغانسېرى كۈچىيىپ، كېچىنىڭ سوغۇقى جاندىن ئۆتكىلى تۇردى. ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ چىمىرلاشلىرى

سوغۇقتىن شۈمشىيىپ قالغان كەپتەرلەرنىڭ دىرىلدەشلىرىنى ئەسلىتىتى.

سوغۇقتىن تېنى جۇغۇلدىغان تارنا سۈرۈلۈپ راجۇغا يې-
قىن كېلىپ مەيدىسىگە بېشىنى قويدى ۋە چوڭقۇر نەپەس
ئېلىپ، ئاجايىپ بىر رازىمەنلىك بىلەن:

— چەكسىز ئاسمان سان - ساناقسىز يۇلتۇز بىلەن زىننەت-
لەنگەن... بۇ كېچە نېمىدېگەن چىرايلىق، — دېدى.

— ھەئە، — دېدى راجۇ ئۇنىڭ گېپىگە قوشۇلۇپ.

— راجۇ، نېمىنى ئويلاۋاتىسەن؟

شۇ ئارىدا پويىز بىر كۆۋرۈكتىن تاراقلاپ ئۆتكىلى تۇرۇ-
ۋىدى، ئۇ ئىككىسى چايقىلىپ بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەت-
تى. تارنانىڭ قويۇق چاچلىرى راجۇنىڭ يۈزىنى يېپىۋالدى.
راجۇ ئۇ چاچلارنى نېرى قىلماي، تارنانىڭ قۇلىقىغا بوش
ئاۋازدا:

— مەن بىرنېمىنى ئويلاپ قويدۇم، تارنا، — دېدى.

— نېمىنى ئويلاپ قويدۇڭ؟ — تارنا ئۇيقۇسىراپ سورى-
دى.

— بومبايغا بېرىپ مەن ساڭا يوغان بىر پىكاپ ئېلىپ
بېرىمەن، خۇددى...

— ئۆكۈز ئالماسەن؟

— ياق.

— ماڭا تاج ماخال مەقبەرىسى ياساپ بېرەتتىڭغۇ؟

— ياق. ساڭا پىكاپ ئېلىپ بەرسەم بولغۇدەك. بۇنىڭدىن-

مۇ چوڭ، ئۇزۇندىن.

— قانچىلىك ئۇزۇن؟

— بۇ ۋاگوندىنمۇ ئۇزۇن، — راجۇ سول قولىنى ۋاگون-

نىڭ ئاستىدىن ئاسمانغا قاراپ كۆرسىتىپ، — بۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇن، مەيەردىن ئاۋۇ يەرگىچە، — دېدى.

تارنا ئۇنىڭ كۆرسەتكەن ئۇزۇنلۇقىغا قاراپ پىسىڭىدە كۈلۈپ قويدى. راجۇ پەس ئاۋازدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئۇ پىكاپنىڭ سەككىز ئىشىكى بولىدۇ، ھېچقايسىدا قۇلۇپ بولمايدۇ، قاچان خالىساڭ، ئىشىكنى ئېچىپلا كىرىپ ئولتۇرىسەن. ئۇ پىكاپ يەردىمۇ ماڭىدۇ، ئاسماندىمۇ ئۈچىد.

ئۇ، قۇشلارنىڭكىدەك يوغان قاناتلىرى بولىدۇ. ئىككىمىز ئۇ پىكاپقا ئولتۇرۇپ يولدا. . . ياق، ئاسماندا، ئاسماندا ئۈچۈپ بىزنىڭ ئورمانغا بارىمىز. مەن سانغا بىزنىڭ ئورماننى كۆرسىد.

تىمەن. ئۇ يەر بەك چىرايلىق، بۇرۇن ئۇ يەردىن دائىم ئوتۇن كېسەتتىم. ئۇ ئورماننىڭ بىردىنبىر پادىشاھى مەن. ئۇ يەرگە مەندىن باشقا ھېچكىم بارمايدۇ. ئۇ ئورماندا چىرايلىق بۇلاقلار

بار، يانباغرىدا رەڭگىمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، ھەرە - بوغۇنلار گۈلزاردا شىرنە يىغىپ يۈرگەن. . . غۇجمەك - غۇج - مەك پىشىپ كەتكەن ياۋا ئۆزۈملەر. . . ياۋا ئالمىلارغا قونۇ.

ۋالغان شاتۇتلارنىڭ سايىراشلىرى. . . تارنا، ئۇ ئورمان كېچە - كۈندۈز مېنى قوينىغا چاقىرىدۇ. سەن شۇ ئورماننى كۆرگەن ھامان يۇرتىمىزنىڭ ھىدىنى ئالىسەن. كەنتىمىزنىڭ

ئۈستۈنكى تەرىپىدە مۇزتاغ چوققىسى خان تاجىدەك كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ. . . تارنا، مەن ئۆكۈزنى ئېلىپلا سېنى يۇر - تۇمغا ئەكەتسەن. بارامسەن؟ بارىسەن - ھە، تارنا، شۇنداق.

قۇ، تارنا؟

لېكىن، بۇ سوئالغا جاۋاب بولمىدى. تارنا راجۇنىڭ مەيە - دىسىگە بېشىنى قويۇپ كىچىك بالىدەك پۇشۇلداپ ئۇخلاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ تۇرقى شۇقەدەر خاتىرجەم ھەم سەبىي ئىدى.

كى، ھەرگىزمۇ يۇڭ بېسىپ كەتكەن مەيدىگە باش قويۇپ
ئۇخلاۋاتقان قىزغا ئوخشىمايتتى. نەپەس ئالغاندا نازۇك بۇرندى.
نىڭ تۇشۇكلىرى تۇرۇپ - تۇرۇپ لىپىلداپ قويايتتى، شامالدا
كىرىپكىلىرى تىترەيتتى.

پۈتۈن بىر كېچە تارنا مۇشۇنداق ياتتى. راجۇ بولسا ئۇنى
قۇچاقلاپ، قىمىر قىلماي پۈتىنى سوزغىنىچە تۆمۈرگە يۆلدە.
نىپ ئولتۇردى، يېرىم كېچە بولغاندا ئاندىن كۆزىنى يۇمدى.
ئۇ كۆزىنى ئاچقاندا تاڭ يورۇپ كەتكەن بولۇپ، كۈن نۇرى
تارنانىڭ چاچلىرىدىن ئۆتۈپ ئۇنىڭ يۈزىگە چۈشۈپ تۇراتتى.
تارنا كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى ۋە راجۇ تەرەپكە ئالدىنى قىلىپ
يېتىپ، ئۇنىڭغا مېھىر بىلەن تىكىلدى.

راجۇ بارمىقىنى تارنانىڭ لېۋىگە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ:

— ئاشۇ پىكاپتەكلا ئوماق، — دېدى.

تارنا ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېگىشىپ چىچلىرىنى يۈزىگە، تې-
نىنى تېنىگە يېقىن چاپلاپ تۇرۇپ، مېھىر بىلەن:

— ئاشۇ ئوماق پىكاپقا ئېرىشسەڭ مۇشۇنداق خۇشاللىق
تاپالارسەنمۇ؟ — دېدى. ئۇلار چوڭقۇر مۇھەببەت دېڭىزىغا
غەرق بولدى. ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى چەكسىز كۆك ئاسماندا
بىر جۈپ قارلىغاچ ئەركىن پەرۋاز قىلماقتا ئىدى.

13

پويىزدىكى سەپەر راجۇنى بەكمۇ چاققان قىلىۋەتتى.. يې-
مەكلىكلەر بېكەتلەرنىڭ ئىچىدە قىممەت بولسا، سىرتىدا
ئەرزان بولىدۇ. ۋاگوندىن قاچان چۈشۈش كېرەك؟ سۇ جۈمىد.

كى قانداق يەردە بولىدۇ؟ ساقچىلار نەلەردە چارلايدۇ؟ ۋاگون-
دىن چۈشكەندە بېكەتنىڭ قايسى تەرىپى بىلەن چۈشۈش كې-
رەك؟ بۇ ئىشلار پويىزغا بېلەتسىز چىققانلار ئۈچۈن ئاسان
بىر تەرەپ قىلغىلى بولىدىغان ئىشلار ئەمەس. بۇنى قىلىپ
باققاندا ئاندىن بىلگىلى بولىدۇ. دەسلەپتە راجۇمۇ بىرنەچچە
قېتىم چاندۇرۇپ قويدى. شۇنداق ئۇدۇل كېلىپ قالدىمۇ ياكى
تەلەيدىنمۇ، ئىشقىلىپ تۇتۇلمىدى، غىپىدە قېچىپ قۇ-
تۇلدى.

بومبايغا يېقىنلاشقانسېرى تارنا ئۇسسۇغىلى تۇردى. ئۇ-
لار يولدا بىر كوزەك سېتىۋالغان. بۇنىڭغا بېكەتلەردە سۇ
قاچىلاش راجۇنىڭ ئىشى ئىدى. بۇمۇ ئوڭاي ئىش ئەمەس،
ئۇنىڭ كىيىملىرى سەھراچە ھەم يىرتىق، كونا بولغاچقا، ھە-
دېسلا ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ، شۇڭا راجۇ سۇ ئال-
غىلى ئىمكان بار كۈندۈزى چۈشمەي، كەچلىرى چۈشەتتى.
ئۇنىڭدىن باشقا، راجۇ بۇرادىرىنىڭ كالىسىغا قاراش ئۈچۈن
كېلىۋالغاچقا، ئۇلار ئاخشاملىرى بۇ ۋاگوندىمۇ ياتالمايتتى.
— بولدى، سۇنى بومبايغا بارغاندا ئىچ، — دېدى
راجۇ، — بايامقى بېكەتتە خەقلەر بومبايغا ئىككى سائەتچە يول
قالدى، دەۋاتاتتى.

— ئۇھ، ئۇسساپ چىدىيالىماۋاتىمەن. ۋاي خۇدايىم، دو-
زاختەك ئىسسىق يەركەنغۇ بۇ!

ئەمەلىيەتتە بۇ يەر ئۇنچىلىكمۇ ئىسسىق ئەمەس ئىدى.
ئەمدىلا باھار كىرگەن، يازغا خېلى بار تۇرسا تېخى. بىراق،
تاغلىقلار جەنۇبىي ھىندىستاننىڭ قۇرغاق ئەتىيازىغا ئۇچ بول-
غاچقا، مۇشۇنداق دەپ قاقشايدۇ - دە!

تارنا گەز باغلاپ كەتكەن كالىپۇكلىرىنى يالاپ قۇرۇق كۈمۈزەككە پات - پات قاراپ قوياتتى. راجۇمۇ خېلىلا ئۇسسە-غانىدى. ئەگەر شۇ تاپتا پويىز توختىسا، ئوقتەك چۈشۈپ سۇ ئەكەلگەن بولاتتى. بىر بېكەت ئۆتتى، يەنە بىر بېكەت ئۆتۈپ كەتتى. ئىككىسىلا كىچىك بېكەت بولۇپ، ئۈستىنىڭ يېپىقە-لىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بېكەت دېگۈچىلىكىمۇ يوق ئىدى. پويىز ئۈچىنچى بېكەتتىنمۇ ئۆتتى. بۇمۇ كىچىك بېكەت بولۇپ، ئۇ يەردە بىرمۇ يولۇچى كۆرۈنمەيتتى.

— جۈمەك ئاۋۇ يەردە تۇرىدۇ ئەنە! — تارنا يىراقتىن جۈمەكنى كۆرگەنىدى.

— كېتىۋاتقان پويىزدىن سەكرەيمۇ ئەمەسمە؟
— كىم سېنى سەكرە دەپتۇ! — دېدى - دە، تارنانىڭ ئۈنى ئۆچتى.

پويىز بېكەتتىن چىقىپ ئەللىك مېتىرچە بارغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز توختىۋىدى، تارنا خۇشال بولۇپ:

— ۋاي، پويىز توختىدى! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى.

راجۇ بېشىنى ۋاگوندىن چىقىرىپ قارىدى. بېكەت خېلى يىراقتا قالغانىدى. ئۇ تارنانىڭ قاقشاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھەم پويىزنىڭ بېكەتلەردە ئۇزۇن توختايدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئەتە-راپقا سەپسىلىپ قاراۋاتاتتى، تارنا:

— چۈشۈپ سۇ ئەكەلمەي قاراپ تۇرسەنغۇ؟ — دەپ خاپا بولۇپ كەتتى. راجۇ يەرگە سەكرەپ چۈشتى، تارنا ئۇنىڭغا كۈمۈزەكنى سۇنۇپ بەردى. راجۇ كۈمۈزەكنى ئېلىپلا بېكەتكە قاراپ يۈگۈردى ۋە بېكەتكە ئۇچقانداك يېتىپ كېلىپ كۈمۈزەكنى جۈمەككە تۇتتى. سۇ چۈشۈۋاتقاندا ئۇ بۇرۇلۇپ پويىز تەرەپكە قاراپ - قاراپ قوياتتى. پويىز بېكەت سىرتىدىكى

بەلگە چىرىغىنىڭ تۈۋىدە پۇشۇلداپ تۇراتتى.
 تۇيۇقسىز بەلگە چىرىغى يېنىپ پويىز قوزغالدى. بۇ ئەھ-
 ۋالنى كۆرۈپ راجۇ كومزىكىنى توشقۇزمايلا يۈگۈردى، ئال-
 دىراشچىلىقتا دېھقان سىياق بىرىگە سوقۇلۇپ كېتىپ ئىككى-
 لىسى ئوڭدا چۈشۈپ كەتتى، كومزە كمۇ يەرگە چۈشۈپ چى-
 قىلىپ سۇ ئىككىلىسىنىڭ ئۈستۈشىنى ھۆل قىلىۋەتتى. ئۇ
 يولۇچى راجۇ چۈشەنمەيدىغان بىر تىلدا ئۇنى تىللاپ كەتتى.
 راجۇ ئۇنىڭ تىللاشلىرىغا قۇلاق سالماي پويىزنىڭ كەينىدىن
 يۈگۈردى. پويىز دەسلەپتە ئاستا مېڭىپ، كېيىن سۈرئىتىنى
 ئىتتىكىلەتتى. راجۇمۇ يۈگۈرۈشىنى تېزلەتتى.
 تارنامۇ ھودۇقتى ھەم ۋاگوندىن بېلىنىڭ ئۈستىنى چىقىد-
 ىرىپ، زۆرۈرىيىتى بولمىسىمۇ، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ئۇنى
 ئىتتىكى يۈگۈرۈشكە ئىشارەت قىلدى.
 راجۇ پويىزنىڭ ئارقىسىدىكى ۋاگونغا يېتىشىۋالدى، كې-
 يىن ئىككىنچى، ئۈچىنچى ۋاگوندىن ئۆتتى، تارنا بار جايغا
 بىر ۋاگونچە ئارىلىق قالدى. تارنا بىر قولى بىلەن ۋاگون
 ئىشىكىگە ئېسىلىپ، يەنە بىر قولىنى جېنىنىڭ بارىچە راجۇغا
 ئۇزاتتى. راجۇمۇ ئۇنىڭغا قولىنى سۇنۇپ يۈگۈردى. پويىز
 تاراقلاپ مېڭىۋاتاتتى. راجۇ جان - جەھلى بىلەن يۈگۈرۈپ
 بۇ بىر ۋاگوندىنمۇ ئۆتتى. ئەمدى تارنا بىلەن ئۇنىڭ قولىنىڭ
 ئارىلىقىدا بىرنەچچە مېتىرلا قالغانىدى. مانا، بىر - ئىككى
 گەز ئارىلىق قالدى! مانا، بىر - ئىككى غېرىچ ئارىلىق...
 ئۇلارنىڭ قوللىرى بىر - بىرىگە تەگدى، يەنە تۇيۇقسىز ئاي-
 ىرىلدى. ئەمدى پويىز ئۇچقان دەك ماڭماقتا ئىدى. ئىككى قولا-
 نىڭ ئارىلىقى دەسلەپ بىرنەچچە غېرىچ، كېيىن بىرنەچچە
 گەز، ئاخىر بىرنەچچە مېتىر ئۇزىراپ كەتتى. پويىز گۈلدۈر-

لەپ ماڭغىنىچە راجۇنى كەينىگە تاشلىۋەتتى.
راجۇ ھاسىراپ - ھۆمدەپ ئاخىر يۈگۈرۈشتىن توختى-
دى. دە، قولىنى سايىۋەن قىلىپ يىراقلاپ كېتىۋاتقان پويىزغا
قاراپ قالدى. بايام ئۇ پويىزنىڭ كەينىدىن قوغلىغاندا تارنا
سەكرەپ چۈشۈۋېلىشقا تەمشەلگەنىدى، ئۇ ئۈنىمىدى ھەم
ئۇنىڭغا:

— قورقما، تارنا، بومبايغا بارغاندا مەن چوقۇم سېنى
تاپمەن، — دەپ ۋارقىردى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ تارنا سەكرىمىدى ھەم ئىشىكنى تۇتقىد-
ىچە ئۇنىڭغا ئەنسىز قاراپ قالدى. پويىز يىراقلاپ چېكىنتەك
كۆرۈنۈپ، ئاخىر بۇ چېكىتمۇ يوقالدى. راجۇ تۆمۈر يولىنىڭ
ئوتتۇرىسىدا تىكەندەك يالغۇز قالدى.

«بومباي؟»

بومبايغا بارغاندىن كېيىن ئۇ نەگە بارىدۇ؟ تارنا ئۇنى نەدە
ساقلاپ تۇرۇشى مۇمكىن؟ ئۇ تارنانى نەدىن تاپىدۇ؟ بومباي
شۇنچە چوڭ شەھەر تۇرسا، ئۇ تارنانى قانداقمۇ تاپالار؟
ئىزدە، راجۇ، ئىزدە، خۇدا ساڭا بىر كارامەت ئاتا قىلار!

ٲڪڪنچي قسم

سه رسا نلق - سه ركه ردانلقا

شۇ تاپتا، ئۇلار ئۈچۈن بۇ دۇنيادا
ھېچكىم يوق، پەقەت ئىككىسىلا بار.
كۈننىڭ ئولتۇرۇشى، چىقىشىمۇ پەقەت شۇ
ئىككىسى ئۈچۈن، دېڭىز دولقۇنلىرىنىڭ
كۆتۈرۈلۈشى، پەسىيىشىمۇ پەقەت شۇ ئىككى-
كىسى ئۈچۈن، رېستوراندىن ئاڭلىنىۋات-
قان ھەربىر مۇزىكىمۇ پەقەت شۇ ئىككى-
سى ئۈچۈن، پۈتكۈل دۇنيا، بارلىق جا-
ھان پەقەت شۇ ئىككىسى ئۈچۈن ئىدى.
ئاھ، دۇنيا، ئەگەر سۆيگۈ - مۇھەببەت
شېرىن شەربىتى بىلەن سۇغىرىپ تۇرمى-
غان بولسا، بۇ چاغقىچە قۇرۇپ تۈگەپ
كەتكەن بولاتتى - ھە، ئېھتىمال...

پويىز بومباي شەھىرى ئەتراپىدىكى قورەي بېكىتىدە توختىدى. بېكىتنىڭ بۇ بېشىدا جىققىنا سامانلار دۆۋىلىۋېتىلگەن بولۇپ، ئۇ يەردە كالا سودىگەرلىرى كالىلىرىنى ساقلاپ تۇراتتى. پويىز توختىغاندىن كېيىن ئۇلار ۋاگونلاردىن كالىلىرىنى يېتىلەپ چۈشۈشتى.

تارنا ئەتراپىغا دىققەت بىلەن قارىۋېتىپ ۋاگوندىن ئاستا چۈشتى. راكۇ ئۇنى كۆرۈپ قالدى ۋە دەرھال كەينىدىن قوغلىدى. تارنا ئىشىنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ قاچتى، لېكىن راكۇ تېز يۈگۈرەيتتى، شۇڭا ئۇنى بىردەمدىلا تۇتۇۋالدى. تارنا ھەر-قانچە يۇلتۇنۇپ باقسىمۇ، ئۇنىڭ قولىدىن بوشىنالمىدى. — قويۇۋەت! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ يەنە يۇلتۇنۇپ تۇرۇپ.

— ئېيتە، ۋاگونىمدا نېمە قىلىدىك؟

تارنا جاۋاب بەرمىدى.

— ۋۇ، ئوغرى! — راكۇ ۋارقىراپ ئۇنى سۆرەپ مېڭىۋىرىدى.

دى، تارنامۇ بوش كەلمىدى:

— مېنى سۆرەپ نەگە ئاپىرسەن؟

— ساقچىغا!

ئەمەلىيەتتە، راكۇ ئۇنى ساقچىغا ئاپارماي، بىرنەچچە كۈن-چىنى ئايلاندۇرۇپ، ئىككى قەۋەتلىك بىر ئۆينىڭ ئالدىغا ئا-

پاردى. بۇ ئۆينىڭ ئالدىدا ئېگىز ئۆسكەن كوكۇس دەرەخلىرى بار ئىدى. ئوچۇقچىلىقتا بىرنەچچە چوشقا چېپىپ يۈرەتتى. بالىلارنىڭ قىقاس - چۇقانلىرىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى. راكۇ ئۇنى ئىككىنچى قەۋەتتىكى يەتتىنچى نومۇرلۇق ئۆينىڭ ئالدىغا ئاپاردى. ئىشىكنى چېكىۋىدى، ئىچىدىن چاچ، كالىپۇكلەرنى بويىغان، ئەنگىلىيە پاسونىدىكى يوپىكا كىيىۋالغان ئوتتۇرا ياشلاردىكى سېمىز بىر ئايال چىقتى - دە، تارناغا بىر قارىۋېلىپ، ئاندىن راكۇدىن سورىدى:

— ھە، نېمە ئىش، راكۇ؟

راكۇ ئۇ ئايالغا كۆزىنى قىسىپ قويۇپ سۆزلىدى:
— بۇ قىز ئۆيىدىن قېچىپ چىقىپتۇ، شۇڭا ساقچىغا ئاپىد. رىپ بەرمىسەك بولمايدۇ. بىراق، قورسقى بەك ئاچ ئىكەن، ھېرىپمۇ كېتىپتۇ، شۇڭا بويۇن - باشلىرىنى يۇيۇۋالسۇن، قورسقىنى ئەستەزلىۋالغاندىن كېيىن، ئاندىن ساقچىغا ئاپىد. رىپ بېرەيلى. ۋاكىر قەيەردە؟

— ئون بىرىنچى ئۆيدە قارتا ئويناۋاتىدۇ، — ئۇ ئايال تارنانىڭ قولىنى چىڭ تىنۇتۇپ جاۋاب بەرگەچ، تارناغا دېدى، — قورقما، ھېچ ئىش بولمايدۇ، مەنلا بولىدىكەنمەن، ساڭا ھېچكىم چېقىلالمايدۇ. مەن سېنىڭ ئاناڭغا ئوخشاش. يۈر، ئۆيگە كىر!

«ئانا» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ تارنانىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ كەتتى. سېمىز ئايال ئۇنى يۆلەپ ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى. راكۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن كىرمەي، ئون بىرىنچى نومۇرلۇق ئۆي تەرەپكە كەتتى.

بىر سائەتتىن كېيىن ۋاكىر بىلەن راكۇ يەتتىنچى نومۇر-

لۇق ئۆيگە كىردى. بۇ چاغدا تارنا يۇيۇنۇپ، تاماقلانىپ بو-
لۇپ سافادا ئولتۇراتتى. تامدا ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بۇۋى
مەريەمنىڭ رەڭلىك سۈرىتى، بۇلۇڭدىكى ئەينەك ئىشكابتا
ئىسانىڭ ھەيكىلى، ئۇنىڭ ئالدىدا شام يېنىق تۇراتتى. ئى-
شەك- دېرىزىلەرگە زەڭگەر پەردىلەر تارتىۋېتىلگەنىدى.

سېمىز ئايالنىڭ قولىدا بىر كىتاب، ئۇ كىتابنىڭ مۇقاۋد-
سىدا كۆكسىلىرى ئوچۇق دېگۈدەك يېرىم يالىڭاچ كىيىنگەن
بىر ئايالنىڭ سۈرىتى تۇراتتى. تارنا ئۇنى كۆرۈپ «يا ئاللا»
دەپ ئاغزىنى تۇتتى.

ۋاكىر تارناغا باشتىن - ئايىغىغىچە بىرھازا قارىۋېتىپ،
ئاندىن راكۇنى تالاغا باشلاپ چىقتى.

— قانداق ئىكەن؟ — دېدى راكۇ كېرىلىپ تۇرۇپ.

— شۇ، بەش يۈز رۇپىيىگە يارايدىكەن!

— ماڭەۋاي، مىڭ رۇپىيە، مىڭ! پۈتۈن بومباي شەھىرد-

ىدىن بۇنداق قىزنى تاپالمايسەن، جۇمۇ!

— سەھرالىقكەنغۇ. چىراي بولسىلا بولامتى، خۇلقى بو-

لۇشى كېرەك، خۇلقى! بۇنىڭغا بىز ئالتە ئاي دەرس ئۆتىمىز،
تېخى. بەش يۈز رۇپىيە بېرىمەن دېگىنىمىمۇ چوڭ ئىش.

— بولدى، سەككىز يۈز ئەللىك رۇپىيە بەر. شۇنىڭ

بىلەن سودىمىز پۈتكەن بولسۇن.

— ياق، بەش يۈز!

— ھېچبولمىغاندا يەتتە يۈزنى بەرگىن.

— ئاۋۋال بەش يۈزنى ئېلىپ تۇر، ئۈگۈنلۈككە يەنە يۈزنى

بېرەي، قانداق؟

— ھە، مەيلى، قېنى، بەش يۈزنى چىقىرە ئەمەسە!

— ئانا! ئانا! — ۋاكىر سېمىز ئايالنى چاقىردى.

ئۇ ئايال چىقتى. ۋاكىر ئۇنىڭ قۇلىقىغا بىرىنچىلەرنى دېۋىدى، ئۇ يەنە ئۆيگە كىرىپ كەتتى، بىر ئازدىن كېيىن چىقىپ تاراقلاپ تۇرغان بەش يۈز رۇپىيىنى ۋاكىرغا تۇتقۇزدى. راكۇ ئۇنىڭدىن پۇلنى ئېلىپلا دەررۇ كۆزدىن يوقالدى. بۇ ئۇنىڭ ئالدىدىكى سېمونت ۋادەكتە قىسقا يەڭلىك گۈللۈك كۆڭلەك ۋە كۈل رەڭ كالتە ئىشتان كىيىۋالغان ئون بەش، ئون ئالتە ياشلاردىكى بىر بالا ئەتراپقا قاراپ ئىسقىرتىپ ئولتۇراتتى. ۋاكىر ئۇنىڭغا قاراپ ئىسقىرتىپ: — جان، ماڭ، بېرىپ تاكىسى چاقىرىپ كەل، — دېدى. دە، قولىغا بىر رۇپىيىنى تۇتقۇزدى. جان سەكرەپ چۈشۈپ يۈگۈردى.

تاكىسى كۇرابى تەرەپكە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. ۋاكىر تارناغا ئۇنى ساقچىغا ئاپىرىدىغانلىقىنى ئېيتقاندى. تارناغا بۇنچە تېز كېتىۋاتقان پىكاپتىن سەكرەشكە ئامال يوق. ۋاكىرنىڭ ئۆيىدىكى چاغدا، ئۇ بىرنەچچە قېتىم قېچىشقا ئۇرۇنۇپ باقتى، لېكىن ھەر قېتىمدىلا مەغلۇپ بولدى. شۇ تاپتا، تارنا ساقچىغا ھەرگىز ھەقىقىي ئەھۋالنى، يەنى ئۆزىنىڭ راست ئىسمى، ئادرېسى، ئاتا - ئانىسىنىڭ كىملىكىنى ئېيتىپ - ماسلىق نىيىتىگە كەلگەنىدى. توغرا، ئۇ ساقچىغا مېنىڭ ھېچكىم يوق، بومبايغا خىزمەت ئىزدەپ كەلدىم دېسە، ساقچى ئۇنى بومبايدىن قوغلاپ چىقىرىمۇ؟! بىر ھېسابتا ئۇنى ساقچىغا تاپشۇرۇپ بېرىدىغان بولغىنىمۇ ئوبدان بولدى، باشقا كەلگەننى كۆرمىدىمۇ، ساقچى ساقچى دەپ قورقۇتۇپ كەتتى، بۇ خەق. ھېلىمۇ پاتانكوتتىن تازا يىراققا كېلىۋالدى، مانا. بۇ يەرلەردە يۈرگىنى دادىسىنىڭ ئون ئويلىسا بىر خىيال.

غا كىرمەس. ھەربىمە بولسا ھېلىقى ئۆلۈمتۈك كەنت باشلىقىدىن قۇتۇلدى دېسە!

تاكسى ساھىلىدىن ئۆتۈپ بەش قەۋەتلىك چىرايلىق بىر بىناننىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

— ساقچى ئىدارىسىگە كەلدۇقمۇ؟ — سورىدى تارنا.

. — ھەئە، ئەمدى چۈشىمىز!

تارنا تاكسىدىن چۈشتى. ۋاكىر تاكسىنى دەرۋازا ئالدىدا ساقلىتىپ قويۇپ، تارنانى ئېلىپ لىفت ئارقىلىق بەشىنچى قەۋەتكە چىقتى - دە، پەلەمپەينىڭ قېشىدىكى بىر ئۆينىڭ ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستى.

ئۇزۇن يەكتەك بىلەن تامبال كىيىۋالغان چاچلىرى ئۇزۇن، چىشلىرى ئالتۇن، سېمىز بىر پەنجابلىق ھىجىيىپ ئۆيدىن چىقتى.

— خانىم ئۆيدىمۇ؟

— سەن كىم؟ — سورىدى پەنجابلىق.

— ۋاكىر كەپتىكەن، دەپ خانىمغا ئېيتساڭ بولىدۇ.

ئىشىك يېپىلدى.

بىر ئازدىن كېيىن پاھىشخاننىڭ ئايال خوجايىنى ئىشىك-نى قىيا ئېچىپ ۋاكىرنى كۆردى - دە، كۈلۈمسىرىدى، كۆزى تارناغا چۈشكەندە ھىجىيىپ ئاغزىنى يۇمالماي قالدى ۋە ئىشكىنى يوغان ئېچىپ:

— كىرىڭلار، ۋاي، كىرىڭلار! — دەپ كەتتى.

تارنا بىلەن ۋاكىر ئىچىگە كىردى.

بۇ بىر قاراڭغۇراق دالان ئىدى. ئۇلار كىرىپلا يەردىكى قېلىن گىلەمگە موسسىدە دەسسەيدى. دالاننىڭ بىر تەرىپى

تاختاي بىلەن توسۇلغان كىچىك - كىچىك ئۆيلەر ئىدى. ئۇ ئۆيلەردىن ئاياللارنىڭ كۈلكىلىرى ۋە مەست ھالدا سۆزلەشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. چىراغ يورۇقى يوقنىڭ ئورنىدا ئىدى. تۇيۇقسىز، چىرقىرىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىر ئايال يالىڭاچ پېتى كۆڭلەك - پۇڭلەكلىرىنى كۆتۈرۈپ بىر ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىۋىدى، قاپقارا يوغان بىر قول سوزۇلۇپ چىقىپ ئۇنى زەردە بىلەن تارتىپ ئەكىرىپ كەتتى.

بۇ ئىشنى كۆرۈپ تارنا قېتىپلا قالدى. — مۇ... مۇشۇ ساقچىخانمۇ؟ — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قورقۇش چىقىپ تۇراتتى.

— ھەئە، - دېدى ۋاكىر، - ئاياللارنى باشقۇرىدىغان ساقچىخانا بۇ.

— ھە؟ ئاياللارغىمۇ ئايرىم ساقچىخانا بارمۇ؟ بىزنىڭ يېزىدا ئەر - ئاياللارنىڭ ھەممىسىنى بىر ساقچىخانا باشقۇرىدۇ.

— بۇ دېگەن بومباي! - دېدى ۋاكىر گىدىيىپ. خوجايىن خوتۇن تارنانى ئوتتۇرا ياشلىق ئىككى ئايالغا تاپشۇرۇپ، قۇلاقلىرىغا بىرنېمىلەرنى پىچىرلىغاندىن كېيىن ۋاكىرنى ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى ۋە چىرايىنى تۈرۈپ: — ئەكەلگىنىڭ شۇمۇ؟! - دېدى.

— شۇ بولمايچۇ! سېنىڭ قولۇڭدا بۇنى بېسىپ چۈشكۈ - دەك بىر قىز بارمۇ، قېنى؟ بىرنى تېپىپ بېرە. مەن بىر تىيىن ئالماي، بۇنى بىكارغا بېرىۋېتىمەن ساڭا!

— ھەي، سەن بىلىسەنغۇ، بۇ يەرگە شەھەردىكى كاتتىلار كېلىدۇ، بىلىملىك، باي، ئەمىلى بار، ئېسىل زادىلەر... بۇ سەھرالىقنىڭ ئاشۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئالالارمۇ؟

— بۇ سېنىڭ ئۆگىتىشىڭگە باغلىق. سەن ئۈچۈن تەس ئىش ئەمەس بۇ. ئۆزۈڭ قاراپ باق، چىرايى ئايدەك تۇرمادۇ، شۇنداق پاكىز، قوينىڭ قوزىسىدەك مۇلايم. ھېچكىمنىڭ ئاغزى تەگمىگەن ئاق قايماقنىڭ ئۆزى. ئەزىرايى!

— يالغان! — دېدى خوجاينى كۈلۈپ، — يەتتە يۈز ئەل. لىك رۇپىيە بېرەي!

— ئۆزۈم بىر مىڭ ئىككى يۈزنى خەجلەپ ئالغان تۇرسام، — دېدى ۋاكىر بېشىنى چايقاپ، — ساڭا نېمىشقا يەتتە يۈز ئەللىككە بېرىدىكەنمەن؟

— يەتتە يۈز ئەللىكمۇ ئاز پۇل ئەمەس.

— ھەي، ئۇنىڭ چاچ - پاچىلىرىنى تاراپ، لەۋلىرىنى بوياپ، نەپىس ئىچ كۆڭلەكنى كىيگۈزۈپ، ئىككى ئېغىز ئىنگىلىزچە سۆزلەشنى ئۆگىتىپ قويساڭ، ئۇ ساڭا ئىككى كۈن ئىچىدىلا يەتتە يۈز ئەللىك رۇپىينى تېپىپ بەرمەمدۇ؟

ئۇنىڭ قالغىنى ساڭا پۈتۈنلەي پايدا ئەمەسمۇ؟

— ھە، ماقۇل، توققۇز يۈزنى بېرەي.

— ياق، بولمايدۇ، ئەزىرايى خۇدا، راست دەۋاتىمەن. مىڭ رۇپىيە خەجلەپ ئالدىم ئۇنى. ساڭا بىر مىڭ ئىككى يۈزگە بېرىمەن. جىق پايدا ئالمايمەن، دائىم شۇنداققۇ مەن. دەپ باقە ئۆزۈڭ، مەن ئەكېلىپ بەرگەنلىرىمدىن ناباب چىقىپ قالغىنى بارمۇ؟

ئايال خوجاينى بىر مىڭ ئىككى يۈز رۇپىينى ساناپ ۋا. كىرىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ۋاكىر ئىسقىرتىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا تارنا بىلەن كۆرۈشۈپ قويۇشنىڭ زۆرۈرى يەنى قالمايدۇ.

ۋاكىر كېتىپلا پاهىشخانا خوجاينى مۆھتار بەگكە تېلېفون بەردى.

— ۋەي، كىم، ھە، سېسىمۇ؟

پاهىشخانىنىڭ ئايال خوجاينىنىڭ ھەقىقىي ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى نامەلۇم. ئىشقىلىپ ئەتراپىدىكىلەر ئۇنى سېسى، دەپ چاقىراتتى.

— ھە!؟... راستما؟... تېز ئەكەل ئەمسە! — دېدى مۆھتار تېلېفوندا، ئاندىن ۋىسكىدىن بىر يۇتۇم ئوتلاپ قو-يۇپ، ئەينەك رومكىنىڭ تېگىدىكى ھۆللۈكتىن پايدىلىنىپ ئۈستىلىنىڭ ئەينەك يۈزلۈكىگە بىر يۇمۇلاق تامغا ئۇرۇپ قويدى.

— ياق، ياق. بۇنداق ئىشقا ۋاقىت چىقارمايدىغان ئىش يوق.

ئۇ يەنە كەينى - كەينىدىن ئىككى تامغا باستى، ئىككىلىسى ئالدىنقىسىنىڭ ئۈستىگە چۈشتى.

— ياق، ياق، سىلەر كېلىڭلار. روسى يوق، مەن بىلەن سوقۇشۇپ يامانلاپ كەتتى. ئۇ ئوقۇغان قىزلار بىلەن تەڭ كېلەلمىدىم. قاراقۇشقاچتەك توختىماي ۋىچىرلىشىدىغان نېمىلەر كەن. تېنىمۇ ئاجىز، مەيدىلىرى رەندە سالغان تاختىدەك، كۈنبويى كىتابقا چۆكۈشۈۋالغان، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئالالمايدىكەن. ھا... ھا... سېسى، مەن ساقلايمەن، ئەمسە!

مۆھتار بەگ بوۋاي ئەمەس، بەلكى تازا كۈچ - قۇۋۋەتكە
تولغان دەۋرىدە ياشاۋاتقان ئادەم. يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر ۋە
ئىشقاۋاز ئاياللار ئارىسىدا ئۇنىڭ جىنسىي جەھەتتە خېلى نوچە-
لىقى بار، دېگەن گەپ بار. بەلكىم ئۇ ئەرلەرنىڭ ئالدىدا
ئۆزىنى چوڭ كۆرسىتىش ھەم ئاياللارنى ئۆزىگە قىزىقتۇرۇش
ئۈچۈن شۇنداق گەپ تارقاتقاندۇ. مەيلى راست، مەيلى يالغان
بولسۇن، ئىشقىلىپ خەقلەرنىڭ ئاغزىدا شۇنداق گەپ بار.
لېكىن، تۇرقىدىن قارىغاندا ئۇنداقمۇ ئەمەستەك. ئۆزى ئو-
رۇق، پۇف دېسە ئۈچۈپ كېتىدىغاندەك؛ بويى ئېگىز، شوينا
بەل؛ تېرىلىرىنىڭ رەڭگىمۇ ئىپ ئەمەس؛ كەڭ ماڭغلاي، بۇدۇر
چاچ، چىشلىرى ئاپئاق، توخۇ كۆكرەك. مەيدە، بىلەكلىرى،
ھەتتا دۈمبىسىگىچە قاپقارا يۇڭ. يۇيۇنۇش ئۈچۈن كىيىملىرى-
نى سېلىۋېتىپ ئەينەك ئالدىغا كەلسە، تۇرقى ئادەمگە نەچچە
كۈن ئاچ قالغان ئورانگۇتاننىلا ئەسلىتىدۇ.

بىراق، مۆھتار ئۆزى بۇنداق بولغىنى بىلەن ناھايىتى باي
ئادەم. توقۇمىچىلىق زاۋۇتىدىنلا ئىككىسى بار. ئىسكىلاتلى-
رىدا ھەرخىل تۆمۈرلەر تولۇپ ياتىدۇ، ئېيىغا بىر پاراخوت بۇ
نەرسىلەرنى ياپونغا توشۇپ تۇرىدۇ. چېركاۋنىڭ قېشىدىكى
بومباي بويىچە ئەڭ چوڭ تۈرلۈك ماللار شىركىتىمۇ شۇنىڭ.
يەنە ئۈچ كىنو خانىسى بار، كۇرايىدىكى مەشھۇر تۆت چوڭ
پاھىشخانىمۇ شۇنىڭغا قارايدۇ. بۇلارنى ئۇ سېسىپنىڭ باشقۇ-
رۇشىغا بەرگەن. ئۇنىڭدىن باشقا، مىرىندىرافۇدىكى ئون بەش
قەۋەتلىك بىنامۇ ئۇنىڭ مۈلكى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ بۇنداق چوڭ
ئىگىلىكنى قانداق باشقۇرۇشنى بىلمەيدۇ، ئۇنىڭ بىلىدىغىنى
پۇلنى سۈدەك خەجلەپ كەيپ - ساپا قىلىش. ئۇنىڭغا ھاراق
دېگىزىدا قىزلار بېلىقتەك پىلتىڭلاپ بەرسە بولغىنى.

ئوتتۇز بەش ياشقا كىرگۈچە ھەممە ھۇزۇر - ھالاۋەتنى كۆرۈپ بولغاچقا، بۇ جاھان ئۇنىڭغا بەك كۈلكىلىك تۇيۇلدى. دۇ. ھازىر، ئۇ ھەر كۈنى كەچتە بىر يېڭى لەززەتكە ئېرىششنى تەمە قىلىدۇ. لېكىن، بۇ دۇنيانىڭ لەززىتىمۇ چەكلىك، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈشتىن باشقا يەنە نېمىسى بار، دەيسىز.

بۇنداق باي ئادەم ئۈچۈن يۈرەكنى زەرداب قىلىدىغان ئىشلار نەدە؟ تۇرمۇش ئۇنىڭ ئالدىدا شاھمات تاختىسى. ھەربىر قول ئويۇندىلا يېڭىۋاتقان ئادەم ئۇتتۇرۇشنىڭ نېمىلىكىنى بىلدۈرۈپ سۇنۇپتۇ؟

پاھىشخانا خوجايىنى سېسى تارنانى مۆھتارنىڭ ئۆيىگە ئەكەلدى. ئۇ مۆھتارنىڭ تارنانى ياقىتۇرۇپ قېلىشىدىن گۇمانلانمايتتى. دېمىسىمۇ، تارنانى ھەرقانداق ئەركەك بىرلا كۆرسە ئامراق بولۇپ قالماي قالمايتتى. بۇنداق چىرايلىق قىزنى سېسىمۇ ئۆمرىدە كۆرۈپ باققان ئەمەس. تارنا قاراشلىرى بىلەنلا مۆھتارنىڭ يۈرىكىنى ئوينىتىۋېتىشى چوقۇم. بىراق، سېسىنىڭ ھازىر كۆپرەك ئويلايدىغىنى تارنانى پاھىشخاندا ئەپقەلىش. شۇڭا، بۇ مەسىلە ھازىر سېسى بىلەن مۆھتارنىڭ ئالدىدا ھەل قىلىنمىسا بولمايتتى.

— قىز بەك چىرايلىق، — دېدى سېسى، — ھەم پاك، سەبىي، ھېچكىمنىڭ ئاغزى تەگمىگەن ئاق قايماقنىڭ ئۆزى! — ئۇ ۋاكىر دېگەن سۆزنى ھۇزۇرلىنىپ بىر دەۋالدى. — مەن ئاق قايماققا ئامراق، — دېدى مۆھتار بارمىقىنى چىشلەپ تۇرۇپ.

— مەن ئۇنى بىرىنچى نومۇرلۇق پاھىشخانغا ئەپقالاي

دېگەن.

— ئۇ قىزغا مېنىڭ كۆزۈم چۈشتى، — دېدى مۆھتار باش بarmىقىغا تازا سىنچىلاپ قاراپ قويۇپ.

— مۆھتار، تىجارىتىمىزنىمۇ ئۇنتۇپ قالماڭ، — دېدى سېسى چوڭ خوجايىنغا نەسىھەت قىلىپ، — بومبايدا ئەڭ ئېقىۋاتقىنى مۇشۇ پاهىشخانا تىجارىتى. بۇنى سىزمۇ بىلد-سىز. ئەگەر بۇ قىزنى پاهىشخانىغا ئېلىپ قالساق، بىرىنچى يىلىدا ھەر كېچىسىگە بەش يۈز رۇپىيىدىن، ئىككىنچى يىلى ھەر كېچىسىگە ئۈچ يۈز رۇپىيىدىن، ئۈچىنچى يىلى ئىككى يۈزدىن، كېيىن ئەپلەپ ئىش قىلساق، ھەر كېچىسىگە يۈز رۇپىيىدىن ئون يىل پۇل تاپقىلى بولىدۇ. ئويلاپ بېقىڭ، مە-رىندىرافۇدىكى بىنايىتىڭىزنىڭ ئىجارىسىدىنمۇ، ھېلىقى تۆ-مۈر- تەسەكلىرىڭىزدىنمۇ بۇنچىلىك پۇل كەلمەس. تۈرلۈك ماللار شىركىتىڭىز تۆت يىلدىمۇ تاپالمىغان پۇلنى بۇ قىز بىر يىلدىلا تېپىپ بېرىدۇ. تىجارەتنىمۇ ئويلاپ قويۇش كېرەك، بىزگە پۇل كېرەك!

— مەن تىجارەتنى كۈندە ئويلاپ تۇرىمەن. بۇ قىز نەچچە-

گە توختىدى؟

— ئىككى مىڭغا! — سېسى دەرھال جاۋاب بەردى. مۆھ-

تار يانچۇقىدىن بىر توپ چەكنى چىقىرىپ بەش مىڭ رۇپىيە-لىك چەكتىن بىرنى يىرتىپ سېسىگە تۇتقۇزدى - دە:

— بىر يىلدىن كېيىن كېلىپ ئۇنى ئەكىتەرسەن، بەلكىم

ئالتە ئايدىن كېيىن بېرىشىم مۇمكىن، ئۈچ ئايدىلىمۇ تېخى. يەنە بىر ئويلىسام، سېسى، ئۇنى مەڭگۈ بەرمەيدىغاندەكمۇ تۇرىمەن، جۇمۇ! — دېدى.

— راست، ھېچكىمگە بەرگۈسىزلا قىز بۇ.

— ئۇنىڭ پاكلىقىغا ئادەمنىڭ ئىچى كۆيدۇ...
— ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە قارلىق تاغنىڭكىدەك پاكلىق بو-
شۇرۇنغان، — سېسى سۆزلەۋېتىپ چوڭقۇر ئويغا پاتتى.

سېسى فرانسىيىلىك ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ سېنا دەرياسىنى،
تونۇش تاغ - چوققىلارنى ئەسلىدى. راست، ئۇمۇ بىر چاغلار-
دا قىز ئىدى، ئۇمۇ بىرىنى سۆيگەن، ئۇنىڭ ئىسمى كارساند
ئىدى.

«ئەھ كارساند... كارساند، سۆيۈملۈك ئەسكىرىم، شۇ
تاپتا قەيەرلەردىدۇرسەن؟ كىم بىلەن توي قىلغانسەن؟ نەچچە
بالاڭ باردۇ؟ ھېلىقى جۇلى دېگەن قىز ئېسىڭدىمۇ؟ جۇلى —
بۈگۈنكى مۇشۇ سېسى؟!»

ئىپلاس پاهىشخاننى ئويلىغاندا سېسىنىڭ كۆزىگە لىق-
قىدە ياش كەلدى.

«شۇنداق، ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە قارلىق تاغنىڭكىدەك پاك-
لىق يوشۇرۇنغان!» پاهىشخاننىڭ بۇ ئايال خوجايىنى يەنە
چوڭقۇر خىيالغا پاتتى، خىيالى ئۇزاق - ئۇزاق يەرلەرگە كەت-
تى. سېنا دەرياسىنىڭ يېشىل مەخمەلدەك گۈزەل ساھىللىرىدا
ئۆتكۈزگەن قىزلىق چاغلارنى كىنو ئېكرانىدىكىدەك لەپىدە
كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى.

راست، ئۇ بىر چاغلاردا گۈزەل، ئوماق قىز ئىدى. چاچ-
لىرى ئالتۇندەك سېرىق، يىپەكتەك يۇمشاق ئىدى. ئاشۇ چاچ-
لىرى كۆزىگە چۈشۈۋالغاندا ئاشىقى كارساند ئۇنىڭ چاچلىرى-
نى قايرىۋېتىپ، بېلىدىن مەھكەم قۇچاقلىغىنىچە لەۋلىرىگە
سۆيەتتى. ئەھ، شۇ سۆيۈشلەر نەقەدەر پاك، نەقەدەر قىزغىن
ئىدى - ھە! كارساند بىلەن بىرنەچچە ئايدىن كېيىن توي

قىلىمىز، دەپ يۈرگەن شۇ كۈنلەردە، ئۇلار يېزا سىرتىدىكى ئورمانغا بارغان، رۇخسىگۈللەر ئېچىلىپ كەتكەنىكەن. ھېلى-ھەم شۇ گۈلنى پۇرسا، سېسى كارساند بىلەن يۈرگەن شۇ كۈنلەرنى ئېسىگە ئالىدۇ.

«كارساند، مېنىڭ قەدىرلىك ئەسكىرىم! ۋاپاسىز يىگىد-تىم، تاش يۈرەك يىگىتىم! نەلەردە يۈرىدىغانسەن؟ كىم بىلەن توي قىلغانسەن؟ نەچچە پەرزەنت كۆرگەنسەن؟ ھېلىقى جۈلى دېگەن قىز. ئېسىڭىدىمۇ؟ جۈلى — ھازىرقى سېسى!»
ئىپلاس پامىشخاننى ئويلىغاندا ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش تۆكۈلدى. شۇ چاغدا مۆھتارنىڭ ئاۋازى ئۇنى خىيالىدىن ئويغاتتى.

— ئۇنىڭغا ئوبدان ئەتىرلەرنى سېپىپ چىرايلىق كىيىد-دۇر. شامپان ئىچىشنىمۇ ئۈگەنسۇن، بىر - ئىككى كۈن ئۇستازلىق قىل.

— شۇ تاپتا سېنا دەرياسى، — دېدى پامىشخاننىڭ ئايال خوجايىنى خىيالچان ھالدا، — مۇزنىڭ ئاستىدا. ئاۋۋال مۇزلار ئېرىشى كېرەك.

— يۈرەكتىكى مۇز ئاپتاپ بىلەن ئەمەس، شامپان بىلەن ئېرىيدۇ، سېسى، — دېدى مۆھتار قاقاقلاپ كۈلۈپ.

ھۇجرىغا تىكلىمە ئەينەك قويۇلغان، ھال رەڭ پەردە تارتىل-غانىدى. نەرگىس گۈلى گۈلداندا ئېگىلىپ تۇراتتى. پاتېفوندا يېنىك مۇزىكا چېلىنىۋاتاتتى. تاماكىنىڭ ئىسىدىن ئۆي خۇددى ئىسرىق سالغاندەك بولۇپ كەتكەنىدى.

تارنا بۇ يەرگە ئەتىگەندە كەلتۈرۈلگەن. شۇ تاپتا ئۇ مۆھ-تار بىلەن ئۈستەلدە قارىمۇقارشى ئولتۇراتتى. ئۈستەلدە تەخ-

سە، ۋىلىكا ۋە ئىككى بوتۇلكا شامپان بار ئىدى.

مۆھتار رومكىنى كۆتۈرۈپ:

— كېلىڭ، شەربەت ئىچەيلى، — دېدى.

تارنا رومكىدىكىنى بىر ئوتلاپلا:

— بۇ شەربەتنىڭ تەمى بۆلەكچىغۇ، پەقەت تاتلىقى يوق؟

بىزنىڭ يۇرتنىڭ شەربەتلىرى تاتلىق بولىدىغان، — دېدى.

— شەھەرنىڭ مۇشۇنداق بولىدۇ.

— شەھەرنىڭ ھەممە نېمىسى ئالاھىدە بولىدىكەن، توۋا!

بۇ يەرگە كېلىپلا ماڭا ياردەم قىلىدىغان سىزدەك ئوبدان ئادەمگە

ئۇچرىدىم. راجۇ بۇنى بىلسە، نەقەدەر خۇشال بولۇپ كې-

تەتتى - ھە!

— راجۇ؟ راجۇ؟ راجۇ دېگەن كىم؟ — مۆھتار تۇيۇقسىز

چۆچۈپ سورىدى.

تارنا ۋىلىكىدە قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى.

— كىم ئۇ؟ — مۆھتار ئالدىراپ سورىدى. تارنا كۆزلىرى-

گە لىققىدە ياش ئېلىپ:

— ئۇنىڭ ھازىر نەدىلىكىنى خۇدادىن بۆلەك ھېچكىم

بىلمەيدۇ، — دېدى.

— ئاۋۋال دەڭا، راجۇ دېگەن كىم؟

تارنا ئۇنىڭغا ئالاقىدار گەپ - سۆزلەرنى دەپ بەردى.

مۆھتار قىزنىڭ قولىنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— ئەنسىرىمەڭ، — دېدى، — ئادەملىرىمنى بۇيرۇي،

ئەتىلا ئۇنى ئىزدەسۇن. بومباي ئۇلارغا بەش قولىدەك تونۇش-

لۇق، ئۇنى چوقۇم ئىزدەپ تاپىدۇ.

تارنا مۆھتارغا مىننەتدارلىق بىلەن تىكىلگىنىچە:

— سىز نېمىدېگەن ياخشى. دادامۇ ماڭا سىزچىلىك

قىلمىغان. قاراپ تۇرۇپ مېنى بىر قېرى كەنت باشلىقىغا يەتتە يۈز ئەللىك رۇپىيىگە سېتىۋەتكەنىدى، — دېدى.

تارنانىڭ ئۇنى دادىسىغا تەڭلەشتۈرگىنى مۆھتارغا سەل ئېغىر كەلدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ چاندۇرماي كۈلۈمسىرىگەندە چە تاكى تارنا قولنى تارتىۋالغۇچە ئۇنىڭ قولنى سىلاۋەردى ۋە تارنانىڭ رومكسىغا يەنە لىق شامپان توشقۇزۇپ:

— قېنى، شەربەت ئىچىڭ، — دېدى.

— بولدى، ئىچمەيمەن، بېشىم ئايلىنىۋاتىدۇ، — دېدى تارنا، — بۇ قانداق شەربەت زادى؟

— بۇنى بىراقلا ئىچىۋەتسىڭىز بېشىڭىز قايمىدۇ. باش قېيىشنى داۋالاشتا بۇ شەربەتنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغىنى يوق. تارنا رومكىنى بىراقلا ئاغزىغا ئاغدۇرۇپ، ئاندىن يەرگە قويدى — دە:

— سىز مېنى مەكتەپكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشقا ۋەدە بەردىڭىز — ھە؟ — دېدى.

— ھەئە، — دېدى مۆھتار.

— مەن داۋاملىق... توقۇيمەن... ۋوي... مەن دېمەكچى... ئوقۇيمەن، — تارنا ئۆزىنىڭ ئېگىز — پەس سۆزلەپ سالغانلىقىنى سېزىپ كۈلۈۋەتتى، — توۋا، ئوقۇيمەن دەيمەن دەپ، توقۇيمەن دېيىپتەنە!

تارنانىڭ كۆزلىرى ئىلەشكىلى تۇردى. شۇ تاپتا كۆزلىرىگە مۆھتار بىر ئەمەس، ئىككى كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ كەتتى.

مۆھتار ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ تارنانى يۈلەپ كارىۋاتقا ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزدى — دە، ئۇنى ئىنچىكە بېلىدىن قۇچاقلاپ: — تارنا، ئاپئېقىم، — دېدى.

تارنا ۋارقىراپ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۈستەلدىكى ۋىلە-
كىنى قولىغا ئېلىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقان ھالدا:
— ماڭا يېقىن كەلگۈچى بولماڭ! — دېدى.

— ۋۇ، ياۋايى قىز! — مۆھتار ئۇنىڭغا يوپۇرۇلدى.
تارنا چاقماقتەك تېزلىك بىلەن ۋىلكىنى ئېلىپ مۆھتارنىڭ
يەلكىسىگە سانجىۋەتتى، يەنە گۈل لوڭقىسىنى ئېلىپ ئۇنىڭ
بېشىغا ئۇردى. ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭ ئۈچۈن قو-
رالغا ئايلانغان، ئۇ قولىغا چىققانلىكى نەرسىنى مۆھتارغا قارد-
تىپ ئېتىۋاتاتتى.

مۆھتار ئاغرىققا چىدىماي شۇنداق ۋارقىرىۋەتتىكى، بۇ
ئاۋازنى ئاڭلاپ ئىككى خىزمەتكار دەررۇ يۈگۈرۈپ كىردى.
تارنا ئۇلارنىڭ ئىشىكىنى توسۇۋالغانلىقىنى كۆردى - دە، قىل-
چە ئىككىلەنمەي دېرىزىگە قاراپ يۈگۈردى.

— ياق... ياق! — مۆھتار قورقۇپ ۋارقىراپ كەتتى.
لېكىن، تارنا ئۇ چاغقىچە دېرىزىدىن سەكرەپ بولغانىدى.
ئۇ ھاۋادا بىرنەچچە سېكۇنت موللاقىشىپ پەستىكى بىر ماڭد-
زىنىڭ سايۋىنىنىڭ ئۈستىگىلا چۈشتى. سايۋەننىڭ جازد-
سى تۆمۈردىن ياسالغان بولسىمۇ، لېكىن تارنا خېلى يۇقىرىدىن
چۈشكەچكە ئېگىلىپ ئولتۇرۇشۇپ كەتتى. تارنا خۇددى پەت-
خۇسقا ئېلىپ چۈشۈرۈپ قويغاندەك ھېچ يېرى زەخمىلەنمەي
يەرگە چۈشتى.

سايۋەننىڭ قاراس - قۇرۇس قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ كى-
شىلەر بىردەمدىلا يىغىلدى. تارنا دەرھال ئورنىدىن تۇردى -
دە، ماي قاچىلاش پونكىتىنىڭ كەينىدىكى كوچىغا يۈگۈردى.
كوچا - رەستىلەر ئۇنىڭ كەينىدە بىر - بىرلەپ قېلىۋەردى.
دەسلەپتە، ئۇنىڭ كەينىدە دۆپۈر - دۆپۈر خېلى قاتتىق ئىدى،

كېيىن پەسىيىپ، ئاخىر يوقالدى.

تۇيۇقسىز ئۇ ئوتتۇرا ياشلاردىكى ئېگىز بويلۇق بىر ئەر كىشىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

— مېنى قۇتۇلدۇرۇڭ، — دېدى ئۇ كاپىدە ئۇ ئادەمنىڭ قولىغا ئېسىلىپ، — مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قويۇڭ. بىرمۇنچە لۈكچەك مېنى بوزەك قىلىپ كەينىمگە كىرىۋالدى.

ئۇ ئادەم تارنانى قولىدىن تۇتۇپ بىر بىناغا ئەكىرىپ كەتتى. بىر ئازدىن كېيىن بىرمۇنچە ئادەم يۈگۈرۈشۈپ بىنانىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ بىر كىچىك كوچىغا كىرىپ كەتتى. تارنا ئۇ ئادەمنىڭ قېشىدا زۇۋان سۈرمەي، قورقۇپ تىترەپ تۇراتتى. ئۇ كوچىدىكى دۇپۇرلىگەن ئاۋازمۇ يوقالدى. ئۇ ئادەم قورقۇپ كەتكەن تارنانىڭ بېشىنى سىلاپ:

— قورقماڭ، قىزچاق، — دېدى، — بۇ يەردە سىزگە ھېچكىم چىقىلالمايدۇ. مەن مۇشۇ بىنادا ئولتۇرىمەن. بىزنىڭ ئۆيگە كىرەيلى. سىزگە ھېچكىم تېگەلمەيدۇ.

تارنا ھەم يىغلاپ، ھەم كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ كەينىدىن قاپقارا پەلەمپەينىڭ ئۈستىگە قاراپ ماڭدى.

16

گەنىكاتىر يىغىۋېلىش ئورنىنىڭ خىزمەتچىسى ئىدى. ئۇ يەرگە پۈتۈنلەي ئۆيىدىن قوغلاپ چىقىرىلغان، ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن، ئەرلەر ئويناپ تاشلىۋەتكەن ئاياللار ۋە ماكانسىز قىزلار يىغىۋېلىناتتى. ئۇلارنىڭ كۆپى تۈزۈك ئاياللار ئىدى.

بۇرۇن سەل تاپتىن چىقىپ كەتكەنلىرىمۇ بار بولۇپ، لېكىن ھازىر تۈزەلگەنىدى. ھازىر ئۇلارنىڭ مەقسىتى بىر ئۆي تۇ-
تۇشتىلا. يىغىۋېلىش ئورنى ئادەتتە مۇشۇنداق ئاياللارنى ئوقۇ-
تۇپ، ئۇلارغا قول ئىشى، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشنى، تازىلىق
قىلىشقا ئادەتلىنىشنى ئۆگىتەتتى.

يىغىۋېلىشتا ئىشلەيدۇ، دېسە، كىشىلەرنىڭ قۇلىقىغا ئاد-
چە چىرايلىق ئاڭلانمايدۇ. دېمىسىمۇ، بەزىبىر يىغىۋېلىش
ئورۇنلىرى ھەقىقەتەن شۇنداق دېگۈدەكلا. لېكىن، گەنىكاتىر
يامان ئاتلىق جايدا ئىشلىسىمۇ، بۇ ئىشنى سۆيۈپ، تىرىشىپ
بەجاندىلىق بىلەن ئىشلەيتتى. بۇ خىزمەتنى جەمئىيەتكە پايد-
دىلىق خىزمەت، دەپ قارايتتى.

ۋاھالەنكى، بۈگۈن ئۇ تارنانى يىغىۋېلىش ئورنىغا ئاپىرىپ
بەرمەي، ئۆيىگە ئەكىرىۋالدى. بۇ ئىش خوتۇنى ماياننىڭ كۆڭ-
لىدە زور گۇمان قوزغىدى.

ماياننىڭ بېشىدىنمۇ نۇرغۇن ئىسسىق - سوغۇق ئۆتكەن.
ئۆز ۋاقتىدا ئۇمۇ چىرايلىق ئىدى، لېكىن تۇرمۇش مۇشەققىتى
ئۇنىڭ گۈزەللىكىنىمۇ تۈگىتىۋەتتى. ئۇ سەمىرىدى، ئېغىر
ئۈگە ياللۇغىمۇ بولدى، تولا ۋارقىراپ ئاۋازىمۇ خىرقىراپ
چىقىدىغان بولۇپ قالدى.

مايا تۇغماس ئىدى، شۇڭا گەنىكاتىرغا ئاياللىق مېھرىنىلا
ئەمەس، ئانىلىق، ھەمىشەرىلىك مۇھەببىتىنىمۇ بەردى. ئۇنىڭ
بارلىقى، بارلىق سۆيگۈسى بىر گەنىكاتىرغىلا تالىق ئىدى.
ئەگەر تارنا بويىغا يەتمىگەن قىز بولسا ئىدى، مايا بەلكىم
ئۇنىڭغا ئانىلىق مېھرىنى بەرگەن بولاتتى، لېكىن ئۇ تازا ياش-
لىق باھارى ئۇرغۇۋاتقان قىز، شۇڭا ئەلۋەتتە ئۇنىڭدا كۈنداش-

لىق تۇيغۇسى پەيدا بولىدۇ - دە! ئۇ تارنانى يىغىۋېلىش ئورنىدا -
خا ئاپارغۇزۇۋېتىش ئۈچۈن گەنىكاتېر بىلەن ھەر كۈنى دېگۈدەك
سوقۇشتى.

— نېمىشقا ئۇنى ئۆيگە ئەكىرىۋالسىەن؟ نېمىشقا يىغىۋې-
لىشقا ئاپىرىپ بەرمەيسەن؟

— تارنا ساپ، نارەسىدە قىز تۇرسا.

— قەيىرى نارەسىدە ئىكەن، ئەرگە تەگكۈدەك بولۇپ قال-
غان قىزنى دەۋاتقىنىنى!

— ھەي، ئۇ جاھان كۆرمىگەن قىز، — دېدى گەنىكاتېر
ئاچچىقلىنىپ، — ئايال خەقنىڭ ئىشىنى مەن سەندىن ئوبدان
بىلىمەن. ئۇنى يىغىۋېلىشقا ئاپىرىپ بېرىپ، ئۇنىڭ كەلگۈ-
سىنى ۋەيران قىلىۋېتىشم كېرەكمۇ؟ مەن ئۇنىڭ ھالىدىن خە-
ۋەر ئېلىپ بولغۇچە — بىرنەچچە ئەسكى ئايال بار — ئۇنى
كاردىن چىقىرىپ بولىدۇ. بىلەمسەن، ئۇ ھەرگىز قىز بالا
بارىدىغان جاي ئەمەس. خوتۇن ئالىمىز دەپ ھەر كۈنى نەچچە
ئۆلۈمتۈك قېرى ئۇ يەرنى كېزىپ يۈرىدۇ. ئويلاپ باقە، ئۇز-
داق شارائىت تارنانى بۇزمىدۇ؟

— تارنا ئۆزىنىڭ قىزىدەك، ئۆزىچە كۆيۈنۈپ دەپ كېتىپ
بارغان گېپىنى!

— قىزىمدەك بولماي نېمىكەن ئۇ؟ ھە؟ ئۇنى قىز قىلىۋال-
ساق بولمامدىكەن؟!

— جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا. مېنى بىلمەيدۇ، دەمسەن،
سەن مېنى قويۇۋېتىپ، ئورنۇمغا شۇنى ئالماقچى. بىلىپ
قوي، ئۆلمەنكى، ھەرگىز ساڭا يول قويمايمەن!

— ھەي، ئېلىشىپ قېلىۋاتامسەن، ساراڭ! بالامچىلىك
بىر قىزنى نېمىلەرنى دەپ كەتتىڭ؟!

— بالام، بالام دەپ كەتكىنىنى! مۇنداق رەپرەپلەرنى مېنى بىلمەيدۇ، دەمسەن، بۇ يەرگە كەلگۈچە ئۇ نەچچە ئەر كەلگەننى يولغا سېلىۋەتكەن بولماي! بالامچىلىك دەپ كەتكىنىنى، تېخى!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ جۇدۇنى ئۆرلىگەن گەنكاتېر ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا چىقىپ كەتتى.

گەنكاتېر چىقىپ كېتىشى ھامان مايا ئاچچىقىنى تارنادىن ئالاتتى. ئۇ ھەرگىز تارناغا ئۇدۇل بىرىنچە دېمەيتتى، بەلكى ئۇنى توختىماي ئىشقا سالاتتى. ئېرى ئۆيدىكى ۋاقىتلاردا تار-نانىڭ ئولتۇرۇپ - قوپۇشىغا قاتتىق دىققەت قىلاتتى. تاماقنى تويغۇدەك بەرمەيتتى، يوقلاڭ باھانىلار بىلەن ئۇنى تىللايتتى، ئۇرۇۋالاتتى. ئەلۋەتتە، بۇ بەكمۇ زالىملىق، لېكىن ئۇنىڭغىمۇ نېمە ئامال. بۇ ئۇنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىشلار ئەمەس. يېرىم ئۆمۈر سەرگەردانچىلىقتا ئۆتكەن ھاياتى ئۇنىڭغا مۇشۇنداق ئۆگەتكەن. كېيىنكى يېرىم ئۆمرىدىكى ئارامخۇدا تۇرمۇشنى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويۇشنى ئۇ خالىمايدۇ - دە! شۇڭا، ئۇ گەنكاتېرنىڭ قۇلىقىغا تارنانىڭ يامان گېپىنى قىلىشتىن توختىمايدۇ. «تارنا بازارغا بىر چىقىۋالسا، كەچ كىرگۈچە كىرمەيدۇ. چۈشلۈك تاماقنى يەپلا قوشنىمىزنىڭ ئۆيىدە يۇنىدۇ. پۇرۇشلۇق قىلىدىغان كاسىما دېگەن جاۋجاق بىلەن بىر يەرگە كېلىشىۋېلىپ، سائەتلەپ باش بېقىشىدۇ. مەن مەيەردە دەپ قويسا، كاشكى. لازىم بولسا ھېچنەدىن تاپقىلى بولمىغان ئۇ. نى. ئاشۇنى بالا قىلىمەن، دەپ يۈرەمسەن تېخى» دەپ قاقشايدۇ. مانا بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى. كەچقۇرۇن گەنكاتېر كو-چىدىن قايتىپ كىرىۋىدى، ماينىڭ ئاغزى ئېچىلدى:

— ئۈچ سائەت بولدى مانا، ئۇ كۆز مۇنچىقىڭ بازارغا چىقىپ كېتىپ مۇشۇ چاغقىچە يوق!
— ئۇ بۇ ئەتراپنى بىلمەيدۇ، ئېزىپ قېلىپ يۈرگەن بول-
مىسۇن!

— مۇشۇنچىلىك يەرنى بىلمىگەن ئادەم بومبايغا قانداق كەپتىكەن؟ تالا - تۈزدە سەن بىلەن ئۇچرىشىپ يۈرگەندۇ ھەرقاچان، راست گەپنى قىل، گەنىكاتېر؟
— ھەي، نېمە دەۋاتىسەن سەن؟

— ئەر خەق دېگەننىڭ قانداقلىقىنى مەن بىلمەمدىم! —
مايا ئەسەبلىرى تۇتقاندەك ۋارقىرىغىلى تۇردى، - ھەممىڭ لۈكچەك، بۇزۇق!

— مانا ئاشۇ زۇۋانىڭغا! — گەنىكاتېر ئۇنىڭ ئاغزىغا بىرنى سالىدى.

مايا بۇ ئۆيگە كىرگەندىن بۇيان گەنىكاتېر ئۇنى ئۇرۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، تىللاپمۇ باقمىغانىدى. دېمىسىمۇ، ئىككى-سى شۇنداق ئىناق، ئون بىر يىل تۇتقان ئۇيغۇ بۇ. نەدىكى بىر كەلگۈندىنىڭ قەدىمى تېگىشى بىلەن ئەمدى مۇشۇنداق سوغۇقچىلىق چۈشتىمۇ؟! مايا كۆڭلى بۇزۇلۇپ ھۆڭگىرەك ئېتىپ يىغلىۋەتتى.

گەنىكاتېر غەزەپ بىلەن پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېتىۋېتىپ تارنا بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ئاۋۋال گەپ قىلمىدى، كېيىن سورىدى:

— بۇ چاغقىچە نەدە يۈردىڭىز؟
تارنا بېشىنى سېلىپ جاۋاب بەرمىدى.
— گەپ قىلمايمىز؟! — گەنىكاتېر غەزەپ بىلەن ۋارقى-
رىدى.

— مەن... مەن... راجۇنى ئىزدىگەن.

— راجۇ دېگەن كىم؟

— مەن بىلەن بومبايغا بىللە كەلگەن كىشى. بىز يولدا

ئايرىلىپ كەتكەن. ھەر كۈنى چىقىپ ئىزدەۋاتىمەن، لېكىن تاپالمىدىم! — تارنانىڭ كۆزلىرىدىن ياش بۆلۈۋېلىپ چىقتى.

— ئۇنى ئالتە مىليون ئادەمنىڭ ئارىسىدىن قانداق تاپالا-

يسىز؟ — گەنىكتىرىنىڭ ئاۋازى مۇلايىم تۈس ئالدى.

— راجۇنى قانداق تاپارمەن؟ نەدىن تاپارمەن؟

تارنانىڭ بۇ سوئالىغا گەنىكتىر نېمە جاۋاب بېرەلمىسۇن؟

ئۇ گەپ قىلماي پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كەتتى.

تارنا ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىققاندا، مايا ئىشىك تۈۋىدە

چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ بايام ئۇ ئىككىسىنىڭ پەلەمپەي-

دە سۆزلىشىپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەنىدى، شۇڭا تارنادىن:

— بايام ئۇنىڭ بىلەن نېمىلەرنى دېيىشتىڭ؟ — دەپ سو-

ردى، لېكىن ئۇنىڭ جاۋابىنىمۇ كۈتمىدى، ئۇنى تارتىپ ئىچ-

كىرىگە ئەكىرىپ ئىشىكنى جالاقىدە ياپتى. — دە، چېچىدىن

قاماللاپ تۇتۇپ بولۇشىچە ئۇرغىلى تۇردى. تارنا ھەرقانچە

قىلىشىمۇ ئۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلالمىدى. شۇ تاپتا مايدا ئون

خوتۇننىڭ كۈچى بار ئىدى. ئۇ شۇ تاپتا غەزەپلىك چىشى

يولۋاسنىڭ ئۆزى بولغانىدى. ئۇ. تارنانى ئۇرۇپ - ئۇرۇپ

ئاخىر ئۆيدىن تېپىپ چىقىرىۋەتتى.

17

تارنا كۆڭلى بۇزۇلغان ھالدا كېتىۋاتاتتى، كېتىۋېتىپ كۆز

ياشلىرىنى سۈرتەتتى. ئۇ نەچچە بازاردىن ئۆتتى، كوچىلاردىن ئۆتتى، تۆت كوچىلاردىنمۇ ئۆتتى، لېكىن ئۆزىنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىنى ئوقمايتتى. شۇ تاپتا ئۇنى بىرى چاقىرسىمۇ قۇلىدىغان كىرىمەيتتى، ھەتتا ئۇنى ئىتتىرىۋەتسىمۇ سەزمەيتتى. ئۇ گويا نىشانىدىن ئازغان ئەرۋاھ، قىستا- قىستاڭ ئادەملەر توپى ئىچىدە كېزىپ يۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئىزدەيدىغىنى راجۇ، پەقەت راجۇلا!

مانا، گۇگۇمنىڭ ئورنىغا قاراڭغۇ ئالماشتى، كوچا - رەستىلەرنىڭ چىراغلىرى ياندى. ئاياللار چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ ئىشىكلىرىدىن چىقىشتى. ئەمدى تارنا كىنو-خانىنىڭ ئالدىغا ئوللىشىۋالغان كىشىلەر ئارىسىدا كېزىپ يۈرىۋەتتى.

ئۇ ئەمدى ئېگىز - ئېگىز بىنالار، غايەت زور ئېلان تاختىلىرى تۈۋىدە يۈرمەكتە. كوچىلاردا قوش قەۋەتلىك ئاپتو-بۇسلار، ترامۋايىلار، تاكسىلار غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ، لېكىن ئۇ بۇلارنى سېزىدىغاندەك ئەمەس. ئۇ گويا ساراڭ، ئالدىراپ - ئالدىراپ مېڭىشىنىلا بىلىدۇ.

بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن ئېگىز بىنالارمۇ كەينىدە قالدى، يەنە بىر ئازدىن كېيىن ئاپتوبۇسلارمۇ ئۇنىڭ كۆزىدىن يىتتى، ماشىنىلارنىڭ ئاۋازىمۇ ئاڭلانماس بولدى؛ يەنە بىر ئازدىن كېيىن كوچىلارمۇ يوقاپ، تارنانىڭ كۆز ئالدىدا بىر كوكۇسزارلىق پەيدا بولدى.

تارنا تۇيۇقسىز نەي ئاۋازىنى ئاڭلاپ شاپىندە توختىدى -

دە:

— راجۇ! — دەپ ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتى.

نەي ئاۋازى يىراقتىن — كوكۇسزارلىقنىڭ كەينىدىن ئاڭ-
لىنىۋاتاتتى. تارنا ئاۋاز چىقىۋاتقان تەرەپنى نىشانلاپ يۈگۈر-
دى. ئۇ نە ئالدىدىكى دەرەخلەرگە، نە كەپلەرگە قارىمايتتى،
يولدا پۇرقىراۋاتقان توپىلارغا، كىچىك ئويمانلارغا يىغىلىپ
قالغان سۇلارغىمۇ قارىماي يۈگۈرەيتتى. چوشقىلار، ئۆردەك-
لەر ئۇنىڭ يۈگۈرۈشىدىن چۆچۈپ تەرەپ - تەرەپكە پىتىراپ
كېتىۋاتاتتى. ئۇ: «راجۇ! راجۇ!» دەپ ھاياجان بىلەن ۋارقىد-
رىغىنىچە كوكۇسزارلىقتىن ئۆتتى. نەي ئاۋازى كۆزگە كۆ-
رۈنمەس يىپ بىلەن ئۇنى تارتقاندا ئۇ ئۇدۇل شۇ ياققا قاراپ
يۈگۈرەيتتى.

ئۇ ئاخىر دېڭىز بويىغا كەلدى. ساھىلدىكى بىر قۇملۇقتا
راستلا راجۇ ئولتۇراتتى، لېكىن ئۇ ئالدىنى دېڭىزغا، كەينىنى
ئۇنىڭغا قىلىپ نەي چېلىۋاتاتتى. نەيدىن مىسكىنىلىك، مۇڭزار
چىقىپ تۇراتتى.

— راجۇ! — تارنا پۈتۈن ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى. راجۇ
كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۇنى كۆردى. تارنا ھاياجىنىنى باسالماي
غۇلىچىنى كەڭ ئاچقىنىچە ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈردى. راجۇمۇ
قۇمنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ چۈشۈپ تارنانىڭ ئالدىغا يۈگۈر-
دى. ئىككىسى قۇچاقلاشتى. تارنا ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغ-
لاپ كەتتى.

دېڭىز شاۋقۇنى شادىيانە ناخشىسىنى باشلىدى. تۇيۇقسىز
زور بىر دولقۇن كېلىپ ئۇلارنىڭ قۇرۇق قۇمنى دەسسەپ
تۇرغان پۇتلىرىنى ھۆل قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى، بۇرغۇنلار ئۇلار-
نىڭ ئۈستۈبېشىغا ئۈنچىدەك چېچىلدى. دېڭىز ئۇلارغا خۇد-
دى: «سالام ئاشىق - مەشۇقلار!» دەۋاتقاندا ئۇلارنىڭ شاۋقۇنلايتتى.
ئۇلار قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە خېلى ئۇزۇنغىچە ئولتۇردى.

دېڭىز دولقۇنلىرى تۇرۇپ - تۇرۇپ قۇم دۆۋىسىگە ئۇرۇلات-
تى، ئاندىن مەستىك كەينىگە سەنتۇرۇلۇپ - سەنتۇرۇلۇپ
كېتىپ قالاتتى. كوكۇسزارلىقتىكى ياغاچتىن ياسالغان رېستو-
راندا غەرب مۇزىكىسى چېلىنىۋاتاتتى. سالىقنى شامال تارنانىڭ
چاچلىرىنى بىردەم - بىردەم ئۇچۇرۇپ راجۇنىڭ يۈزىگە چاپ-
لاپ قوياتتى. ئۇلار قۇم دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە ئۇزۇنغىچە
مۇڭداشتى. ئۇلارغا بۇ كېچىدە ۋاقىت دېگەن نەرسە مەۋجۇت
ئەمەس ئىدى، دېڭىزمۇ، قۇم دۆۋىسىمۇ، رېستورانمۇ، شامال-
مۇ، سالىقنىلىقمۇ، مۇزىكىمۇ ئۇلار ئۈچۈن يېنىدا يوق نەرسە
ئىدى.

شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن بۇ دۇنيادا ھېچكىم يوق، پەقەت
ئىككىسىلا بار. كۈننىڭ ئولتۇرۇشى، چىقىشىمۇ پەقەت شۇ
ئىككىسى ئۈچۈن، دېڭىز دولقۇنلىرىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى، پە-
سىيىشىمۇ پەقەت شۇ ئىككىسى ئۈچۈن، رېستوراندىن ئاڭلى-
نىۋاتقان ھەربىر مۇزىكىمۇ پەقەت شۇ ئىككىسى ئۈچۈن، پۈت-
كۈل دۇنيا، بارلىق جاھان پەقەت شۇ ئىككىسى ئۈچۈن ئىدى.
ئاد، دۇنيا، ئەگەر سۆيگۈ - مۇھەببەت شېرىن شەرىپى بىلەن
سۇغرىپ تۇرمىغان بولسا، بۇ چاغقىچە قۇرۇپ تۈگەپ كەت-
كەن بولاتتىك - ھە، ئېھتىمال...

سائەت ئون ئىككىلەردە چارلىغۇچى ئەسكەر ئۇلارنى ئۈي-
قۇدىن ئويغىتىپ ئۆيگە كېتىشنى بۇيرۇۋىدى، راجۇ:
— نېمىشقا؟ — دەپ سورىدى.

— چىرايلىق بىر قىزنى قۇچاقلاپ ئولتۇرۇپ، نېمىشقا
دەپ سوراپسەنمۇ مەندىن؟! بۇرادەر، بۇ يەرگە قۇلاق كەستى-
لەر كەلسە، بۇ چىرايلىق قىزنى بۇلاپ كېتىدۇ، جۇمۇ. بۇ

يەردىن تېز كېتىڭلار. مەن قارايدىغان يەر بەك چوڭ، قۇتۇلدۇ. رۇڭلار، دەپ ۋارقىرىساڭلار ئاڭلىماي قېلىشىم مۇمكىن، شۇڭا تېز كېتىۋېلىڭلار. قالغىنىنى ئەمدى ئۆيگە بېرىپ مۇ. ھەببەتلىشىۋالارسىلەر... ھا... ھا... ھا... ئازراقى ئە. تىگە ئېشىپ قالسىمۇ بولىدۇ! ھا... ھا... كېتىڭلار، ئۆي. گە كېتىۋېلىڭلار! — ئەسكەر ئۆزىنىڭ چاقچىقىدىن مەمنۇن بولۇپ، كۈلگىنىچە كېتىپ قالدى.

راجۇ بىلەن تارنا قۇم دۆۋىسىدىن تۇردى.
— لېكىن، — دېدى راجۇ ئەلەم بىلەن، — بىزنىڭ كېتىدە.
غان ئۆيىمىز نەدە؟

— شۇنچە كۈنلەردىن بېرى نەدە ياتقانىدىڭ؟
— بومباي شەھىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قاچىلاش بېكىتى بار، شۇنىڭ ئۇدۇلىدىكى كوچىدا يېتىۋاتقان. لېكىن، ساڭا ئۇ يەر ئەپلەشمەيدۇ.

— نېمىشقا؟
— ئۇ يەردە قىز بالىنىڭ كۆكىنى ساتىدىغانلار تىمىسقىدە.
لاپ يۈرىدۇ.

تارنا بىر ھازاغىچە جىمىپ كېتىپ:
— بىزنىڭ يېزىلاردا جالاپ يوق، — دېدى.
— بىزنىڭ يېزىلاردىمۇ شۇنداق، — دېدى راجۇ ئاستا،
— جالاپ دېگەن شەھەردە بولىدىكەنغۇ.
— لېكىن، ئۇلار يېزىدىن كەلگەن، — دېدى تارنا ئىچىگە تىنىپ.

ئىككىسى بىرپەس جىمىپ كېتىشتى.
— يۈر، — دېدى راجۇ، — بىر يەر چىقار. بومباينىڭ پىيادىلەر كوچىسى ئاجايىپ ئىكەن، كېچىسى ئۇ يەردە خەق.

نىڭ يېرىمى ياتسا، يېرىمى سودا قىلىدىكەن ئەمەسمۇ.

— كۈچىدا؟

— ھەئە.

— كېچىدە؟

— ھەئە.

— كېچىدە نېمە سودا قىلىدىكەن؟

— ئەپپۇن سودىسى، ھاراق سودىسى، دەتتىكامچىلىقمۇ

بار. سولاپ بېرىمىز، دەپ ئالداپ ئەكېلىپ بۇلاپ - تاللىۋالدى.

دىغانلارمۇ بار، ئىپپىتىنى ساتىدىغانلارمۇ بار، ئادەم ئۆلتۈردى.

دىغانلارمۇ بار. ئىشقىلىپ، ھەممە ئىش بار! — راجۇ سۆز.

لەپ بولۇپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى، ئاندىن شىمىنىڭ تاسمىسىنى

مەھكەم تارتىپ چىڭىتىۋالدى. تارنا راجۇغا تۇنجى قېتىم ھەي.

رانلىق نەزىرى بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ:

— ئىككى ئايدىن بۇيان سەن جىق ئۆزگىرىپ كېتىپسەن،

جۇمۇ، — دېدى.

— ياق، تارنا، — دېدى راجۇ كۈلۈپ، — مەن ئۆزگەرمى.

دىم، كىيىمىم ئۆزگەردى. تاغلىقلارنىڭ كىيىمىنى كىيىۋال.

سام خەق مېنى ئىشقا سالمايدىكەن ئەمەسمۇ. بۇ يەردىكىلەر.

نىڭ ھەممىسى كۆڭلەك بىلەن شىم كىيىدىكەن، ھەتتا ئۆي

خىزمەتكارلىرىمۇ شۇنداق.

— ھە، بۇمۇ بوپتۇ، — دەپ قويدى تارنا. ئىككىسى

بىرپەس جىم مېڭىشقاندىن كېيىن، تارنا سورىدى، — بۇ يەردە

نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

راجۇ نېمىدۇر بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ توختاپ قالدى،

ئاندىن:

— مەن شۇ... بومبايدا ھامماللىق قىلىۋاتىمەن، —

دېدى.

— مۇشۇ شىمنى كىيىپ؟

— ياقەي. بۇنى كەچلەردە كىيىمەن، كۈندۈزى ئىشلىگەندە ئۆزۈمنىڭ كىيىمىمنى كىيىمەن. بەزەن ئاخشاملىرى دېڭىز بويىغا كەلگەندە شىم كىيىۋالىمەن.

تارنا كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىز بىرنېمىنى ئەسلىدى - دە، خۇشال ھالدا چاۋاك ئۇرۇپ:

— بولدى، ئاشۇ يەرگىلا بارايلى، — دېدى.

— نەگە؟

— مېنىڭ بىر قىز دوستۇم بار، ئىسمى كاسىما. مەن تۇرغان بىنادىكى بىرىنىڭ ئۆيىدە ئىشلەيتتى. ئۆزىمۇ، ئاتا - ئانىسىمۇ شۇ ئەتراپتىكى بىر كوچىدا ياتىدۇ. مەن ئۇ يەرنى بىلىمەن. كاسىما ماڭا: «سەنمۇ بىر كۈنى ماڭا ئوخشاش ئۇ ئۆيدىن قوغلاندى بولسىەن. ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، مە - شەگە كەل» دېگەن. بولدى، شۇ يەرگىلا بارايلى.

— يولنى بىلەمسەن؟

— سەن مېنى كۇرابىغا ئاپىرىپ قوي. شۇ يەرگە بارساملا

تاپالايمەن.

ئۇلار سۆزلەشكەچ بېكەت بار بىر كوچىغا كىرىپ قالدى. راجۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىۋېتىپ قەدىمىنى ئىتتىكلەتتى - دە، تارناغا:

— بول، ماشىنا كەلدى، تېز چىقىۋالايلى، بولمىسا پىيادە قالىمىز. بۇ ئاخىرقى ماشىنا، — دېدى. راجۇ ئۇچقاندىكە بېرىپ كېتىۋاتقان ماشىنىغا ئېسىلىپ چىقىۋالدى ۋە قولنى سوزۇپ تارنانى تارتىپ چىقىرىۋالدى. تارنا ئۇنىڭ چاققانلىقىغا ھەيران قېلىپ:

— ئېسىڭىزمۇ؟ — دېدى، — ئاشۇ چاغدا سەن كېتىۋات-
قان پويىزغا چىقالمىغانىدىڭ. ئىككى ئايدىن بۇيان جىق چاق-
قان بولۇپ كېتىپسەن، راجۇ!
تارنا پەخىرلەنگەن ھالدا راجۇغا قارىدى، كۆزلىرىدىن ھا-
ياجان ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇراتتى.

18

كاسىما ئوڭى قارامتۇل، تېنى ساغلام، مېجەزى ئوچۇق
- يورۇق قىز. ئۇ ئۈچ ئائىلىنىڭ قازان - قۇمۇچلىرىنى يۇيد-
دۇ. ئاپىسى بولسا ئىككى ئائىلىگە خىزمەتكارلىق قىلىدۇ،
دادىسى راگىسمان ساقچىلاردىن ئوغرىلىقچە خەقلەرگە ھاراق
توشۇپ بېرىدىغان ئىشلارنى قىلىدۇ. ئاق ھاراق دەمدۇ، مېۋە
ھارىقىمۇ ياكى ۋىسكىمۇ، ئىشقىلىپ خەققە قايسىسى لازىم
بولسا، شۇنى توشۇيدۇ.

راگىسماننىڭ ئوغلى بابۇرائۇ كاسىمادىن كىچىك، يەنى
ئون ئىككى - ئون ئۈچ ياشلاردا بار. ئۇ ئانچە - مۇنچە
يانچۇق كولايدىغان ئىشلارنى قىلىدۇ، يەنە دېڭىز ساھىلىدىكى
كىنوخانىنىڭ ئالدىدا كىنودىن چىققان بايۋەچچىلەرگە تاكىسى
توسۇپ بېرىپ پۇل تاپىدۇ. بابۇرائۇدىن كىچىك ئوغۇل بارپا-
گېرغا كەلسەك، ئۇ ئەمدىلا ئالتە ياش، شۇڭا ئۇنىڭغا بىرەر
ئىشنى يۈكلىگىلى بولمايدۇ.

كاسىما ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ پىيادىلەر يولىدا ئولتۇ-
رىدۇ. بۇ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئېگىز - ئېگىز بىنالار،
جۈملىدىن بىر ساتىراشخانا، بىر ئاشلىق دۇكىنى ھەم بىر

سەيخانا بار. كاسىما ۋە ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەر ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى كۆكتات دۇكىنىنىڭ ئۇدۇلىدا ياتىدۇ. ئەڭ ئاخىرقى ئىستولبا مۇشۇ يەردە. بۇ يەردە شەھەر مەمۇرىيىتى تەرىپىدىن بېكىتىلگەن سۇ جۈمىكىمۇ بار. جۈمەك بار يەردىن تارتىپ ئون ئۈچىنچى كوچا باشلىنىدۇ. بۇ يەردە ئاممىۋى تېلېفون، پوچتا ساندۇقىمۇ بار. بۇ نەرسىلەر شۇنچىلىك يېقىنكى، كاسىما يەردە يېتىپمۇ كۆرەلەيدۇ.

— بىز تۇرۇۋاتقان جاينىڭ ئورنى بەك ياخشى، — دەيتتى كاسىما تارناغا چاقچاق قىلىپ، — پوچتىخانا، تېلېفون، ئاشلىق پونكىتى، كۆكتات دۇكىنى دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى يېنىدىنمۇ. لازىم بولسا، قولىمىزنى سۇنسا قىلا بولىدۇ.

كاسىما ئۆزىنىڭ يېنىدىن — ئىستولبىنىڭ تۈۋىدىنلا تارناغا جاي چىقىرىپ بەردى. راجۇمۇ بىر كۆكتاتچىنىڭ قېشىدىن جاي تاپتى. راجۇنىڭ قېشىدا كاسىمانىڭ دادىسى، ئالدىدا كاسىمانىڭ ئانىسى، ئۇنىڭ ئالدىدا بابۇراۋۇ، ئۇنىڭمۇ ئالدىدا بارپاگېر ياتاتتى. كاسىما بىلەن تارنا بىر چەتتە ياتاتتى.

پىيادىلەر يولغا كىچىك چاسا چاقچۇقلار ياتقۇزۇلغانىدى. بۇ ئەسلى كىشىلەرنىڭ ماڭغاندا تېپىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ياتقۇزۇلغان، لېكىن كېچىسى ئۇنىڭ ئۈستىدە ياتسا، ئادەمنىڭ بەدىنىگە يېتىپ جېنىنى قاقشىتىۋېتەتتى. لېكىن، بۇنى ئىنژېنېرلاردىن كۆرگۈلۈكمۇ؟ ئۇلار ئەسلى بۇ يولنى ئادەملەرنىڭ يېتىشى ئۈچۈن ئەمەس، مېڭىشى ئۈچۈن پىلانلىدىغان — دە!

«ئىككى قاسناقتىكى ئېگىز ئىمارەتلەر ئىچىدىكى ھايات بىلەن بۇ پىيادىلەر يولىدىكى ھايات نەقەدەر زور پەرقلىق — ھە! — دەپ ئويلىدى راجۇ، — شۇكۈر، بۇ پىيادىلەر يولىنىمۇ بەك

ئەسكى دەپ كەتكىلى بولمايدۇ. ھەرھالدا بومباي شەھىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھېلىقى كوچىدىن كۆپ ياخشىكەن. ئۇ يەر ماي قاقچىلاش پونكىتىنىڭ ئالدىدىكى جالاپ بازىرىغا بەك يېقىن ئىدى، ئۇ يەر - بۇ يەرلەردە بانان شۆپۈكلىرى، كۆيۈك ناننىڭ پارچىلىرى بار؛ لالما ئىتلار پىتىراپ يۈرگەن، تېخى كىشىلەر - نىڭ ئۇيغۇسىنى بۇزۇپ يېرىم كېچىلەردە قاۋاپ، تۇتۇشۇپ كېتىشلىرىچۇ! سولامچىلار كېچىلىرى قاراڭغۇ كوچىلاردىن قىزلارنى تۇتۇپ ئاچىقىپ، رىكشىدىكى مەستلەرنىڭ قۇچاقلدىرىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇۋاتقان. مەستلەرنىڭ سەت كۈلۈشى - رى، قىزلارنىڭ چىرقىراشلىرى، سولامچىلارنىڭ تىللاشلىرى... ئۇ يەرگە قارىغاندا بۇ يەر پاكىز ھەم تىنچ ئىكەن»

ئەنە، ئاۋۇ بۇلۇڭدا ئايلىق ئالغان بىرنەچچىسى قارتا ئويناۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۈستىگە كۆك قالپاقلىق ئۈستەل چىرىغىنىڭ يورۇقى بىر ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن چۈشۈۋاتىدۇ. كاسىمانىڭ ئاتا - ئانىسى ئۈستەل قارتىچىلاردەك قارايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قانداق قىلغاندا ئۈستىدىغانلىقىنى ھېسابلايدۇ. ھەرھالدا بۇنى خېلى مەدەنىي كۈلۈبلەردىكىدەك كەيپىيات، دېيىشكە بولىدۇ.

قاراڭغۇ بۇلۇڭدىكى بالكوننىڭ ئاستىدا سەككىزىنچى نو - مۇرلۇق بىناننىڭ لىفت باشقۇرغۇچىسى، بانكا خىزمەتچىسى - نىڭ ئۆيىدىكى بالا باققۇچى قىز بىلەن بىر نېمىلەرنى كۈسۈرلا - شماقتا. ئۇ بالا باققۇچى قىزغا بىر قەغەز بولاقنى تەڭلىۋىدى، قىز ئۇنى دەرھال يانچۇقىغا سېلىۋالدى. ئۇ قىزنى يەلكىسىدىن تۇتۇپ قاراڭغۇراق يەرگە ئىتتەردى. قىز كەينىگە سىلجىغاچ كۈلۈپ، سەل قارشىلىق بىلدۈرۈپ قوياتتى.

ئاشلىق دۇكىنىنىڭ خوجايىنى دۇكىنىنىڭ ئالدىغا ياتىدۇ.
غان ئورۇن راسلىدى. ئۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن «رامايانا» دىن
تۆت- بەش بەتنى ئوقۇپ، ئاندىن ھېسابات قىلاتتى. ئۇنى
قىلىپ بولۇپ دەپتەرنى يېنىغا قويۇپ ئۇخلايتتى. «رامايانا»
بىلەن ھېسابات دەپتەرنى ئۇنىڭ يېنىدىن مەڭگۈ ئايرىلمايتتى.
ئالدىنقىسى بىر دۇنياغا، كېيىنكىسى يەنە بىر دۇنياغا تەئەللۇق
نەرسە ئىدى.

يەتتىنچى بىنانىڭ ئۈچىنچى ئىشىكىگە يېڭى توي قىلغان
بىر جۈپ ئەنگلىيىلىك ياش كۆچۈپ كەلگەنىدى. ئۇلار ھەر
شەنبە باندېرا كۆلۈبىغا بېرىپ تانسا ئوينايتتى.
ھەر چارشەنبە، جۈمە كۈنلىرى كاستۇم - بۇرۇلكا كىي-
گەن بىر خرىستىئان تىلەمچى بۇ بىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ ئىس-
كىرىپكا چالاتتى. بىنادىكى ياش ئەر - خوتۇن ئىككىسى بال-
كونغا چىقىپ تانسا ئوينايتتى. بالكون ئالدىدىكى ھۇجرىنىڭ
ئىككى دېرىزىسى ئۇلۇغ ئوچۇق بولغاچقا، بۇ كۆرۈنۈش كى-
شىگە تىياتىرخانىنى ئەسلىتەتتى.

ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ يەنە بىر بېشىدا، راكىيا دورىخا-
نا كارىدورىنىڭ تۈۋرۈكىگە يۆلەنگىنىچە ھەممە نەرسىگە كۆز
سېلىپ تۇرماقتا ئىدى.

راكىيا «پادىشاھ»، «پادىشاھ» بولغاندىمۇ «مۇستە-
بىت پادىشاھ»، مۇشۇنداق دېموكراتىك زاماندىمۇ خۇدا ئۇ-
نىڭغا ئاشۇنداق شاھانە خاراكتېر بەرگەن تۇرسا، بۇنىڭدا

ئۇنى ئەيىبلىگىلى بولامدۇ؟! راكىيا تۇغۇلۇشىدىنلا ھۆكۈمران ئىدى، ئۆزىگە قىلىنغان ھەرقانداق قارشىلىققا چىداپ تۇرالا-مايتتى. ئۇ يېزىدىكى چېغىدىلا بىر باجگىرنى ئۆلتۈرۈۋەت-كەن. سەۋەبى ئاددىيلا، باجگىر ئۇنىڭ يېرىنى ئۆزىنىڭ ئۆل-چىگۈچى بىلەن ئۆلچىگەندى.

ئۇ يېزىدىن كاپنۇرغا قېچىپ كېلىپ ئىش بېشى بولدى. ئۇنىڭ ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشىنى بېسىقتۇرۇش ۋەزىپە-سىمۇ بار ئىدى، كېيىن خەقلەرنىڭ ئۇنىڭغا دىققىتى چۈشتى. ئۇ بومبايغا كېلىۋالدى.

بۈگۈنكى كۈندە ئۇ «پادىشاھ»، ئونىنچى، ئون بىرىن-چى، ئون ئىككىنچى ۋە ئون ئۈچىنچى كوچىلاردىكى پىيادە-لەر يوللىرى ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدا. ئۇنىڭ زېمىنىنىڭ قار-شىسىدا باشقا بىر «دۆلەت»، باشقا بىر «پادىشاھ» تۇرىدۇ. ئۇ ئۇلار بىلەن بەزىدە ئىناق ئۆتىدۇ، بەزىدە تۇتۇشۇپمۇ قال-دۇ. ئۇلار بەزىدە تىنچلىق ئەھدىلىرى تۈزۈشىدۇ، بەزىدە بىر-بىرىگە پىچاق - توقماق كۆتۈرۈشىدۇ. لېكىن، پۇقرالىرى ئىسيان كۆتۈرسۇنچۇ، بۇ پادىشاھلار ئۇ - بۇ دېمەي دەرھال بىرلىشىدۇ. بۇنى ئۇلارغا شەك - شۈبھىسىز دېموكراتىيە ئۆ-گەتكەن.

راكىيا پاكار، دوقا ماڭلاي، تاقىر باش، گازىر كۆز، سۈپۈرگە قاش ئادەم. ئاچچىقى كەلگەندە بۇقىدەك بويۇنلىرى كۆبجۈپ تېخىمۇ توملىشىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ زېمىنىدا پىچاق-ۋازلىققا كەلگەندە ھېچكىم ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدۇ، چېلد-شىشتىمۇ ھېچكىم ئۇنى باسالمايدۇ. يۈگۈرۈشتە، ئېگىزگە سەكرەشتىمۇ ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغانلار يوق.

راكىيا ئادىللىق ۋە لىلالىقنىڭ نامايەندىسى. ئۇنىڭ ئىد-

گىدارچىلىقىدىكى كوچىلاردا ئۇخلاۋاتقانلارنىڭ نەرسىسىنى ھېچكىم ئوغرىلىيالمىدۇ. ھېچكىممۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىغا سوقۇنۇپ كىرەلمەيدۇ. كىمنىڭ نەدە ياتىدىغانلىقىمۇ مۇقىم، بىرىنىڭكىنى يەنە بىرى ئىگىلىۋېلىشقا بولمايدۇ. بۇ مۇلازىمەتلىرىنىڭ ھېسابىغا ئۇ ھەربىر پۇقراسىدىن بىر كېچىگە بىر پايسادىن، پەقەت بىر پايسادىنلا پۇل ئالىدۇ. بۇنىڭدىن ئوشۇق ئېلىشقىمۇ راىى يوق. پۇل پاخاللىقىنىمۇ، مالىيە قىزىل رەقە-مىنىمۇ خالىمايدۇ.

تۆت كوچىدا پىيادىلەر يولىدىن سەككىزى بار، بۇ يوللاردا ياتىدىغان ئادەم تۆت يۈز سەكسەن بەش. راكىيانىڭ سىتاتىستىكا ئىدارىسى ھېساباتقا ناھايىتى پىششىق. ھېچكىم باج ئوغرىلىيالمىدۇ، ئوغرىلايمەن دەپ خىيال قىلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار بىر پايسا تاپشۇرىدۇ، ئۇنىڭ ھېسابىغا بىر كېچىلىك ئارامخۇدا ئۇيقۇ ئالىدۇ، لۈكچەكلەرنىڭ پاراكەندىچىلىكىگە ئۇچرىمايدۇ، كۈندۈزى نەرسە - كېرەكلىرى مۇھاپىزەت قىلىنىدۇ.

دەسلەپتە ئۇنىڭغا قارشى چىققانلارمۇ بولغان. لېكىن، دەسلەپتە ھەرقانداق پادىشاھ قارشىلىققا ئۇچرايدىغۇ. بىر ھېسابتا ئۇنى قارشىلىق دېگىلىمۇ بولمايدۇ. ئۇ پۇقرالارنىڭ ئۆزىنى «پادىشاھ» دەۋالغان كىشىنىڭ ئۆزلىرىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىش ئىقتىدارى بارمۇ، يوق، شۇنى سىناپ باققىنى. شۇڭا، پىيادىلەر يولىدا ئۇخلايدىغانلار، ئالايلىق، ھۆپىگەرلەر، كۆكتاتچىلار، سۈتچىلەر، ھالۋىچىلار دېگەندەكلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ باققان. لېكىن، ئاقىۋىتى نېمە بولدى؟ بۇلۇڭ - پۇچقاقلارغا قويۇلغان نەرسىلەر يوقال-

دى، ئاشلىق دۇكىنىنىڭ قۇلۇبى بىر ھەپتىدە تۆت قېتىم چې- قىلدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە، كۆكتاتچى ئورنىدىن قوپۇپ دۇكىنىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئىشىكىنىڭ ھاڭغىرقاي ئوچۇق- لۇقىنى، پىدىگەن، كاۋا دېگەندەك كۆكتاتلارنىڭ كوچىغا بىر كەلگەنلىكىنى كۆردى. بىر كۈنى، سىرتتىن كەلگەن لۈك- چەكلەر ھالۇپچىنىڭ ھارۋىسىنى ئۈرۈشتى، بىر لۈكچەك لىفتچىنىڭ بالا باقىدىغان ئاشنىسىنى ئوچۇقتىن - ئوچۇق ھاقا- رەتلىدى. شۇنىڭ بىلەن پۇقرالار ۋاك، دېدى، راكىياغا ياۋاش- لىق بىلەن باج تاپشۇرىدىغان، ھەربىر كېچىگە بىر پايسادىن پۇل بېرىدىغان بولدى. بۇنىڭدىن باشقا، يەنە ھەر ئېيىغا ھۆپ- گەر ئون رۇپىيە، كۆكتاتچى بەش رۇپىيە، دورىگەر يىگىرمە رۇپىيە، يەنە ھېلىقى ئۇزۇنتۇرا ھالۇپچى ھالۋىدىن باشقا، يەنە ھەر كۈنىگە بىر رۇپىيە تاپشۇراتتى.

راكىيانىڭ بۇ تۆت كوچىدا قىمارۋازلار ئۈچۈن ئاچقان يەتتە تاۋكاسى، ھەربىر تاۋكادا بىر ئادىمى بار ئىدى. بۇ ئادەم- لەر راكىيانىڭ قىمارىغا ھە - ھۇ دېيىشىپ بېرىپلا قالماستىن، يەنە قىمار ئويۇشتۇرۇشقا ۋە ساقچىلارغا كۆز - قۇلاق بولۇشقا مەسئۇل ئىدى.

ئەلۋەتتە، راكىيانىڭ ھەققىنى يەۋالىدىغانلارمۇ يوق ئە- مەس. راكىيا تۆت كوچىدىكى بەزى ئاياللارنىڭ يۈزى تۆۋەن كۆرۈنگىنى بىلەن، يوشۇرۇن بەزى ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنل- ىكىنى بىلەتتى. بۇنىڭدىمۇ ئۇنىڭ ھەققى بار، ئەلۋەتتە.

ھاراق چەكلەنگەندىن بۇيان راكىيا بارلىق ھاراقنى كۈت- ەرول قىلىۋالدى. ئۇنىڭ بۇيرۇقىسىز ئۇنىڭ زېمىنىغا بىر بو- تۇلكىمۇ ھاراق كىرگۈزۈلمەيتتى. ئۇ مۇشۇ زېمىننىڭ پادىشا- ھى، ھالبۇكى بۇ پادىشاھنىڭ بىرلا ئاجىزلىقى خوتۇن باز ئىدى.

ئۇنىڭ پادىشاھلىقىدا بىرلا ساراڭ بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ تېرىمرىراج.

تېرىمرىراجنى پۈتۈنلەي ساراڭ دېگىلىمۇ بولمايدۇ، بەزىدە شۇ ئاللىجۇقا سۆزلەپ قويدىغان يېرى بار. بەزىدە ئۇ تۈزۈكلە بولۇپ قالىدۇ. پوچتىخاننىڭ سىرتىدا ئولتۇرۇپ ساۋاتىسىز ئادەملەرگە خەت يېزىپ بېرىدۇ، گەپ - سۆز قىلماي، پەقەت ئۆز ئىشى بىلەنلا بولىدۇ.

لېكىن، ھەر قېتىم ئۇنىڭ ھېلىقى غەلىتە نېرۋا كېسىلى قوزغالغاندا، ئۆزىمۇ بىلىمەي ساراڭلاردەك بىر ئىشلارنى قىلىدۇ، ساراڭلارچە سۆزلەيدۇ، ئۆز - ئۆزىگە گەپ قىلىدۇ، كۈلىدۇ، يىغلايدۇ. بەزىدە جۇلدۇر كېيەن كىيىۋالىدۇ، بەزىدە ئېسىل كىيىم كىيىپ قېتىۋالىدۇ. ئۇنىڭ ھايات پەلسەپىسى ھەر كۈنى ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. بىر كۈنى كۆڭلەك - تامبال كىيىۋېلىپ، سىمىتاناپ تۇۋرۇكىگە يۆلەنگىنىچە:

— بۈگۈن مەن ھىندى دىنى مۇخلىسى بولدۇم، ئويلايدىغانىمىمۇ، سۆزلەيدىغانىمىمۇ ئەمدى مۇشۇ دىن ئۈچۈن بولىدۇ، — دەيدۇ. يەنە بەزى كۈنى يەكتەك بىلەن تەلپەك كىيىۋېلىپ، — بۈگۈن مۇسۇلمان بولدۇم. ئەمدى مۇسۇلمانغا خاس پىكىر قىلىمەن، — دەيدۇ.

ئۇ يەنە بەزى كۈنى خرىستىئان، بەزى كۈنى يەھۇدىي دىنى مۇخلىسى بولۇۋالىدۇ. بەزى كۈنى ئۆزىنى جۇڭگولۇق دېسە، بەزى كۈنى نېگىر، بەزىدە ئۆزىنى دۇكاندار دېسە، بەزىدە ئۆي ئىگىسى، بەزىدە ھاراق ساتقۇچى، بەزىدە ئىشچى دەۋالىدۇ. بەزىدە بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا نەچچە خىل ئادەم بولۇۋېلىپ

ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەپ يۈرىدۇ.

بىراق، ئۇ مۇشۇ كۈنگىچە ھېچكىمگە ئاۋازچىلىك تېپىپ بەرگەن ئەمەس. ئۇ خەتەرلىك ساراڭلاردىن بولماستىن، بەلكى ناھايىتى ئەقىللىق ساراڭلاردىن ئىدى. ئۇنىڭ ئالاھىدە بىر يېرى — پادىشاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئېتىراپ قىلمايتتى. راكىياغا ھەر كېچىگە تاپشۇرىدىغان بىر پايسىنىمۇ تاپشۇرمايتتى، مۇقىم بىر جايدىمۇ ئۇخلايتتى، قاچان ئۇخلاغۇسى كەلسە شۇ چاغدا، قەيەردە ئۇخلاغۇسى كەلسە شۇ يەردە ئۇخلايتتى.

راكىيا ئۇنى ئىككى قېتىم ئۇرغاندا، ئۇ غىڭ قىلماي جىم تۇرۇپ بەردى. شۇنداقتىمۇ راكىياغا بىرەر پايسا تاپشۇرۇپ باققىنى، ئۇنىڭ بىرەر بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىپ باققىنى يوق. بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ راكىيا ئۇنى ساراڭ، دېدى - دە، بولدى قىلىۋەتتى.

تارىخنىڭ بىزگە بېرىدىغان تەلىمى شۇكى، قەيەردە پادىشاھ بولىدىكەن، شۇ يەردە پادىشاھنىڭ پەرمانىغا بويسۇنمايدىغان بىر ساراڭ بولىدۇ. بۇ يېڭىياچە ئىش ئەمەس، بەلكى ئىنسانىيەتنىڭ قەدىمكى تارىخى.

19

تاڭ تېخى يورۇمايلا كاسىما تارنانى ئويغىتىپ دېدى: — يۈر، چاپسان بېرىپ يۇيۇنۇۋالايلى. ھېلىلا تاڭ يورۇپ

كېتىدۇ.

بۇ چاغدا ئەتراپ قاراڭغۇ بولۇپ، ئېگىز بىنالار قېنىق كۈل رەڭ تۇمان ئىچىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. پەقەت ئۈستىدىلا سۇس بېلىق باغرى يورۇقلۇق پەيدا بولۇۋاتاتتى. تارنا كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ:

— ۋاي ئانام، تېخى قاراڭغۇ تۇرسا، — دېدى. كاسىما تارنانىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى:

— ھازىر ياخشى ۋاقىت. چوڭ خوتۇنلار قاچان يۇيۇنسا بولىۋېرىدۇ، بىزگە مۇشۇ ۋاقىت ئەڭ قۇلايلىق. قوپ، چاپسان بول!

تارنا كۆزلىرىنى چىمچىقلاشقانچە كاسىمانىڭ كەينىدىن ئاستا ماڭدى. كاسىما ئۇنى كوچىدىكى سۇ جۈمكىنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ، سۇنى قانداق ئېچىشنى ۋە قانداق يۇيۇنۇشنى ئۆگەتتى.

تارنا كاسىمانىڭ كونىراپ كەتكەن پاسكىنا سارىسىنى تۈتۈپ بىر چەتتە تۇردى. كاسىما ئۇنىڭغا كەينىنى قىلىپ يۇيۇندى ۋە يۇيۇنۇپ بولۇپ تارنانىڭ كىيىملىرىنى تۇتۇپ تۇردى. ئۇلار يۇيۇنۇپ قايتىپ كېلىۋاتقاندا، يولدا ئۇلارغا بىرمۇندە چە ئاياللار ئۇچرىدى. كوچىدىكى ئاياللار ئۆيدە ئىشلەيدىغان ئاياللاردىنمۇ بالدۇر تۇراتتى.

زۆرۈر ئەسلىھە سۈپىتىدە ھەربىر بىنانىڭ ئاستىنقى قەۋدىگە ياللانما خادىملارنىڭ ئىشلىتىشى ئۈچۈن ھاجەتخانا ياكى سالغان، لېكىن بۇنىڭغا بىنالاردا ئىشلەيدىغان خىزمەتچىلەرلا كىرەلەيتتى. شۇڭا، بەزىلەر كۇرابى ۋە كىدالاردىكى ھاجەتخانىلارغا، كۆپى دەريا بويىغا باراتتى.

بومبايلىقلار دېڭىزنى دەريا دەيتتى. شۇنىڭغا قارىغاندا،

دەريانى ئۆستەڭ، ئۆستەڭنى ئېرىق، دېيىشى مۇمكىن. ئەمدى رەسمىي ئېرىقنى نېمە دەر؟ بەلكىم ئۇنى ئېرىقتىنمۇ كىچىك-رەك بىرنېمە دېيىشكە مەجبۇر بولار!

ئون بىرىنچى كوچا بىلەن ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ كې-سىشكەن دوقمۇشىدا بىر ئاق ساقال بوۋاي چاي چۆگۈنىنى تۇتۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ قىرىق يىلدىن بۇيان مۇشۇ دوقمۇشتا چايچىلىق قىلاتتى. ئۇنىڭ قېشىدىكىسى نەۋرىسى بولۇپ، جىق بولسا ئون ياشلاردا بار ئىدى. بوۋاينىڭ ئوغلى بىرنەچچە يىل بۇرۇن كۇرابىدىكى لۈكچەكلەر بىلەن بولغان جېدەلدە ئۆلۈپ كەتكەن، شۇندىن بۇيان بوۋاي نەۋرىسىنى ئۆزىگە يار-دەمچى قىلىۋالغانىدى. نەۋرە بالا تارنا بىلەن كاسىمانىڭ كېل-ۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ چىنىلەرنى جاراڭشىتىپ كەتتى. بوۋاي كاسىماغا كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ماسخا دەسلەپكى سودىنى دائىم سىزلا قىلىپ بېرىد-سىز، — دېدى.

— چۈنكى، مەن ھەممىدىن بالدۇر قوپىمەن - دە، بوۋا، — دېدى كاسىما پەخىرلەنگەن ھالدا.

— سەھەر تۇرغان كىشىنىڭ ئىشى بەرىكەتلىك بول-دۇ، — دېدى بوۋاي چىنىدىكى چايىنى ھۆرمەت بىلەن ئۇنىڭغا تەڭلەپ تۇرۇپ، — يېنىڭىزدىكى كىم بولىدۇ؟
— دوستۇم تارنا. بۈگۈندىن باشلاپ ئۇمۇ مەن بىلەن بىللە چاي ئىچىشكە كېلىدۇ.

— بولكا يەمسىلەر، راسكىمۇ؟

— راسىك يەيلى!

بالا ئۇ ئىككىسىگە راسىك ئېلىپ بەردى. چايدىن ئىس-

ساق ھور چىقىپ تۇراتتى، چىنىمۇ قولغا قىزىق بىلىنەتتى. تەملىك راسىك چايغا چىلانغاندا تېخىمۇ يېيىشلىك بولۇپ كەتتى.

چاي ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن كاسىما بوۋايغا پۇلنى تۆلۈۋەتتى. كاسىما كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىز توختاپ قالدى. ئۇ راكىيانى كۆرۈپ قالغانىدى. ئۇ ئىككىسى يەنە مېڭىشىغا را- كىيا بىنانىڭ قاراڭغۇ يېرىدىن چىقىپ ئۇلارنىڭ ئالدىنى توس- تى. كاسىما ئۇنى كۆرۈپلا قورققىنىدىن لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. راكىيانىڭ كۆزى تارنادا ئىدى. لېكىن، ئۇ تارناغىمۇ، كاسىماغىمۇ گەپ قىلمىدى.

— سەن مېڭىپ تۇر، — دېدى كاسىما ئېغىر - ئېغىر تىنغان ھالدا، — ھېلى كەينىڭدىن بارىمەن.

كاسىما شۇنداق دەپلا راكىيانىڭ كەينىدىن مېڭىپ، يوغان ئوچۇق تۇرغان بىر قارا دەرۋازىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى. تارنا خىيال بىلەن مېڭىپ ئىستولبىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى. چاچلىرىنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن يېيىپ سىلكىۋىدى، چاچتىن چۈشكەن سۇ تامچىلىرى تاتلىق ئۇخلاۋاتقان راجۇنىڭ يۈزىگە چاچراپ ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى. راجۇ ئۈندەرەپ تۇرۇپ: — يامغۇر، ۋاي يامغۇر! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى. تارنا مېھرىلىك كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ: .

— ھەئە، يامغۇر، مانا يامغۇر! — دېگىنىچە، چاچلىرىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ بولۇشچە سىلكىۋىدى، راجۇنىڭ يۈز - كۆزلىرى سۇ بولۇپ كەتتى.

— ۋاھ، نېمىدېگەن پۇراقلىق يامغۇر بۇ! ئەتىگەندە مۇنداق يامغۇردا ئويغانسا، ئەجەب پەيزى بولىدىكەنغۇ!

— تۈرە ھۇرۇن، ئىشقا بارمامسەن؟

— نەگە؟ — بۇ گەپ راجۇنىڭ ئاغزىدىن تۇيۇقسىز چىد.

قىپ كەتتى.

— ئۇنى نەدىن بىلىمەن؟ — دېدى تارنا ۋارقىراپ، —

ئۆزۈڭ بومباي شەھىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھامماللىق قىلىۋاتىد.

مەن، دەۋاتاتتىڭغۇ؟

— شۇنداق ئىش بار ئىدى — ھە، راست. ھېلىمۇ ئېسىم.

گە سېلىپ قويغىنىڭ، بولمىسا سېنى كۆرۈپلا بۇ ئىشنى

ئۇنتۇپ كېتىپتەكەنمەن.

راجۇ كىيىملىرىنى قېقىۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى. كاسىما.

نىڭ دادىسى راگىسمانمۇ ئويغىنىپ تازا بىر ئەسنەپ كېرىد.

دى. راجۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىۋىدى، راگىسمان:

— ماقۇل، يۈر، مەن سېنى باشلاپ باراي، — دەپ ئۇنى

ئەكەتتى.

بىنادىكى ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ چىرىغى قاپقاراڭغۇ،

لېكىن پىيادىلەر يولىدىكى كىشىلەر كۈندىلىك جاھاندارچىلىد.

قىنى باشلىۋەتكەنىدى.

ساراڭ تېرىمراج نەلەردىندۇر سامان، ئەسكى قەغەزلەرنى

تېرىپ كېلىپ بىنانىڭ سېمونت سالاسۇنىنىڭ قېشىدا ئوت

ياقتى. تارنا ئوتنىڭ يورۇقىدا ئۇنىڭ غەلىتە چىرايىنى كۆردى.

تېرىمراج ئەسكى كەپكە كىيىۋالغانىدى. كۆڭلەكلىرى يىرتىق

بولسىمۇ، لېكىن ياقىسىغا قارا شاخ قىستۇرۇۋالغانىدى. ھەر

قېتىم گەپ قىلسا ئۇ شاخ چۈشۈپ كېتەتتى، ئۇمۇ ئېرىنمەي

ئېلىپ تاقىۋالاتتى. بۇ شاخ ئۇنىڭ غۇرۇرىغا ئوخشايتتى، يەر.

گە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى، ئۇ ئۆرە قىلىپ تۇراتتى.

— تېرىمراج! — ئىشىك ئالدىدا ياتقان لىفتچى ئوت

يورۇقنى كۆرۈپ كارىۋىتىدىن چاچراپ قوپۇپ ۋارقىردى.
دى، — تېرىمراج! يولغا ئوت يېقىشقا بولمايدىغانلىقىنى
بىلمەمسەن؟!

— بۈگۈن سوغۇق تۇرسا!

— سوغۇق بولسىمۇ ئوت يېقىشقا بولمايدۇ! — لىفتچى
غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى، — ئاڭلىدىڭمۇ؟!

— شۇ تاپتا سېنىڭ گېپىڭنى ئاڭلامدىم، سوغۇقنىڭكىندە.
مۇ؟ — دېدى تېرىمراج تىترەپ تۇرۇپ، — بۇ يەرگە بۈگۈن
تاغنىڭ جۇتى كېلىپ قالدىغۇ دەيمەن.

— ۋۇ، ساراڭ! — دەپ يەنە ئەلپازنى بۇزۇپ ۋارقىرىدى
لىفتچى، — بۇ يەرگە نەدىكى تاغنىڭ جۇتى كېلىدۇ؟ ئوتنى
تېز ئۆچۈر دەيمەن!

— بىز ئۈچۈن مۇشۇ بىنانىڭ ئۈزى بىر تاغ ئەمەس.
ما؟! مۇشۇ چاغقىچە يۈرىكىڭنى بېسىپ تۇرغان مۇشۇ تاغنى
ھېس قىلالىمىدىڭمۇ، ھەي؟! ئوتنى ئۆچۈرۈۋەتسەم بولمايدۇ،
ئۇنى تېخىمۇ ئۇلغايتىشىم كېرەك!

— يەنە ساراڭلىقى تۈتتى بۇنىڭ! — دەپ غوتۇلدى لىفت.
چى كارىۋىتىنى كۆتۈرۈپ ئىشكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىۋې-
تىپ، — بۇ يېرىم كېچىدە ئۇ ساراڭ بىلەن گەپ تالىشىپ نېمە
قىلاي!

20

تارنا چاچلىرىنى تارىغاچ تاغ ناخشىسىغا غىڭشىيتتى،
غىڭشىۋېتىپ ئۇنى سەل ئۇيقۇ باستى. تۇيۇقسىز ئۇنى بىرى

تۈرتكەندەك قىلدى، ئۇ كۆزىنى ئېچىپ يېنىدا كاسمانىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ چىرايى سولغۇن، لەۋلىرى تىرەپ، كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

— تۇر، ئۇ سېنى چاقىرىۋاتىدۇ.

— كىم؟

— راكيا، بايام مەن بىلەن بىللە كەتكەن ھېلىقى ئادەم.

— ئۇ چاقىرسىلا بارىدىغان گەپمۇ؟

— بارمىساڭ بولمايدۇ!

— نېمىشقا؟

— ئۇ پادىشاھ.

— پادىشاھ؟

— ھەئە. ئۇ كوچىدا ياتىدىغانلارنىڭ پادىشاھى. ئۇنىڭ

ساخا كۆزى چۈشۈپتۇ.

— كۆزى چۈشسە قانداق قىلاي؟

— بېرىشنىڭ كېرەك. مەن بېرىپ كەلدىم مانا، — كاسىما

تارنانىڭ قولىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ ئىستولبىغا يۆلەندى، —

قىز بالا ھامان قىزلىقىدىن ئايرىلىدۇ، ئېرىنىڭ قوينىدا بولمى-

سا، لۈكچەكلەرنىڭ قولىدا. يا ئۇ بىرىگە تېلىنىپ ئىشلەۋاتى-

قاندا تۈگىشىدۇ، يا ساختا مۇھەببەتكە گۈل بولۇپ تۈگىشىدۇ.

دۇ.

— سەنمۇ... كاسىما، سەنمۇ... ؟ — تارنا چۆچۈپ

تىترەپ كەتتى.

— پادىشاھنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇپ، بۇ يەردە تۇرغىلى

بولمايدۇ.

— ئۇنداقتا، باشقا يەرگە كەتكۈلۈك!

— ئۇ يەردىمۇ پادىشاھ بار، نەگە بارساڭ شۇ يەردە بار.

ئۇ يەرنىڭ پادىشاھى راكىيا ئەمەس، باشقا بىرى، لېكىن چوقۇم بار. مەن باشقا كوچىلارغىمۇ دوقۇرۇپ باققان، ھەممىسىنىڭ ئۆز ئالدىغا پادىشاھى بار، ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

— توي قىلىۋالساڭ بولمامدۇ؟

— توي قىلىپ نېمە نىجاتلىق تاپقىلى بولىدۇ؟ يەنە بەزىبىر يولدا ياتىدىغان گەپ. بومبايدا ئۆي سېتىۋېلىشقا مىڭ رۇپىيە، ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇشقا يىگىرمە تۆت رۇپىيە كېتىدۇ. يىگىرمە تۆت رۇپىيە تېپىش ئۈچۈن ئىككى ئائىلىگە ئىشلىد-شىم كېرەك. ئىپتىمىنى ساقلاش ئۈچۈن ئۇنداق جىق پۇلنى نەدىن تاپالايمەن؟... ئۇنداق جىق غەمنى قويۇپ، مۇشۇ كو-چىدا ياتقىنىم تۈزۈك، كۈنىگە راكىياغا بىر پايىسا باج تۆلەپ... يەنە... يەنە باشقا مۇشۇنداق باجلارمۇ بار! كاسىما بېشىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ يىغلاپ كەتتى.

— مەن بارمايمەن! — دېدى تارنا.

— سەن بارما، راكىيانىڭ ئالدىغا مانا ئۆزۈم بارمەن! بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ تارنا چۆچۈپ كەينىگە قارىدى. راجۇ راگىسمان بىلەن بىللە قايتىپ كەلگەنىدى. راجۇ يېنىدىن پە-چىقىنى چىقاردى. كاسىما تارناغا ۋارقىرىدى:

— ئۇنى توسۇۋال، راكىيا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ئۇ شۇ تاپتا سېنى دورىخاننىڭ ئالدىدا ساقلاپ قالغان! راگىسمانمۇ ئۇنى توسىدى، لېكىن راجۇ ئۇنىمۇ ئىتتىرد-ۋېتىپ راكىيانىڭ ئالدىغا كەتتى.

دورىخاننىڭ ئالدىدا تۇرغان راكىيا راجۇنىڭ پىچاق كۆتۈ-

رۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ دەرھال پىچىقنى چىقاردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بارلىق پەي - مۇسكۇللىرى چىڭىپ كەتكەندى. ئۇزۇندىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىدىغان، ئېلىشىدىغان بىرەرەي چىقىپ باقمىغان، مانا ئەمدى بىرى كېلىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىپ تازا پۇخادىن چىقىۋالغۇلۇق! ئۇ خۇشال بولدى. راجۇ قاراڭغۇدا ئۇنىڭ كۆزلىرى چوغدەك يېنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. راكىيا راجۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىۋېتىپ:

— نەدىن كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

— پاتانكوتتىن.

— بۇ يەردىن تىرىك كېتەلەيمەن دەمسەن؟ — راكىيا سۆز-لەۋېتىپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. راجۇ دەرھال ئۆزىنى چەتكە ئېلىۋالدى.

راكىيا كەينىگە بىر قەدەم شوخشۇپ:

— دۇرۇس، پىچاقۋازلىقنى ئازراق بىلىدىكەنسەن - ھە.

ئازراقلا بىلىدىكەنسەن شۇ، — راكىيا ئۇنىڭغا يەنە چاقماق تېزلىكىدە ھۇجۇم قىلدى، راجۇ يەنە ئۆزىنى قاچۇردى.

— ۋاھ، يامان ئەمەسقۇ! ياخشى، يارايىسەن، يىگىت.

بومبايغا كەلگىلى قانچە زامان بولدى؟

— ئىككى ئاي.

— نەدە تۇردۇڭ؟

— گېمىر ئاكىنىڭ يېنىدا.

راكىيا ئۇياققا دىۋەيلەپ قويۇپ، بۇياققا ھۇجۇم قىلاتتى.

لېكىن، راجۇمۇ ھوشيار ئىدى. ئىككىلىسى بىر - بىرىدىن

كۆزىنى ئۈزمەي، چۆرگىلەپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى.

— گېمىر ئاكىنىڭ يېنىدا؟ — راكىيا ئۇچقاندەك تېزلىك بىلەن راجۇغا ئېتىلدى. بەدەن بەدەنگە سوقۇلدى. ئىككى پە- چاقنىڭ بىر - بىرىگە زەرب بىلەن تېگىشىدىن قاراڭغۇدا ئۇچ- قۇن چىقىپ كەتتى. كېيىن ئىككىسىنىڭ مۇرە، بىلەك، بې- غىشلىرى بىر - بىرىگە تېگىشىپ كىرىشىپلا قالدى. ھېچقاچ- سىسى قەدىمىنى يۆتكىمىدى. كېيىن راجۇ پىچىقىنىڭ بىس- نى ئايىغان بولسا كېرەك، تۇيۇقسىز يېنىكىگە ھاسىراپ ئۆ- زىنى ئىتتىك بىر چەتكە ئالدى.

— خېلى چاققان ئىكەنسەن، خېلىلا، — دېدى راكىيا زوقلانغان ھالدا، — لېكىن، بۈگۈن جېنىڭنى ئالماي قويماي- مەن، ئۇزۇندىن بېرى ئادەم ئۆلتۈرمەي قولۇم بەك قىچىشىپ كەتتى!

— ئەمدى مېنىڭ ئېلىشقۇم يوق.

— نېمىشقا؟

— گېمىر ئاكىغا ئىشلىگەن يەردە، ساڭا ئىشلىسەممۇ

بولۇۋېرىدۇ.

— قانچە ھەق ئالىسەن؟

— گېمىر ئاكا ھەر كۈنلۈكىمگە بەش رۇپىيە بېرەتتى.

— ئۇ دېگەن بومباينىڭ كۆزى، جالاپ بازىرى، پويىزدا

بومبايغا كەلگەن گالۋاڭ يولۇچىلارنىڭ ھەممىسى ئۆتىدىغان

جاي. ئۇ يەردە جىق پۇل تاپقىلى بولىدۇ... ۋاي...

راجۇ ئۇنىڭغا پىچاق ئۇرۇۋىدى، ئۇ تۇرغان ھالىتىنى ئىت-

تىك ئۆزگەرتىپ راجۇغا ھۇجۇم قىلدى. راجۇ كەينىگە چېپ-

كىنگىنىچە بېرىپ دورىخانىنىڭ ئىشىكىگە تاقىشىپ قالدى.

يەنە ئىككى پىچاق بىر - بىرىگە سوقۇلدى، ئىككىلىسى ھە-

دەپ كۈچەيتتى، ھاسىرايتتى.

— مەن ئىككى رۇپىيە بېرىمەن! — دېدى راكىيا چىشىنى غۇجۇرلىتىپ.

— بولمايدۇ! — دېدى راجۇ ئىنجىقلاپ.

— ئەمىسە، ئۈچ رۇپىيە؟

— ماقۇل! — دېدى راجۇ، — بىراق، تارنا بېلىپ قالمدى.

سۇن.

— تارنا دېگەننىڭ كىم؟

— بايام سەن چاقىرتقان ھېلىقى قىز... مەن ئۇنىڭ بىلەن

توي قىلىمەن!... شۇڭا، كۈنىگە ئۈچ رۇپىيىگە ماقۇل دەۋا.

تىمەن. يەنە، تارناغا قانات سۆرىشىڭگە بولمايدۇ!... مۇشۇ

شەرتلەرگە كۆنسەڭ، گەپ قىل... بۈگۈندىن باشلاپ سېنىڭ

خىزمىتىڭنى قىلىمەن.

— ماقۇل، ئوبدان پىچاقچىكەنسەن. سەن قول - قانات

بولساڭ، يەنە ئىككى كۈچىنى قولۇمغا ئالىمەن.

راجۇ تۇيۇقسىز قولىنى بوشتىۋەتتى. بومباينىڭ قائىددى.

سى بويىچە، راكىيا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسە بولاتتى، لېكىن ئۇ

بۇ تاغلىق يىگىتنىڭ تۈزلۈكى ۋە باتۇرلۇقىنى ياقتۇرۇپ قالغانىدى.

دى، شۇڭا كۈلۈپ تۇرۇپ پىچىقىنى يېنىغا سالدى.

— مە، ئالە، لايگېر كىنو خانىسىنىڭ قېشىدا بىر چايخانا

بار، ھەر كۈنى چۈشتىن بۇرۇن سائەت ئوندا شۇ يەردە

كۆرۈشەيلى... ئالە، ئۈچ رۇپىيە!

راجۇ پۇلى يانچۇققا سېلىپ دورىخانا پەلەمپىيدىن مې-

ڭىپ پىيادىلەر يولىغا چۈشتى.

تاڭ ئاتتى. تېرىمراج ياقىسىدىكى ھېلىقى قارا شاخنى

ئېلىپ:

— كەتكىن، مېنىڭ غۇرۇرۇم! — دېگىنىچە ئۇنى ئوتقا تاشلىدى، ئاندىن ئەسكى كۆڭلىكىنىمۇ ئوتقا تاشلاپ، — كەتكىن، مېنىڭ ھاياتىم! — دەپ قويدى، ئاندىن ئوتنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ شەپكىسىنى پۇلاڭلاتقىنىچە ئۇسسۇلغا چۈشتى.

راجۇ پىيادىلەر يولىدىن مېڭىپ تېرىمراجنىڭ قېشىغا كەلگەندە، تېرىمراجنىڭ كۆڭلىكى كۆيۈپ ئوتمۇ ئۇچۇپ بولغا. ئىدى. تېرىمراج قىزىق كۈلنىڭ ئالدىدا دەرۋىشتەك زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى، بېشىدا يەنىلا ھېلىقى يىرتىق شەپكىسى بار ئىدى.

راگىسمان راجۇنىڭ تىرىك قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ سورىدى:

— راكيا سېنى كەچۈردىمە؟

— ھەئە!

— نېمىشقا؟

— ياخشىلىق قىلدى.

— ياخشىلىق قىلدى؟

— ھەئە! ئۇ: «بولدى، كەت، سەن مۇشۇ يەرنىڭ ئادىمى

بولدۇڭ. تارنا بىلەن ئىككىڭلارغا باشقا گېيىم يوق، ھەر كې-

چىگە بىر پايسادىن باج تۆلىسەڭلەرلا بولدى» دېدى.

كاسىما بېشىنى يەردىن كۆتۈرۈپ دېدى:

— توۋا، ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان گەپقۇ بۇ!

— ئىشەنمىسىڭىز، — دېدى راجۇ كۈلۈپ، — ئۆزىڭىز

بېرىپ راكيايدىن سوراڭ! ماقۇل ئەمەس، مەن ئەمدى ئىشىمغا

باراي!

— بارغىن! بارغىن! — دېدى تارنا خۇشاللىق بىلەن، —
 قارا، كۈن نەۋاخ بولۇپ كەتتى!
 كاسىما بىلەن ئانىسىمۇ ئىشقا مېڭىشقا تەمشەلدى. كا-
 سىمانىڭ ئانىسى تارناغا:
 — بارپاگېر ئۇخلاپ قالدى ئەمەسمە، ئويغاندا ئۇنىڭغا
 چاي، راسىك ئەپپەرەرسىز. مانا ئىككى ئەننا. . . — دېدى.
 — مەن سۈرۈشتۈرۈپ باقاي، — دېدى كاسىمامۇ ئۇنىڭ-
 غا. — ساڭا ئىككى - ئۈچ كۈن ئىچىدىلا چوقۇم ئىش تېپىل-
 دۇ، قازان بېشىنىڭ ئىشىنى قىلغۇزىدىغانلار جىق.
 تارنا گەپ قىلماي ئىككى ئەننانى ئېلىپ يېنىغا قويۇپ
 قويدى.

سەھەرنىڭ ئاپتېپى ئۇخلاۋاتقان بارپاگېرنىڭ يۈزىگە چۈ-
 شۇۋىدى، تارنا سارىسىنىڭ ئېتىكى بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى چۈم-
 كەپ قويدى.
 بۇ ئالتە ياشلىق بالا كىشىلەرنىڭ ماڭىدىغان يولىدا خاتىر-
 جەم ئۇخلاۋاتاتتى، پۇتلىرى يالاڭغىداق ھەم قاپقارا، جاراھەت
 ئىزلىرىمۇ خېلى بار، ئىشتىنىمۇ يىرتىق، پاقالچاقلىرى لاي،
 لېكىن چىرايىدىن ئادەمنىڭ ئامراقلىقى كەلگۈدەك سەبىيلىك
 تېمىپ تۇراتتى.

21

سائەت ئونلاردا ئانا - بالا ئىككىسى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ
 قايتىپ كېلىشتى. بارپاگېر چېيىنى ئىچىپ، قېتىپ كەتكەن
 راسىكىنى يەپ بولۇپ، كوچىدىكى بالىلار بىلەن ئوينىغىلى

چىقىپ كەتتى. ئۇ كوچىنىڭ دوقمۇشىغا چىقىپلا ماست چو-
نارنى كۆردى.

ماست چونار ئۇنىڭ بىلەن تەڭتۇش بولۇپ، ئەنگىلىيە تەۋە-
لىكىدىكى ئەر - خوتۇننىڭ بالىسى. ئۇنىڭ مەكتەپتە ئوقۇيدى-
غانلىقى، رەتلىك، پاكىز كىيىنپ يۈرىدىغانلىقىنىڭ ئۆزىلا
بارپاگېرنىڭ ئۆچلۈكىنى كەلتۈرەتتى.

شۇ تاپتا ماست چونار يالغۇز ئۆزى پىيادىلەر يولىدا بىر-
زېنت پوپكىسىنى قىستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. بۈگۈن شەنبە بول-
غاچقا، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارنى سائەت بىردىلا قويۇۋەت-
كەندى.

بارپاگېرنى كۆرۈپلا ماست چونارنىڭ چىرايى تاتىرىپ
كەتتى. ئۇ بەكمۇ ئاۋاق ئىدى. بىر كۈنى بارپاگېر ئۇنى ئۇرغا-
ندى، ئۇنىڭ ئەنگىلىيىلىك دادىسى بارپاگېرنىڭ دادىسىنى تا-
پانچا بىلەن قورقۇتتى. راگىسمان بارپاگېرنى قاتتىق ئۇردى.
شۇندىن كېيىن بارپاگېر ماست چونارغا چىقىلىپ باقمىغان-
دى. لېكىن، ئۇ ماست چونارغا ھەشەمەتلىك بىنادا ئولتۇرىد-
غان بىر بالىنىڭ كۈچىدا ياتىدىغان بىر يالاڭتۇش بالىدىن تاياق
يېگەنلىكىنى بىر ئامال بىلەن ئەسلىتىپ تۇرۇشنى ئۇنتۇمايت-
تى، شۇڭا ماست چونارنى كۆرسىلا قاقاقلاپ كۈلەتتى، ماست
چونار بولسا، چىرايى تامدەك تاتىرىپ، دەرھال يەرگە
قارىۋالاتتى.

بارپاگېر يولىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ ئۇدۇل ماست چو-
نارنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى ۋە يېقىن كەلگەندە تۇيۇقسىز
توختاپ، ئۇنىڭ يولىنى توسىدى. ماست چونار ئەلەملىك ھى-
جىيىپ:

— ياخشىمۇسەن! — دېدى. بارپاگېر كالىپۇكلىرىنى پۇ-

رۇشتۇرۇپ:

— يوقال! يوقال! — دەپ ۋارقىرىدى - دە، سەكرەپ -
ئويناقتىشىپ كېتىپ قالدى. ماست چونار كۆزىگە لىق ياش
ئالغان ھالدا ئۆيىگە كەتتى.
بۇ ھەر كۈنى بولىدىغان ئىش ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى
ئانىسىغا:

— ئانا، پىيادىلەر يولى يوق بىر كوچىغا بېرىپ ئولتۇرساق
بولمامدۇ؟! — دەيتتى. ئانىسى بالىسىنىڭ نادانلىقىغا كۈ-
لۈپ:

— نەدە ئۇنداق كوچا بولسۇن، — دەيتتى، — قەيەردە
ئېگىز بىنا بولىدىكەن، شۇ يەردە چوقۇم پىيادىلەر يولى
بولدۇ!

كاسىما بىلەن ئانىسى تۈنۈگۈن ئاخشام ئېشىپ قالغان
تاماقنى سەيخاننىڭ كەينىدىكى بۇلۇڭدا ئىسسىتىپ كېلىپ،
داغ بولۇپ كەتكەن داستىخاندىن پارچە - پۇرات قازان نېنىنى
ئېلىپ، تارنا بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ يېيىشتى، ئاندىن قازان -
قۇمۇچ، سېلىنچا - يېپىنچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ سەيخاننىڭ
يېنىدىكى ئۈستەلنىڭ ئاستىغا قويۇشتى - دە، ئۆزلىرى سې-
مونت ۋادەكنىڭ قېشىدىكى سايىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ يىگىنە
ئىشى قىلغاچ پاراخۇغا چۈشۈشتى. كاسىمانىڭ كۆپتىسىمۇ
يىرتىلىپ كەتكەنىدى، ئانىسىمۇ سارىسىنى ياماپ ئولتۇراتتى.
كۈچلۈك كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرغان پىيادىلەر يولى خۇد-
دى ئادەم يېتىپ باقمىغاندەك شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك
ئىدى.

كاسىما كىيىمنى يامىغاچ سۆزلىدى:

— ئون ئۈچىنچى كوچىدا لوس خېنىم دېگەن بىرى قازان بېشىنىڭ ئىشىنى قىلىدىغان بىرىنى ئىزدەپ يۈرۈپتۇ. ئۆزى يالغۇز، ئىشى كۆپ ئەمەس ئىكەن. بۈگۈن كەچ مەن سېنى شۇ يەرگە ئاپىراي.

— قانچە پۇل بېرىدىكەن؟ — سورىدى ئانىسى.

— جىق بەرسە ئون ئىككى، ئون ئۈچ رۇپىيە بېرەر!

تارنا ئۈندىمىدى.

كەچقۇرۇن، كاسىما بىلەن ئانىسى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ كېلىپ سەيخاننىڭ كەينىدە تاماققا تۇتۇنغاندا، تارنامۇ كېلىپ قاراشتى. ئۇلار كۈنىگە بىر ۋاخ تاماق ئېتىپ ئىككى قېتىمغا بۆلۈپ يەيتتى، لېكىن كوچىدىكى نۇرغۇن ئادەملەر تاماق ئې-
تىشكىمۇ قۇربى يەتمەي، ئاشخانىلاردا تىلەمچىلىك قىلىپ قورساق تويغۇزاتتى.

— ۋاي... ي، نېمىدېگەن تارتقۇلۇق بۇ! — دېدى كاسىما.
مانىڭ ئانىسى جىلە بولۇپ، — كۈندۈزى خەقنىڭ ئۆيىدە ئىشلىگەن، كېچىسى كېلىپ يۈندىپۇرۇشلۇق قىلغان!
— گەندەنىڭ كۈنى نېمىدېگەن راھەت، تاماق ئەتمەي-
دۇ! — دېدى كاسىما.

— نېمىشقا؟ — سورىدى تارنا، — ئۇ نېمىشقا تاماق ئەتمەيدۇ؟

— تاماقنى ئېرى ئېتىدۇ.

— ئېرى؟ توۋا، ئۇنداق قىلسا بولامدۇ؟

— نېمىشقا بولمايدۇ؟ گەندە زاۋۇتتا ئىشلىگەندىكىن،

ئېرى تاماق ئېتىدۇ - دە.

— زاۋۇتتا نېمىشقا ئېرى ئىشلىمەيدۇ؟

— بۇرۇن شۇ ئىشلەيدىغان، كېيىن بىر قېتىملىق ھادىسىد-

دە ئىككى پۇتى ئۈزۈلۈپ كەتكەن. شۇڭا، ھازىر خوتۇنغا تاماق ئېتىپ بېرىۋاتىدۇ، ئۆزلىرىگىمۇ، ئاشلىق دۇكىنىنىڭ خوجايىنىغىمۇ ئېتىدۇ. قارا، ئاشلىق دۇكىنىنىڭ قېشىدا ئەنە! — كاسىما تاماق ئەتكەچ، تارناغا كۆز ئىشارىسى بىلەن كۆرسەتتى.

شۇ ئارىدا راگىسمان كېلىپ خوتۇنغا ئون ئەننانى تۇت-قۇزدى.

— مۇشۇلىمۇ؟ — دېدى كاسىمانىڭ ئانىسى نارازى بولغان ھالدا.

— كەچلەردە بولۇپ قالار يەنە، — راگىسمان شۇنداق دەپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

— كەچلەردە نېمە بولۇپ قالار دەيدۇ؟ — سورىدى تارنا كاسىمادىن.

— كەچلەردە ھاراق ئىچىدىغانلار كۆپ. دادام بىنادىكىد-لەرگە ھاراق توشۇپ بېرىدۇ.

— بۇ ياخشى تىجارەت ئەمەس! — دېدى تارنا ئويلىنىپ.

— ۋايتاڭ، ياخشى تىجارەت قايسىكىن؟ — دېدى كاسىما ئۇھ تارتىپ قويۇپ.

— ئائى! ئائى! نان پىشتىمۇ؟ — دېگىنىچە يېتىپ كەلدى.

بابۇرائۇ. ئۇ ئانىسىنى «ئائى» دەپ چاقىراتتى.

— تاماق تېخى پىشمىدى، — دېدى ئائى.

— قورسىقىم ئېچىپ ئۆلەي دېدىم!

— بېشىمنى يەرسەن، ئىلاھىم! بىرنېمە ئەكەلدىڭمۇ ياكى

قولۇڭنى بۇرنۇڭغا تىقىپ كەلدىڭمۇ؟

بابۇرائۇ شىمىنىڭ يانچۇقىدىن بىر رۇپىيىنى ئېلىپ ئائىغا

تۇتقۇزدى.

— ئاران مۇشۇما؟

— ئەتە يەكشەنبە، جىقراق بولۇپ قالار، ئەتە ئەتىگەندە دېڭىز ساھىلى كىنو خانىسىغا بارىمەن.

— ماڭ، بېرىپ ئىشىڭنى قىلىپ تۇر، بىر سائەتتىن كېيىن تاماق يەيسەن!

بابۇرائۇ كەتكەندىن كېيىن تارنا كاسىمادىن سورىدى:

— بابۇرائۇ نېمە ئىش قىلىدۇ؟

كاسىما ئۈندىمىدى، ئانىسى جاۋاب بەردى:

— دېڭىز ساھىلىدىكى كىنو خانىسىنىڭ ئالدىدا مۆتىۋەرلەرگە تاكىسى توسۇپ بېرىدۇ، مۆتىۋەرلەر ئۇنىڭغا ئىككى ئەننا تاپان ھەققى بېرىدۇ.

— بابۇرائۇ ئوقۇمامدۇ؟ مەن يېزىدىكى چېغىمدا شەھەردەكى بالىلارنى ئالىي مەكتەپكىچە ئوقۇيدۇ، دەپ ئاڭلىغان.

— ئوقۇيدىغانلار ئوقۇيدۇ، — دېدى كاسىمانىڭ ئانىسى، — مەسىلەن، بىنادىكىلەرنىڭ، چونا ئەپەندىدەكلەرنىڭ

بالىلىرى ئوقۇيدۇ. بىزدەك يالاڭتۇشلەرنىڭ بالىلىرى قورساق تويغۇزغۇدەك قوتۇرماچىقىمۇ ئېرىشەلمەي تۇرۇپ قانداقمۇ ئوقۇيالىسۇن!

تارنا ئىستىولېنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ راجۇنىڭ يولىغا قاراشقا باشلىدى. راجۇ نېمىشقا كەلمەيدىغاندۇ؟ ھەممە ئادەم كېلىپ بولدى، ھەممىسى يېتىشنىڭ تەييارلىقىدا، راجۇنىڭ كەلمىگىنى نېمىسى؟ تارنا خىيال بىلەن ئولتۇرغاندا تىزىنى كىچىككىنە بىر قول كېلىپ بېسىۋىدى، دەرھال بۇرۇلۇپ قارىدى، ئۇ بارپاگېر ئىدى، كۆزلىرىدە ياش مۆلدۈرلەپ

تۇراتتى.

— نېمە بولدۇڭ، بارپاگېر؟

— ئائى ئۇردى، — دېدى بارپاگېر ئۆكسۈپ، — ئائى

ھېكايە ئېيتىپ بەرمىدى!

— ئائى ھېكايە ئېيتىپ بەرمىدىما؟ — بارپاگېرنىڭ ياش-

لىق كۆزلىرى ۋە ئۈچلىنىپ تۇرغان ئاغزىنى كۆرۈپ ئامراقلى-

قى كەلگەن تارنا ئۇنى قۇچىقىغا ئولتۇرغۇزۇپ يېقىنچىلىق

بىلەن دېدى، — يىغلىما، ھېكايىنى مەن ساڭا ئېيتىپ بېرىي.

بارپاگېرنىڭ چىرايىغا دەررۇ كۈلكە يۈگۈردى.

— ئېيىق بىلەن بۆرىنىڭ ھېكايىسىنىما؟

— ياق، ئېيىق بىلەن بۆرىنىڭكىنى ئەمەس، پىل بىلەن

يولۋاسنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرىمەن.

— ھۇيۇ، — بارپاگېر تارنانىڭ بويىغا مەھكەم ئېسىلىپ

يالۋۇردى، — بولە، تېز ئېيتە، تېز!

— باشلىدىم ئەمىسە... بۇرۇن... بومبايدىن يىراق،

ناھايىتى يىراق بىر جاڭگالدا يوغان بىر پىل ياشايدىكەن...

تارنا سۆزلەۋېتىپ ئۆزىنى خۇددى بومبايدىن يىراقلىشىپ

يىراق بىر جايلارغا بېرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. بۇ ئۇنىڭ

ماكانى — كىچىك دەريا بويىغا جايلاشقان يېزىسى ئىدى. دەريا

بويىدىكى قويۇق ئورماندا ئېگىز - ئېگىز كېدىر قارىغايلىرى،

شەمشادلار ئۆسەتتى. ياۋا ئۆزۈملەرمۇ بار ئىدى. بۇلاق بېشى-

دىكى ئالمىلارنىڭ چېچەكلىرى مەيىن شامالدا تۆكۈلۈپ تۇرات-

تى. كۆزلىرىدىن ھوشيارلىق ۋە گۈزەللىك چىقىپ تۇرغان بىر

مارال بۇلاقتىن سۇ ئىچىپ بولۇپ، بىر چەتتە ئۆزىنى قوغداپ

تۇرغان مەغرۇر جۈپتىگە بېشىنى كۆتۈرۈپ قورۇنۇپ قاراپ

قوياتتى.

تارنا ھېكايىنى سۆزلەۋېتىپ ئاشۇ مەپتۇنكار مەنزىرە ئىدە.
چىگە كىرىپلا كەتتى.

ئۇ ھېكايىسىنى تۈگىتىپ خىيال قۇچىقىدىن ئويغانغان
چاغدا، ئۆزىنىڭ يالغۇز بارپاگېر بىلەن ئەمەس، بىرمۇنچە بالا
بىلەن ئولتۇرغانلىقىنى سەزدى. ئون نەچچە بالا تەلمۈرگىنىچە
ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ ئولتۇراتتى. ھېكايىنى ئاڭلاپ بو-
لۇپ بالىلار تۇشمۇتۇشتىن سوئال سورىغىلى تۇردى:

— ئۇ بۇلاق قەيەردە؟ بۇلاق قانداق بولىدۇ؟

— ئۈزۈم تەكلىرى دېگەن قانداق بولىدۇ؟

— تاغ دېگەن قۇياش قەسىرى بىناسىدىنمۇ يوغان بولامدۇ؟
قۇياش قەسىرى بىناسى ئون ئىككىنچى كۈچىدىكى ئەڭ
ئېگىز بىنا بولۇپ، يەتتە قەۋەت ئىدى. بۇ كۈچىدا ياتىدىغان-
لارنىڭ ھەممىسى بۇ بىنا بىلەن پەخىرلىنەتتى. نېمىلا دېگەنبىد-
لەن، ئۇلار ئۇ بىنادا ئولتۇرمىسىمۇ، بىنانىڭ ئالدىدىكى يولدا
ئولتۇرىدۇ - دە!

— ئەگەر سىلەر ئوقۇغان بولساڭلار، بۇلارنىڭ ھەممىسىدە-
نى بىلگەن بولاتتىڭلار.

— بىز مەكتەپكە كىرەلمەيمىز.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى، بىز كۈچىدا ياتىدىغانلار!

— كۈچىدا ياتساڭلار نېمە بوپتۇ؟

— ئاپامنىڭ دېيىشىچە، مەكتەپ بىنادا ياتىدىغانلارنىڭلا
بالىلىرىنى ئالدىدىكەن.

تارنا گەپ قىلماي، نېمىنىدۇر ئويلەپ ئولتۇرۇپ قال-
دى. شۇ چاغدا كاسىمانىڭ ئانىسى ۋارقىرىدى:

— ھەي، بارپاگېر، تاماق يېمەمسەن - ھە؟! تارنا، تارنا!
بارپاگېر تارنانىڭ قۇچىقىدىن قوپتى.
— راجۇ ئەجەب مۇشۇ چاغقىچە قايتىپ كەلمىدى؟
— راجۇنىڭ تامىقىنى ئېلىپ قويىمىز، سەن ئاۋۋال يەپ
تۇر.

— ياق.

— ھەي، دۆت قىز. راجۇ يېرىم كېچىدە كەلسە قانداق
قىلىسەن، شۇ چاغقىچە ئاچ ئولتۇرامسەن؟
— قورسىقىم ئاچمىغان تۇرسا.

— ھەي، نادان قىز، — دېدى كاسىمانىڭ ئانىسى بېشىنى
چايقاپ، — بۇ دېگەن بومباي، ئۇ ئىشلىرىڭ بۇ يەردە ئاقماي-
دۇ. مەنمۇ يېزىدىن يېڭى كەلگەندە ساڭا ئوخشاش ئەخمەق
ئىدىم، يېرىم كېچىگىچە ساقلاپ ئاچ - ئاچ ئولتۇراتتىم.
بومباي باشقىچە يەر ئىكەن بۇ. ئېرى بىر ياققا بېرىپ ئىشلى-
گەن، خوتۇنى بىر ياققا بېرىپ ئىشلىگەن. كىم قاچان كەلسە
شۇ چاغدا تاماق يېمىسە بولمايدىكەن. بۇ يەردە بىر - بىرىنى
كۈتىدىغان ئىش يوق. كۈتسەن دەپ ھۆددىسىدىن چىققىلى
بولمايدىكەن! ئاچ ئۆلۈپ كېتىسەن بىكار، قوپ، ئەخمەق
قىز، تۇر... تېخى توي قىلماي تۇرۇپ ئۆزۈڭنى نېمانچە
ئۆپرىتىسەن! راجۇغا ئېيت، ساڭىچۇ، ئۈچ سارى، بىر ئالتۇن
ئۈزۈك، بىر بۇلاپكا، بىر ئالتۇن زەنجىر — ماۋۇ مېنىڭ بوي-
نۇمدىكىدەك — ئېلىپ بەرسۇن، ئاندىن مەن سېنى بېرىمەن.
سېنى بىكاردىن - بىكار ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويىدىغان
ئىش يوق.

كاسىمانىڭ ئانىسىنىڭ مېھرىبانلىق بىلەن ئېيتقان سۆزلى-
رىدىن تەسىرلەنگەن تارنا ئورنىدىن تۇرۇپ داستىخانغا كەلدى.

راجۇ كېچە سائەت ئون بىرلەردە ھارغىن ھالەتتە قايتىپ كېلىپ، تارناغا ئىككى رۇپىيىنى تۇتقۇزدى - دە، بېشىنى ئىستولېغا تىرەپ سوزۇلۇپ ياتتى. تارنا ئۇنىڭ پۇتىنى تۇتۇ-
ۋېتىپ:

— ئەجەب كەچ قالدىڭغۇ؟ — دېدى.

— كۈندۈزى پۇل تاپالمىدىم. شۇڭا، كەچقۇرۇن ئىشلەپ ئاخىرقى ئاپتوبۇس بىلەن كېلىشىم.

تارنا ئۈندىمىدى، ئۇنىڭ بىر پۇتىنى تۇتۇپ بولۇپ، يەنە بىر پۇتىنى تۇتۇشقا تەمىشلىپ، ئۇنىڭدىكى يارىنى كۆردى - دە، چۆچۈپ كەتتى:

— بۇ يەر نېمە بولدى؟

— پۇتۇمغا تۆمۈر ساندۇق چۈشۈپ كەتتى. تاڭدۇرۇش ئۈچۈن بىر رۇپىيىنى دوختۇرغا تۆلىدىم، بولمىسا، ساڭا ئۈچ رۇپىيە ئەكېلىپ بېرەتتىم، — راجۇ گەپنى تېزلا يۆتكىدى، — تامىقىمنى بەرسەڭچۇ!

تاماقتىن كېيىن راجۇ بىلەن تارنا بىر تامنىڭ تۈۋىگە بېرىپ ئولتۇردى.

— راجۇ، بومباي ساڭا يارىدىمۇ؟

— يارىدى... ساڭىچۇ؟

— ھەم يارىدى، ھەم يارىمىدى.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ ئەمدى؟

— ماۋۇ چىراغلىرى ياقتى. قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەنلا

كۈنۈپكىنى بېسىپ ئۆزۈڭ ئايدىڭ قىلىپ ئولتۇرىدىكەنسەن.
سۇمۇ جۈمەكنى بۇرىساڭلا چۈشىدىكەن، ئىككى چاقىرىم يەر.
دىن سۇ توشۇپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق ئىكەن. ئۆيلىرىمۇ
پۇختا، پاكىز ھەم رەتلىك ئىكەن. ناۋادا، بۇ نەرسىلەر بىزنىڭ
يېزىمىزدا بولغان بولسا، ئۇ چاغدا ئۇ يەر دۇنيا بويىچە ئەڭ
ئېسىل جاي بولغان بولاتتى.

— ھوي، يېزىدىمۇ توك بولامدۇ؟

— بولمايچۇ، مەن كىتابتا كۆرگەن، ياۋروپانىڭ يېزىلىرىدە.

دا بار ئىكەن.

— كىتاب! كىتاب! كىتابلا دەيدىكەنسەن... ئاشۇ كىتاب

دېگەنلىرىڭدىن ئەجەپ تويدۇم مەن! — راجۇ زەردە بىلەن

ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى. تارنامۇ ئەلەمدىن كۆكرىپ

كەتتى:

— مەنمۇ سېنىڭ جاڭگاللىقتەك گەپلىرىڭدىن تويدۇم!

— ھە، ياخشى، مەن جاڭگاللىق، مەڭگۈ جاڭگاللىق!

ھە، يەنە نېمە گېپىڭ بار؟

تارنا ئۇنىڭغا زەردە بىلەن قاراپ قويۇپ، تەتۈر قاراپ

ئولتۇرۇۋالدى.

— ھە، دېمەمسەن، يەنە نېمە گېپىڭ بار؟

— ھېچقانداق گېپىم يوق! — تارنا ئۇنىڭغا قارايمۇ قوي.

مىدى.

— ماڭا قاراپ گەپ قىل!

— ياق!

— ياق؟

— ياق!

جاڭگىلى ئۇنىڭ قوللىرىنى بېلى بىلەن قوشۇپ تۇتۇپ

ئالدىغا تارتقىنىچە دېدى:

— ئۇنداق قىلما دەيمەن! ئۇنداق قىلما!

جاڭگىلى ئۇنى مەيدىسىگە مەھكەم باسقىنىچە ئالدىغا قاراپ راتتى. تارنا ھەدەپ يۇلقۇناتتى، جاڭگىلى بولسا ئۇنى بۇقىدەك كۈچەپ تارتاتتى ھەم ئۇنى ئىچىگە سولىۋالماقچى بولغاندەك، ھاسىراپ تۇرۇپ مەيدىسىگە مەھكەم باساتتى. تارنا ئۆپكىدەك قىزىرىپ كەتتى ۋە ھاسىرىغىنىچە قىيىداپ بېشىنى تەتۈر بۇرىۋالدى. جاڭگىلى ئۇنىڭ ئېڭىكىنى تۇتۇپ ئۆزى تەرەپكە قايرىپ تۇرۇپ:

— ھازىرمۇ ياق؟ — دېدى.

— ياق، ياق، ياق! ۋايىجان، بېشىڭنى يەيدىغان!

ئەمدى ئۇ گېپىنىڭ ئايىغىنى دېيەلمەي قالدى. جاڭگىلى ئاغزىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا چاپلىۋالغانىدى. ئۇ جاڭگىلىنىڭ قۇچىقىدا سىقىلىپ كەتتى، خۇددى قاينامغا چۈشۈپ قالغان چۆپ-تەك ھەرقانچە قىلىسمۇ ئۆزىنى بىر چەتكە ئالالمىدى، كېيىن ۋۇجۇدىدا ئىللىق بىر ئېقىم پەيدا بولدى، كۆزلىرى ئىختىيار-سىز يۇمۇلۇپ ئۆزىنى ئۇنىڭ ئىختىيارىغا تاشلىدى.

بىر ئازدىن كېيىن ئۇ كۆزلىرىنى ئاچتى ۋە باياتىن بېرى جاڭگىلىنىڭ ئۆزىنى خۇددى گۈلنى باسقاندەك مەيدىسىگە باسقانلىقىنى ھېس قىلدى، بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا لەپىدە قارىدى - دە، چوڭقۇر بىر ئۆھ تارتىۋېتىپ:

— تاس قالدىڭ جېنىمنى ئالغىلى! — دېدى، ئاندىن بېشىنى جاڭگىلىنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ يىغلىۋەتتى.

خېلى ۋاقىت ئۆتتى، ئىككىسى قۇچاقلاشقىنىچە تام تۇۋد-دىن قوپماي ئولتۇردى.

— نېمانداق چۈشەنمەيدىغانسەن؟ — دېدى تارنا، — مەن ساڭا نەدە زەردە قىلدىم؟ مەن سېنى پەقەت بومبايدا مەدكارچىلىق قىلىپ ئۆزىمىزنىڭ ئىشىنى ئۇنتۇپ قالغىنىمىسۇن، دېدىم. مەدكارچىلىقتىن تاپقان پۇلنىڭ ھەرگىز بەرىكەتنى بولمايدۇ، بىلىپ قوي!

— ئەمىسە، نەگە بېرىپ، نېمە ئىش قىلىمەن؟ — راجۇ ھەيرانلىق بىلەن سورىدى. تارنامۇ ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ:

— ۋىسىيەي، ئۇنتۇپ قالدىڭىمۇ؟ ... ۋەدەڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭىمۇ؟ «بومبايغا بېرىپ پۇل تېپىپ ئىككى ئۆكۈز سېتىۋالسىمەن - دە، بېزىمغا قايتىپ بېرىپ يەر تېرىمەن» دېمىدىڭىز. نېمەنىڭ؟ بىلىپ قوي، يەرلىرىڭ سېنى كۈتۈۋاتىدۇ، جۇمۇ.

راجۇ خىيال بىلەن تارناغا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ پىسىڭىدە كۈلۈمسىرىدى - دە، مۇلايىملىق بىلەن:

— مېنى كۈتۈۋاتقان يەر سېنىمۇ كۈتۈۋاتقاندا. مەن ئۇنداق تۇرمىدىم، ئۇنداق تېز ئۇنتۇپ كېتىدىغان ئىش يوق، — دېدى. — ۋايتاڭ، بىرىنچە دېگىلى بولمايدۇ. بومبايغا كېلىپ ھەممىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك تۇرسەن، جۇمۇ!

— ياق، ئۇنداق ئىش يوق، تارنا!

— راست؟

— راست! مەن ساڭا قەسەم قىلىپ بېرىمەن.

تارنا خۇددى تولۇق خاتىرجەم بولغاندەك كۈلدى، ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ ئۇنىڭ مەيدىسىگە يۆلەندى. راجۇ ئۇنىڭ چاچلىرىنى ئويناپ تۇرۇپ:

— ساڭا بومباينىڭ ھېچنەمىسى ياقمىدىمۇ؟ — دېدى.

— بۇ يەردىكى ئادەمنىڭ جىقلىقىغا قاراپ قورقۇپ كەت-
تىم. بىر پارچىمۇ بوش يەر يوق ئىكەن بۇ يەردە، نەگىلا
قارىساڭ ئېگىز بىنا، ئادەمنىڭ دېمىنى تۇتۇلدۇرۇپ. ئاسمىنى
كەڭرى بىر كۆكۈلمەيدانغا بېرىۋالغۇڭ كېلىدۇ. يەنە مۇشۇ
كوچىدا ياتىدىغان ئىشمۇ ماڭا ياقىمىدى. بىزنىڭ يىزىلاردا
ھېچنېمە يوق دېگەن تەقدىردىمۇ، ھېچبولمىغاندا ياتىدىغان
ئۆي بولسىمۇ بار.

— ھە، يەنىچۇ؟

— يەنە بۇ يەردىكى بىالىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئوقۇماي-
لىكەن.

— چۈنكى، كەمبەغەل - دە!

— بۇ ئەھۋالدىنمۇ قورقتۇم، بۇ يەرنىڭ بايلىرى بىزنىڭ
يىزىلاردىكى بايلاردىن جىق باي ئىكەن، كەمبەغەللىرىمۇ بىز-
دىن بەك كەمبەغەل ئىكەن. يەنە... يەنە... توۋا، بومبايغا
نېمىشقىمۇ كەلگەن بولغىتتىم - ھە؟

— ھېلىقى قېرى كەنت باشلىقى بىلەن توي قىلمايمەن،
دەپ كەلگەن سەن!

— راست، لېكىن ھەرگىزمۇ كوچىدا خارلىنىپ ياتارمەن،
دەپ كەلمىگەن، جۇمۇ مەن! — تارنا ئېتىكى بىلەن يۈزىنى
توسۇۋالدى، — قەسەم قىل، — دېدى ئۇ جىددىي تەرىزدە، —
مېنى پات ئارىدا يېزامغا ئەكېتىمەن، دەپ قەسەم قىل، راجۇ!
— پۇل يىغىپ ئىككى ئۆكۈز ئېلىپ بولغاندىن كېيىن!
— قېنى، ئىككى پايىسا! — تارنا ئېغىر چىققان بۇ ئاۋازنى
ئاڭلاپ، دەرھال ئۆزىنى راجۇدىن نېرى قىلدى.

راكىيا ئىچىگە بىرمۇنچە پايىسا قاچىلانغان قۇتىنى تۇتۇپ
ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. تارنا قۇتىغا ئىككى پايىسنى تاشلىد.

دى. راكيا ئالدى تەرەپكە قاراپ كەتتى. تارنا بىلەن راجۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدى. راكيا قۇتۇنى تاراقلىتىپ كېتەتتى. ئۇ نەگىلا بارسا كىشىلەرنىڭ چىرايى تاتىرىپ كېتەتتى، قارتا ئويناۋاتقانلار قارتىسىنى يىغىشتۇراتتى، ياتقانلار ئولتۇرۇپ، ئولتۇرغانلار قوپاتتى، پاراڭ سېلىشۋاتقانلارمۇ گەپنى توختىتىپ، ياۋاشلىق بىلەن يانچۇقلىرىغا قول ئۇزىتاتتى. راكيا كۈلۈپ تۇرۇپ ماڭاتتى. ھامان بىرى ئۇ كېلىپ بولغۇچە، ئالدىدىكىلەرگە:

— پادىشاھ كەلدى! پادىشاھ كەلدى! ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار! — دەپ ۋارقىراپ خەۋەر قىلاتتى.
— ئۇ نېمىسىگە تايىنىپ پۇل ئالىدىغاندۇ؟ — دېدى تارنا ئاچچىقلىنىپ.

— ھەيۋىسىگە تايىنىپ! — دېدى راجۇ. تارنا راكيا تەرەپكە قاراپ دېدى:
— قارا، مېڭىشىنىڭ سەتلىكىنى، خۇددى كەنت باشلىقىدەكلا. نەگىلا بارساڭ، بۇنداق كەنت باشلىقلىرىدىن قۇتۇلالايمىز دەكسەن!

— ئۇمۇ مۇشۇ پىيادىلەر يولىنىڭ باشلىقى. ياخشىسى، ئۇنىڭدىن نېرى تۇرغۇلۇق، — راجۇنىڭ ئاۋازى جىددىي تۈس ئالدى.

— بۇندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشمايمەن، دەپ قەسەم ئىچ!

— ئۇ ماڭا چېقىلمىسا، مەن ئۇنىڭ بىلەن نېمىشقا سۈيۈشمەيمەن؟ يا مەن ساراڭ بولمىسام!
راجۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

بىرەر ئايدىن كېيىن تارنا گەنكاتېر بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچ-
رىشىپ قالدى. گەنكاتېر تارناغا قاراپ ھەيران قالدى: توۋا،
تارنانىڭ بىر ئاي ئىچىدىلا شەھەر قىزى بولۇپ قالغانلىقىنى
قارىمامدىغان، ئۈستۈشلىرىمۇ ئۆزگەرگەن، ئۆزىنى تۇتۇشلى-
رىمۇ ئۆزگەرگەن، خۇددى ئىشچىلىق قىلىدىغان شەھەر قىز-
لىرىدەك سالماق قىياپەتكە كىرىپ قاپتۇ.

گەنكاتېر ئاۋۋال خوتۇنىنىڭ ئۇنىڭغا ئەسكىلىك قىلغانلى-
قىغا كەچۈرۈم سوراپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقان-
لىقىنى سورىدى. تارنا دەپ بېرىۋىدى، ئۇ ھەيران بولۇپ:
— بىزگە يېقىن يەردە تۇرۇۋېتىپسىز. توۋا، بىرەر قېتىم-
مۇ ئۇچرىشىپ قالمايتۇق - ھە؟ — دەپ كەتتى.

— مۇشۇ چاغقىچە شۇ كوچىدىن چىقىپ باقمىغان، بۇ-
گۈن تۇنجى قېتىم بۇ يەرگە كېلىپ بېقىشىم.

گەنكاتېر يىغىۋېلىش ئورنىنىڭ ئادرېسىنى ئۇنىڭغا
بېرىپ:

— ئەگەر بىرەر مۈشكۈللۈككە ئۇچرىسىڭىز، ئۆيۈمگە
بارماي، ئىشخانىمغا بېرىڭ، تېلېفون بەرسىڭىزمۇ بولىدۇ، —
دېدى.

تارنا گەنكاتېرنىڭ قولىدىن يىغىۋېلىش ئورنىنىڭ ئادرېسى
بېسىلغان كارتوچكىنى ئېلىپ خىيالغا چۆمدى: «ھېلىمۇ خۇدا
يۆلىدى، بولمىسا، كىملىرىگە تېلىنىپ يۈرەر ئىدىم. ھەرنېمە
بولسا، ئۆزۈم ئىشلەپ پۇل تېپىپ جېنىمنى جان ئېتىۋاتىمەن.

تۇرمۇشۇم نامرات، ھەتتا كوچىدا يېتىۋاتقان بولساممۇ، ھەر-
ھالدا قەدىر - قىممىتىم ئۆزۈم بىلەن» .

تارنا كاسىمانىڭ ياردىمىدە قازان بېشى ئىشلىرىنى قىلدۇ-
رىدىغان ئۈچ ئۆي تاپتى. بۇنىڭ بىرى روۋس خېنىمنىڭ، يەنە
بىرى ئىشكىنىڭ ئالدىدا دائىم قاتار - قاتار پىكاپلار تۇرىدىغان
باجگىر ئەپەندىنىڭ، ئۈچىنچىسى ئۇزۇنتۇرا رەسىسام پىرم نات
دېگەن ئادەمنىڭ ئۆيى ئىدى. كۆزلىرى قورقۇنچلۇق پارقىراپ
تۇرىدىغان پىرم نات دېگەن ئادەم خوتۇنىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا داخقى
چىققان كىنو چولپىنى ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ كېلىپ، تارنانە-
مۇ چولپان بولۇشقا ئۈندەيتتى. بۇ گەپنى ئاڭلىغاندا خوتۇنى
قاتتىق چېچىلاتتى:

— چولپان بولۇپ نېمە قىلىدۇ؟ چولپان بولغان ئادەم ئاخىر
نېمە بولۇپ ئولتۇردۇم مانا!

— ھېچبولمىسا ئون يىل بولسىمۇ راھەت كۆرىدۇ!

— ئون يىلدىن كېيىن... يەنە مۇشۇ دەرد - ئېسە-
دۇ... ياق، قىزچاق، ھەرگىز چولپان بولماڭ، نامرات، كەم-
بەغەل بولسىمۇ بىر ئۆينىڭ چولپىنى بولۇڭ. ھەرگىز كىنو
چولپىنى بولمەن، دېمەڭ.

— بۇ گېنىڭچە، بۇ قىز مۇشۇ ئايىدەك چىرايى بىلەن ئۆ-
مۈرۋايەت يۈندىپۇرۇشلۇق قىلىپ ئۆتسە بولغۇدەك - دە.
— مەندەك كۆڭۈلسىز تۇرمۇشتا ئۆتكەندىن، ئاشۇ يۈندىر-

پۇرۇشلۇقمۇ مىڭ ئەلا!

— ھەي، نېمە دەۋاتىسەن؟

— ۋاي، كاپىشىمىغىنا!

ئۇ ئىككىسى ھاراق ئىچىپ ئولتۇرۇپ مۇشۇنداق سوقۇ-

شۈپ كېتەتتى. تارنا بولسا ئۈندىمەيتتى. ئۇنىڭغا بۇ ئەر -
خوتۇن ئىككىسىنىڭ جېدىلى قىزىقارلىق تۇيولاتتى. چۈنكى،
بۇلار ئۇنى دەپ سوقۇشاتتى، ھەتتا چىنە - قاچىلارنى چېقىد-
شاتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئىش ھەققىنى ۋاقتىدا بېرىشنى ئويلا-
شمايتتى. نېمىدېگەن غەلىتە ئادەملەر - ھە!

ئۇلاردىنمۇ غەلىتىرەكى روۋس خېنىم بولۇپ، ئۇ ئورۇق،
ئاجىز تېنى، كۆكۈچ يېشىل كۆزى، ئاپئاق ئۆڭى بىلەن قون-
چاققىلا ئوخشايتتى. تارنا ئۆزىنىڭ يۇرتىدا كۆك كۆز قىزلار-
دىن بىرنەچچىنى كۆرگەن، لېكىن مۇنداق يېشىل كۆزلۈكىنى
بومبايدا تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى. چاچلىرىنى ئوغۇل بالىلار-
دەك قىسقا ياستىۋالغان روۋس خېنىم ئەنگىلىيە ۋاكالىتخانىسىد-
دا ھىندى تىلىنى ئاران - ئاران سۆزلەپ ئىشلەپ يۈرەتتى.
تارنا ئالدى بىلەن روۋس خېنىمنىڭ ئۆيىگە باراتتى. ئۇ-
نىڭ ئۆيى بىنادىكى ئىككى ئېغىزلىق پاكىز، رەتلىك ئۆي
ئىدى. «ھە»، «ياق» تىن بۆلەك گەپنى قىلمايدىغان يالاڭ قاپاق
بىر سەت ئايال ھەمىشە تارناغا كۆز - قۇلاق بولۇپ تۇراتتى.
ئۇ ئۆي تازىلىقىغا مەسئۇل ئايال ئىدى.

تارنا ئەتىگەن سائەت يەتتىدە كېلىپ سەككىزگىچە ئاشخا-
نىدا ئىشلەيتتى، ئاندىن كېتىپ، سائەت ئۈچتە يەنە كېلەتتى-
دە، تۆتكىچە ئىشلەپ قايتاتتى. ئۇ كېلىپ بىرنەچچە كۈنگىچە
روۋس خېنىمنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمىدى، ھەتتا ئۇنىڭ ھۇج-
رىسىغىمۇ يېقىن يولاپ باقمىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ ھۇجرىسىد-
غا ھېلىقى سەت خوتۇندىن بۆلەك ھېچكىم كىرەلمەيتتى.
تارنا روۋس خېنىمغا بەك ھەۋەس قىلاتتى، ئۇنىڭدەك ئىش-
خانىدا خەت يېزىپ ئولتۇرۇشنى، ئېتىكى ئۇچۇپ تۇرغان

كۆڭلەك، ئېگىز پاشىنىلىق توپلەيلەرنى كىيىپ، رەڭدار كۈندۈزۈكنى تۇتۇپ «تاق - تاق - تاق» دەسسەپ ئىشخانلارغا بېرىپ ئىشلەشنى خالايتتى، لېكىن ئۇنىڭغا يۇندىپۇرۇشلۇق - تىن باشقا نېمە ئىش بار دەيسىز؟ تارنا ئىچىگە تىنىپ قويۇپ، ماكانغا قاراپ ئىلدام - ئىلدام ماڭدى. چۈنكى، ئۇ راجۇغىمۇ تاماق ئېيتىشى كېرەك - دە، سائەت يەتتە بولۇپ قاپتۇ ئەمەسمۇ!

سائەت ئون بىرلەردە راجۇ ھارغىن ھالدا قايتىپ كەلدى. تارنا ئۇنىڭ جىلىتكە - كۆڭلەكلىرى يىرتىق، تىزلىرى سۈرۈلۈپ كەتكەن، سول بىلىكىدىن قان ئېقىپ تۇرغان ھالىتىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى:

— بۇ... بۇ نېمە ئىش؟ كىم بىلەن سوقۇشتۇڭ؟
راجۇ يەردە ئولتۇرۇپ قولىدىكى قاننى سۈرتكەچ:
— ئىككى ھاممال بىلەن سوقۇشۇپ قالدىم، — دېدى.
— مەن خەق بىلەن سوقۇشما دېمىگەنمىدىم، ساڭا؟!
— ۋاي، مەن سوقۇشمىدىم! بىر ئەپەندىنىڭ يۈكىنى ئاپىد - رىپ بەرگەنمىدىم، ئىككىسى ئىچى تارلىق قىلىپ مېنى ئوردى...
— ھاممالار ساڭا نېمىشقا ئۆچلۈك قىلىدۇ؟ ئۇلارمۇ ھاممال، سەنمۇ ھاممال تۇرساڭ؟
— باشقىلىرىغا قارىغاندە مەن جىق ئىش قىلىمەن، شۇڭا ئۆچلۈك قىلىدۇ.

— ھە، كېيىن نېمە ئىش بولدى؟
— كېيىن ئۇلار مېنى ساقچىخانغا ئاپىرىپ بەردى. ھېلى - مۇ ھامماللارنىڭ باشلىقى ماڭا كېيىللىك قىلدى، باشقىلار -

نىڭ رايى بويىچە بولغان بولسا، ئىش چاتاق بولاتتى.

— قانداق چاتاق بولاتتى؟

— ئەر ز قىلىمىز، دەيدۇ، ئەر ز قىلسا، مېنى تۇرمىگە

سولايدۇ، شۇ! يارامنى تېڭىۋەتكىنە!

— ۋاي، خۇدايىمەي! — تارنا لەسىسىدە يەرگە ئولتۇرۇپ

قالدى.

— ئەمدى قانداق قىلارمىز، راجۇ؟

— ھاممالارنىڭ باشلىقى يىگىرمە رۇپىيە بەرسەڭ بولدى،

دەيدىغۇ.

— كىمگە يىگىرمە رۇپىيە بېرىدىكەنسەن؟

— ئوتتۇرىدىكى ئادەمگە. ئۇنىڭغا شۇ پۇلنى بەرسەڭ،

ئۇلارنى ئەر ز قىلىشتىن ياندۇرىدىغان ئوخشايدۇ.

— بۇ گەپچە، تاياقنىمۇ يەپ، يەنە يىگىرمە رۇپىيە بېرىدۇ.

خان گەپكەن، دېگىنە؟!

راجۇ لەۋلىرىنى چىشلەپ غەزەپ بىلەن دېدى:

— ھەي... ي! جېنىمىزغا پۈتۈلگەن بومباي!

ئۇ ئىككىسى بىر ئايدا ئاران تەستە ئوتتۇز رۇپىيە يىغقان،

ھەر ئايدا ئوتتۇز رۇپىيىدىن يىغقاندا، بىر يىلدا يىغقان پۇلغا

ئىككى ئۆكۈز سېتىۋېلىپ بومبايدىن كەتكىلى بولاتتى. لې-

كىن، بۈگۈن تۇنجى ئايدا يىغقان پۇل بىكارغا كەتتى. بۇلارنى

ئويلىغاندا تارنانىڭ يۈرىكى ئېچىشمايدۇ، دەمسىز.

راجۇ تارنانىڭ قولىدىن يىگىرمە رۇپىيىنى ئېلىپ يېنىغا

سېلىپ:

— ئەمىسە ھاممالارنىڭ باشلىقىنىڭ قېشىغا باراي، —

دېۋىدى، تارنا ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ:

— ئاۋۋال تامىقىڭنى يەۋېلىپ ماڭ، — دەپ تۇرۇۋالدى.
راجۇ ماقۇل بولدى. تارنا كۆكتات دۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى
تاختىنىڭ ئاستىدىكى قازاندىن تاماقنى ئېلىپ ئەكەلدى. راجۇ-
نىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمىدى. ئۇ بىرنەچچە لوقما يەپلا ماڭ-
ماقچى بولۇۋىدى، تارنا يەنە ئۇنى توختىتىۋېلىپ:
— ياراڭنى تېڭىپ قويماي، — دېدى. راجۇ ئامالسىز ئول-
تۇردى. تارنا كۆزىگە لىققىدە ياش ئالغىنىچە ئۇنىڭ يارىسىنى
تېڭىپ تۇرۇپ:
— قايسى كۈنى ئاۋۇ قولۇڭمۇ يارىلانغانىدى — ھە؟ —
دېدى.

— ھەئە، كېمىدىن بىرنېمە توشۇۋاتقاندا تۆمۈر پارچىسى
كېسىۋەتكەن.
— مۇشۇمۇ تۇرمۇشمۇ! — دېدى تارنا ئۆپكەدەپ
تۇرۇپ، — يۈر، راجۇ، بىز بۈگۈنلا بومبايدىن كېتەيلى!
— ئۆكۈزىنىمۇ ئالماي؟
— ئۆكۈزنىڭ ئورنىدا ئۆزىمىز ئىشلەيمىز، بولدى!
— ساراڭ بولدۇڭمۇ، ھوي! كىچىككىنە قاننى كۆرۈپ
قورقۇپ كەتكىنىنى قارا بۇنىڭ. مەدىكارچىلىقتا بولۇپ تۇر-
دىغان ئىشلار بۇ!

تۇيۇقسىز كوچا ئۆپۈر - تۆپۈر بولۇپ كەتتى. يولنىڭ
ئىككى قاسنىقىدىكى ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى دورىخانا تەرەپتە
ئىدى. بىرمۇنچە لۈكچەكلەر يارىلانغان بىر ئادەمنى كۆتۈرۈپ
ئۇ تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى. ئۇلار قىيما - چىيما قىلىنىپ چىرايى
تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن بۇ يارىدارنى كۆتۈرۈپ ئۆتكەندە،
يولدا ئۇزۇنغا سوزۇلغان قان ئىزى قالدى. ئۇلارنىڭ كەينىدە

ئىككى ساقچىمۇ كېتىۋاتاتتى.

— ھوي، ئۇ كامىنغۇ... كامىن...! — بەزىلەر ئۇ

يارىلانغۇچىنى تونۇپ كۆسۈرلىشىپ كەتتى.

كامىن ئون تۆتىنچى كوچا بىلەن ئون بەشىنچى كوچىنىڭ زومىگىرى ئىدى. بۇ كوچىغا كۇرابى رايونى بويىچە ئەڭ بازىرى چىققان رەققاس ئاياللار توپلانغانىدى. راكىيانىڭ تۆت كوچىدىن تاپقان پۇلى كامىننىڭ ئىككى كوچىدىن تاپقان پۇلدىن نىڭ ئالدىدا ھېچنەمە ئەمەس ئىدى. راكىيا ئۇزۇندىن بۇيان بۇ ئىككى كوچىنىڭ قەستىدە يۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى قولغا چۈشۈرەلمىگەنىدى.

كامىننىڭ ئادەملىرى ئۇنى كۆتۈرۈپ ساقچىخانا تەرەپكە ئىتتىك كېتىپ قالدى. كوچىدىكىلەر كەينىدىكى ساقچىلارنى كۆرۈپ غۇلغۇلا قىلىشىپ كەتتى:

— راكىيا نەدە؟ راكىيا نەگە يوقالغاندۇ؟

— راكىيا پۇناغا كەتكەن، — دېدى لىفتچى پاتان.

— كامىننى كىم ئۇنداق قىلغاندۇ؟ — سورىدى كاسىما.

نىڭ ئانىسى راگىسماندىن.

— بۇنى بىلمەيمەن، — دېدى راگىسمان ناھايىتى خۇشال

ھالدا، — بىراق، بۈگۈن ياخشى كۈن بولدى. راكىيا يەنە

ئىككى كوچىنى — ئون تۆتىنچى، ئون بەشىنچى كوچىنى

ئىگىلىدى. ئۇ ئىككى كوچىنىڭ ھارىقىنى ئەمدى مەن ساتىمەن.

مەن. بابۇرائۇننىڭ ئوقىتىمۇ يۈرۈشىدىغان بولدى!

— بابۇرائۇننىڭ ئوقىتى قانداق يۈرۈشىدۇ دەيسىز؟ —

سورىدى تارنا.

— ھە... ھە... — راگىسماننىڭ چىرايى ئوڭايىسىزلىق.

نىپ كەتتى. ئۇ خوتۇنىغا گەپ قىلىۋاتقاندا تارنانىڭ بۇ يەردە

ئىكەنلىكىگە دىققەت قىلمىغانىدى، شۇڭا كۈلۈپ تۇرۇپ، —
تاكسىچىلىق ئوقىتىنى دەيمەن، تاكىسى توسۇپ بېرىدىغان.
بابۇراڭ تۇرىدىغان كوچىدىن ئىككىسى كۆپەيدى دېگەن گەپ.
ئۇ ئەپەندىلەرگە تاكىسى چاقىرىپ بېرىدىغان ئىشنى قىلىدۇچۇ!
— ئاڭلىدىڭمۇ؟ — تارنا راجۇغا گەپ قىلىۋېتىپ بۇرۇ.

لۇپ قارىدى، لېكىن بۇ چاغدا راجۇ كېتىپ قالغانىدى.
تېرىمراج ئۇدۇلدىكى يولنىڭ دوقمۇشىدا تۇراتتى. كىشى-
لەر ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ قولىدا بامبۇك
ياغىچىغا ئۆتكۈزۈلگەن بىر قارا بايراقنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆر-
دى. بايراققا ئاق قەغەز بىلەن قىيىلغان ئادەمنىڭ باش، پاقالچاق
سۇڭىكى چۈشۈرۈلگەنىدى. ئۇ ئادەملەرگە بۇ قارا بايراقنى
پۇلاڭلىتىپ:

— بىزنىڭ بايرىقىمىز كۆتۈرۈلدى! — دەپ ۋارقىرايتتى.

24

راكىيا، راجۇ قاتارلىق بىر توپ ئادەم دېمانېرنىڭ ئۆيىگە
يىغىلىشتى. راكىيا چاپارمەنلىرىنى ماختاپ:

— يارايىسلەر، بۈگۈن قالتىس ئېسىل ئىش قىلىدىڭلار،
يارايىسلەر! — دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ چاپارمەنلەرنىڭ گۈل-
قەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. پاكىنەك گۈرى مەيدىسىگە تارتى-
ۋالغان كۆك كاتەكچە قول ياغلىقىنى تارتىپ ئېلىۋېتىپ:

— ئاتامان، بۈگۈن بىزنىڭ غەلىبە قىلغان كۈنىمىز، ئوب-
دان تەبرىكلەيلى! — دېدى.

— ۋاي، تەبرىكلەيمەمدىغان! — راكىيا ئورنىدىن تۇرۇپ

ۋارقىرىدى، — ئەي... ي، دېمانىر، يەنە بىرنەچچە بوتۇلكا ھاراق كەلتۈر. گۈرى، قارىتىنى چىقار، بۈگۈن پۇخادىن چىق. قۇدەك بىر ئويناىلى!

گۈرى يانچۇقىدىن قارىتىنى چىقاردى. ئەتراپتىكىلەر يانلىدى. رىدىن پۇللىرىنى چىقاردى. راجۇ يانچۇقىدىن ھېلىقى ئون رۇپىيىلىك ئىككى قەغەزنى چىقىرىپ تاۋكاغا قويدى.

تۈنۈگۈن ئاخشام توققۇزلاردا بابۇرائۇ دېڭىز ساھىلى كە. نوخانىسىنىڭ ئالدىدا بىر ئادەمنىڭ يانچۇقىنى كولاۋىتىپ تۇ. تۇلۇپ قالغانىدى. راگىسمان خەۋەرنى ئاڭلاپلا يۈگۈرۈپ را. كىيىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

بۇ چاغدا راكىيىنىڭ كەيپى شۇنداق چاغ بولۇپ، كەينى-كەينىدىن تۆت رومكا ئىچىۋېتىپ پەيزى بىلەن قىمار ئويناۋاتتى. ئۇ راگىسماننىڭ يەلكىسىگە قولىنى يېقىنچىلىق بىلەن قويۇپ:

— بۇ خېلى ئاۋارىگەرچىلىكى بار ئىش، ھازىرچە مەن بىرنېمە قىلالمايمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن ئۇ ئىشلار بولغاندا ئۇ يەردە يوق، پۇنغا كەتكەن، — دېدى.

— ئۇنداقتا بابۇرائۇ تۈرمىگە كىرىپ ياتامدۇ؟ — دېدى راگىسمان ئەندىشە بىلەن.

— ياتسا ياتامدۇ! بىرىنچى قېتىم جازالىنىشىغۇ بۇ! — دېدى راكىيا پەرۋاسىز.

— تۈرمىدە ياتماسلىقى مۇمكىن، — دېدى قېشىدا تۇرغان گۈرى، — بىرىنچى قېتىم تۇتۇلغاندا تەربىيىلەشكە ئاپىرىپ بېرىدۇ.

— ئۇنداقتا ياخشىكەن، — دېدى راكىيا، — تەربىيىلەپ

قويۇپ بېرىدۇ، دېگىنە!

— ھەي، راگىسمان، — دېدى گۈرى بېشىنى چايدىقاپ، — بىر - ئىككى قېتىم تۈرمىدە يېتىپمۇ باقسۇن. بولمىسا، قانداق ئوغۇل بالا بولىدۇ ئۇ؟!

راكىيا راگىسمانغا ئۈچ رۇپىيە بېرىپ:

— تۆتە بۇنى! بابۇرائۇننىڭ ئىشىدىن غەم قىلما! ئىككى ئايىنى ئۆتكۈزۈپ كېلىدۇ ئۇ! ئۇ ئۇ يەردىن خېلى دىتى بار ئۇستا بولۇپ چىقامدۇ، تېخى! — دەپ كۈلۈۋىدى، چاپارمەن. لىرىمۇ قاقاقلاپ كۈلدى. راگىسمان بېشىنى ساڭگىلىتىپ كېتىپ قالدى.

ئۇ كېتىشى بىلەن راكىيا ئىچىدىكى ئۆيگە قاراپ ۋارقىرىدى:

— راجۇ، چىقە، راگىسمان كەتتى!

راجۇ چىققۇچى، راكىيانىڭ چاپارمەنلىرى ئۇنى زاڭلىق قىلىپ كەتتى.

— ئاناڭنى! ئوغۇل بالا تۇرۇپ خوتۇن كىشىدىن قورققىنىنى قارىمامدىغان! تارنا بىلىپ قالسا قانداق قىلارسەن، بىچا. رە؟ باش - كۆزىگە ئۇرۇپ، يەرگە يىقىتىپ دەسسگۈلۈك. قىز بالا دېگەن تېپىلماستىن خورمىسىمدى؟ — دېدى گۈرى. غەزەپتىن راجۇنىڭ چىرايى كۆكرىپ كەتتى. راكىيا دەر- ھال گۈرىنى ئەيىبلەپ:

— سەن تولا راجۇنىڭ چىشىغا تەگمە جۇمۇ، گۈرى، — دېدى.

بۇ گەپ بىلەن تەڭ ھەممىسىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈشتى. راجۇمۇ گەپ قىلماي كېتىپ قالدى.

راجۇ كەچ سائەت ئون بىرلەردە قايتىپ كېلىۋىدى، تارنا
ئۇنىڭدىن سورىدى:

— ئاڭلىدىڭمۇ؟

— نېمىنى؟

— بابۇرائۇ خەقنىڭ يانچۇقىنى كولاپ تۇتۇلۇپ قاپتۇ.

— ھە، ئاڭلىدىم.

— بابۇرائۇنىڭ دادىسى مېنى ئالداپ، ئۇ خەققە تاكسى

چاقىرىپ بېرىدۇ، دېگەنىدى.

— ۋاي، نېمە قىلسا قىلمايدۇ! كۈن كۆرسىلا بولدى!

— ئۇنداق كۈن كۆرگۈچە، ئۆلۈپ تۈگىگەن ياخشى ئە.

مەسمۇ!

تارنانىڭ زەردە بىلەن ئېيتقان بۇ سۆزىگە راجۇ جاۋاب

قايتۇرماي بىرئاز تاماق يەپ، ئاندىن:

— تارنا، سەن مەن بىلەن توي قىلساڭ بولمايدۇ؟ —

دېدى.

— توي؟

— ھەئە!

— نەدە؟

— نەدە بولماقچى، مۇشۇ يەردە.

— مۇشۇ كوچىدا؟

— بومبايدا تالاي - تالاي كىشىلەر كوچىدا ياشايدىغۇ.

— بىز مۇشۇ كوچىدا توي قىلىمىزما؟ — تارنا ھەيرانلىق

بىلەن سورىدى.

— ھەئە!

— راجۇ، بىزنىڭ يېزىنىڭ چاشقانلىرىنىڭ ئەھۋالىمۇ بار.

غۇ، بىزنىڭكىدىن كۆپ ياخشى. قاراپ تۇرۇپ، بۇ نېمە دېگە.

نىڭ ئەمدى؟

راجۇ گەپ قىلماي قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ئولتۇردى. تارنا يەرگە قاراپ تۇرۇپ:

— راجۇ، مەن ئاشۇ كۈن ئۈچۈن ياشاۋاتىمەن. گېپىڭ گەپ بولسۇن. پۇل يىغىپ ئۆكۈزلەرنى سېتىۋېلىپ، مېنىمۇ يېزاڭغا بىللە ئەكەت، — دېدى. راجۇ تامىقىنى ئىتتىك يەپ بولۇپ ئورنىدىن تۇردى.

— نەگە؟

— دېڭىز... بويىغا! — دەپ ۋارقىراپ قويۇپ، راجۇ لوڭ - لوڭ دەسسەپ كېتىپ قالدى.

تارنا يىغلىغىنىچە تامغا يۆلىنىپ قالدى.

بابۇرائۇ ئالتە ئايلىق قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى. ھۆكۈم قىلىنغان كۈنى ئۆيىدىكىلىرىنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمىدى، تارنا بىلەن راجۇمۇ تاماق يېمىدى.

ئەتىسى خېلى ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ راگىسمان ئىشىغا ماڭمىغانىدى. ئۆز - ئۆزىدىن زەردىگۆش بولۇپ بىردەم ئاسمانغا قارايتتى، بىردەم چىشىلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى، بىردەم چوڭقۇر ئويغا چۆمگەنچە ئالتە ياشلىق ئوغلى بارپاگېرغا تىكىلەتتى.

سائەت ئون ئىككىلەردە تارنا، كاسىما ۋە ئۇنىڭ ئانىسى ئىشتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ يېرىم يولدا راگىسمانغا ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇ بارپاگېرنى تارتىپ ئەكېلىۋاتاتتى.

— ئۇنى نەگە ئاپىرىسەن؟ — سورىدى كاسىمانىڭ ئانىسى ۋارقىراپ.

— ئىشقا!

— ئۇ تېخى كىچىك بالا! — دېگىنىچە ئۇلارنىڭ ئالدىنى
توستى كاسىما.

— خەقنىڭ بالىلىرى مۇشۇ يېشىدا جىق ئىش قىلىۋاتىدۇ.
پائوگېرنىڭ بالىسىمۇ مۇشۇنچىلىكقۇ، ئۇمۇ كۈنىگە ئۆيىگە
بىر - ئىككى رۇپىيە ئەكىرىۋاتىدۇ. تېلىكىنىڭ بالىسىمۇ مۇ.
شۇنچىلىك، ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ چاققانلىقى! ھەتتا چوڭ ياز.
چۇقچىلارمۇ ھەيران قالىدۇ! بالا دېگەننىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈك
ئەسقاتىدىغان يېرى بولىدۇ. كەينىگە تۇر، يولمىزنى توس-
ما...

— ئۇنى نابۇت قىلماڭ، تاغا، — دېدى تارنا، — ئۇنى
مەكتەپكە بېرىڭ، ئوقۇسۇن، ئىستىقبالىنى تاپسۇن!
— تۈنۈگۈنكى ھېلىقى ساراڭمۇ ئالىي مەكتەپ پۈتتۈر-
گەن، — دېدى راگىسمان ئەلەملىك ھىجىيىپ تۇرۇپ، — ئۇ
ئىستىقبالىنى تاپالىدىمۇ؟ سەنمۇ باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈ-
رۈپتىكەنسەن، يۇندىپۇرۇشلۇق قىلىپ يۈرۈپسەنغۇ مانا! مې-
نىڭ بالامغىمۇ مۇشۇ كۈندۈ ئاخىر؟... ئۇنىڭ ئۈستىگە،
ئۇ مەكتەپكە كىرسە، پاكىز - پاكىز كىيىمنى نەدىن تېپىپ
بېرىمەن؟ كىتابىنچۇ؟ قەغەزىنچۇ؟ قەلەم - سىياھىنچۇ؟ باشقا
كېرەكلىك نەرسىلەرنىچۇ؟ ئۇ نەرسىلەرنى ماڭا كىم بېرىدۇ؟
بۇ ئۆيدە بابۇرائۇننىڭ ئورنىنى كىم باسىدۇ؟ بىز شۇ تاپتا نەدە
تۇرۇۋاتىمىز، بىلەمسەن؟

— تاغا... — تارنا كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى.

— كەينىڭگە تۇرۇش، يولنى توسۇشما!

ئۈچ ئايال كەينىگە چېكىندى.

بارپاگېر يىغلىۋىدى، راگىسمان ئۇ كاچىتىغا بىرنى، بۇ
كاچىتىغا بىرنى سېلىپ، ئۇنى ئۇدۇل دېڭىز ساھىلى كىنوخوا.

نسى نەرەپكە ئېلىپ كەتتى. كوچا دوقمۇشىدىن بارپاگېرنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ:

— دادا، مەن يانچۇقچىلىق قىلمايمەن! دادا، مەن يانچۇقچىلىق قىلمايمەن! — دەپ ۋارقىراۋاتقىنى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. غەزەپ، ئەلەم تارنانىڭ يۈرىكىنى يوپۇرماقتەك تىترىتەتتى.

25

كەچقۇرۇن بىنالار يەنىلا قۇياش نۇرىغا چۆمۈلۈپ تۇراتتى. پەستىكى يولدا ئاپتاپ بىلەن سايە گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، خۇددى چىپار گىلەم سېلىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. ساراڭ تېرىمراج بىر بۇلۇڭغا ئۈچ باش كىيىمنى قويۇپ بالىلارغا سۆزلەۋاتتى:

— بالىلار! بۇ باش كىيىملەرنىڭ ئاستىدا نېمە بارلىقىنى دەپ بەرسەڭلار، تۆت ئەننا مۇكاپات بېرىمەن. — تېرىمراج، — دېدى بىر بالا، — نېمە بارلىقىنى سەل پۇرتىپ قويىمىساڭ قانداق تاپىمىز؟

— باش كىيىم ئۈچ، تۇرۇشى تۈز، بىرى گەندىچە، بىرى تۈركچە، بىرى كەتمەنچە. مانا، ئۈچىلىسى قاتار بىر سەپتە، — ساراڭ گەندى پاسونىدىكى ھىندى شىلەپسىنى كۆرسىتىپ، — بۇنىڭ ئاستىدىكى نەرسە ھىندىلارنىڭ جېنىدىنمۇ قىممەتلىك، — دېدى، ئاندىن تۈركچە تەلپەكنى كۆرسىتىپ، — بۇنىڭ ئاستىدىكىگە مۇسۇلمانلار بەك ئامراق، — دېدى، ئاخىرىدا كەپكە شەپكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — بۇنىڭ تېگىدىكى نەرسە ئۈچۈن ياۋروپالىقلار ھەتتا ھاياتىدىنمۇ

كېچىدۇ. قېنى، ئەمدى دەپ بېقىڭلار، بۇلارنىڭ تېگىدىكى نېمە؟ — دېدى.

بىر ھىندى قىز قويۇپ بىرىنچى شىلەپنى كۆرسىتىپ: — ئۇنىڭ ئاستىدىكىسى گانگى دەرياسىنىڭ سۈيى، — دېدى.

بىر مۇسۇلمان ئوغۇل بالا تەلپەكنى كۆرسىتىپ: — بۇنىڭ ئاستىدىكىسى تەسۋى، — دېدى.
بىر خرىستىئان بالا كەپكىنى كۆرسىتىپ: — ئۇنىڭ ئاستىدىكىسى ئىنجىل. ئۇ بىزنىڭ ھاياتىمىز-دىنمۇ قىممەتلىك، — دېدى.

— خاتا! — ساراڭ ھاياجان بىلەن ۋارقىرىغىنىچە باش كىيىملەرنى بىردىن - بىردىن ئاچتى.
بىرىنچى باش كىيىمنىڭ ئاستىدىكىسى بىر پايسا پۇل ئىدى. ئىككىنچىسىنىڭ ئاستىدىكىسىمۇ بىر پايسا پۇل، ئۇ-چىنچىسىنىڭ ئاستىدىكىسىمۇ ئوخشاشلا بىر پايسا پۇل ئىدى.

بالىلار بۇ ئىشقا قاراپ ھەيران قالدى، ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ساراڭغا قاراشتى. ساراڭ ئۈچ پايسانى خاتا جاۋاب بەرگەن ئۈچ بالىغا بۆلۈپ بېرىپ، خاپا بولغان ھالدا: — كېيىنكىلار، بۈگۈنكى دەرس تۈگىدى! — دەپ ۋار-قىردى.

بالىلار تېرىمراجنىڭ ساراڭلىقى تۇتقانلىقىنى كۆرۈپ دۈررىدە تارقاشتى. تېرىمراج ئىككى باش كىيىمنى قاتلاپ كەپكىنىڭ ئىچىگە تىقىشتۇرۇۋاتقاندا بىر ئاياغ تۈشى ئاڭ-لاندى. ئۇ بېشىنى كۆتۈردى، ئۇنىڭ ئالدىدا تارنا بىر كىتابنى تۇتۇپ تۇراتتى.

— ھە، نېمە ئىش؟ — ساراڭ زەردە بىلەن سورىدى. تارنا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— ئاڭلىسام، سىز ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپتىكەنسىز، — دېدى. تېرىمراج دەرھال جاۋاب بەرمەي، ئاۋۋال ساقىلىنى، ئاندىن قويۇق قاشلىرىنى سىلىۋېتىپ، ئاندىن سۆزلىدى:

— ھە، پۈتتۈرگەن، نېمە ئىش بوپتۇ؟

تارنا تېرىمراجنىڭ ئالدىغا يېقىن كېلىپ دېدى:

— كەچۈرۈڭ، بىلەلمىدىم، سىزنى ئەقىلدىن ئازدۇرغان نېمىدۇ؟ قارىسام، زادى ساراڭغا ئوخشىمايسىز. قەستەن شۇنداق بولۇۋالدىڭىزمۇ، يا بەزىدە ئازراق تۇتۇپ قالدىغان بىر يېرىڭىز بارمۇ؟

— مەن بىلەن نېمە چاتقىڭ؟ سېنىڭ باشقا ئىشىڭ يوق. مۇ؟ ماڭ، ئىشىڭنى قىل، — دەپ ۋارقىرىدى تېرىمراج چېچىلىپ.

— مەن ئىككىمىز بىرلىشىپ كوچىدىكى بالىلارغا مەكەتەپ ئاچايلىمىكەن دېگەن، ئۇلارنى ئىككىمىز ئوقۇتساق.

— ئوھۇي... — تېرىمراجنىڭ كۆزلىرى ھاياجاندىن چاقناپ كەتتى، — كوچىدىكى بالىلارغا مەكەتەپ ئاچساق؟ ياخشى... ناھايىتى ياخشى...

— بۇ تەكلىپىم سىزگە يارىدىما؟ — سورىدى تارنا خۇشال بولۇپ.

— ياخشى... ناھايىتى ياخشى... — دېدى تېرىمراج بېشىنى سىلكىپ.

— مەن بىلەن بىللە ئوقۇتامسىز، ياقمۇ؟ — سورىدى تارنا زور ئىشەنچ بىلەن.

— نېمىشقا ياق؟ نېمىشقا ياق؟ مەن ئوقۇتمىسام، كىم

ئوقۇتقۇدەك؟ لېكىن، ئېسىڭدە بولسۇن، مەكتەپنى شەھەر قۇرۇلۇشى مەمۇرىيىتى ئىچىدە ئاچىمىز، باشقىلار ئاچسا بولمايدۇ!

— ئەلۋەتتە، سىز ئاچىسىز، — دېدى تارنا، — مەن ئاران باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. مېنىڭ بىلىدىغىنىم ئازراقلا، كۆپىنى سىز ئۆگىتىسىز. ئۆتۈلىدىغان دەرسلەر ئېسىڭىزدە بارمۇ؟

— ئېسىمدە! ئېسىمدە بار! — دېدى ساراڭ جىددىي تەرىزدە، — بىرىنچى سىنىپنىڭ دەرسى، دېرىزىگە تاش ئېتىش؛ ئىككىنچى سىنىپنىڭ دەرسى، مەكتەپكە كېتىۋاتقان بالىنى ئۇرۇش؛ ئۈچىنچى سىنىپنىڭ دەرسى، يانچۇق كولاش؛ تۆتىنچى سىنىپنىڭ دەرسى، نەرسە ئوغرىلاش؛ بەشىنچى سىنىپنىڭ دەرسى، تۈرمىدە يېتىش... سەن قورقما، كۈچىدىكى بالىلارنى مۇشۇنداق تەربىيىلەيدىغان بولسام، بەش يىل ئەمەس، ئۈچ يىل ئىچىدىلا ئىلمىي ئۇنۋان ئالىدۇ.

— چاقچاق قىلماڭ، — دېدى تارنا، — بالىلارغا سىز شۇنى ئۆگىتىرسىزمۇ؟

— باشقىسىنى ئۆگەتسەك جىنايەت بولىدۇ، — دېدى سا-
راڭ يەرگە قاراپ. تارنا خاپا بولدى:

— مەن سىزنى يالغان ساراڭمىكىن دېسەم، ئەسلىدە راست ساراڭ ئىكەنسىز ئەمەسمۇ!

— شۇنداق، تارنا، — دېدى ساراڭ ئازابلىنىپ، — بارلىق ئادەملەرنىڭ ئىچىدە پەقەت مەنلا ساراڭ!

— ياش نوتىدەك بالىلارنىڭ ۋەيران بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىز، سىز ھېچنېمىنى بىلگۈ-چىلىكى يوق ئادەم ئەمەس، ئوقۇغان ئادەمغۇ! ئەجەبا، سىز

ھېچنېمىگە ئىشەنمەمسىز؟

— ھېچنېمىگە ئىشەنمەيمەن!

— ھېچنېمىگە؟

— پەقەت ئالتە نەرسىگىلا ئىشىنىمەن، — دېدى تېرىمراج

بارماقلىرىنى پۈكۈپ سۆزلەشكە باشلىدى، — ھەپتىنىڭ بىرىدە.

چى كۈنى ھىندى دىنىغا، ئىككىنچى كۈنى ئىسلام دىنىغا،

ئۈچىنچى كۈنى بۇددا دىنىغا، تۆتىنچى كۈنى خرىستىئان دىنىدە.

غا، بەشىنچى كۈنى يەھۇدىي دىنىغا، ئالتىنچى كۈنى كاتولىك

دىنىغا.

— يەكشەنبە كۈنىچۇ؟ يەكشەنبەدە قايسى دىنغا ئىدە.

شىنىسىز؟ — سورىدى تارنا زەردە بىلەن. ساراڭ كۈلۈپ

تۇرۇپ ناھايىتى مۇلايىملىق بىلەن سۆزلىدى:

— يەكشەنبە كۈنى مەن ھېچقانداق دىنغا ئىشەنمەيمەن.

يەكشەنبە كۈنى ساھىبجاماللار كۈنى، لېكىن ھېچقانداق سا-

ھىبجامالنىڭ دىنى يوق. سەن ئىشەنسەڭ بولىدۇ، لېكىن قايسى

ساھىبجامالنىڭ دىنىغا ئىشىنىسەن؟ گۈل - چېچەكلىرى ئې-

چىلىپ تۇرغاننىڭمۇ؟ چاچلىرىنى تۈگۈۋالغاننىڭمۇ؟ قىزىل

نۇر چاقناپ تۇرغاننىڭمۇ؟ زادى قايسىنىڭ دىنىغا؟ كەل، تار-

نا، بايرىقىمنىڭ ئاستىغا كەل، مەن سېنىڭ گۈزەل رۇخسارىڭ-

نىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ قويماي!

ساراڭ كۈلگىنىچە سول قولىدا بايراقنى ئېگىز كۆتۈردى.

قارا بايراق تارنانىڭ كۆز ئالدىدا پۇلاڭلاشقا باشلىدى. تارنا

بايراقنىڭ ئىسكىلىتىنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈپ قورقۇپ بەدەر

قاچتى.

ساراڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

راجۇ كۈچىدىكى ماكانغا ئەڭ ئاخىرىدا كېلىدىغان بول-
غاچقا، تارنا مۇنداق ئادەتنى يېتىلدۈرۈۋالغانىدى: ئاۋۋال كا-
سىمانىڭ ئانىسى بىلەن بىللە كۈچىدا تاماق ئېيتەتتى، ئاندىن
ئاۋۋال قايتىپ كەلگەن چوڭ - كىچىك ئەر-كەلەرگە تاماق
بېرىپ بولۇپ، كېيىن كاسىما ۋە ئۇنىڭ ئانىسى ئۈچى بىللە
ئولتۇرۇپ تاماقلاناتتى، تاماقتىن كېيىن يولدىكى مۇقىم ئورۇن-
غا ياتىدىغان جاي راسلاپ بولۇپ، يىڭنە ئىشى قىلغاچ پاراڭلى-
شاتتى.

بەزىدە بارپاگېر ئۇيقۇسى قېرىشىپ ئورنىدىن تۇرۇپ تار-
نانىڭ ئالدىغا كېلەتتى. تارنا ئۇنى قۇچىقىغا ياتقۇزۇپ:
— مۇشۇ يەردە ئۇخلايمسەن، بارپاگېر؟ — دەيتتى. بارپا-
گېر ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئۇزۇن سوزۇلۇپ ياتاتتى. تارنا ھېكايى-
سىنى باشلايتتى، بارپاگېر ئاڭلاپ يېتىپ پۇشۇلداپ ئۇيقۇغا
كېتەتتى. بۇ بارپاگېر بىلەن تارنانىڭ ھەر كۈنى قىلىدىغان
ئىشى ئىدى.

لېكىن، بۈگۈن تارنا ئۇنىڭغا رەسىملىك كىتابچە ئەكەل-
گەنىدى. بۇ كىتابچىنىڭ رەسىملىرى رەڭلىك بولۇپ، ئاستى-
غا يوغان - يوغان قىلىپ شۇ نەرسىنىڭ ئىسمى يېزىقلىق
ئىدى.

— بۇ نېمە؟ — سورىدى بارپاگېر.
— كىتاب.

— مېنى كۆرسۇن دەپ ئەكەلدىڭما؟
تارنا كىتابچىنى ئۇنىڭغا بەردى. بارپاگېر كىتابنى ئاۋاي-
لاپ ئېچىپ زوق بىلەن كۆرۈشكە باشلىدى ۋە بىر بەتتە ئافرى-
قىدا بولىدىغان تاغلى ياۋايى ئاتنى كۆرۈپ:
— بۇ نېمە؟ — دەپ سورىدى.

— زېبرا.

— بويى ئاجايىپ ئۇزۇنكەن - ھە؟

— ھەئە.

— ھى، ھى... — بارپاگېر كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى، —
ئۇ بۇ يەردە ئۇخلىسا، چوڭلۇقىدىن بىزنىڭ ياتىدىغان يېرىمىزنىڭ ھەممىسىنى ئىگىلىۋالغۇدەك - ھە؟
بۇ گەپتىن تارنامۇ كۈلۈپ كەتتى. بارپاگېر تۇيۇقسىز
سورىدى:

— مەكتەپتىكى بالىلارمۇ مۇشۇ كىتابنى ئوقۇمدۇ؟

— ھەئە. سەنمۇ ئوقۇيسەن - ھە!؟

— مەن قانداق ئوقۇيالايمەن؟ — دېدى بارپاگېر مەيۈسلەن.
نىپ.

— مەن ساڭا ھەر كۈنى ئۆگىتىمەن، ماقۇلمۇ؟ — دېدى
تارنا كۆيۈنۈپ.

— ماقۇل! — بارپاگېر خۇشال ھالدا يېڭى بىر بەتنى
ۋارقىلىدى.

تۇيۇقسىز بىر قول كېلىپ كىتابنى تارتىپ ئەكەتتى. تارنا
بىلەن بارپاگېر چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. كىتاب
راگىسماننىڭ قولىدا تۇراتتى. ئۇ كىتابنى پارچە - پارچە قىل-
لىپ يىرتىپ، تارناغا:

— سەن بالامنى نابۇت قىلىۋەتمەكچىمۇ؟ تۇرساڭ بۇ يەردە
تۈزۈك تۇر، بولمىسا، يوقال، — دېدى.

تارنا ئۇنىڭغا گەپ قىلماي ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى.
بارپاگېر كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى، كالىپۇكلىرى
تېترەپ كەتتى، قورققىنىدىن بېشىنى تاراننىڭ مەيدىسىگە قو-
يۋالدى، تارنامۇ ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىدى.

راگىسمان پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىۋېتىلگەن كىتابنى دەسسەپ ئۆتۈپ كەتتى. تارنا ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا يىرتىق كىتابنىڭ ۋاراقلىرىغا قاراپ قالدى. زېپرانىڭ رەسىمىمۇ تۆت پارچە قىلىپ يىرتىۋېتىلگەنىدى.

26

ئەتىسى تارنا ئىشقا بارماي، گەنىكاتېرنى ئىزدەپ يىغىۋېلىش ئورنىنىڭ ئىشخانىسىغا باردى.

— كوچىدىكى بالىلارغا مەكتەپ ئاچاي دېۋىدىم، — دېدى ئۇ گەنىكاتېرغا.

— كوچىدىكى بالىلارغا؟

— ھەئە.

— بۇ ئوبدان پىلان ئىكەن! — دېدى گەنىكاتېر ئويلىدى. نىپ، — توۋا، مۇشۇ كۈنگىچە مېنىڭ خىيالىمغا كەلمەپتە. كەن بۇ ئىش. ھەقىقەتەن ياخشى ئويلاپسىز، قىزچاق! تارنا ئۈمىدلىگەن ۋە خۇشال بولغان ھالدا:

— تاغا، سىز ياردەم قىلمىسىڭىز بولمايدۇ. ماڭا كىتاب، قەغەز، قەلەم، سىياھ، دوسكا ھەم بورى كېرەك، — دېدى. — ئۇلارغۇ تېپىلار، مۇھىمى ئۇلارنى نەدە ئوقۇتسىز؟ — ئۇ كوچىدا بولمايدۇ، ھەممىسىنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچى.

راپ كېتىمەن. يوشۇرۇن بولغىنى ياخشى. يەنە بالىلارغىمۇ دەپ قويۇش كېرەك، دەرىستىن چۈشۈپ كىچىسىغا كىرگەندە ھەرگىز بۇ ئىشنى دېمىسۇن. بولمىسا، مەن ئۇ كوچىدىن قوغلاندى بولىمەن.

— ئەمەس، نەدە ئوقۇتسىز؟

— مۇنداق بىر جاي، بىر كوچا تاپساق بولاتتى، بىزنىڭ كوچىدىن سەل يىراق، لېكىن بەك يىراق بولماسلىقى كېرەك. بولمىسا، بىزنىڭ كوچىنىڭ بالىلىرى بارالمايدۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ گەنگاتېرنىڭ چىرايىغا خۇشاللىق يۈگۈردى.

— ھە، راست، سىلەرنىڭ كوچىدىكى ھېلىقى بىنانىڭ كەينىدە تۆت تەرىپى تام بىلەن قورشالغان بىر ئوچۇقچىلىق بار. شۇ يەرنى مەكتەپ قىلىشىڭىز بولمىدىمۇ؟ بىنانىڭ ئىگىسىدىن سورىساقلا بولىدى. ئۇ مېنى تونۇيدۇ، مەن ھازىرلا بېرىپ سوراي. مەنمۇ مەكتىپىڭىزگە بېرىپ دەرس ئۆتۈپ بېرىمەن. سىز ناھايىتى ساۋابلىق ئىش ئويلاپسىز، قىز. چاق، — ھاياجانلىنىپ سۆزلىگەنسېرى گەنگاتېرنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتتى، — غەم قىلماڭ، ھەممە ئىش جايىدا بولىدۇ. ئۇ بىنانىڭ ئىگىسى بىلەن بۈگۈنلا سۆزلىشىمەن. بۇ ساۋابلىق ئىش، ئۇمۇ ياردەم قىلىدۇ.

— ئۇنداقتا... مەن ئەمدى سىز بىلەن قاچان كۆرۈشەيلى، مەن، تاغا؟

— چۈشتىن كېيىن قېشىڭىزغا بېرىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلىمەن.

— بولىدۇ، — دېدى تارنا سەل ئويلىنىۋېلىپ.

كەچقۇرۇن گەنگاتېر كەلدى. تارنا ئۇنى بىر چەتكە تارتتى. گەنگاتېر ئۇنىڭغا مەكتەپنىڭ ئىشى پۈتكەنلىكىنى، بىنا ئىگىسىنىڭ قوشۇلغانلىقىنى، يەنە بالىلارغا كىتاب - دەپتەر سېتىۋالدىغان پۇلۇم بېرىشكە قوشۇلغانلىقىنى ئېيتقاندا، تارنا

خۇشاللىقىدىن سەكرەپ كەتتى ۋە ئېگىلىپ تۇرۇپ گەنكاتېر.
نىڭ پۇتلىرىغا قولىنى تەگكۈزۈپ سالام قىلدى. گەنكاتېر ما.
ئىدىغان چېغىدا:

— ئىشلەپ پۇل ئالمىسىڭىز، تۇرمۇشىڭىزنى قانداق
قىلىسىز؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇنىڭمۇ بىر يولى بولار!
گەنكاتېر گەپ قىلماي تارناغا رازىمەنلىك بىلەن بىرھازا
قارىۋېتىپ:

— ماقۇل، — دېدى، — ئەتە ئەتىگەندە بېرىڭ. باشقا
ئىشلارنى شۇ چاغدا سۆزلىشەرمىز.

ئەتىسى ئەتىگەندە تارنا ماڭاي دەپ تۇرغاندا راجۇ:
— تۈنۈگۈن ئاخشام كىم كەلدى؟ — دەپ سورىدى.
— گەنكاتېر، يىغىۋېلىشنىڭ خادىمى.
— ئۇ نېمە دەيدۇ؟ — سورىدى راجۇ ھوشيارلىق بىلەن.
— بىرەرەينىڭ توي خەۋىرىنى ئەكەلمىگەندۇ؟
— ياقەي، — تارنا دەررۇ گەپ توقۇدى، — ئۇ... ئۇ.
.. ئۇلارنىڭ كۈچىسىدا ئۇنىڭ بىر دوستى بار ئىكەن. شۇ.
نىڭغا قازان بېشىنىڭ ئىشىنى قىلىدىغان بىر ئادەم لازىم ئى.
كەن... — تارنا دۇدۇقلاپ قالىدى. شۇ ئارىدا كاسىما پەرۋا.
سىز سورىدى:

— تۈنۈگۈن ئىشقا بارماپسەنغۇ؟ ھەممىسى مەندىن
سورىدى.

تارنا گەپ قىلالماي بېشىنى تۆۋەن سېلىپ كېتىپ قالدى.
راجۇ ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قاراپ قالدى، ئۇنىڭ بويۇن
تومۇرلىرى كۆبجۈپ، مۇشتلىرى تۈگۈلۈپ كەتكەنىدى.

شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئەسكىلىك قىلمىدى، نېمىدۇر بىرنېمىنى
ئويلىنىپ قالدى.

بۈگۈن يانچۇقىغا ئوتتۇز رۇپىيە چۈشكەن راجۇ ناھايىتى
خۇشال، شۇڭا ئۇ تارنانى كىنو خانىغا تارتىپ تۇرۇۋالدى.
— بۇنچە جىق پۇلنى نەدىن تاپتىڭ؟ — سورىدى تارنا.
— بۈگۈن دېھلىدىن ياۋروپاغا ساياھەت ئۆمىكى كەپتە.
كەن، — دېدى راجۇ خۇشال ھالدا، — مەخسۇس شۇلارنىڭ
يۈكىنى توشۇپ، ھەممىمىز بىر ھەپتىلىك پۇلنى تېپىۋالدۇق.
بۈگۈن مەن بىلەن كىنو كۆرگىلى بارمىساڭ بولمايدۇ.

كىنودىن كېيىن ئۇلار قايناق بازارنىڭ ئىچىدىن ئۆتتى.
ئاھ، بۈگۈنكى بومباي شەقەدەر چىرايلىق بولۇپ كەتكەن.
ھە. ھەممە ئادەمنىڭ چىرايىدىن سەمىمىيلىك، ئاق كۆڭۈللۈك
چىقىپ تۇرىدۇ. ماگىزىنلارنىڭ دېرىزىلىرىدە جۇلالىق، يۇم-
شاق سارىلار، خۇددى ھەممىسىلا تارنا ئۈچۈن تىكىلگەندەك؛
سەرراپخانلاردا ئالتۇن - كۈمۈشتىن قىلىنغان ئېسىل زىننەت
بۇيۇملىرى، ھەممىسىلا راجۇنىڭ تارناغا ئېلىپ بېرىشى ئۈ-
چۈن ياسالغاندەك؛ ماشىنا دۇكانلىرىدا شۇقەدەر چىرايلىق پە-
كاپلار، بۇلارمۇ خۇددى راجۇنىڭ تارناغا ئېلىپ بېرىشى ئۈ-
چۈن ياسالغاندەك... بۈگۈن راجۇ بىلەن تارنا بۇ دۇنياغا ۋە
بۇنىڭدىكى ھەممە نەرسىگە ھەرگىز پەرۋاسىز قارىمايدۇ. بۇ
دۇنيا ئۇلار ئۈچۈن يارىتىلغان. مانا، ئۇلار خۇددى شەھەرنى
سېتىۋالغاندەك، كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتىدۇ.
بۈگۈن ئۇلارغا ئاپتوبۇسقا چىقىدىغانلارنىڭ ئۆچرەتلىرى-
مۇ ئازىيىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى، گويا باققاللارمۇ دۇكانلىرى.

نى ئۇلار ئۈچۈن زىننەتلىگەندەك، تاتلىق يېمەكلىك ساتىدىغان-
لارمۇ رەڭلىك سايىۋەنلىرىنى يېيىپ قويۇپ ئۇلارنى چاقىرد-
ۋاتقاندەك، فونتانلارمۇ كۈمۈش سۇلىرىنى ئۇلار ئۈچۈن چاچ-
رىتىۋاتقاندەك، ئاسمانمۇ ئۇلارغا ئېچىلىپ- سۈزۈلۈپ قارد-
غاندەك، دېڭىز دولقۇنلىرىمۇ ئۇلار ئۈچۈن ساماغا چۈشكەن-
دەك تۇيۇلاتتى.

ئۇلار نارمان چوققىسىغا چىقىپ قۇياشنىڭ ئولتۇرۇۋاتقان-
لىقىنى تاماشا قىلدى. پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ رەڭدار نۇرلىرى
تارنانىڭ يۈزىنى يورۇتتى، شامال تارنانىڭ چاچلىرىنى يەلپۈيت-
تى، بۇ ئىككى ئاشق - مەشۇقنىڭ يۈزلىرىگە ئۇششاق سۇ
تامچىلىرىنى ئەكەلپ ئۇراتتى. راجۇ تارنانىڭ قولىنى تار-
تىپ:

— تارنا، چەكسىز دېڭىزنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىرنېمە بار،
كۆردۈڭمۇ؟ — دېدى.

— ھىم!

— نېمە؟

— ئۆي!

— ھەسەن - ھۈسەندىن ياسالغانمۇ؟

— ھەئە. يەنە مەرۋايىت، گۆھەر تاشلاردىن ياسالغان دەر.

ۋازىسىمۇ بار ئىكەن.

— دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا بىر قىزمۇ تۇرۇپتۇ، ئەنە!

— سېنىڭ خوتۇنىڭ؟

— ھەئە. خوتۇنىم!

— سېنىڭ تارنايىڭ؟

— شۇنداق، مېنىڭ تارنايىم! — دېدى راجۇ تارنانىڭ

بېلىدىن قۇچۇپ تۇتۇپ.

كېيىن ئىككىسى جىمجىت تۇرۇشۇپ كەتتى. دولقۇنلار خادا تاشلارغا ئۇرۇلۇپ ئايشاق كۆپۈكلەرنى چاپرىتاتتى. قۇ- ياش چىرايىنى قىزارتقان ھالدا دېڭىز كەينىگە چۆكتى. شامال بارغانسېرى كۈچىيىشكە باشلىدى. يىراقتىن خۇش پۇراقلار ئۇچۇپ كەلدى، ئەتراپتىن يېقىملىق ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. خۇش پۇراقلار نەپەسنى غىدىقلىسا، ناخشا يۈرەكنى ئوينىتاتتى. ئۇلار پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇغان ھالدا بىر- بىرىگە مەھكەم يۆلىنىپ تۇراتتى، قەلبىدە بىرلا نىيەت، بىرلا مەقسەت بار ئىدى.

— تارنا، ماڭا تەگكىن! — دېدى راجۇ پەس ئاۋازدا،
— ماڭا ئاشۇ ئۆينى بەرسەڭ، — تارنا بۇ گەپنى راجۇغا ئەمەس، ئۆزىگە سۆزلىگەندەك دېڭىزغا قاراپ پىچىرلىدى.
— قايسى ئۆينى؟
— ئابايا ئۇ ئۆينى كۆرگەندىڭغۇ؟ — تارنا خۇددى چۈشە- دىن ئويغانغاندەك جىددىي بۇرۇلۇپ تىترىگەن ھالدا راجۇنىڭ مەيدىسىگە يۆلىنىپ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى، — ماڭا ئالتۇن - كۈمۈشتىن ياسالغان ئۆي كېرەك ئەمەس، بىر كەپە بولسىلا بولدى. راجۇ، ماڭا شۇ ئۆينى تېپىپ بەرگىن!
راجۇ يەرگە قارىۋالدى.

ئەتىسى تارنا گەنىكاتېرنىڭ قېشىدىن كېلىۋاتقاندا، بىر پىكاپ كېلىپ ئۇنىڭ يېنىدا توختىدى - دە، بىرى ئىشىكنى ئېچىپ:

— تىنچلىقمۇ؟! — دېدى. تارنا بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ مۆھتار بېگىمنىڭ ھىجىيىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى، كۆرۈپلا بېشىنى شاققىدە بۇرىدى - دە، يولغا مېڭىۋەردى. مۆھتارمۇ

ماشىنىسىنى ئۇنىڭ بىلەن تەڭ سۈرئەتتە ھەيدەپ گەپ قىلدى:
— تېخىچە بومبايدىكەنسز؟

— سىلەرنىڭ سېتىۋالغان شەھىرىڭلار بولمىغىتتى بۇ.

— ھوي، نېمانداق ئاچچىق بۇ! ھە، نېمانداق ئاچچىق!
قەدىرلىكىم، ئاچچىقىڭىزنى بېسىۋېلىڭ! كېلىڭ، ماشىنامغا
چىقىڭ!

— ياق!

— ئەزىرايى، چىشىڭىزغا تېگىدىغان گەپ قىلمايمەن.

— ياق! ياق!

— ساقچى...

— ساقچى چاقىرامسىز؟ — تارنا دىمىغىنى قېقىپ

قويدى.

— چاقىرىپ... ئەگەر مەكتەپ ئاچقۇڭىز بولمىسا...

ئۇ چاغدا...

تارنا بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇيۇقسىز توختاپ قالدى. ئۇ مۇھ-
تارنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنىپ، غەزەپتىن گەپ-
پىنى تاپالماي قالدى:

— سىز... سىز...؟

مۆھتار بېشىنى ئاستا لىڭشىتىپ دېدى:

— توغرا. مەن! مەن ئاشۇ بىنانىڭ ئىگىسى، سىزگە

مەكتەپ ئۈچۈن ھەممىنى راسلاپ بەرگەن مەن. مەن سىز

ئويلىغاندەك يامان ئادەم ئەمەس. كېلىڭ، ماشىنامغا چىقىڭ.

ئەزىرايى، چاتاق گەپ قىلمايمەن.

تارنا ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن قاراپ قويۇپ ماشىنىسىغا

چىقىپ ئولتۇردى.

مۆھتار ماشىنىنى دەرھال ھەيدەپ:

— نەدە ئولتۇرىسىز؟ — دەپ سورىدى.

— دېڭىز ساھىلىنىڭ قېشىدىكى ئون ئىككىنچى كوچىدا.
نىڭ دوقمۇشىدا. ئون بىرىنچى كوچىدا چۈشۈپ قالسىمەن.
ئون بىرىنچى كوچىغا كەلگەندە تارنا ماشىنىدىن چۈش-
مەكچى بولۇۋىدى، مۇھتار ئۇنىڭغا دېدى:

— سىز ناھايىتى باتۇر قىز، بۇ تەرىپىڭىزگە مەن قايىل.
شۇنداقتىمۇ، قىز بالا دېگەن ئاجىز. مۇشۇنداق ئايدەك چىرايد-
ڭىز بىلەن كوچىدا ياتىسىڭىز قانداق بولىدۇ؟ سىزنىڭ ئۆيىڭىز
بولۇشى كېرەك. ئەگەر خالىسىڭىز، مەن سىزگە بېرىپ تۇ-
راي. ئاۋۋال قىممىتىڭىزنى بېكىتىۋالايلى.

— مېنىڭ قىممىتىم؟

— شۇنداق، — دېدى مۇھتار ناھايىتى ئىشەنچ بىلەن، —
ھەر بىر ئادەمنىڭ قىممىتى بولىدۇ. خوش، ئۆزىڭىزگە نەچچە
باھا قويىسىز؟

تارنانىڭ غۇرۇزىدە جۇدۇنى ئۆرلىدى، لېكىن مەكتەپنى
ئويلاپ ئاچچىقىنى يۇتتى - دە، كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:
— ماقۇل، ماڭا ئۆي بېرىپ تۇرىدىغان غوجام، بىر كۈنى
سىزگە باھايىمنى دەپ بېرەي، جۇمۇ! — دېدى.
— قايسى كۈنى؟

— بىر كۈنى! — تارنا تەتۈر قارىغىنىچە ئىشىكنى جالاق-
قىدە يېپىۋېتىپ، ئۇدۇل مېڭىپ ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ
دوقمۇشىدا كۆزدىن غايىب بولدى.

مۇھتار تارنانىڭ كەينىدىن بىرھازا قاراپ تۇرۇپ كېتىپ
كالىپۇكلىرىنى چىشلىدى - دە، ماشىنىسىنى ھەيدەپ ئون ئىك-
كىنچى كوچىغا يانداش ئون ئۈچىنچى كوچىنىڭ ئىچىدىن

چىقتى ۋە تارنانىڭ ئون ئىككىنچى كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى
ئىستولېنىڭ تۈۋىدە كاسىما بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغانلىقىنى
كۆردى، ئۇ ئىككى قىزمۇ ئۇنى كۆردى. مۇھتار ئۇلارنى
كۆرمىگەندەك تەمكىن قىياپەتتە، ئالدىغا قاراپ ماشىنىسىنى
ھەيدەپ ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

مۇھتار تارنانىڭ تۇرىدىغان يېرىنى كۆردى، تارنامۇ مۇھ-
تارنىڭ ئون ئىككىنچى كوچىدىن ئۆتكەنلىكىنى كۆردى، لې-
كىن ئىككىلىسى راجۇنىڭ بىر قاراڭغۇ بۇلۇڭدا تۇرۇپ ئۆزلە-
رىگە دىققەت قىلغانلىقىنى سەزمىدى.

27

كوچا مەكتىپى ئېچىلغىنىغا ئون كۈن بولغاندا، راكىيا
ئۆز پادىشاھلىقىدا سەل ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى، بۇ ئۆز-
گىرىش چوڭ بولمىسىمۇ، ھەرھالدا كۆڭۈلسىز ئىكەنلىكىنى
ھېس قىلىپ قالدى. تۇيۇقسىز، بالىلارنىڭ توپلىشىپ مۇشتە-
لىشىپ ئوينايدىغان ئىشلىرى يوقالدى، يانچۇقچىلىقمۇ ئاز-
يىپ كەتتى، لۈكچەكلەر ئۈچۈن كۆز - قۇلاق بولۇپ بېرىد-
غان ئىشلارمۇ يوق، ئۆيلەرگە ئوغرىلىقچە ھاراق توشۇپ بې-
رىدىغان بالىلارنىمۇ گۇگۇم چۈشۈشى بىلەنلا ھېچ يەردىن تاپ-
قىلى بولمايدۇ. بالىلارنىڭ كۆزىدە غەلىتە بىرنەرسە پارقىراي-
دۇ. بۇ قورقۇمسىزلىق! توۋا، بۇ نېمە ئىش، ئادەمنىڭ يۈر-
كىنى ئاسىقتۇرۇپ!

راكىيا ئۇۋىسىدىن چىقىپ بىرنېمىگە ئېتىلىدىغان بۇرد-
ىدەك ئەتراپقا خىرىس بىلەن نەزەر تاشلىدى، لېكىن كىمگە

ئېتىلىدۇ؟ ئۇ ئاۋۋال بۇ كۆڭۈلسىز ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلماقتا نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلىشى كېرەك!

ئۇ كۈچىدىكى بالىلاردىن سوراپ باقتى، لېكىن ئۇلار ھوشيار كەلدى، ئۇنىڭغا ھېچقانداق قۇيۇق تۇتقۇزمىدى. ئۇ چۈشەندى، بۇ يەردە چوقۇم بىر ئىش بارلىقىنى چۈشەندى. بالىلارنى قورقۇتۇشتىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمىدى، ئۇ باش قىچە ئامال قىلىش قارارىغا كەلدى. چۈنكى، كۈچا بالىلىرى لۈكچەكلەرنىڭ ئەڭ ياخشى دەسمايىسى، ئۇلارنى قولدىن چىقىرىۋېتىشقا بولمايدۇ!

«ئۇلار نەگە بېرىۋاتقاندۇ؟»

«بۇ يەردىمۇ كۆرۈنمەيدىغۇ؟»

«نېمە قىلىۋاتقاندۇ؟»

ئۇ ئۇلارنىڭ كەينىگە ئادەم سېلىشى كېرەك، ئۆزىنى خۇددى ھېچنېمە بىلمىگەندەك، ھېچنېمە سەزمىگەندەك تۇتۇش كېرەك، ئۆزىنىڭ گېنىنى ئاڭلىمىغان بالىلارغىمۇ ھېچنېمە دېمەي، پەرۋاسىز يۈرۈپ تۇرۇشى كېرەك!

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن راكىيا ھەممىنى بىلدى. ئون ئۈچىنچى كۈچىدىكى مۇھتار بېگىمنىڭ بىناسى كەينىدىكى قورشىۋ تەمىنىڭ ئىچىدە مەكتەپ ئېچىلغان، كۈنىگە گەنىكتەر ئىككى سائەت دەرس بەرگەن. بالىلارغا كىتاب - دەپتەر ھەقسىز بېرىلگەن. بالىلارنىڭ، ھەتتا كىچىككىنە قىز - لارنىڭمۇ ئۆگىنىشكە بولغان قىزغىنلىقى كۈندىن - كۈنگە ئاشقان.

دەسلەپكى ئون نەچچە كۈن ئىچىدە ھەممە نەرسە مەخپىي بولغانىدى. بالىلار سىزغۇچ، دەپتەر، كىچىك دوسكا قاتارلىق.

لارنىڭ ھەممىسىنى مەكتەپكە قويۇپ كەلگەن. ئون نەچچە كۈندىن كېيىن بالىلار ھېچقانداق قارشىلىققا ئۇچرىمىغاچقا، بىردىنلا يۈرىكى يوغانغان، ئوچۇق - ئاشكارا كىتابلىرىنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان، خەقلەرنىڭ كۆزىچىلا دەپتەلىرىگە يول-ۋاس، پىللارنىڭ رەسىمىنى سىزىدىغان، تاختىلارغا ھەرپلەرنى، يەرلەرگە سان - سېفىرلارنى يازىدىغان بولۇۋالغانىدى. بۇرۇن ئاشلىق دۇكىنىنىڭ ئۈستىدىكى بىنادا ئولتۇرىدىغان ئەنگلىيىلىك بالا مەكتەپكە ماڭغاندا بارپاگېر ئىچىدە ھەۋەس قىلاتتى ھەم گېزى كەلگەندە «دۈر، دۈر»^① دەپ ئۇنى دۈشكەل-لىۋالاتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن، بارپاگېر كوچا بالىسى - دە. ئانىسىغا ئەركىلەپ ئۆسكەن ئۇ ئاجىز ئىنگىلىز بالىغا قارىغاندا كۆپ كۈچلۈك، بىر ئىشلاردا جېنى بار، يەنە ئۇنىڭ پۇل تېپىپ ئۆز ئالدىغا ياشىلايدىغان كىچىك ئاغىنىلىرى بار. شۇنىمۇ دېيىش كېرەك، بۇ بالا ئاغىنىلەرنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ كىيىمى پاكىز بولۇپ باققان ئەمەس، ئۇ يەر - بۇ يەرلىرى تۈشۈك، مەيدىلىرىدە يىرتىقلار خۇددى مېدال - ئوردىلاردەك ساڭگىلاپ تۇرىدۇ... ئۇلار بىرەر قۇر يېڭى كىيىمگە ئېرىشسە دەرھال كىيمەيدۇ، بەلكى ھېيت - ئايەملەردە كىيىدۇ. تېخى كىيگەندىمۇ پەخىرلىنىپ كىيىدۇ، دەمسىز، ياق، قۇرۇ-نۇپ كىيىدۇ، پاسكىنا بولۇپ كەتمىسۇن دەپ، ھېچبولمىغاندا ئىككى سائەتكىچە ئاغىنىلىرى بىلەن ئازادە يۇمۇلاپ - دومد-لاپ ئوينىيالايدۇ. يەنە بۇلارنىڭ ئىچىدە شۇنداقلىرىمۇ بار، يېڭى كىيىملىرىنى ئەكەلپ ئاغىنىلىرىگە كۆرسىتىدۇ، ئۇلار ئۇ كىيىمنى خۇددى ئۆز كىيىملىرىدەك ئۈستىلىرىگە ئارتىدۇ.

① ئوردۇچە: «يوقال!» دېگەن مەنىدە.

شىپ، ئۇياقتىن بۇياققا مېڭىشىپ كېتىدۇ. كەمبەغەللەر مۇ. شۇنداق، ئازغىنا نەرسىنى بولسىمۇ تەڭ كۆرۈشنى خالايدۇ، بايلار بولسا ئۇنداق ئەمەس، ھامان ئۆزىنىلا كۆزلەيدۇ.

لېكىن، مەكتەپ ئېچىلغاندىن كېيىن كىچىك بالىلىرى پا. كىزلىققا دىققەت قىلىدىغان، كىيىملىرى كونا بولسىمۇ، رەت. لىك، پاكىز كىيىدىغان بولدى. ئۇلار ئەمدى يۈزلىرىنى يۇيىت. تى، چاچلىرىغا ئانچە - مۇنچە بولسىمۇ سۇ تەڭگۈزۈپ، ئوتتۇرىدىن ياما ئايرىپ تارباۋالاتتى.

يەتتىنچى كۈچىدىكى راۋ دەيدىغان بالىنىڭ قەيەردىندۇر تېپىۋالغان بىر سۇنۇق تارغىقى بار ئىدى. يىگىرمە نەچچە بالا ھەر كۈنى مۇشۇ تارغاققا چاچلىرىنى تاراپ، ئاندىن مەكتەپكە كىرەتتى. بۇمۇ تارنانىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە بولغان ئىش ئىدى.

بارپاگېر يەتتە ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن قىلىقلىرى چوڭ بالىلارنىڭكىدەك بولۇپ قالدى. ئۇ ھازىر ئۆز كىيىمىنى ئۆزى يۇيىتتى. دادىسى ھەرقانچە زورلىسىمۇ، ئۇ يانچۇقچە. لىق قىلىمىدى، ھەتتا ئۆرسىمۇ ئۈنمىدى.

مانا بۈگۈن بۇ ئىنگىلىز بالىسى ناھايىتى ھەيرانلىقتا. بارپا. گېر ئۇنىڭغا «دۇر!» دەپ ۋارقىرىغىنى يوق، بەلكى كۈلۈپ تۇرۇپ:

— خەيرلىك سەھەر! — دېدى. ئىنگىلىز بالىسى دەسلەپتە قېتىپ تۇرۇپ قالدى، كېيىن بارپاگېرنىڭ قولىدىكى كىتابلار. نى كۆردى. دە، خۇشاللىق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ:

— خەيرلىك سەھەر! ئىسىمىم چونار، — دېدى.
— مېنىڭ ئىسىمىم بارپاگېر، — دېدى بارپاگېر پەخىرلەن. گەن ھالدا. ئىككى بالا قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى ۋە كۈلكە.

چاقچاق بىلەن بىلەن مېڭىشتى.
بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ بوۋاينىڭ قاپىقى تۈرۈلدى. كاسىما دادىسىغا قاراپ ئىچىدە: «خوپ بولدى» دەپ ئاجايىپ خۇشال بولدى، لېكىن ئىچىدىكىنى دېيەلمىدى، دېسە، تاياق يېمەم-دە! ئۇ ئىنگىلىز بالا بىلەن بىللە كېتىۋاتقان ئىنىسىغا قاراپ چەكسىز ھاياجانلاندى ۋە خۇشال بولدى، ئىنىسىدىن پەخىرلەندى. گەن ھالدا تاكى ئۇلارنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە كەينىدىن قاراپ قالدى.

راكىيا دېمانىرنىڭ ئۆيىدە يىغىن چاقىردى، ئادەملىرىنىڭ ھەممىسى كەلدى. بۈگۈنكى كۈندە راكىيانىڭ پادىشاھلىقى خەتەر ئىچىدە قالغان، راكىيا پادىشاھ بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇ ئىسياننى قەتئىي باستۇرۇش نىيىتىگە كەلگەنىدى. ئۇنىڭغا ئايان: ئۇ كىچىككىنە سەرگەردان گۆدەكلەرنى يامان ئىشلارغا سېلىش ئوڭاي، چوڭلىرى چاتاق، ھەدپسە جىق پۇل ئالىمەن، دەپ جېدەل قىلىدۇ. بۇنداق دانا پادىشاھلار ئۈچۈن بۇ ئۇششاق ئەسكەرلەرسىز ئىش قىلىش ئاقمايدۇ. دۇرۇس، ئۇنىڭغا ئو-فتىسېرلار كېرەك، لېكىن ئەسكەر بولمىسا، ئوفتىسېرنىڭ نېمە كېرىكى؟

— بىز ئىسيانغا دۇچ كەلدۇق، — دېدى راكىيا، — بىلىۋاتامسىلەر، ئىسيانغا! مۇنداق ئىسيانغا ئەبلەخ ئىنگىلىزلا-رمۇ دۇچ كېلىپ باقمىغان.

— راكىيا تاغا، — دېدى گۈرى، — غەلىتە گەپ قىلىدىڭ. غۇ؟ مەن ئۇ شۈمتەكلەرنى كاچات بىلەن ئىككى كۈندىلا بوي-سۇندۇرىمەن.

— توغرا، بۇ توغرا گەپ بولدى، — دېدى باراگېنزا.

ئۇنىڭ ئېڭىكىدە پىچاقىتىن قالغان يوغان تارتۇق بار ئىدى، —
ھەربىر كۈچىدىن ئىككى — ئۈچىنى ھەممىنىڭ ئالدىغا ئاچىدۇ.
قىپ قويساق، ئۇلار قوينىڭ قوزىسىدەك بولۇپ كېتىدۇ.
— بۇنداق قىلساق بالىلارنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچراپ كېتىدۇ.
مىز، — دېدى راكىيا، — سەن بالىلارنىڭ مىجەزىنى چۈشەندۈرۈپ
مەيدىكەنسەن، بالىلارغا بۇ ئاقمايدۇ.

بۇ گەپتىن كېيىن باراگېنزانىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشتى.
— ئەمىسە، — دېدى پەتەك چاندومونى، — بىر — ئىككىسىدە.
نى ئۆلتۈرۈۋېتەيلى. بىزنىڭ كۈچىدە مادگېر دەيدىغان بىر بالا
بار، بالىلارنى مەكتەپكە بېرىشقا قۇتراتقان شۇ. ئەتە — ئۈگۈن
شۇنداقلارنى ئۆلتۈرۈپ كۈچىگە تاشلىۋەتسەك، ياكى ئىز —
دېرەكسىز يوق قىلىۋەتسەك بولمىدىمۇ!

راكىيا بېشىنى كەسكىن چايقاپ تۇرۇپ:

— ھەي ئەخمەق، — دېدى، — ئۇنداقلارنى ئۆلتۈرۈۋەت.
سەڭ بالانىڭ چوڭى تاشمامدۇ! بالىلارمۇ، قېرىلارمۇ، يىگىت.
لەرمۇ، قىزلارمۇ، ئاتىلارمۇ، ئانىلارمۇ... ھەممىسى بىزگە
يوپۇرۇلىدۇ... ئۇ چاغدا جاننى نەگە قويىمىز؟

— ئەسلىدە بۇ بالانى تارنا تېرىغان، — دېدى گۈرى.
بۇ گەپنى ئاڭلاپ راجۇنىڭ چىرايى شاپپىدە قىزاردى.
— مېنىڭچە، ئۇنىڭ بىلەن گەنكاتېرنىڭ چوقۇم بىر ئالا.
قىسى بار. ئۇ يىغىۋېلىشنىڭ ئادىمى تۇرۇپ ئۇ يەردە دەرس
ئۆتۈۋېتىپتۇ. نېمە ئۈچۈن؟ ئەجەب نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان بۇ
بالىلارنى ئوقۇتۇشنى ئويلىماپتەنەن ئۇ؟ — دېدى بىرەيلەن
سۆز قىستۇرۇپ. بۇ گەپتىن كېيىن باراگېنزامۇ زۇۋانغا
كىردى:

— بۇرادەر، ئەجەب دۆتكەنسەن! تارنانىڭ گەنكاتېر بىلەن

ئەمەس، مۆھتار بەگ بىلەن مۇناسىۋىتى بار. مەكتەپنىڭ ئالدىدە.
ئىككى بىنا مۆھتار بەگنىڭ. مۆھتارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىدە.
ئى بىز بىلىمەيمىزما؟ كۇرابىنىڭ ئۆزىدىلا ئۇنىڭ ئون پايىشىدە.
خانىسى بار.

— زۇۋاننىڭنى يىغ جۇمۇ! — راجۇ ۋارقىرىغىنىچە پىچىدە.
قىنى چىقاردى. باراگېنزامۇ پىچىقنى چىقاردى.
— بىر خوتۇننى دەپ، — دېدى ئۇ ئاستا ئېزىلىپ
سۆزلەپ، — شۇنچە يىلدىن بېرى قىلىۋاتقان ئىش — ئوقىتىدە.
مېزنى ۋەيران قىلىۋەتمە! بىز ياشامدۇق، ياشىمامدۇق؟ قىز
بالا دېگەن ساماندىك جىق نېمە ئۇ. لېكىن، ئاۋۋال قورسىقىدە.
مىز توق بولمىسا بولماس.

باراگېنزا بىر قولى بىلەن پىچاقنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، يەنە
بىر قولى بىلەن قورسىقىنى ئۇرۇپ قويدى. راجۇمۇ پىچىقنى
ئۇنىڭ ئالدىدا پۇلاڭلاتتى. راكىيا دەرھال ئۇلارنىڭ ئارىسىغا
كىردى:

— ئۇرۇشماڭلار! ئۇرۇشماڭلار! سىرتنىڭ ئىشىنى تىدە.
جىنماق يوق، ئۆزلىرى ئۇرۇشۇپ كېتىۋاتقىنىنى ماۋۇ خەق.
نىڭ. ھەي ئەخمەق! ھەي نادان! بىز ئەتە بالىلارنىڭ ئەدەبىنى
بەرمەيمىز. ئۇلار ئۆزىمىزنىڭ بالىسى، بىزنىڭ دەسمايىمىز،
ئۇلارنىڭ بىر تال مويىغىمۇ تېگىشكە بولمايدۇ، لېكىن مەكە.
تەپنى تاقايىمىز. پۈتۈن بالايىئاپەتنىڭ مەنبەسى شۇ. مەكتەپنى
تاقىساقلا، بالىلار گېپىمىزنى ئاڭلايدىغان بولىدۇ.

— ۋاي، شاھىم، بەلەن گەپ بولدى، بەلەن! — دەپ
ۋازقىردى سېنىگىر. باشقىلارمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ۋارقىراش.
تى:

— بەلەن گەپ بولدى، بەلەن!

— خوش، — دېدى راكىيا، — مەكتەپنى كىم تاقايدۇ؟
بۇنىڭغا كىم مەسئۇل بولىدۇ؟

گۈرى بىلەن باراگېنزا ئورۇنلىرىدىن شاققىدە تۇردى. شۇ
ئارىدا راجۇمۇ ئورنىدىن تۇردى — دە، راكىيانىڭ چىرايىغا
قاراپ تۇرۇپ دېدى:

— بۇنى مەن قىلاي، شاھىم!
راكىيا گۈرى، باراگېنزا ۋە راجۇلارغا تازا بىر قارىۋېتىپ،
ئاندىن:

— توغرا، — دېدى، — بۇنى راجۇ قىلىشى كېرەك.
مۇشۇنداقتا دۇرۇس بولىدۇ. لېكىن، راجۇ، مەكتەپ چوقۇم
ئەتە تاقىلىشى كېرەك! ساڭا نەچچە ئادەم لازىم، دېگىنە؟
— ياق، ئاتامان، — دېدى راجۇ، — ئۆزۈم يالغۇز ھۆددە.
سىزدىن چىقالايمەن.

28

ئۇ كۈنى ئاخشىمى ھاۋا ئىنتايىن تۇتۇق، شامال دىدارى
يوق، كوچىلار قاپقاراڭغۇ ئىدى. راجۇنىڭ ئىچى بەك سىقىد.
لىپ كەتتى. تارنا ئىستوبلىنىڭ تۈۋىدە ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ ئۈچ
ئۆينىڭ ئىشىنى قىلاتتى، مەكتەپتە ئىككى سائەت دەرس بېرەت-
تى، يەنە ئۆزى ئۆگەنمىسىمۇ بولمايتتى. شۇڭا، كەچ كىر-
شى بىلەنلا ھېرىپ - چارچاپ، تاماقنى يەپلا ئۇيقۇغا كېتەتتى.
ئۇلار بۇرۇن ھەمىشە تاماقنى يەپ بولۇپ تېلېفون بوتكىسىنىڭ
كەينىگە ئۇتۇپ سائەتلەپ مۇڭدشاتتى. لېكىن، يېقىندىن بۇ-
يان بۇ ئىشلار يوق بولدى. بىر كۈنى راجۇ ئۇنىڭ بىلەن

پاراڭلاشقۇسى بارلىقىنى ئېيتتى، لېكىن تارنا ئۇيقۇسى كېلىپ كەتكەچكە ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدى.

بۈگۈن راجۇنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ ئۇزۇنغىچە ئۇياق - بۇياققا ئۈرۈلۈپ يېتىپ، ھەممەيىلەن ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ تارنانى ئويغاتتى.

تارنا ئويغىنىپ سەل خاپا بولغان ھالدا:

— نېمە بولدى؟ — دېدى.

— مۇھىم بىر گەپ بار.

— ئەتىگەندە دېگىنە، بىر ئاز ئۇخلىۋالاي.

— ياق، ھازىر دېمىسەم بولمايدۇ، — دېدى راجۇنىڭ

ئاۋازىدىن بىر خىل زورلۇق پۇراپ تۇراتتى.

تارنانىڭ ئۇيقۇسى قاچتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ راجۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى ۋە تېلېفون بوتكىسىنىڭ كەينىگە كەلدى.

— ھە، دېگىنە، تۈن كېچىدە ئۇيقۇنى بۇزۇپ، دېمىسە

بولمايدىغان قانداق گەپكىن ئۇ، ئاڭلاپ باقاي؟

تارنا ئەسلىدە ئۇنى بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە سۆيىدۇ، دەپ

ئويلىغانىدى، لېكىن ئىسسىق لەۋنىڭ ئورنىغا قاتتىق كاچات.

نىڭ تېگىشىنى كىم ئويلىغان! راجۇ ئۇنىڭ كاچىتىغا چاڭگىد.

دە بىرنى سېلىپ، ئاۋازىنى پەس قىلىپ تىللىدى:

— ۋۇ لەنتى، چوشقىنىڭ بالىسى! مەكتەپ - مەكتەپ

دەپ ئاشنىلىرىڭ بىلەن ئويناۋاتامسەن - ھە؟ گەنكاتېر، مۇھ.

تارلار بىلەن، شۇنداقمۇ؟ كۆزۈمگە توپا چاچاي دەمسەن؟

تارنا ياغاچتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى، كېيىن مەڭزىنى سىد.

لاپ يۈم - يۈم يىغلىغىنىچە:

— ياق، — دېدى، — مەن بالىلارغا دەرس بېرىۋاتىمەن.

راجۇ، سەن مېنى بىلىسەنغۇ، راجۇ. شۇنداق تۇرۇپ، بۇ نېمە دېگىنىڭ ئەمدى؟

— يالغان... ھەممىسى يالغان... سېنىڭ ھارامزادىلىك كىڭنى ئەمدى چۈشىنىپ يەتتىم. ھېلىقى كۈنى گەنكاتېر سېنى ئىزدەپ كەلگەندە، سەن ئۆي خىزمەتچىسى ئىزدەپ كەپتۇ، دېگەندىڭ. ئەمەلىيەتتە، مەكتەپنىڭ مەسلىھەتچىسى قىلىشپىسىلەرغۇ؟

— مەن راگىسمان تاغىنى گۇمانلاندۇرۇپ قويماي دەپ، ساڭا شۇنداق دېگەن. ئۇ بىلىپ قالسا بارپاگېرنى مەكتەپكە ئەۋەتمەيتتى. يەنە... .

— ھە، يەنە ئاشۇ مەكتەپنى دەپ مۆھتارنىڭ پىكاپىغا چۈشۈپ ئوينىدىم، دېگەن، — راجۇ سۆزلىگىنىچە تارنانىڭ كىچىتىغا زەردە بىلەن يەنە بىرنى سالىدى. تارنا يىغلاپ چۈشەن-دۈرۈشكە باشلىدى:

— ئۇنداق ئەمەس. مەن ئۆيگە قايتىۋاتقان. ئۇ يولدا ئۈچ-چاراپ قالدى، مېنى ماشىنىسىدا ئون بىرىنچى كوچىنىڭ دوقمۇ-شىغا ئەكەلىپ قويۇپ كېتىپ قالدى. يولدا قولۇمنىڭ ئۈچىنىد-مۇ تۇتقىنى يوق. ماڭا ئۇنداق تۆھمەت قىلما! مەن پەقەتلا سېنىڭ، راجۇ، راجۇ... .

— ۋۇ پاسكىنا، جالاپ! — راجۇ ئۇنى تىللىغىنىچە مۇشت-لاپ، تېپىپ كەتتى. بۇ چاغدا تارناغا يەر - ئاسمان پىرقىرىد-غاندەك بىلىنىپ كەتتى، سەنتۇرۇلگىنىچە راجۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى.

— ئەتىدىن باشلاپ، — دېدى راجۇ ئۇنىڭغا ئاللىبىپ قو-يۇپ، — ئاشۇ مەكتەپكە بارىدىغان بولساڭ، جېنىڭنى ئال-مەن!

راجۇ تارنانى ياتقان يېرىگە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالدى. خېلى بىر ھازادىن كېيىن تارنا ئورنىدىن تۇرۇپ كۆزلىرىنى سۈرتتى، سۇ جۈمكىنىڭ قېشىغا بېرىپ سۇ ئىچتى، يۈز - كۆزلىرىنى يۇدى، ئۈستۈشلىرىنى، چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، يەنە بېرىپ ئىستولبىغا يۆلىنىپ ئولتۇردى.

ئۇ پۈتۈن بىر كېچە راجۇنى ساقلىدى. ئۇنىڭ ھەممە ئىشىنى راجۇغا ئېيتقۇسى، ھەممىنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرگۈسى، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ، ئۇنىڭغا پۈتكۈل مۇھەببىتىنى بىلدۈرگۈسى، ئۇنىڭ بىھۈدە گۇمانلىرىنى يوقاتقۇسى بار ئىدى. شۇڭا، ئۇ بىر كېچە كۈتتى، لېكىن راجۇ كەلمىدى، بىر كېچە كەلمىدى.

ئەتىسى، ئۇ ئىشلىرىنى تۈگىتىپ مەكتەپكە باردى. ئۇ ھامان بارماي قويمايتتى.

بۇ غەلىتە مەكتەپ ئىدى. ئورۇندۇق، ئۈستەللىرىغۇ يوق، ھەتتا يېزا مەكتەپلىرىدەك كۆتەك بەندىگىلىرىمۇ يوق ئىدى. مەكتەپنىڭ ئىككى تەرىپى بىنانىڭ ئەۋرىزى. يەنە بىر تەرىپىگە خىش، تاش، ھاك، بامبۇك، ياغاچ پارچىلىرى، سىر تۇڭى، چوتكا دېگەندەك كېرەكسىز نەرسىلەر دۆۋىلىۋېتىلگەن، يەنە بىر تەرىپتىكى ئارغامچىغا كىر يېيىقلىق ئىدى. بالىلار ئوتتۇرىدىكى توپا يەردە ئولتۇراتتى.

ئوقۇشقا يىراق كوچىلاردىكى بالىلارمۇ كەلگەنىدى. دەسلەپتە بىرنەچچىلا بالا كەلدى، كېيىن ئون نەچچە، ئاندىن يۈز نەچچە بولدى. شۇ تاپتا بۇ يەردە ئىككى يۈزدىن ئوشۇق بالا ئوقۇيتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا يوغان قارا دوسكا، تارنا بالىلارغا ساناق ساناشنى ئۆگىتىپ بولۇپ، كەرۋە يادلاتتى. بۇ بۈگۈنكى ئەڭ ئاخىرقى دەرس ئىدى. بۇ دەرسىدىن كېيىن ناخشا ئېيتىلاتتى.

تى. تارنا ھەمىشە بالىلارنى ۋە تەنپەرۋەرلىك تېمىسىدىكى بىر ناخشىنى ئېيتقۇزۇپ بولۇپ ئاندىن قويۇپ بېرەتتى. مانا بۈگۈن ئۇ دەرسىنىمۇ سۆزلەپ تۈگەتتى، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى دەرد - ھەسرەت سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز دەرىجىدە ئىدى. توۋا، راجۇ ئۇنىڭغا ئاجايىپ قوپاللىق قىلدى - ھە! بىر كېچە قايتىپ كەلمىگەنچۇ، تېخى ئۇنىڭغا بوھتان قىلىشلىرىچۇ... ئۇ نېمىشقا ئۇنداق قىلىدىغاندۇ؟ بوپتۇ، باشقىلار نېمە دەپ ئويلىسا ئويلانسۇن، لېكىن ئۇ... ئەجەبمۇ كۆڭلى قارا ئىكەن، ئۇنىڭ... ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟ ئۇ بۇرۇن ئۇنداق ئەمەستىغۇ؟ مېنى تاڭ ئېتىپ چېكىپ باقمىغان، ئەمدى تۇرۇپلا...

ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بالىلارغا كەرەزە يادلىتىۋەردى، كېيىن نېمىنىدۇر ئويلاپ تۇيۇقسىز توختاپ قالدى. شۇ چاغدا بىر قىزچاق ئۇنىڭ پېشىنى تارتىپ: — ئاچا، دەرس تۈگىدىغۇ، ئەمدى ناخشا ئېيتايلى، — دېدى.

— ھە... — تارنا سەل مەڭدەپ گېپىنى تاپالماي قالدى، — ماقۇل... ماقۇل... ناخشا... ناخشا... بۈگۈن ھېلىقىنى ئېيتايلى، — تارنا زورىغا كۈلۈمسىرىدى، — «دۇنيادا ئەڭ گۈزەل جاي».

قىزلار ناخشىنى باشلىدى:

دۇنيادا ئەڭ گۈزەل جاي ھىندىستان،
ھىندىستان بىز ئۈچۈن ئىللىق ماكان.

ئوغۇللارمۇ خورغا قوشۇلدى:

ھىندىستانلىق ھەممىمىز قان قېرىنداش،
ھىندىستان بىز ئۈچۈن ئىللىق ماكان.

ئىككى يۈز نەچچە بالىنىڭ ئاۋازى — ئاددىي، نامرات،
بەختسىز، جاپاكەش كوچا بالىلىرىنىڭ كۈچلۈك ئاۋازى ئاس-
ماننى تىترەتتى.

تۇيۇقسىز بىرى تامدىن ئارتىلىپ چۈشتى. تارنا بۇرۇلۇپ
قارىدى. راجۇ غەزەپ بىلەن دوسكا تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىۋا-
تاتتى.

راجۇ يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە تارنانى ئىتتىرىۋېتىپ، دوس-
كىنى ئېلىپ يەرگە ئۇردى. تارنا يىقىلدى. ئۇنىڭ يىقىلغانىد-
قىنى كۆرۈپ بالىلار داڭقىتىپ قالدى. قىزلار چىرقىرىشىپ
قاچتى.

شۇ چاغدا، يەنە بىرنەچچە لۈكچەك تامدىن ئارتىلىپ چۈ-
شۈپ بالىلارنى باش - كۆزى دېمەي ئۇرغىلى تۇردى، ئۇلارنىڭ
كىتاب- دەپتەرلىرىنى تارتىۋېلىپ پارچە - پارچە قىلىپ يىرتى-
ۋەتتى. بالىلار قورقۇپ بەدەر قېچىشتى.

تۇيۇقسىز، ئۇلارنىڭ قۇلاق تۈۋىدە تارنانىڭ ئاۋازى ئاڭ-
لاندى. تارنانىڭ ئۈستۈشلىرى يىرتىلغان، بىلىكىدىن قان ئې-
قىپ تۇراتتى. ئۇ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى:

— قاچماڭلار... بالىلار، قاچماڭلار! بۇ سىلەرنىڭ
مەكتىپىڭلار. سىلەر ئۇنى قوغدىشىڭلار كېرەك. ئەگەر بۇ-
گۈن سىلەر كېتىپ قالساڭلار، بۇ مەكتەپ ئەمدى مەڭگۈ
ئېچىلمايدۇ!

يۈگۈرۈشۈۋاتقان بالىلار شاپىدە توختىدى، لېكىن ئۇلار

نېمە قىلىشىنى بىلمەيتتى.

تارنا راجۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئىككى قولى بىلەن بېلىنى تۇتقىنىچە، غەزەپلىك ھومىيىپ تۇرۇپ:

— ھامماللىق قىلىۋاتىمەن، دېگىنىڭ مۇشۇما؟ —

دېدى، — ساندۇق كۆتۈرگىنىڭ مۇشۇما؟ ئۆزۈڭنى مۇشۇنداق قىلىپ زەخمىلەندۈرۈۋالغانمۇ؟ ئوچۇقنى دېسەڭ بولمامدۇ، راكىياغا ئىشلەۋاتىمەن، بۇ پۇل لۈكچەكلىك قىلىپ تېپىۋاتقان پۇل، دېسەڭ بولمامدۇ؟ ھە؟ ساڭا ئەجەب ئىشىنىپ كېتىپتە. مەنا؟ سەن ماڭا نېمە دېگەندىڭ؟ سەن مېنى ھەر كۈنى، ھەر سائەت ئالداپ كەپسەنا؟ ھە، گەپ قىلمايسەنغۇ؟ زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ قالدىما؟ بومبايغا نېمىشقا كەلگىنىڭ ئېسىڭىدۇ؟ كالا سېتىۋېلىشقا كەلمىگەندىڭ، ھە؟ كالغا ئېرىشمەي تۇرۇپ، خەقنىڭ كالسى بولۇپ قالدىم، دېگىنە!

راجۇ ئاچچىقى بىلەن مۇشتىنى دۈۋەيلدى. تارنا ئەلەم بىلەن دېدى:

— تۈنۈگۈن سەن مېنى ئۇرغاندا مەن بوپتۇ، دېگەن، چۈن-
كى سېنى مېنى سۆيىدۇ، بىلمەي قىلدى، دەپ ئويلىغان.
لېكىن، بۈگۈن ئۇنداق بولمايدۇ. قېنى، ئەمدى ئۇرۇپ باقە،
مېنىڭمۇ كۆرسىتىدىغان كارامىتىم بار!

— بۇ يەردىن كەت، تارنا! بولمىسا، ۋەيرىنىڭنى چىقىرىد-
ۋېتىمەن!

— ھەرگىز كەتمەيمەن! قېنى، قايسىڭ مەكتەپنى ۋەيران قىلىدىكەنسەن، مەنمۇ شۇنىڭ ۋەيرىنىنى چىقىرىمەن! — تارنا شۇنداق دېگىنىچە، يۈگۈرۈپ بېرىپ يەردىن بىر پارچە خىشنى ئېلىپ راجۇغا ئاتتى ۋە بالىلارغا، — ئېتىڭلار، بالىلار، بۇ لۈكچەكلەرنىڭ باش - كۆزىنى يېرىڭلار! — دەپ ۋارقىرىدى.

بۇ گەپ بىلەن تەڭ بالىلارغا جان كىردى. بۇلار كوچا بالىلىرى، باتۇر، قەيسەر، قورقۇمسىز بالىلار ئىدى؛ كوچا-كويلاردا نۇرغۇن جەڭگى - جېدەللەرنى باشتىن ئۆتكۈزگەن، دۈشمەنلىرىگە قانداق تاقابىل تۇرۇشنى بىلىدىغان ھوشيار، چاققان بالىلار ئىدى. شۇڭا، ئۇلار بىردەمدىلا ئۆزلىرىنى رۇسلىدى. ئوغۇللار قىزلارنى دالدىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ، لۈك-چەكلەرگە شىددەتلىك ھۇجۇم باشلىدى. تاشلار مۆلدۈردەك ياغدى. بالىلارنىڭ قولىدا خىش، تاش، ھەتتا ياغاچ پارچىلىرى. مۇ بار ئىدى، بەزىلىرى خەت يازىدىغان تاختىلىرىنىمۇ قورال قىلىپ كۆتۈرۈپ چىققانىدى.

لۈكچەكلەر بىرنەچچە مىنۇت قارشىلىق كۆرسەتتى، لېكىن ئۇلار قانداق قىلغان بىلەن بەش - ئالتىلا ئادەم - دە. ئىككى يۈزدىن ئوشۇق بالا تاش - كېسەكنى مۆلدۈردەك ياغ-دۇرغىلى تۇرسا، ئۇنىڭغا بەرداشلىق بەرگىلى بولىدۇ دەم. سىز! لۈكچەكلەرنىڭ بەزىلىرىنىڭ پۇت- قوللىرى يارىلاندى، بەزىلىرىنىڭ قاپقى، بەزىلىرىنىڭ كاللىسى يېرىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بەدەر قاچتى. بالىلار خۇشال چۇرقىرىشىپ كەتتى.

لۈكچەكلەر قاچتى، لېكىن راجۇ قورشىلىپ قالغانىدى. بالىلار ئۇنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ تاختا، تاش، كالتەكلەر بىلەن ئۇرغىلى تۇردى. تەرەپ - تەرەپتىن كېلىۋاتقان زەربىدىن ئۇ ھەيۋەتلىك قالمىغان راجۇ ئاخىر بولالماي پىچىقنى چىقاردى، بالىلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قارىغۇ بولۇپ قالغان يىرتقۇچ ھايۋاندىك ئۆزىنى ئۇياق - بۇياققا ئۇرۇپ، ئاخىر ھالسىزلىنىپ يىقىلدى. بالىلارغا قويۇپ بەرسە ئۇنىڭ بېشىنى چەيلىۋېتەتتى، لېكىن تارنا كېلىپ ئۇلارنى توسۇۋالدى.

— بولدى ئەمدى! بولدى قىلىڭلار! ئادەم ئۆلتۈرۈش جىنايەت. مەكتىپىڭلارنى قوغداپ قالدىڭلار، بولدى، ئەمدى قولۇڭلاردىكى تاش، توقماقنى تاشلاڭلار!

بالىلار راجۇغا غەزەپ بىلەن ئالىيىپ قويۇپ، ئامالسىز قوللىرىدىكىنى تاشلاشتى ۋە يەردىكى يىرتىپ تاشلىۋېتىلگەن كىتاب - دەپتەرلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى.

تارنا ئېڭىشىپ راجۇغا قارىدى، راجۇ ھوشىدىن كەتكەندى، تېنىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى. تارنا ئۇنى قۇچىقىغا ياتقۇزۇپ، يۈزىدىكى قانلارنى سۈرتكەچ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغان بالىلار بېشىنى تۆۋەن سېلىپ كېتىپ قالدى. تۇيۇقسىز تارنا پۈتۈك ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىدى:

— بالىلار، ناخشىنى ئېيتىپ بولۇپ ئاندىن كېتىڭلار! كېتىشكە تەمىشلىۋاتقان بالىلار توختاپ تارنانىڭ ئەتراپىغا ئولشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى، ناخشا ئېيتىۋېتىپ ئىختىدار يارسىز مۇشتلىرى تۈگۈلدى، ئاۋازلىرى بارغانسېرى ياڭراق چىقىشقا باشلىدى:

ھىندى بىز، ھىندى بىز، ھىندىستانلىق بىز،
ھىندىستان بىزنىڭكى، بىزنىڭ جايىمىز.

راجۇ تۇيۇقسىز ھوشىغا كېلىپ تارنانىڭ قۇچىقىدىن بېشىنى كۆتۈردى، تارنانى كۆردى، ئەتراپىدىكى سەبىي، گۆدەك بالىلارنى كۆردى. بالىلارنىڭ چىرايىدا ئىپتىخارلىق، قەتئىيلىك ئەكس ئەتتەتتى. ئۇلارنىڭ رۇخسارىدىكى نۇرانىيلىق كىشىگە تاڭ قۇياشنى ئەسلەتسە، ناخشىسى بەئەينى دەريانىڭ ھەيۋەتلىك شارقىرىشىنى ئەسلىتەتتى.

ئەي دەريا، مۇقەددەس گانگى دەرياسى،
ئۇنتۇما، ئەي دەريا، ئۇنتۇما بىزنى.
ئاقچاق بىزلەردىن مۇنچاق - مۇنچاق تەر،
ئاقسەن قۇرۇماي سەن ھەم ئەبەدىي.

راجۇ ئورماننى ئەسلىدى، يۇرتنى ئەسلىدى، يېزىسىدا
ئۆتكەن سان - ساناقسىز كۈنلەرنى، جۈملىدىن دادىسى ئۆلگەن
شۇ كۈنىمۇ ئەسلىدى، دېھقانچىلىق قىلىش ئۈچۈن ئۆكۈز
سېتىۋالغۇچى، دەپ يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ مۇساپىرچىلىقتا
ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنىمۇ ئەسلىدى. تارنا بىلەن تۇنجى قېتىم
ئۇچراشقان شۇ كۈن، تارناغا بەرگەن قەسەملىرى ھەم شۇ
قەسەمنى بۇزغانلىرى كۆز ئالدىغا كەلدى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، پىچىقى بېلىدىن چۈشۈپ كەت-
تى. ئۇ ئېگىشىپ پىچاقنى قولغا ئالدى ۋە تازا سىنچىلاپ
بىر قارىۋېتىپ غۈلچىنى كېرىپ ئەۋرەزگە قارىتىپ ئاتتى -
دە، يۈزىنى ئىككى قوللاپ ئەتكىنىچە تارناغا قارىماي، دەل-
دەڭشىپ مېڭىپ كەتتى.

تارنا ئۇنىڭ ماڭغان يولىدا قالغان قان ئىزلىرىغا قاراپ
چوڭقۇر ئويغا چۆمدى: «ئەمدى ئۇ مۇشۇ پېتى تۈگىشىپ
كېتەرمۇ؟»

توغرىسىدىكى خەۋەر، خۇددى قانات ياساپ ئۇچقاندەك بىر-
دەمنىڭ ئىچىدە ھەممە يەرگە تارىلىپ كەتتى. بۇ ۋەقە راكىيا-
نىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قاقشاتقۇچ زەربە بەرگەندى. لېكىن،
راكىيا بىر ئىشلارنى ئوڭاي بولدى قىلىدىغان، مەغلۇبىيىتىگە
ئاسان تەن بېرىدىغان ئادەم ئەمەس، بەلكى ئىنتايىن ھىلىگەر،
قاقۋاش، جاھىل، ۋەھشىي ئادەم ئىدى.

شۇ ۋەقە يۈز بەرگەن كۈنى ئاخشىمى، راكىيا ئاتارمەن -
چاپارمەنلىرىنى يىغىپ كېڭەش ئۆتكۈزدى. كېڭەشتە ئالدى
بىلەن بالىلار تاش ئاتقاندا قورقۇپ قېچىپ كەتكەنلەرنى قاتتىق
جازالاش قارار قىلىندى. بۇ «قاتتىق جازالاش» تا، گۇناھ ئۆت-
كۈزگۈچىلەرنىڭ چاپان- كۆڭلەكلىرى سالدۇرۇلۇپ، ئىككى
قولى كەينىچە قىلىپ باغلىناتتى، ئاندىن ئورۇندۇققا ياكى يەر-
گە دۈم ياتقۇزۇلۇپ راسا قامچىلىناتتى.

يىغىن قارارى بويىچە قامچا جازاسى دەرھال ئىجرا قىلىن-
دى. دېمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ بالىلاردىن يېڭىلىپ قاچقىنى نېمە-
دېگەن رەسۋاچىلىق!... خوش، ئۇلارغۇ جازالاندى، لېكىن
مەكتەپ تاقالغىنى يوققۇ!... مەكتەپنى يوق قىلىشنىڭ بىر-
دىنبىر چارىسى بىز ئامال قىلىپ تارنانى بۇ يەردىن يوقىتىش،
ئۇنى جازالاش. توغرا، ئەمدى ئۇنى جازالاش كېرەك. بىراق،
ئەرلەرنى جازالاش بىلەن ئاياللارنى جازالاشنىڭ ئۇسۇلى ئوخ-
شىمايدۇ. ئاياللارنى جازالاشتا قامچا كەتمەيدۇ. ئۇنى پاهىش-
خانغا ئاپىرىپ خورلاش، دەپسەندە قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭدە-
كى ئار - نومۇس، سۈلكەت ۋە غۇرۇرنى يوق قىلىۋېتىش
كېرەك. ئۇنى بىرنەچچە ئايغىچە مۇشۇنداق جازالىغاندا، ئۇ
ئاندىن باش ئېگىپ ئىپپىتىنى ساتىدىغان يولغا كىرىدۇ.

يىغىنغا قاتناشقانلار تارنانى جازالاشقا قوشۇلدى، لېكىن

راكىيا بۇنىڭ سىرتىدا ئىدى. ئۇ سەل ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئىش قىلمىسا بولمايتتى، چۈنكى ھېلىقى تاش ئېتىشۋازلىقتا بىنا- نىڭ نۇرغۇن ئەينەكلىرى چېقىلىپ كەتكەچكە، ساقچىلار ھا- زىر مۇشۇ ئىشنى تەكشۈرۈۋاتاتتى. ساقچىلارنىڭ تىنىتىش ئېلىپ بېرىشى، بىر تۈركۈم لۈكچەكلەرنى تۇتۇشى ئېھتىمالغا بەك يېقىن ئىدى. مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە، ئەگەر راكىيانىڭ ئادەملىرى تارناغا قول سالسا، ساقچىلار ئۇلارنى ئاياپ قويارمۇ؟

— بىز مۇنداق ۋاقىتتا، — دېدى راكىيا، — ھەرگىز ساق- چىلارنىڭ چىشىغا تېگىپ قويماسلىقىمىز كېرەك. ئەڭ ياخ- شىسى، دەرھال ساقچىلارغا ماسلىشىپ ئۇ شۈمتەكلەرنىڭ ئەڭ يامانلىرىدىن بىرنەچچىنى يىغىپ تەربىيەلەيدىغان جايغا ئاپىرىپ بېرىيلى. ئۇلار بىر كۈنى ئۇ يەردىن بىزگە ياراملىق ئادەم بولۇپ چىقىشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن باشقا، ئاۋۋال تارنا- غا قول سالماي تۇرۇپ مۆھتار بەگ بىلەن سۆزلىشىپ بېقىش كېرەك: يەنە... ھە راست، راجۇ قېنى؟

راجۇ يىغىنغا قاتناشمىغانىدى. ئۇنىڭ نەدىلىكىنى ھېچ- كىم بىلمەيدىغان بولۇپ چىقتى.

— ۋاي، ئۇ نەگىمۇ كېيىنەر، — دېدى گۈرى پەرۋاسىز ھالدا، — ۋاقتى كەلگەندە پەيدا بولىدۇ ئۇ. ساقچىدىن يىراق تۇراي، دەپ بىر يەردە يۈرگەندۇ! ئۇنى پادىشاھىمىز تاپىدۇ! — بولىدۇ، ئۇنى ئۆزۈم تاپاي، — دېدى راكىيا تەمكىنلىك بىلەن، — لېكىن، ھېلىقى ئىشتىن ئاۋۋال چوقۇم مۆھتار بەگ بىلەن كۆرۈشۈش كېرەك.

بۇنىڭغا لۈكچەكلەر باش لېكشىتىپ قوشۇلدى. چۈنكى، مەكتەپ مۆھتارنىڭ قورۇسىنىڭ كەينىدىلا، ئەگەر ئۇ قوشۇل-

مىسا، مەكتەپنىڭ تاقىلىشى تۇرغانلا گەپ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مۆھتار بەگنىڭ مەكتەپ ئېچىشقا ماقۇل بولۇشتىكى ھەقىقىي مەقسىتى كىچىك بالىلىرىغا ياخشى كۆرۈنۈش ئەمەس، بەلكى تارىخنى قولغا كەلتۈرۈش.

— ئۇمۇ دۆت نېمىكەن! — دېدى راكىيا خاپا بولۇپ، — بىر خوتۇن كىشىنى دەپ، بىر ئوبدان ئىش - ئوقەتنى بۇزۇۋەتەن كىشىنى قاراڭلار. توۋا، ھەممىمىزنىڭ ئىشى بىر ئىش ئەمەس. مىدى، بىزگە پايدا بولسا ئۇنىڭغىمۇ پايدا بولماسمىدى؟! — شۇنداقتىمۇ، مۆھتار بەگنىڭ مەسلىھىتىنى ئالماي تۇرۇپ تارىخقا بىر ئىش قىلىش مۇۋاپىق ئەمەستەك تۇرىدۇ، — دېدى باراڭگىزدا كۈلۈپ، — ھەرھالدا كېڭىشىپ بىر ئىش قىلغان ياخشى.

— ئەگەر مۆھتار بەگ قوشۇلمىسىچۇ؟ — دېدى سېنىگىر. راكىيا غەزەپكە كەلدى:

— قېنى قوشۇلماي باقسۇن، ماشىنىسى بىلەن قوشۇپ كۈمپەيكۈم قىلىۋېتەرمىنا! راكىيانىڭ بۇ پادىشاھلىقى خەتەر ئىچىدە قالغاچقا، ئۇ قەتئىي ئېلىشىش قارارىغا كەلگەنىدى.

بىراق، راكىيا خاتالاشقانىدى. بۇ دۇنيا خۇددى ئېگىز پەلەمپەيگە ئوخشايتتى، ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆزىگە خاس ئورنى ۋە مەرتىۋىسى بار ئىدى. پادىشاھنىڭ مەرتىۋىسى ھەرقانچە يۇقىرى بولسىمۇ، لېكىن ئىلاھنىڭكىگە يەتمەيتتى. ھەربىر زېمىننىڭ بىر پادىشاھى بار، بەلكىم بىرنەچچە پادىشاھمۇ بولۇشى مۇمكىن، لېكىن ھەر بىر جاينىڭ بىرلا ئىلاھى بار، خۇددى مۆھتار كۇرابىنىڭ ئىلاھى بولغانغا ئوخشاش. ئۇ ئىلاھ يەر يۈزىدىن خېلى ئېگىز قەسىرلەردە ياشايتتى. ئۇنى ھېچكىم

كۆرەلمەيتتى. ئۇ كوچىلاردىكى جېدەل - ماجىرالارغا ئارىلاش-
مايتتى، ھەممە ئىشقا سالقىن قارايتتى، لېكىن ئۇنىڭ بىلىمى-
دىغىنى، ئوقمايدىغىنى يوق ئىدى. ئادەتتىكى ئادەملەر ئۇنىڭ
دىكى سىرنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ بۇيرۇقىسىز كۇرابىنىڭ
ھېچنېمىسىگە تېگىشكە بولمايتتى. بىر ئىش قىلىمەن دېگەن
ئادەم ئاۋۋال ئۇنىڭغا ئۇقتۇرۇپ قويۇشى كېرەك ئىدى. ئۇنىڭ-
غا ئىتائەت قىلغانلار كۈن كۆرەلەيتتى، قارشىلاشقۇچىلار يەر
بىلەن يەكسان بولماي قالمايتتى.

راكىيا بىلەن مۆھتارنىڭ سۆھبىتى قارىماققا ئوبدان بول-
دى. مۆھتار راكىيانىڭ قاقشاشلىرىنى، رەنجىشلىرىنى، دەر-
دىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلدى،
ھەتتا ياردەم بەرمەكچىمۇ بولدى، راكىيا ئۇنىڭغا مەكتەپنى
تاقىۋەتمىسە، ئۇنىڭ ئىش - ئوقىتى تۈگەيدىغانلىقىنى، شۇڭا
ئۆزى بىلەن ھەمكارلىشىشى لازىملىقىنى پۇراتقاندى، بۇنىڭ-
غا مۆھتارنىڭ بەكلا غەزىپى كەلدى. چۈنكى، بىر جاينىڭ ئەڭ
ئالىي ھۆكۈمدارى ھەرقانداق گەپكە چىدىسىمۇ، لېكىن ئۆزىگە
قىلىنغان پوپوزىغا چىدىمايدۇ - دە. لېكىن، ئىلاھنىڭ تەدبىرى
سىرلىق بولىدۇ. يۈكسەكلىكتە ئولتۇرغۇچىنىڭ كاللىسىدا نې-
مە ئويلاۋاتقانلىقىنى، مۇساپىرلار كوچىسىدا مەمەدانلىق قى-
لىپ يۈرگۈچى نەدىن بىلسۇن!؟

مۆھتار راكىيانىڭ دوقىنى ئاڭلاپ كۈلدى ۋە ئورنىدىن
تۇرۇپ راكىيانىڭ يەلكىسىگە يېقىنچىلىق بىلەن ئۇرۇپ قو-
يۇپ:

— ماقۇل، — دېدى، — بىز ئۆز ئادەم، راكىيا، بولدى،
بۇ غەمنى قىلما، ئىشلار ئوڭشىلىپ كېتىدۇ. بىراق، سەل

تۇرۇپ تۇرايلى. سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشى ئۆتسۇن!
راكىيا بەگكە جىق رەھمەتلەرنى ئېيتىپ خۇشال قايتىپ
كېلىپ، بولغان پاراڭنى ئادەملىرىگە يەتكۈزدى. ئۇلارمۇ ئاڭ-
لاپ بەك خۇشال بولدى. چۈنكى، مۆھتارنىڭ ياردىمىگە ئېرى-
شىش بەك مۇھىم ئىش - دە!

— بۇ بەك ياخشى ئىش بولدى، — دېدى باراگېنزا، —
بومباينىڭ بېيى ھەرىمە بولسا بىز بىلەن ھەمكارلىشىدىغان
بوتۇ. بۇنداق ئىشقا ھەمكارلىشىدىغان ئادەم قانچە بولسا،
شۇنچىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك. دېموكراتىيىنىڭ ئەڭ مۇ-
ھىم پرىنسىپى مۇشۇ.

باراگېنزا تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەن بولۇپ، راكىيانىڭ
سايلام مۇتەخەسسىسى ئىدى. بۇ جايدىكى سايلام ئىشىغا شۇ
ئىگە ئىدى. ئۇ باشلىقلارنىڭ كۆڭلىدىكىنىمۇ تاپالايدىغان ھەم
كەمبەغەللەردىنمۇ ئۈستىلىق بىلەن پايدىلىنالايدىغان ئادەم ئى-
دى. كۆڭلى ئوبدان بولغاچقا، لۈكچەكلەرنىڭ ھېچقايسىسى
گېپىنى يىرمايتتى.

راكىيا كەتكەندىن كېيىن مۆھتار خېلى بىر ھازا ئويلىنىپ،
ئاندىن بىر يەرگە تېلېفون بەردى:

— كامىن دوختۇرخانىدىن چىقتىمۇ؟... ھە؟... بىر
ھەپتىدىن كېيىن؟... ھە، ماقۇل. ئەمىسە، چىقىپلا مېنى
ئىزدىسۇن! — مۆھتار سۆزىنى تۈگىتىپ، تۈرۈپكىنى قويۇپ
قويۇپ يەنە چوڭقۇر خيالغا پاتتى.

تارنا پۈتۈن بىر كېچە كىرىپك قاقمىدى. يۈرىكى تۇرۇپ-
تۇرۇپ پەسكە تارتقانداك بولۇپ كېتەتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن

ئۇ بىر قىز، يات بىر شەھەردە ھىمايىسىز ياشاش ئوڭاي ئەمەس. دە. بۈگۈن كېچە راجۇ يەنە كەلمىدى. تارنا ئۆزىنىڭ بۈگۈن كۈندۈزدە ئۇنىڭغا نەقەدەر زور قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىنى ئويلىسا، قورقۇپ كېتەتتى، تۇرۇپ باتۇرلۇقى تۇتاتتى. «كۈنداشلىق، — دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە، — راجۇنى تۈگەشتۈردى. ئەگەر ئۇ مېنى ھەقىقەتەن سۆيگەن بولسا، ئا. شۇنداق ھەيۋە بىلەن تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ مەكتەپنى ۋەيران قىلاتتىمۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا مەن ساپ، ساددا دەپ ئويلىغان ئۇ تاغلىق يىگىتنى كۈنداشلىق ۋەيران قىلىۋەتتى. ئۇ ھازىر مەن سۆيگەن، مەن بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولىمەن، دەپ قەسەم ئىچكەن ھېلىقى راجۇ ئەمەس. مەن ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇپ ئۆمرۈمنى زايە قىلىمەنما؟! ياق، ئۇ ئادەملىك سۈپىتىنى يوقاتتى، ئەقىل - ھوشىنى يوقاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ شەھەرگە نېمە قىلغىلى كەلگەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇدى، نېمە قىلىش كېرەكلىكىنىمۇ بىلمەيدۇ». ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىغاندا سېرى ئۇنىڭغا ئەلەم قىلدى. ئۇ يۈم - يۈم يىغلاپ ئاخىر ئېسەدەپ كەتتى.

كاسىما ئۇنىڭ يىغلىغىنىنى ئاڭلاپ قېشىغا كېلىپ كۆڭ.

لىنى ياسىدى:

— نېمىشقا كۆڭلۈڭنى بۇزىسەن؟ ئۇنداق قىلما... كې.

لىدۇ ئۇ... ئۇ نەگىمۇ كېتەر...

— ياق! — دېدى تارنا غەزەپ بىلەن، — ئۇنى كۆرەرگە

كۆزۈم يوق... قوي، ئۇنداق قۇلاق كەستىنى، ئۇنداق لۈك.

چەكنى!

كاسىما داڭقىتىپ قالدى، بىر ئاز تۇرۇپ بېقىپ، كېيىن

جايىغا بېرىپ ئوخلىدى. تارنا ئازابلىنىپ، يىغلاپ بىر كېچە

كۆز يۇمىدى.

راجۇ ئەتىسىمۇ كەلمىدى، ئۈگۈنىمۇ كەلمىدى، ئارىدا ئون كۈنمۇ ئۆتتى، كەلمىدى.

تارنا خاپىلىقلىرى تېخى تارقالمىغان بولسىمۇ، لېكىن كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن راجۇنى سېغىنىپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى سەل يۇمشىغانىدى. ئۇ راجۇنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىدىشىنى، كېلىپ ئۆزىدىن كەچۈرۈم سورىشىنى خالايتتى. راست، شۇ تاپتا راجۇ كېلىپ ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلسا، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ قۇچاقلىغىنىچە ئۇنى ئۈرە قىلغان، ئۇنىڭ ھەممە گۇناھىنى. كەچۈرۈۋەتكەن بولماسمىدى. ئۇنى كەچۈرگىنى ئۆزىنىڭمۇ ئېگىلىگىنى بولاتتى، ئۇنىڭغا مەنسۇپ بولغىنى بولاتتى... راجۇ بولمىسا، بۇ كەڭرى، ئىللىق دۇنيا ئۇنىڭغا تار بېلىنىپ كېتىدىكەن، سوغۇق بېلىنىپ كېتىدىكەن.

ئۆزىنى راجۇنىڭ تاشلىۋەتكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا ئۇنىڭ ئېرىۋاتقان يۈرىكى تاش بولۇپ قاتاتتى. يۈرىكىدىكى مۇھەببەتلىك پىچىرلاشلارنى غەزەپ - نەپرەتنىڭ شاۋقۇنلىرى بېسىپ چۈشەتتى، قەلبىدىكى سۆيگۈ گۈلى سولشىپ خۇش پۇراق چاپالمايدىغان بولۇپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، تۇرمۇشىدىكى مەنىسىزلىكنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىنى پەقەت ئىشقىلا ئۇراتتى.

30

سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشىگە ئىككى كۈن قالغانىدى.

دى. تارنا خەقنىڭ ئۆيلىرىدىكى ئىش - كۈشلىرىنى تۈگىتىپ
كېلىپ مەكتەپكە بېرىشنىڭ تەرەددۇتىنى قىلىۋاتقاندا، تۇيۇق -
سىز كۈچىدا ۋاراك - چۇرۇڭ ئاۋازلار ئاڭلاندى.

— ئۆلۈپتۇ! ۋاي، ئۆلۈپتۇ!

— قان! قان!

— مۆھتار؟...

بىرنەچچە يىگىت راكىيانىڭ قانغا مىلانغان جەستىنى كۆ-
تۈرۈپ ساقچىلارنىڭ كەينىدىن ساقچىخانا تەرەپكە كېتىۋاتات-
تى. ئۇلارنىڭ ئارقىسىغا بىرنەچچە كۈچىنىڭ ئۇششاق بالىد-
رى كىرىۋالغانىدى.

بەزىلەر جەسەتنى كۆرۈپ پۇت - قولىدا جان قالماي لەس-
سىدە ئولتۇرۇپ قېلىشتى. ئاياللار تەتۈر قارىۋالدى، بالىلار
باشلىرىنى ئانىلىرىنىڭ مەيدىلىرىگە تىقىۋېلىشتى. ئەر خەق-
لەرنىڭ بەزىلىرى بېرىپ جەسەتنى كۆردى. راكىيانىڭ بەدىنىد-
نىڭ ئون نەچچە يېرىگە پىچاق تىقىلغان، كۆزلىرى چەكچە-
يىپ، قوللىرى ساڭگىلاپ قالغانىدى. تۈنۈگۈنكى «پادىشاھ»
مانا ئەمدى ئۆلگەن، جەستى زەمبىلدە ساقچىخانغا ئەكېتىلد-
ۋاتقاندى.

ئىككى - ئۈچتىن بولۇپ بىر يەرگە يىغىلىۋالغان ئادەم-
لەرنىڭ چىرايلىرى تاتارغان، كۆزلىرى ئەنسىز پىلدىرىلغان
ھالدا، ئۆزئارا بىر نېمىلەرنى كۈسۈرلىشاتتى.
ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق، ھە، قانداق قىلغۇلۇق؟

كېچە سائەت ئون بىردە، ھەممە ئادەم ئۇخلاش تەرەددۇتىد-
نى قىلىۋاتقاندا، كامىن بىر قۇتتىنى كۆتۈرۈپ مەغرۇر ھالدا
كۈچىدا پەيدا بولدى. يېنىدا بىرنەچچە قولچوماقلىرى بار ئ-
د.

دى. ئۇلار شۇ تاپتا راكيسانىڭ كۈچلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ تەۋە-
سىگە قوشۇۋالغانىدى.

ئۇنىڭسىزمۇ بەزىلەر، كامىنىڭ قولچوماقلىرى بىلەن
بىرلىشىپ يۇقىرىدىكى بەزى يوغانلارنىڭ ياردىمىدە راكيسانى
ئۆلتۈرگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىشقان. مانا ئەمدى بۇ ئۇلارنىڭ
پۇل يىغىشقا كەلگىنى ئىدى.

كامىن ھەيۋەتلىك قەدەم تاشلاپ كېلىۋاتاتتى، يۈزىدىكى
تاتۇقى خۇددى غالىبلارنىڭ مېدالىدەك پارقرايتتى. خەقلەر
بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي ئۇنىڭ قۇتسىغا پۇل تاشلايتتى، ئۇ پۇل-
نى ئېلىپ بولۇپ يەنە ئالدىغا قاراپ ماڭاتتى.

راگىسمان ئائىلىسى ئۈچۈن تۆلەيدىغان پۇل بىلەن تارنا-
نىڭ پۇلىنى قوشۇپ كامىنىڭ قۇتسىغا تاشلىدى. كامىن تارنا
بىلە كاسىماغا ئالىيىپ قويۇپ يولغا ماڭدى.

ساراڭ كۈچىنىڭ يەنە بىر دوقمۇشىدا تۇراتتى. ئۇ كامىن-
نى كۆرۈپ سالام بەردى، ئاندىن قارا بايرىقىنى پۇلاڭلىتىپ،
ئىنگىلىز تىلىدا:

— پادىشاھ ئۆلدى! ياشىسۇن پادىشاھ! — دەپ توۋلىدى.
كامىن كۈلۈپ قويۇپ ئالدىغا كېتىۋەردى.

راجۇ بۇ كۈچىلارغا پەقەت كەلمىدى. ئۇنىڭ لۈكچەكلەر
بىلەن بىللە يۈرگىنىنى كۆرگەنلەر يوق. ئۇ كۇرابىنىڭ ھېچ-
قانداق يېرىدە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ نەگە كەتكەندۇ؟ خۇددى ئاس-
مانغا چىقىپ كەتكەندەك، يا بولمىسا يەر تېگىگە كىرىپ
كەتكەندەك ھېچكىم ئۇنىڭ دېرىكىنى ئالالمىدى.

گەنىكاتىرمۇ تارناغا دېمەي ئۇنى خېلى ئىزدەپ باقتى،
لېكىن خەۋىرىنى ئالالمىدى. ئۇ بولغان ئىشنى تەپسىلىي بىلىم-

سىمۇ، تارنانىڭ چىرايىغا قاراپ بەزى ئىشلارنى ھېس قىلىپ يەتكەنىدى.

تارنا خىيالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بۇرۇنقىغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچەپ ئىشلىدى، لېكىن ھەرقانچە قىلىپ باقسىمۇ، ئۇ زىنى قاينۇدىن نېرى قىلالىمىدى.

كەچلىرى ئۇ ھەممە ئىشنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن تۇرۇپلا قاتتىق غېرىبىسىنىپ قالاتتى. راست، مۇشۇنداق چاغلاردا ئۇ شۇنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇرغان بولسا، ئۇنىڭ ئۈچۈن تاماق ئەتسە، تاماقنى ئىسسىتىپ ئۇنىڭ ئالدىغا ئەكەلىپ بەرسە، ئۇنىڭ يېگىنىگە قاراپ ئولتۇرسا ئوبدان بولماسمىدى! مۇشۇ جىمجىت كېچىلەردە، مەيلى ئۇ تارنادىن قانچىلىك يىراق ياتسا ياتسۇن، ئىشقىلىپ مۇشۇ كۈچىدىلا بولسا، ئويغانغاندا ئۇنى يىراقتىن بولسىمۇ كۆرۈپ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇپ يۈرسە بولماسمىدى. ئەمدى مەلۇم بولدى، راجۇنىڭ يېنىدا بولۇشى ئۇنىڭ ئۈچۈن خۇشاللىق ئىكەن، چوڭ ئىش ئىكەن. راجۇ بولسا، ئۇنىڭغا ھەممە نېمە ئىللىق كۆرۈنىدىكەن، ۋاقتىمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتكەندەك بىلىنىدىكەن... توۋا، ئاشىق دېگەن ئاجايىپ قۇدرەتكە ئىگە ئىكەن، ئەتراپقىمۇ جان كىرگۈزۈۋېتەلەيدىكەن. شۇ چاغلاردا، بۇ كوچا، مۇشۇ بىنانىڭ تاملىرى ئۇنىڭ كۆزىگە قانداق كۆرۈنەتتى. جىمجىت كېچىدە، لەردە تارنا ئۇنىڭ بويىغا گىرە سېلىۋالاتتى، راجۇ ئۇنى بېلىدىن قىسىپ تۇتاتتى، ئىككىسى پىچىرلىشىپ ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا مۇڭدىشاتتى. شۇ چاغدا مۇشۇ بىنالار ئۇلارغا سايە تاشلاپ تۇرغان غايەت زور دەرەخلەردەك، مۇشۇ داق يەرلەر ئۇلارغا كۆكۈلمەيدىكەن، تۈۋرۈكلەر ئارا تارتىلغان سىملار ئالدى-قانداق چالغۇنىڭ سىرلىق تىترەۋاتقان تارىلىرىدەك بىلىنەتتى.

ئەمدى قېنى ئۇ تارىنىڭ تىترەشلىرى؟ قېنى ئۇ كۆكۈلمەيدان؟
قېنى ئۇ خىيال قىلغان گۈل؟ قېنى ئۇنىڭ خۇش پۇرىقى؟
شۇ تاپتا، بىنا پەقەت بىنا، سىم پەقەت سىم، داق يەر
پەقەت داق يەر!

شۇ تاپتا، ئۇنىڭ كۆڭلى سۇنۇق، ئۇ ئېغىر دەرد تارتىۋال-
دى، خۇددى مېيىپ ئادەمدەك بولۇپ قالدى، يار - يۆلەكسىز
قالدى. شۇ تاپتا، ئۇنىڭ تېنىمۇ ئۆزىگە بويسۇنمايدۇ، لېكىن
بۇرۇن ئۇنداق ئەمەس ئىدى، راجۇنىڭ قولى شۇنداق تېگىشى
بىلەن تېنى خۇددى يېڭى كۈچ - قۇۋۋەت قوشۇلغاندەك دەرھال
جانلىنىپ، خۇددى تەڭشەلگەن تارىدەك دىرىڭ - دىرىڭ بولۇپ
كېتەتتى.

ئەمدىچۇ؟ ... ئۇھ...

شۇ تاپتا ئۇ نېمىگە موھتاج؟ راجۇغىما؟ ياق، ئۇ نائەھلى-
گە ھەرگىز موھتاج ئەمەس!

ئۇ راجۇنى ئويلامدۇ؟ ياق، ئۇنداق پىچاق كۈتۈرىدىغان
قۇلاق كەستىنى ئۇ ئەمدى ئويلىمايدۇ.

ئۇ راجۇنى سېغىنامدۇ؟ ياق، سېغىنمايدۇ، ئەمدى سېغىن-
مايدۇ.

شۇنداقمۇ؟ ياق، ئۇنداقمۇ ئەمەس ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ قەل-
بىدە مىڭ خىل نىدا:

راجۇ، قايتىپ كەل، مەن يالغۇز قالدىم، بەك يالغۇز قال-
دىم.

بولدى، كەلمە، ماڭا گەپمۇ قىلما، ھازىر سەن مەن پاك
ھېسابلايدىغان ھېلىقى راجۇ ئەمەس.

مەن سېنى سۆيەمدىم؟ سۆيەمدىم؟

مەن ساڭا نەپرەتلىنىمەن!

سەن قەيەردە، راجۇ؟ نەلەرگە مۆكۈۋالغانسەن؟ نېمىشقا كۆرۈنمەيدىغانسەن؟

بولدى، كەلمە، كەلمە! سېنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق، سېنى كۆرسەم كۆڭلۈم ئېلىشىدۇ!
ئەي، راجۇ، راجۇ، قايتىپ كەل!

كەچقۇرۇن تارنا مۇشۇنداق قالايمىقان خىياللار ئىچىدە كوچىدىن چىقتى. شۇ تاپتا ئۇ چەكسىز دېڭىزدا نىشاندىن ئازغىشىپ، دولقۇنلار ئىچىدە چايقىلىپ تۇرغان بىر قېيىققا ئوخشايتتى. ئۇ ھېچنېمىنى بىلمەيتتى. نەگە بارىدىغانلىقىدىنمۇ، نېمىشقا بارىدىغانلىقىنىمۇ، نېمىگە موھتاجلىقىنىمۇ، كىمنى ئىزدەيدىغانلىقىنىمۇ، قانداق ئىزدەيدىغانلىقىنىمۇ، ئۆزىنىڭ نىيىتىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنىمۇ، نېمىنى ئارمان قىلىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. . . . ئاھ، مۇھەببەت تاتلىق بول-غىنى بىلەن، ئۇنىڭ ئازابى ئاچچىق ئىكەن، ئاچچىق ئىكەن! ئۇ بىرقانچە چاقىرىم ماڭدى، قىم - قىم ئادەملەر ئارىسىدا ماڭدى، ئادەمسىز كوچىلاردىمۇ ماڭدى، چىراغ يورۇقىدىنمۇ ماڭدى، قاراڭغۇ دەرەخ كۆلەڭگىسى ئاستىدىمۇ ماڭدى، بىلىدىغان يەرلەردىمۇ ماڭدى، بىلمەيدىغان يەرلەردىمۇ ماڭدى، ھارۋا يولىدىمۇ ماڭدى، ماشىنا يولىدىمۇ ماڭدى. ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە تونۇش ھەم ناتونۇش كۆرۈنەتتى. مېڭىۋاتقىدىنمۇ تۇرۇپ ئوڭىدىكىدەك، تۇرۇپ چۈشىدىكىدەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ھالىغا گۈل - چېچەكلەر يىغلايتتى، دېڭىز ھەسرەت بىلەن تولغىنىپ ئاھ ئۇراتتى.

تارنا تۇيۇقسىز توختىدى.

بۇ ئاۋاز؟

دەل شۇ ئاۋاز!

ئۇ خۇددى ئورماندا گۈلدۈرمامىنىڭ، تاغدا شارقىراتمىدى.
نىڭ ئاۋازىنى، جىلغىدا ھەيۋەتلىك ئەكس سادانى ئاڭلىغاندەك
تۇرۇپ قالدى. بىر ئاۋاز. . . بىر ئاۋاز ئۇنى چاقىرماقتا ئىدى.
بۇ ئاۋاز خۇددى بەلدىن قۇچاقلىۋالغان قولىدەك، يۈرەكنى
چىڭىپ قويغان يىپىنەك ئۇنى تارتتى. ئۇ ئىختىيارسىز شۇ ياققا
ماڭدى. ماڭدى. . . ماڭدى. . . قانداقلارچە راجۇنىڭ ئالدىغا
كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى.

راجۇ تارنانى كۆرۈپ ھەيرانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇردى.
ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش ئوينىيتتى. بىنانىڭ دېرىزىسىدىن چۈ-
شۈۋاتقان چىراغ نۇرى راجۇنىڭ باش ئۈستىدە قىپقىزىل چې-
چەكلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغان ئالبىزىيە دەرىخىنى يورۇتۇپ
تۇراتتى.

بىنانىڭ دېرىزىسىدە بىر قىز ئۇلارغا قاراپ تۇراتتى، قاپ-
قارا سېكىلىكى تېگىپ تۇرغان سوقىچاق يۈزىدە تەمكىنلىك
ۋە ئويچانلىق ئەكس ئېتەتتى. ئۆينىڭ ئىچىدە بىرى چېلىۋات-
قان بولسا كېرەك، دېرىزىدىن پىئاننئونىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتات-
تى. قىز بىر تۇتام چېچىنى چىشىلىگەن، چوڭقۇر خىيال ئى-
چىدە، بەلكىم پىئاننئونىڭ سىرلىق كۈيىگە مەست بولۇپ
تۇرغاندۇ، بەلكىم. . .

— تارنا! — راجۇ ۋارقىرىغىنىچە، قۇچىقىنى ئېچىپ
ئۇنىڭ ئالدىغا ماڭدى.

مۇشۇ ۋارقىراش بىلەن تەڭلا تارنا خىيال قۇچىقىدىن چۆ-
چۈپ ئويغاندى. ئۇنىڭ تېخى دەقىقە ئاۋۋال مېھىر - مۇھەب-
بەت تېشىپ تۇرغان يۈرىكى، خۇددى بىر ۋەھشىي قول ئۇچىد-

سىدىكى كىيىمنى تارتىپ يىرتىۋەتكەندە ئىختىيارسىز تۈگۈل-
گەن مۇشتتەك تۈگۈلدى.

— توختا! — دېدى ئۇ ۋارقىراپ، — ماڭا يېقىن كەلگۈ-
چى بولما!

راجۇ چۆچۈپ كەينىگە داجىدى، تارنانى قۇچاقلايمەن دەپ
كەڭ يايغان قوللىرى لەسىسىدە چۈشتى، بېشىنى چەتكە بۇرد-
ۋالغان بولسىمۇ، لېكىن پات - پات ئۇنىڭغا قاراپ قويۇشنى
ئۇنتۇمىدى.

— ئۇيالماسەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى تارنا تېخىمۇ جۇدۇنى
ئۆرلەپ، — يەنە نېمە قىلماقچىدىڭ؟

راجۇ گەپ قىلمىدى، ئۇنىڭغا يالۋۇرۇش نەزىرى بىلەن
قارىدى، ئۇنىڭ غەزەپتىن قىزىرىپ، ئېسىلىپ كەتكەن چىرا-
يىنى، نەپرەت يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىنى كۆرۈپ دەرھال يەرگە
قارىۋالدى. تۇرقى خۇددى سوتتا گۇناھنى تىلەپ يەرگە قاراپ
تۇرغان ئادەمنى ئەسلىتەتتى.

— مۇنداق ياشىغۇچە ئۆلسەڭ بولمامدۇ! — دەپ زەردە
قىلدى تارنا.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ راجۇنىڭ يۈزى خۇددى قامچا تەگكەندەك
شاپپىدە تاتاردى. ئۇ ئەلەم بىلەن كەينىگە بۇرۇلدى - دە، يەرگە
قارىغىنىچە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى.

ئۇ كېتىشى بىلەن تارنانىڭ يۈرىكى سىقىلدى. ئۇ ئۆز-
نىڭ نېمىلەرنى ئويلاپ، نېمە دېگىنىنى بىلمەيتتى. بەلكىم ئۇ
ئويلىغىنىنى دېگەندۇ، لېكىن ئۇنى شۇنداقلا چۈشىنىشكە بول-
مايدۇ - دە. بەزىدە كۆڭلىدە ئۇنداق ئويلاپ، ئاغزىدا مۇنداق
دەۋىتىدىغان ئىشلارمۇ بولىدىغۇ. تىللىغىنىم كۆيگىنىم،

چىشلىگىنىم سۆيگىنىم!

— راجۇ... راجۇ... نەگە كەتتىڭ؟ — تارنا ساراسىمە

ئىچىدە ۋارقىرىدى، — ئاڭلاۋاتامسەن، راجۇ؟

لېكىن، بۇ چاغدا راجۇ يىراقلاپ كەتكەنىدى، تارنانىڭ ۋارقىراشلىرىنى ئاڭلىمايتتى.

تارنا ئەلەم بىلەن ئالبىزىيە دەرىخىنى قۇچاقلدى.

دەرەخ كەينىدىكى دېرىزە ئالدىدا تۇرغان قىز ھېلىھەم ئۇ-

نىڭغا قاراپ تۇراتتى. پىئاننۇنىڭ ئاۋازى توختىدى. بىرىد-

ىگىت دېرىزىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇ قارا چاچلىق قىزنىڭ

كۆزلىرىگە سۆيىدى.

تارنانىڭ يۈرىكى ئەندىشىدىن، ناۋمىدىلىكتىن تىترەيتتى.

«راجۇ، سەن قەيەردە؟ — دەپ ئىدا قىلاتتى ئۇ، — مېنىڭ

جاڭگىلىيىم، نەلەرگە كەتتىڭ؟ قايتىپ كەل، ياۋايى يىگىتىم،

قېشىمغا قايتىپ كەل، مېنى سۆيۈپ قوي، مەن ساڭا ھېچنەمە

دېمىگەن بولاي، ئالدىڭدا تىزلىناي، ئاياغلىرىڭغا سۆيەي. را-

جۇ، ئاياللارنىڭ كۆڭلىنى راستىنلا چۈشەنمەيدىغانسەن - ھە؟

ئايال كىشىنىڭ ئۇنچىلىك نازى بولمىسا، قانداق بولىدۇ؟ ئەر

كىشى دېگەن ئايال كىشىنىڭ خۇداسى، ئەجەب، ئايال كى-

شى خۇداسىنىڭ يۈزىگە قارا سۈركەرمۇ؟... راجۇ، مېنىڭ

ساراڭ جاڭگىلىيىم، سەن راستلا ئايال كىشىنىڭ كۆڭلىنى

چۈشەنمەمسەن؟»

مەيىن شامالدىن ئالبىزىيە چېچىكىنىڭ ھىدى كېلەتتى.

ھېلىقى قىز - يىگىت ھېلىھەم دېرىزە ئالدىدا يېقىن تۇراتتى.

يېرىم كېچە بولدى، تارنا بىلەن كاسىما ھېلىھەم مۇڭدۇر.
شېۋاتاتتى.

ئاسمان قاپقاراڭغۇ، ئەتراپنى قويۇق تۈتەك قاپلىغان، ھاۋا شۇنچە پاسكىنا، تىنچىق، سېسىغان خاسىڭ بىلەن چايناپ تاشلىۋەتكەن قارىمۇچ يوپۇرمىقىنىڭ ئېچىغان پۇرىقى كېلەتتى. تارنانىڭ كۆزلىرى يىڭنە سانجىغاندەك ئېچىشاتتى، بۇر-نىنىڭ ئۈستىدە مۇنچاق - مۇنچاق تەر تامچىسى، يۈرىكى ئوت كۆيگەندەك قىزىق، دېمى تۇتۇلۇپ تۇراتتى.

ئەتراپتا پۈتۈنلەي مەينەت ئادەملەر. غۇۋا چىراغلار سېرىق مۈنەكتەك كۆرۈنەتتى. ئېگىز بىنالارنىڭ تۈۋىدىكى يوللاردا ئادەملەر خۇددى تاختا مۈشۈككە قىسىلىپ قالغان چاشقانلار-دەك تۈگۈلۈپ ياتاتتى.

تارناغا ھەقىقەتەن ھاۋا يېتىشمەيۋاتقاندا كەلسە بىلىندى. ھەي... ي، شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئۆز يېزىسىنىڭ ھاۋاسى بولسا! تارنا يەنە راجۇنى ئەسلىدى، ئۇنى ئەمدى كەلمەسكە ھەيدىۋەت-كەنلىكىنى ئويلىغاندا ئۆزىنى ئەيىبلىدى.

ئۇ بۈگۈن كاسىماغا ھەممە ئىشنى ئېيتىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. نېمىلا دېگەنبىلەن كاسىما ئايال كىشى، ئايال كىشى ئايال كىشىنىڭ ھالىغا يېتەلەيدۇ... لېكىن، ھالىغا يەتسە نېمە بولماقچى؟ ئۇنىڭ دەردىنى تەڭ تارتىشىپ بېرەلەمدۇ؟ دۇنيادا ھەرقانداق ئېغىرچىلىقنى تەڭ تارتىشقىلى بولسىمۇ، لېكىن يۈرەككە كەلگەن ئېغىرچىلىقنى تەڭ تارتىشىپ بەرگىلى بول-.

مايدىكەن. ئەگەر مۇمكىن بولسا ئىدى، ئۇ بەلكىم سەل يەڭ-
گىللىشىپ قالار ئىدى. لېكىن، بۇ خاپىلىق يالغۇز بىر ئادەم-
نىڭ بېشىغا پۈتۈلگەن خاپىلىق ئىكەن. بۇنداق خاپىلىقتىن
قانداق قىلىسىمۇ قۇتۇلغىلى بولمايدىكەن. راست، تارنا ھەر-
قانداق خاپىلىقنى — مەيلى ساقىتىن، مەيلى ساراڭدىن كەلگەن
بولسۇن، مەيلى كوچىدىن، مەيلى مەكتەپتىن كەلگەن
بولسۇن — ئۆزىدىن نېرى قىلالايتتى، لېكىن راجۇدىن كەلگەن
خاپىلىقنى نېرى قىلالىمىدى، پەقەتلا...
ئاه، خۇدا، ئۇنىڭغا نىجاتلىق ئاتا قىلغايىسەن!

تارنا كاسىماغا راجۇ توغرۇلۇق ھېچنېمە دېمىدى، لېكىن
كاسىما تارناغا ئۆزىنىڭ نۇرغۇن سىرلىرىنى دەۋەتتى.

كاسىمادا نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەر يۈز بەرگەنىدى.
مەكتەپ ئىشىغا كەلسەك، كاسىما تارناغا ئاغزىدا بىرنېمە
دېمىگىنى بىلەن، لېكىن كۆڭلىدە ھەسەت قىلىشتەك بىرنېمە
بار ئىدى. «تۈنۈگۈنلا شەھەر كۆرگەن بۇ سەھرالىقنىڭ بۇ
مەينەت كوچىدا ئۆزىنىڭ پاكلىقىنى، باتۇرلۇقىنى، ئىرادىسى-
نى كۆز - كۆز قىلىپ كەتكىنىنى تېخى!» دەپ، خۇددى
تارنانىڭ يېڭى كۆڭلىكىنى كۆرەلمىگەندەك ئۆزىچە ئىچى تار-
لىق قىلىپ كېتەتتى. كېيىن، قاپقاراڭغۇ بىر كېچىدە تارنانىڭ
يالغۇز ئولتۇرۇپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ كۆڭلى-
دە دوستىغا ھېسداشلىق قوزغالدى. تارنانى مەھكەم قۇچاقلاپ
تۇرۇپ، ئۇنىڭ يۈزىنى سىلىدى ۋە كۆزلىرىدىكى ياشنى سۈرت-
كەچ ئۆزىمۇ يىغلىدى.

يەنە، راكىيا ئۆلگەندە، ئۇ بىرنەچچە كۈنگىچە ھېچكىم-

گە گەپ قىلماي بىرقىسما بولۇپ يۈردى. راكىيانىڭ ئۆلۈمىدە.
گە قايغۇرۇپمۇ كەتمىدى، خۇش بولۇپمۇ كەتمىدى. ئىشقىدە.
لىپ، كۆڭلىدە بىر خىيال، بىر نىيەت بار ئىدى.
بىر كۈنى، تارنا كاسىمانىڭ مەكتەپتىكى بالىلارنى رەتلەپ
ئولتۇرغۇزۇۋاتقانلىقىنى، ئۇلارغا كىتاب - دەپتەر تارقىتىپ
بېرىۋاتقانلىقىنى كۆردى. كاسىما يەنە بىر كىچىك بالىنىڭ
ئىشتانېيىنى ئېتىپ قويدى، بىر قىزچاقنى تەرەتكە ئاچىقتى،
بەزى بالىلارغا سۇ ئەكەلىپ بەردى. . . كېيىن ئۆزىمۇ ئولتۇرۇپ
دەرس ئاڭلىدى.

بىر كۈنى، تارنا بەكمۇ خۇشال بولىدىغان بىر ئىش بولدى.

دەرستىن كېيىن ئىككى دوست كوچا ئايلىنىپ مۇڭداش.
تى. كاسىما تارناغا جارنا توغۇرۇلۇق پاراڭ سېلىپ بەردى. ئۇ
كۈندۈزى پىرىستاندا ھاماللىق قىلىپ، كېچىسى دورىخاننىڭ
ئالدىدا ياتىدىغان جارنانى بەك ياخشى كۆرەتتى، لېكىن جارنا
ئۇنى راكىيا بىلەن ئوينىمايدۇ، دەپ ياراتمىغانىدى. كاسىما مۇ.
شۇلارنى سۆزلەپ كېلىپ:

— شۇنىڭدىن كېيىن، — دېدى، — مەن ئەر خەق دېگەنگە
بەك ئۆچ بولۇپ كەتتىم. مېنى پالانى دەيدۇ تېخى، ئۆزىچۇ؟
ئۆزى راكىياغا باش ئەگمەي ياشىسا بولماسمىدى؟ ئەجەب
ئۇنىڭغا باج تاپشۇرىدىغۇ؟ ئۇنىڭ ئالدىدا خوش - خوش دەپ
تۇرىدىغۇ؟ ئەر خەق دېگەن زادى نېمىسىگە ئۆزىنى ئاياللاردىن
شۇنچە يۇقىرى تۇتىدىغاندۇ؟ ئاياللار تېنىنى ساتسا، ئەرلەر
ۋىجدانىنى ساتمامدىكەن؟ جارنا جىڭ ئوغۇل بالا بولسا، مېنى
راكىياغا دەپسەندە قىلغۇزماي، قۇتۇلدۇرۇۋالسا بولماسمىد.

دى؟ راكيا مېنى بوزەك قىلغاندا ئۇ نەدە قاپتىكەن؟ دەپ باقە، تارنا؟

— بۇ دۇنيادا، — دەيدى تارنا، — ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ قۇتۇل-
دۇرمىساڭ، ھېچكىم سېنى قۇتۇلدۇرمايدۇ. ئەر كىشى بىلەن
ئايال كىشىنىڭ غۇرۇرى ئوخشىمايدۇ، چۈنكى ئايال كىشى
بالا تۇغۇشى كېرەك، ئەرلەر ئۇنداق ئەمەس. ئەرلەرنىڭ غۇرۇ-
رى بىرلا بولىدۇ، ئاياللارنىڭ ئۈچ. بىز ئۇنى قوغدىشىمىز
كېرەك.

— غۇرۇرىمىز ئۈچ؟ قايسى - قايسى؟
— ئاياللارنىڭ غۇرۇرى دېگىنىم، بىرى ئۆزىمىزنىڭ غۇ-
رۇرى، ئىككىنچىسى ئەرلىرىمىزنىڭ غۇرۇرى، ئۈچىنچىسى
بالىلىرىمىزنىڭ... قانداق، ئۈچمىكەن؟... ئەرلەرنىڭ غۇ-
رۇرى قانچىلىك نېمىدى؟ ئۇلار پەقەت ئىش - ئىشرەت قى-
لىشىنى، غۇرۇرى قەيەرگە توغرا كەلسە، شۇ يەرگە سېتىۋې-
تىشىنىلا بىلىدۇ، — تارنا سۆزلەۋېتىپ كۈلۈپ كەتتى. كاسىد-
مامۇ كۈلدى.

شۇ ئەسنادا، ئۇلارنىڭ ئالدىغا بىر قارا كۈلەڭگە كېلىۋى-
دى، كۈلكىلەر شاپپىدە بېسىلدى. ئىككىسى بېشىنى كۆتۈر-
دى، ئۇلارنىڭ ئالدىدا كامىن تۇراتتى.

— قوپە، كاسىما! — ئۇ كاسىمانىڭ قولىنى تۇرتۇپ
ۋارقىرىدى.

كاسىما قورقۇپ تاتىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئورنىدىن
قوزغالمايدى.

— تۇر! — كامىن شۇنداق قاتتىق ۋارقىرىدىكى، بۇ ئاۋاز-
دىن ئەتراپتىكىلەر چوقۇم ئويغىنىپ كېتەتتى. لېكىن، شۇنداق
توغرا كېلىپ قالدىمۇ ياكى قەستەن ئاڭلىماسقا سېلىشتىمۇ،

ئىشقىلىپ ھېچقايسىسى ئويغانمىدى، ھەتتا كاسىمانىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ بېشىنى كۆتۈرمەي ئۆلۈكتەك ئۇخلاۋەردى.

كاسىما ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئەتراپىغا قارىدى. بەربىر ھېچكىمنىڭ ئورنىدىن تۇرمايدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئۇ تارناغىمۇ قارىدى. تارنا جايىدا تۈگمەن تېشىدەك مىدىرلى-ماي ئولتۇراتتى. خۇددى بۇتتەك، چىرايىدا ھېچقانداق ئىپادە يوق. بىردەم كاسىماغا، بىردەم كامىنغا قارايتتى. كاسىما ئورنىدىن تۇردى.

تارنانىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. ئۇ سالقىن نەزەردە كاسىماغا قارىدى، لېكىن ھېچنېمە دېمىدى. كامىن كۆلدى ۋە قولى بىلەن شەرەتلەپ:

— كەينىمدىن ماڭ! — دېدى - دە، ئۆزى ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى، لېكىن كاسىما جايىدىن مىدىرلىماي ئىستولبىغا يۆلەندى. گىنىچە تۇرىۋەردى. كامىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ قىسمىر-لىماي تۇرغانلىقىنى كۆردى - دە، دەرغەزەپ ھالدا ئۇنى سۆ-رەپ ئەكەتمەكچى بولدى. شۇ ئەسنادا كاسىما ئۇزۇن بىر پىچاقنى غاچچىدە گېلىغا توغرىلاپ خىرىلداپ تۇرۇپ:

— ئەگەر ماڭا چېقىلىدىغان بولساڭ، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئۆزۈمنى بوغۇزلاپ ئۆلۈۋالىمەن! - دېدى.

كامىن كاسىماغا چەكچىيىپ قارىدى، كاسىمانىڭ چىرايىدا ھېچقانداق بوشاخلىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى، بوغۇق ئاۋازىدىنمۇ، بوينىغا تەڭلەپ تۇرغان پىچقىدىنمۇ قەتئىي بىر ئىرادىنىڭ نۇرى چاقنايتتى. كامىن سوزغان قولىنى يىغىشتۇ-رۇۋالدى، لېكىن خېلى ئۇزۇنغىچە كۆزىنى كاسىمانىڭ كۆزىدىن نېرى قىلمىدى، كاسىمامۇ پىچاقنى بوينىغا تىرىگىنىچە ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ تۇردى.

ئاخىر كامىن كۆزىنى ئەيقاچتى، ئوڭايسىز كۈلگىنىچە
بىرىنچە دەپ غوتۇلداپ قويۇپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ
قالدى.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن كاسىما لاغىلداپ تىترەپ كەتتى،
پىچىقىنى تاشلاپ يىغلاپ سالدى.

تارنا ئۇنى قۇچاقلىدى، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى،
ئۇنى سۆيىدى، ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ، ماختاپ:

— ئىشىنىڭ يولى مۇشۇنداق بولىدۇ، — دېدى، — ئايال
كىشى جۈرئەت قىلىپ ئۆزىنىڭ غۇرۇرىنى قوغدايدىكەن،
ھەرقانداق يوغان ئادەممۇ ئۇنى بوزەك قىلالمايدۇ.

— ئاپاي، — دېدى كاسىما غەزەپلىنىپ، — ئۇ ماڭا چې-
قىلسىلا، ئۆزۈمنى بوغۇزلىۋالاتتىم، راستلا، تارتىشمايلا
شۇنداق قىلاتتىم.

— شۇنداق قىلىش كېرەك! يارايىسەن! نوچىلىقنىڭ باركەن
جۇمۇسىنىڭ، كاسىما، ئەمدى ئۇ ئائىلەلى ساڭا يېقىن كېلە-
مەيدۇ. ھە راست، بۇ پىچاقنى نەدىن تاپتىڭ؟

— سېنىڭ راجۇيىڭنىڭ. مەكتەپتىكى ئەۋرەزنىڭ ئىچىد-
ىدىن ئالغان.

كاسىما پىخىلداپ كۈلگىنىچە تارنانىڭ بويىغا ئېسىلىپ
دېدى:

— ھەي، ئەقىلسىز، راجۇنى سېغىنىمىدىڭما؟ ئۇنى
شۇنداق تېز ئۇنتۇپ قالدىڭ؟ مەن جارىنى تىللىغىنىم بىلەن
ھەرگىز ئۇنتۇپ قالغىنىم يوق. ئۇنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالغان-
سەن؟

— مەن ئۇنتۇمىدىم، لېكىن ئۇ ئۇنتۇپ قالدى، كاسى-
ما، — دېدى تارنا ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

ئىككى كۈندىن كېيىن سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشىدە -
چى كۈنى كەلدى. بۇ كۈننى بىنادىكىلەرلا ئەمەس، پىيادىلەر
يولىدا ئولتۇرىدىغانلارمۇ تەبرىكلەشتى. ھەممىسىلا خۇشال
ئىدى.

ئۇلارنى سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشىنچى كۈنىدىن كې-
يىن كەمبەغەللەرنىڭ كۈنى ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، دەپ ئوي-
لاپ خۇشال بولۇۋاتىدۇ دەمىسىز، ياق، ئۇلار ئاخىر چەت ئەل-
لىكىلەرنىڭ قۇللۇق - ئاسارىتىدىن قۇتۇلغانلىقى ئۈچۈن خۇ-
شال ئىدى. چۈنكى، ئىنسان، مەيلى ئۇ كوچىدا ياتىدىغان
بولسىمۇ، شۇ نەرسىنى ئىنكار قىلمايدۇكى، ئادەمدە تەندىن
باشقا روھ دېگەن نەرسىمۇ بولىدۇ. تەن ئاچلىقتىن قۇتۇلۇشقا
موھتاج بولسا، روھ قۇللۇقتىن قۇتۇلۇشقا موھتاج.

ئىنساننىڭ ياشىشى ئۈچۈن پەقەت بولمىسا بولسا بولماي-
دۇ، پەقەت ئەر كىنىلىكلا بولسا يەنە بولمايدۇ، ئىككىلىسى تەڭ
بولۇشى كېرەك. بولسا ئەر كىنىلىككە كۈچ بېرىدىغان نەرسە،
ئەر كىنىلىك شۇنىڭ كۈچى بىلەن ئاندىن ئۆز كارامىتىنى كۆر-
سىتىدۇ. مۇشۇ ئىككىسى بولغاندىلا، تەنمۇ، روھمۇ يايىراي-
دۇ.

يولدا ياتىدىغان ئادەملەر ئەزەلدىن سەھەر تۇرىدۇ، لېكىن
بۈگۈن بىنادىكىلەرمۇ سەھەر تۇرۇشتى. ئۇلار ئۆيلىرىنى چى-
رايلىق يىغىشتۇرۇپ بايراقچىلەرنى ئېسىشتى. خۇددى كۈچى-
نىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغىچە رەڭدار سايىۋەن تارتىۋەتكەن.

دەك، ھەممىلا يەر رەڭلىك بايراقچە، بولۇپمۇ ئۈچ خىل رەڭ.
لىك كىچىك بايراقچە بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى.

بۈگۈن تېرىمراج ئۆزىنىڭ بايرىقىنى ئېلىپ بوخچىسىغا
سېلىۋەتتى، كىيىم - كېچە كىلىرىمۇ پاكىز ئىدى، بىر قولىدا
ئۈچ رەڭلىك بايراقنىڭ تازا يوغىنىدىن بىرى، يەنە بىر قولىدا
قەغەزدىن چوڭ قىلىپ ياسالغان كانايى. ئۇ كانايدا تۇرۇلۇپ،
بىردەمدىلا نەچچە كۈچىدىن يۈز نەچچە بالا ئەتراپىغا يىغىلدى.
ھەممىسىنىڭ قولىدا ياكى قەغەز كانايچە، ياكى ئۈچ رەڭلىك
بايراقچە بار ئىدى، ھېچبولمىغاندا مەيدىسىگە ئۈچ رەڭلىك
بايراقنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن ئىزىنىڭ تاقىۋالغانىدى.

ھەممىدىن ئالاھىدە يېرى، بۈگۈن بالىلارنىڭ ئۈستۈشىلدى.
رى بەك پاكىز ئىدى. بۇرۇن پاكىزلىق - پاكلىق ئۇلارنىڭ
قەلبىگىلا مەنسۇپ ئىدى، لېكىن تارنا ئۇلارنى سەككىزىنچى
ئاينىڭ ئون بەشىنچى كۈنى پاكىز، رەتلىك ھالدا دېڭىز بويىغا
دۆلەت بايرىقىغا ھۆرمەت بىلدۈرۈشكە ئاپىرىش ئۈچۈن، سەككىز
كىنەزىنچى ئاينىڭ ئون تۆتىنچى كۈنى ئۇلارنىڭ پاسكىنا كىيىملىرىنى
ئۆز قولى بىلەن يۇغانىدى.

ھاۋا شۇقەدەر ئىللىق ۋە ئوچۇق ئىدى. دېڭىز دولقۇنىلدى.
رى ئاپئاق كۆپۈكلەرنى قىرغاققا ئېقىتىپ كېلىپ ئاجايىپ
پۇراق تارقىتاتتى. ئۇدۇلدىكى باندىرا پورتىدا يىراق ئەللەردىن
كەلگەن چىرايلىق پاراخوتلار تۇراتتى. ماتورلۇق قىيىقلار ئۇ.
ياق - بۇياققا ئۈزۈشۈپ يۈرەتتى. ئىككى ئەنئەنىۋىي ئالدىنغان سايا-
ھەت كېمىسىگە چۆۋۈرۈلىشىپ بىر مۇنچە بالىلار چىقىۋالغانىدى.
دى. چىرايلىق كىيىنۋالغان ئاياللار، خورازدەك گىدىيۋالغان

ئەرلەر كېمە ھەيدەيتتى.

ئىشقۇاز يىگىتلەر كېتىۋاتقاچ، بويىغا يىپەك شارپا يۆگە-
ۋالغان قىزلارغا كۆز تاشلاپ قوياتتى. بەزىلىرى باتارپىيلىك
رادىئونى كۆتۈرۈۋېلىپ ئاياللارنىڭ قېشىدىن خىرامان ئۆتەت-
تى. رادىئونىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ مېكىياندەك ئىختىيارسىز يۈ-
گۈرۈپ كېلىشكەن ئاياللار، قانداقلارچە ئۇلارغا قاراپ سالغان-
لىقىنىمۇ سەزمەي قېلىشتى.

بۇ يەرگە ساقچى، ھەربىي، ژاندارمىلارمۇ كەلدى.
قارىغاندا سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشىنچى كۈنى تەب-
رىكلىگىنى بولسا كېرەك، سېمىز، باي سۈپەت بىر ئەر باب
نۇتۇق سۆزلىدى.

بۇ يەردە مېۋە سۈيى، تاتلىق - پاتلىق ھەم شار ساتىدىغانلا-
رمۇ بار ئىدى، ئېشەكنىڭ بېشىغا يالىڭاچ ئادەمنىڭ ھەيكىلە-
نى قوندۇرۇپ سېتىۋاتقانلارمۇ بار ئىدى، يۈرۈۋاتقان ئاشق-
مەشۇقلارمۇ، يېڭى توي قىلغان قىز - يىگىتلەرمۇ بار ئىدى،
يانچۇقچىلارمۇ، بۇلاڭچىلارمۇ، مۇشتلاشچىلارمۇ بار ئىدى.
ئىشقىلىپ، ھەممىلا ئادەم بار، بىرلا يېرى، بۈگۈن ھەم-
مىسىلا خۇشال، ھەممىسىلا بىر - بىرى بىلەن تەپ - ئىناق.
ۋاھالەنكى، بۇ شادلىقنىڭ ئۆمرى بىر كۈنلا!

دۆلەت بايرىقىغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ بولغاندىن كېيىن تارنا
گەنكاتېرنىڭ ياردىمى بىلەن مەكتىپىدە كۆڭۈل ئېچىش ئويۇش-
تۇردى. بۇنىڭغا بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرىمۇ تەكلىپ قىلىن-
دى. بالىلار ناخشا، ئۇسسۇل، كىچىك دراما، قونچاق ئويۇنى
دېگەندەك ئۆزى تەييارلىغان نومۇرلىرىنى ئورۇنداپ قىزغىن
ئالاقىلارغا سازاۋەر بولدى.

پىيادىلەر يولىدا ياتىدىغان ئادەملەر ئۆز بالىلىرىغا تۇنجى قېتىم يېڭى بىر نەزەر بىلەن قارىدى. بۇ نەزەردە كەلگۈسىگە بولغان ئۈمىد ۋە تەلپۈنۈش بار ئىدى.

گۈگۈم چۈشكىلى تۇرغاندا تارنا بىلەن كاسىما چىراغ سەيلىسى قىلغىلى بازارغا چىقىشتى. بۈگۈن بۇ ئىككىسى ئوخشاش رەڭلىك سارى كىيىپ، ئوخشاش گۈل تاقىۋېلىشقا. ئىدى. ئۇلار قوللىرىنى تۇتۇشۇپ بازارغا ماڭغان چاغدا، كاسىمانىڭ ئانىسى ئېرىگە قىزىنى ئىما قىلىپ:

— پاھ، تونۇغۇسىز چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ، — دېدى. ئېرى غەزەپ بىلەن بېشىنى بۇراپ چەتكە قارىۋالدى. ئۇ كاسىما بىلەن تارنانىڭ بىللە يۈرۈشىنى خالىمايتتى. كاسىمانى بۇزۇپ، ئۆزىنى مۇشۇ يامان كۈنگە قويغان تارنا، دەپ ئويلايتتى. ئۇنىڭچە، كوچا قىزلىرى ھەرگىز بىنادىكىلەرنىڭ قىزلىرىنى دورىماسلىقى، ئۆزىنى بىلىپ، قۇيرۇقىنى قىسىپ يۈرۈشى لازىم ئىدى.

كاسىما كامىنى رەت قىلغاچقا، كامىن كاسىمانىڭ دادىسىنىڭ ھاراق ساتىدىغان تىجارىتىنى توختىتىپ قويغانىدى. بۇنىڭغا كاسىمانىڭ دادىسىنىڭ ناھايىتى قورساق كۆپۈكى بار ئىدى. شۇڭا، ھازىر خاپىلىق بىلەن ئۆچلۈك بىرلىشىپ كەتتى. ئۇ ئاغزىدا چايناۋاتقان تاماكا پۇرىقى ئارىلاش سىپارىنى بىر بۇلۇڭغا چىرتىتىدە تۈكۈرۈۋېتىپ قايناپ كەتتى:

— دادىسىنىڭ ئاش يەۋاتقان تاۋىقىنى چاقىدىغان بالىنى كۆرگەنمىدىڭ سەن! كۆرمىگەن بولساڭ كۆرۈپ قوي! ئۇ نەس كېپەندار مېنىڭ قىزىم شۇ!

— ھەي، نېمانداق نومۇس قىلمايدىغان نېمە سەن، بايرام.

نىڭمۇ يۈز - خاتىرىسىنى قىلماي، ئەجەب تىللايسىنا ئۇنى؟
كۆزۈمگە تولا سەت كۆرۈنمەي، يوقال! بولمىسا، ھېلى ئاغا-
زىڭنى يىرتىۋېتىمەن.

كاسىمانىڭ دادىسى بېشىنى سېلىپ ماڭغىلى تۇرۇۋىدى،
خوتۇنى ئۇنى ۋارقىراپ توختىتىۋېلىپ:

— سايغا شۇ ھاراق سېتىشتىن بۆلەك ئوقەت يولى
يوقمۇ؟ — دېدى، — سەنمۇ ئادەم بولغاندىكىن، ئەگرى يولدا
ماڭماي، تۈز يول بىلەن پۇل تېپىپ باقساڭ بولمامدۇ؟!
كاسىمانىڭ ئانىسى بىرەر تاشنى ئېلىپ ئېرىنىڭ بېشىغا
ئاتماقچى بولۇۋىدى، لېكىن يولدىن تاش تاپالمىدى. شۇڭا،
يۈزىگە چاڭگال سېلىش ئۈچۈن يۈگۈردى. ئېرى قورققىنىدىن
ياتىڭنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنچە بەدەر قاچتى.

33

نارمان تېغىنىڭ پەلەمپەي شەكىللىك تۇمشۇقى دېڭىزغە-
چە سوزۇلغانىدى. تارنا بىلەن كاسىما تاغنىڭ ئۈستىدە قۇياش-
نىڭ پېتىشىنى تاماشا قىلىۋاتاتتى. قىپقىزىل بولۇپ كەتكەن
يۇمۇلاق قۇياش دېڭىزغا ئاستا - ئاستا چۆككىلى تۇرۇۋىدى،
تارنا نېمە ئويلىدى، تۇيۇقسىز ۋارقىراپ كەتتى:

— ۋاي، بولۇڭلار، قۇياشنى قۇتۇلدۇرۇڭلار! قۇياش چۆ-

كۈپ كېتىۋاتىدۇ!

لېكىن، ھەش - پەش دېگۈچە دېڭىز قانغا بويالغاندەك
قىزىرىپ كەتتى. غەرب ئاسمىنىدىكى بۇلۇتلار سىياھ تۆكۈل-
گەندەك قارىغا بويالدى. دېڭىز سەتھىسىدە كەچلىك شامالنىڭ

مىسكىن ئىسقىرتىشى باشلاندى. تارنا قۇياشنى ئۇنتۇدى، قەل-
بىنى ئۇشتۇمتۇت مىسكىنلىك چۇلغۇالدى. ئۇ چەكسىز دې-
ڭىزغا قارىدى، ئۇنىڭغا قۇياش ئولتۇرغان جايدا ئۆزىنىڭ يۈر-
تى، ماكانى زاھىر بولغاندەك تۇيۇلدى. ئەنە، ئالتۇن شەپقە
چۈمكەلگەن تاغ، يۇرتىنىڭ تېغى! ئەنە، ئۆيى، گۆھەردەك نۇر
چېچىپ، ئۇنىڭ يولىغا تەلمۈرۈپ تۇرغان ئۆيى! ئەنە، ئاپىسى
ئىشىك تۈۋىدە چىراغنى تۇتۇپ ئۇنىڭ يولىغا قاراپ تۇرىدۇ.
ئىنىسى يىراق يەردىن قوللىرىنى كېرىپ، ئانا سۈتى پۇراپ
تۇرغان تىللىرى بىلەن ۋارقىرايدۇ: «قايتىپ كەل، تار-
نا!... قايتىپ كەل، ئاچا! بىزنى تاشلاپ نەلەرگە كەتتىڭ
سەن؟»

تارنا جۇغغىدە بولۇپ خىيالدىن ئېسىگە كەلدى ۋە يۈرد-
كىنى تۇتتى. ئۇھ... بۇ ئاقمايدىغان ئىشلارنى ئەجەب ئويلا-
پ كەتتى ئۇ! توۋا، چەكسىز ئاسمانغا قارىسلا، نېمىشقا
كۆز ئالدىغا ئاسمىنى كەڭرى يېزىسى كېلىۋالدىغاندۇ؟ نې-
مىشقا ئۇنىڭ ئۆيى كۆز ئالدىغا كۈن نۇرىغا چۆمگەن ھالدا
كېلىدىغاندۇ؟ نېمىشقا دولقۇنلارنى كۆرسىلا، كۆڭلى يىراق-
لارغا قانات قاقىدىغاندۇ؟ نېمىشقا؟...

تارنا بۇرۇلۇپ كاسىماغا قارىدى. كاسىمامۇ دېڭىزغا مەپ-
تۇنلۇق بىلەن قاراپ تۇراتتى، كۆزلىرىدە ياش ئوينايىتى.
— سەنمۇ بىرىنچە كۆردۈڭمۇ؟ — تارنا قولى بىلەن دې-
ڭىزنى كۆرسىتىپ دېدى، — ئاۋۇ يەردىن!
كاسىما كۆزىدىكى ياشنى ئېرتىۋېتىپ، زورىغا كۈلۈمسە-
رەپ دېدى:

— ھەئە. يەتتە رەڭلىك يولنى كۆردۈم.

— ئۇ يولدا كىچىك بىر ئۆي بارمىكەن؟

— ھەئە.

— ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئېرىڭ جارىنا ساقلاپ تۇرۇپتىمۇ؟
— ۋىيەي! — كاسىما شەلپەردەك قىزىرىپ، تارىنانى قۇ-
چاقلاپ، بېشىنى ئۆيىنىڭ گەجگىسىگە قويۇۋالدى، — توۋا،
قانداق بىلىۋالدىڭ؟

— توۋا، مەنمۇ ئايال كىشى ئەمەسمۇ؟ — دېدى
تارىنا، — ئايال كىشى دېگەننىڭ ئارزۇ - ئارمىنى ئوخشاش
بولىدۇ. مەنمۇ بىر كۈنى شۇنداق خىيال قىلغان، لېكىن ئۇ
چاغدا... — تارىنانىڭ ئاۋازى سەل بوغۇلۇپ چىقتى، — ئۇ
چاغدا راجۇ بىلەن ئىككىمىز بىللە ئىدۇق.

توي قىلغۇچىلارنىڭ تاماشا قىلىشى ئۈچۈن دېڭىز بويىغا
ياسالغان ئۇزۇن تۇغان، يىراقتىن سوزۇلۇپ ياتقان شەلپەردەك
كۆزگە تاشلىناتتى. ئۇ يەردە چىرايلىق، پۇزۇر كىيىنىۋالغان
نەچچە يۈز جۈپ يېڭى توي قىلغان قىز - يىگىتلەر ئەتراپقا
قاراپ - قاراپ تويمايتتى. تۇغان يېنىدىكى تاش يولدا ھەر خىل
گۈل، بايراقچىلەر بىلەن بېزەلگەن يالتىراق پىكاپلار ئاستا كې-
تىۋاتاتتى.

تارىنا بىلەن كاسىما تاش يولىدىن ئۆتۈپ چېركاۋ دەرۋازىسى
كوچىسىغا ماڭدى. ئۇ يەردە نۇرغۇن چوڭ مېھمانخانىلار،
ماگىزىنلار بار ئىدى. دۇكانلارنىڭ ئادەم بويىدىن ئېگىز دېر-
زىلىرىگە چىرايلىق كىيىملەر كىيىدۈرۈلگەن پلاستىك مو-
دىللار قويۇلغانىدى. سىپارى ساتىدىغانلار كۈمۈش تەخسىلەر-
گە زەر رەڭ، كۈمۈش رەڭ ياپراقچىلارغا ئورالغان سىپارىلارنى
تىزىۋاتاتتى. يەسىمەن گۈلى ساتىدىغان قىزلار كۆزلىرىگە قې-
نىق سۈرمە تارتىۋالغان بولۇپ، قاپقارا قاش - كىرىپكىلىرى

بىلەن خېرىدارلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇراتتى، سۇيۇقراق
ئەرلەر كېلىپ قالسا، ئۇلارغا بىر دەستە ئەمەس، بىرنەچچە
دەستە گۈلنى زورلاپ بىراقلا سېتىۋالاتتى.

تارنا بىلەن كاسىما مېڭىپ، قانداقلارچە مۆھتار تۈرلۈك
ماللار شىركىتىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمەي قې-
لىشتى. مۆھتارنىڭ بۇ يەتتە قەۋەتلىك ماگىزىنىنىڭ تۈۋىدە
بىرمۇنچە ئادەم ئاسمانغا قاراپ تۇراتتى. بۇ بىنانىڭ ئەڭ ئۈس-
تىدە بىر گۈمبەز بولۇپ، ئەتراپى بامبۇك ۋە ئېلېكتر سىملى-
رى بىلەن قورشالغان، ئۈستىدە سان - ساناقسىز لامپۇچكىلار
بار ئىدى.

كىشىلەرنىڭ «قاراڭلار، قاراڭلار!» دەپ ۋارقىراشقىنىد-
نى ئاڭلاپ، تارنا بىلەن كاسىمامۇ بېشىنى كۆتۈردى.
بىر ئادەم ئېگىز بىنانىڭ يۇقىرىسىدىكى گۈمبەزگە ھەدەپ
يامىشىۋاتاتتى. خەقلەر يىراقتىن قارىغاندا خۇددى ياغاچ ئويۇن-
چۇققا ئوخشايدىغان ئۇ ئادەمنى كۆرسىتىشىپ غۇلغۇلا قىلد-
شىپ كەتتى:

— ئۇ كىمدۇ؟

— نېمە قىلىۋاتىدۇ ئۇ؟

— ئۆلگىلىۋاتىدۇ، — تارنانىڭ يېنىدىن تونۇش بىر ئاۋاز
ئاڭلاندى. تارنا بۇرۇلۇپ قاراپ مۆھتار بەگنى كۆردى. ئۇ
ھەدەپ سېسىق گەپ قىلىۋەردى، — بۇ يالاڭتۇشلەر پۇل ئۇ-
چۇن نېمە ئىشلارنى قىلمايدۇ؟ ئاشۇ گۈمبەزدىكى توك يولىغا
بىر قاغا كىرىپ قېلىپ چىراغلارنى يانماس قىلىپ قويۇپتۇ.
چىراغلار توك يولىنى ئوڭشىغاندا ئاندىن ياندى. ئاۋۇ ئادەم
ئاشۇنى ئوڭشايمەن، دەپ، جېنىنى تىكىپ چىقىپ كېتىۋاتىدۇ.

دۇ.

— توکچىما ئۇ ئادەم؟ — تارنا مۆھتاردىن سورىدى.
— ۋاي، ياق، تارنا، — مۆھتار تارنانى كۆرۈپ ناھايىتى
ھاياجانلىنىپ سۆزلىدى، — بىر سەھراللىق. ھازىرلا تېخى
ماگىزىندا ئىدى، مەن ئۇنىڭغا سىمنى قانداق ئۇلايدىغانلىقىنى
دەپ بېرىۋاتتىم. . . لېكىن، ئۇ بەك ئالدىراپ كەتتى، گېپىم.
نى چالا - پۇچۇق ئاڭلاپلا، يېزىمغا قايتىدىغان ھەم ئىككى
ئۆكۈز سېتىۋالدىغان پۇل بەرسىڭىزلا بولدى، دەپ ئۈستىگە
چىقىپ كەتتى.

— ئىككى ئۆكۈز؟ — تارنانىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ
كەتتى، گېپىنىڭ ئاخىرىنىمۇ دېيەلمىدى، يۇقىرىغىمۇ قارىيال.
مىدى، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى. تۇيۇقسىز، كاسىما
ئۇنىڭ قولىنى تارتىپ پىچىرىلدى:
— راجۇ ئىكەن، راجۇ!

— ۋاي، ئۇ چۈشۈپ كەتتى. . . چۈشۈپ كەتتى! —
ئادەملەر چۇرقىرىشىپ كەتتى.

ئۈستىگە يامىشىۋاتقان ئادەم گۈمبەز ئەتراپىدىكى بامبۇك
تارشىدىن پۇتى تېيىلىپ كېتىپ، سىيرىلغىنىچە ئاخىرقى بىر
تارشىغا ئېسىلىۋالغانىدى. پۇتى مۇئەللەقتە ساڭگىلاپ تۇرات.
تى. شۇنىڭدىن نەچچە يۈز ئىنگىلىز چىسى پەستە پىيادىلەر
يولى بار ئىدى.

— ئاناڭنى، ماڭا ئۇلۇپ بېرىدىغان بولدى، — دەپ يەنە
سېسىق گەپ قىلغىلى تۇردى مۆھتار، — پۇل ئۈچۈن جېنىدىن
كېچىدىغان نېمىكەن. بىزنىڭ توکچى قورقۇپ چىقمىغان يەر.
گە، بۇ ئەخمەق چىقمەن، دەپ تۇرۇۋالدى ئەمەسمۇ. تېخى،

ئۆلسەممۇ، تىرىك قالساممۇ، ئىككى ئۆكۈزنىڭ پۇلىنى بېرىد-
سىز، دەيدۇ. ئەسلى ئۆزىمۇ ئۆكۈزدەك دۆت نېمىكەن.
ھا. . ھا! — مۆھتاز قاققلاپ كۈلدى.

راجۇ ئېگىز بوشلۇقتا تارىشىغا ئېسىلغىنىچە سەل پۇلاڭ-
لاپ تۇرۇپ، خۇددى دارۋازدەك چاققانلىق بىلەن بىرلا موللاق
ئېتىپ ئۈستىدىكى تارىشىغا دەسسەپ ئۆرە بولۇۋالدى. بۇ
چاغدىمۇ ئۇنىڭ گۈمبەز بىلەن بولغان ئارىلىقى خېلى بار ئى-
دى.

— راجۇ، بولدى، چىقما! — تارنا پەستە تۇرۇپ شۇنداق
ۋارقىرىدىكى، ئەتراپتىكىلەر ئۇنىڭغا ھەيران بولۇپ قاراپ
قېلىشتى. مۆھتارمۇ ھەيران بولدى:

— سىز ئۇنى تونۇمسىز، تارنا؟ مەن سىزنى بومبايدا
ھېچقانداق ئەر كىشىنى تونۇمايدۇ ھەم تونۇشنى خالىمايدۇ،
دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

— راجۇ. . . راجۇ. . . — تارنا شەھەردە ئەمەس، جاڭگال-
دا تۇرۇۋاتقان دەك توۋلاۋەردى، لېكىن راجۇ بەك ئېگىزدە بول-
غاچقا، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدى.

تارنا مۆھتاردىن سورىدى:

— گۈمبەزگە قانداق چىققىلى بولىدۇ؟

— ساراڭ بولماڭ! — دېدى مۆھتار تارنانىڭ قولىغا
ئېسىلىپ، — يەتتىنچى قەۋەتكىغۇ لىفت بىلەن چىققىلى بول-
دۇ، لېكىن گۈمبەزگە كىرىش ئۈچۈن چوقۇم بامبۇك تارىشا
يېيىتىلغان يەردە ماڭماي بولمايدۇ. بامبۇك تارىشلار چىرىپ
كەتكەن، ئۇنىڭ ئۈستىدە مېڭىش ئۆلۈش بىلەن باراۋەر. توك-
نى ھۆددىگە ئالغان لەنتىمۇ ئەسلى ئالدامچىكەن. . . تۈنۈگۈن

بىرى شۇ يەرگە چىقىمەن، دەپ چۈشۈپ كەتتى. ھېلىقى لەنتى ئالدامچىمۇ قاچتى!

— مۇشۇنداق ئەھۋالدا، سىز ئۇنى ئاشۇ يەرگە چىقار-
دىڭىزمۇ؟ — تارنا غەزەپ بىلەن ھومىيىپ سورىدى.

— قانداق قىلىمەن ئەمەسە؟ بۈگۈن سەككىزىنچى ئاينىڭ
ئون بەشىنچى كۈنى. مېنىڭ ماڭىزىنىم قاپقاراڭغۇ تۇرۇشى
كېرەككە؟ بۈگۈن مېنىڭ بۇ تۈرلۈك ماللار شىركىتىمنى قان-
چىلىك ئادەم كۆرگىلى كېلىدۇ، بىلەمسىز؟!

— بۇ گەپچە، ئۇنى ئۆلسۇن دەپسىز-دە!؟ گۈمبەزدە
بولمىغىنى بىلەن ئۆيىڭىزدىغۇ چىراغ بار بولغىيتى؟ شۇ يەت-
مەمتى سىزگە؟

— ئۇنى مەجبۇرلىمىدىم! — دېدى مۆھتار ئۆزىنى ئاق-
لاپ، — ئۇمۇ مەندىن بىرنېمە ئۈندۈرۈۋالماقچى. بۇ دۇنيادا
ھەممە ئادەمنىڭ باھاسى بولىدۇ. ئۇمۇ ئۆزىگە چۈشلۈك باھانى
قويدى، مەن قوشۇلدۇم. بۈگۈن بىنايمىنىڭ چىراغلىرىنى كۆ-
رىمىز، دەپ كەلگەن ئادەملەرنى نا ئۈمىد قايتۇرسام بولماس،
ھەرقانچە بولسىمۇ؟

34

تارنا مۆھتاردىن شارىتىدە قولىنى تارتىپ تۈرلۈك ماللار
شىركىتىنىڭ بىناسى تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى.

— ۋاي، تارنا، تارنا، نەگە؟ — دەپ ۋارقىرىغىنىچە مۆھ-
تار بىلەن كاسىما ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى.

لېكىن، تارنا ئۇلار كېلىپ بولغۇچە لىفىتنى ئېتىپ، كۆ-

نۇپكىنى بېسىپ يەتتىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلدى ۋە يەتتىنچى قەۋەتكە چىقىپلا پەلەمپەي تەرەپكە يۈگۈردى، «راجۇ! راجۇ! دەپ توۋلىغىنىچە، قىيا ئوچۇق بالكون ئىشىكىگە كېلىپ توختاپ قالدى. بالكوننىڭ بىر تەرىپىدە ئىچىگە نۇرغۇن توك كۈنۈپكىلىرى ئورنىتىلغان ياغاچ ئىشكاپ ئىشىكلىرى ئوچۇق ھالدا تۇراتتى. بالكوننىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى تامنىڭ سىرتىدا بىر تال ئارغامچا ئېسىقلىق تۇراتتى. تارنا بېشىنى بالكوندىن سىرتقا چىقىرىپ قاراپ راجۇنىڭ مۇشۇ ئارغامچا بىلەن گۈم. بەز تەرەپكە ئۆتكەنلىكىنى پەرەز قىلدى. راجۇ ئەمدى گۈم. بەزنىڭ يېرىمىغىچە ياماشقان بولۇپ، توك يولىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەن قاغا ھېلىمۇ گۈمبەزنىڭ ئۈستىدىكى ئېلېكتىر سىملىرىنىڭ ئىچىدە ياتاتتى. تارنا كۆزىنى يۇقىرىدىن ئېلىپ پەسكە قارىۋىدى، بېشى پىرىرىدە قايدى. ئۇ بالكوننىڭ شادىسىنى مەھكەم تۇتۇپ كۆزىنى يۇمىدى ۋە چوڭ - چوڭ نەپەس ئالدى، ئۆزىنى سەل تىنچلاندۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە بالكوندىن بېشىنى چىقىرىپ يۇقىرىغا قاراپ:

— راجۇ! راجۇ! راجۇ! چىقما! — دەپ ۋارقىرىدى.

يۇقىرىغا يامىشىۋاتقان راجۇ تۇيۇقسىز توختاپ قولى بىلەن گەۋدىسىنى شۇنداق تىرىۋىدى، دەسسەپ تۇرغان بامبۇك تاردىشىسىدىن يەنە بىرى سۇنۇپ كېتىپ، تېيىلغىنىچە، كاپىدە يەنە بىر بامبۇكقا ئېسىلىۋالدى. سۇنغان تارىشا تېيىلىپ - تېيىلىپ، نەچچە يۈز ئىنگىلىز چىسى تۆۋەندىكى يەرگە چۈشۈپ كەتتى. پەستىكى ئادەملەر تەرەپ - تەرەپكە قاچتى. ئۇلار يۇقىرىدىن خۇددى ھەرىكەتچان ئويۇنچۇقلاردەك كۆرۈنەتتى. راجۇ پەسكە قاراپ بالكوندا تۇرغان تارنانى كۆردى.

— گېپىمنى ئاڭلا، راجۇ! ئۈستىگە چىقما. . . ئۆزۈڭنى

خاراب قىلما! مېنىمۇ خاراب قىلما!

راجۇ كۈلدى ۋە تارناغا قاراپ:

— ئەمىسە دېگىن، مېنى كەچۈرەمسەن؟ — دېدى.

— ماقۇل، ماقۇل، كەچۈرەي! — دېدى تارنا يىغلاپ.

— ئەمدى سەندىن خاپا بولمايمەن، دېگىن!

— ئەمدى سەندىن خاپا بولمايمەن.

— سېنى سۆيىمەن، دېگىن.

— سېنى... سېنى... ماڭەۋاي... ئۇيالىماي قانداق ئۇ

گەپنى قىلىمەن؟

— ئەمىسە دېمىسەڭ، مەن چىقىۋېرىمەن، — راجۇ قولنى

يۇقىرىدىكى بامبۇكقا ئۇزاتتى.

— ۋاي... ياق... — تارنا جىددىيلىشىپ كەتتى، —

ماقۇل، ماقۇل، مەن دەي، سېنى... سېنى... سېنى سۆيە-

مەن! — شۇنداق دەپ بولۇپ، ئۇ يەنە دەرھال، — ئەجەب

قىلىنكەنسەن! — دېدى - دە، قوللىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋال-

دى.

— ئەمدى مەن چوقۇم ئۈستىگە چىقىشىم كېرەك، چۈنكى

سەن مېنى سۆيىدىغان بولدۇڭ، — دېدى راجۇ تۇيۇقسىز ئاجا-

يىپ خۇشاللىق بىلەن قەتئىي ئاھاڭدا.

— ياق، چىقما، ھەرگىز چىقما! ماڭا ئۆكۈز كېرەك

ئەمەس، سېنىڭ جېنىڭ كېرەك، راجۇ. مەن ئۈچۈن سەن

تىرىك تۇرۇپ بەرمىسەڭ بولمايدۇ! سەنسىز ماڭا بۇ دۇنيا

ھارام! نېمىشقا گېيىمنى ئاڭلىمايسەن؟

— بۇ ئىشقا تەۋەككۈل قىلىپ ساپتىمەن، ئاخىرىغا چى-

قارمىسام بولمايدۇ. قارىغاندا ئىككى ئۆكۈزگە ئىگە بوپتە-

مەن.

— مەن ئۈچۈن بولسىمۇ، ئېھتىيات قىل! خۇدا ھەققى،
جېنىڭغا ھېزى بول، تېخى تۈنۈگۈنلا بىرى ئۇ يەردىن...

تۇيۇقسىز، بامبۇك تارىشىنىڭ يەنە بىرى سۇنۇپ يەرگە
چۈشۈپ كېتىۋىدى، تارنا ۋارقىراپ سالدى.
بۇ ۋارقىراش بېسىلىپ بولغۇچە، راجۇ بىرلا ئىرغىپ
گۈمبەزنىڭ ئۈستىگە چىقىپ بولغانىدى. تارنانىڭ يۈرىكى
گۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى، تېخى باياملا راجۇ ئېسىلىپ قال-
غان، تارنا كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ئۇنىڭ ئۈستىگە چى-
قىپ بولغىنىنى قارىمامدىغان!
پەستىكى ئادەملەرنىڭ ئالقىش سادالىرى خۇددى دېڭىز
شاۋقۇنىدەك ئاڭلاندى.

راجۇ سەل توختاپ ئۆزىنى بېسىۋالغاندىن كېيىن ھېلىقى
ئۈلۈك قاغىنى توك سىملىرىنىڭ ئۈستىدىن ياغاچ بىلەن ئېلىپ
تاشلىۋەتتى، ئاندىن توكچىنىڭ دەپ بەرگىنى بويىچە ئىككى
تال سىمنىڭ ئۈچىنى بىر - بىرىگە ئۇلىۋېتىپ، پەسكە ئاستا
چۈشۈشكە باشلىدى. بىرىنچى بامبۇكنى دەسسەپ، ئىككىنچى
چى بامبۇكقا ئۆتتى. ئۈچىنچى بامبۇك يوق ئىدى. ئۇ پۈتۈن
ئېسىنى يىغىپ تۇرۇپ تۆتىنچى بامبۇكقا سەكرىدى. بۇ ئا-
خىرقىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىرلىقى ۋە سەكرىشىدىن بۇ بام-
بۇك لىڭشىپ، ھېلىلا سۇنۇپ كېتىدىغاندەك غىرىسلاپ كەت-
تى.

تۇيۇقسىز، راجۇ بامبۇكنى قويۇۋېتىپ بىرلا سەكرەپ
تامدىكى تۆمۈر ئىلگەككە ئېسىلىۋالدى. شۇ تاپتا، ئۇ تارنانىڭ
ئالدىدىكى سالاسۇننىڭ ئالدىدا سائەت ماياتنىكىدەك پۇلاڭشىپ
تۇراتتى.

تارنا كاپلا قىلىپ ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى كۈچەپ تارتىپ بالكوننىڭ ئىچىگە ئەكىرىۋالدى. راجۇ ئار-غامچىنى ئاستا قويۇۋەتتى.

تارنا ئۇنى ئۇزۇنغىچە قۇچاقلاپ تۇردى، كۆزلەر يۇمۇق، چىرايلار تاتارغان، چاچلار قالايمىقان... شۇ تاپتا بىر - بىر - گە قوشۇلۇپ كەتكەن ئىككى يۈرەك مۇھەببەت دېڭىزىدا ئې-گىز - پەس بولماقتا ئىدى. بۇ ھاياتلىق يۈكسەكلىكىدىكى مۇھەببەت گۈمبىزىدە لەرزىگە كەلگەن ئىككى تەننىڭ، ئىككى جاننىڭ، ئىككى روھنىڭ ئۇچراشقان يېرى ئىدى. بۇ يەردە سۈيگۈنىڭ ئۈزۈك رىشتىسى ئاخىر ئۇلاندى.

تۆۋەندە قالغان مىڭلىغان ئادەم خۇشال قىقاس - چۇقان سېلىۋاتاتتى. راجۇ كۆزىنى ئېچىپ:

— ئاۋۇ توك چاتقۇچنى بېسىۋېتەيلى، — دېدى.

— قايسىنى؟

— ئەڭ ئۈستىدىكىنى، ماۋۇنى... — راجۇ بىر قولىدا تارنانى قۇچاقلاپ تۇرۇپ، يەنە بىر قولىدا ئەڭ ئۈستىدىكىنى باستى - دە، خۇشاللىق بىلەن، — مانا-قارا، ياندى! — دەپ تۈۋلىدى.

راجۇ بىلەن تارنا ئىككىسى بالكوندىن سىرتقا قارىدى. گۈمبەزدىكى ھەممە چىراغ يانغان، يەنە بىنانىڭ تېمىدىكى چىراغلارمۇ يېنىپ كەتكەنىدى. تاملار، دېرىزىلەر، ئەگمە ئىشىكلەر، بالكونلار، گۈمبەز، مۇنار، ئىشقىلىپ ھېچ يەر قاراڭغۇ ئەمەس، مۇھتارنىڭ تۈرلۈك ماللار ماگىزىنىدىن دېڭىز ساھىلى مېھمانخانىسىغىچە بولغان ھەممىلا يەر ئېلىپكىتىر چىرد.

غىنىڭ يورۇقىدا كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەنىدى.

تارنانىڭ كۆزلىرىدە ئالتۇندەك نۇرلار يالىتىرىدى، چىرايدى-
دىمۇ ئاجايىپ بىر جۇشقۇنلۇق ئوينىيتتى. ئۇ كۈلۈمسىرىگە-
نىچە راجۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ دېدى:

— يۈر، پەسكە چۈشەيلى!

ئۇ ئىككىسى لىفت بىلەن پەسكە چۈشكەندە نەچچە يۈزدى-
گەن ئادەم راجۇنى ئورنىۋالدى ۋە ئۇنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈر-
دى، ئۇنىڭ شەرىپىگە غەلبە ناخشىسىنى ۋە شۇئارلارنى توۋ-
لاشتى.

ئۇ بۈگۈنكى كېچىنىڭ قەھرىمانى، چۈنكى ئۇ يورۇقلۇق
ئېلىپ كەلگەن، ھاياتىنىڭ خەتەرگە ئۇچرىشىدىن قورقماي
ئېگىز گۈمبەزگە چىقىپ كىشىلەر ئۈچۈن يورۇقلۇق ئېلىپ
كەلگەن. بۈگۈن كىشىلەر يورۇقلۇققا موھتاج. ئۇلارنىڭ
كۈنلىرىنى تولىمۇ قاراڭغۇلۇق بېسىپ كەتكەن، شۇڭا ئۇلار
بۈگۈن چوقۇم يورۇقلۇققا ئېرىشمىسە بولمايتتى.

35

بەستىلىك بىر يىگىت راجۇنى دولىسىغا مىندۈرۈۋالغانىدى.
دى. ئۇ ئۇياقتىن - بۇياققا ئويناقشىپ تازا بىر مېڭىۋېتىپ
راجۇنى يەرگە تاشلىۋەتتى. راجۇ ئۇنىڭغا قاراپ چۆچۈپ كەت-
تى. ئوتتۇرا بويىلۇق، بەردەم بۇ يىگىت مۇھەددەپ ئىدى.
— مۇھەددەپ! — راجۇ ھاياجانلىنىپ ۋارقىرىغىنىچە ئۇ-
نىڭ بويىنىغا ئېسىلدى ۋە تارناغا، — قارا، تارنا، بىزنىڭ

مۇھەددەپ! — دېدى.

تارنامۇ خۇشال كېلىپ مۇھەددەپتىن سورىدى:

— ھېلىقى بەختىيارچۇ؟ ئۇ قېنى؟

— ئەنە يېنىڭىزدا تۇرمامدۇ؟!

بەختىيارنى كۆرۈپ راجۇ بىلەن تارنا ئۇنى ئورنىۋالدى.

— بومبايغا كېلىپ قايسلەرغۇ؟ — سورىدى تارنا.

— بىز بۇ يەرگە، — دېدى بەختىيار، — خوجاينىڭ

مېلىنى ئىندورغا توشۇش ئۈچۈن كەلگەن. مۇھەددەپ ئەتە

سەككىزىنچى ئاينىڭ ئون بەشىنچى كۈنى ئىكەن، بومباينىڭ

تاماشىسىنى كۆرۈۋېتىپ كېتەيلى، دېگەندى، شۇڭا قالغان.

— سىلەر ھازىر قەيەرگە بارىسىلەر؟ — سورىدى راجۇ.

— بۇ يەردىن ئىندورغا، ئىندوردىن دېھلىغا، دېھلىدىن

ئامەردېرغا. . . ئاندىن ئامەردېردىن پاتانكوتقا بارىمىز، —

دېدى بەختىيار.

— پاتانكوتتىن بىرەر يەرگە بارغۇڭلار يوقمۇ؟ — سورىدى

مۇھەددەپ خۇشال ھالدا راجۇ بىلەن تارناغا تىكىلىپ.

— بارىمىزمۇ؟ — راجۇ بىلەن تارنا بىر - بىرىگە قارىشىپ

تەڭلا سورىدى، كۆزلىرىدە شادلىق ئۇچقۇنى چاقنايتتى.

— ماشىناڭلار قەيەردە؟ — تارنانىڭ ئاۋازى تىتىردى.

— ئەنە، بىنانىڭ قېشىدا تۇرمامدۇ!

راجۇ تارنانىڭ قولىنى تۇتۇپ:

— ئېيتقىنا، خانىشىم، كېتەمدۇق؟ . . . ئاتا - ئاناڭغا،

ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭغا قارشىلىق كۆرسەتكۈدەك جۈرئىتىڭ

بولسا، كېتەيلى. مېنىڭمۇ ئىككى ئۆكۈزۈم بار بولدى

مانا، — دېدى - دە، ئۇنىڭغا مۆھتار بەگ بەرگەن پۇلنى كۆر.

سىتىپ قويدى. تارنا ئويلانمايلا ئۇنىڭغا كەسكىن قاراپ ئۇ.
نىڭ قولىنى چىڭ سىقىمىدى - دە، دېدى:
— يۈر، كەتتۇق!

ئۇ ئىككى قەدەم مېڭىپلا توختاپ كاسىماغا قارىدى - دە،
قولىنى راجۇنىڭ قولىدىن بوشىتىپ، يۈگۈرۈپ بارغىنىچە كا-
سىمانىڭ بويىغا ئېسىلىپ، ئۆكسۈپ تۇرۇپ:
— مەكتىپىمگە قىيالىمايۋاتىمەن، — دېدى.
كاسىما كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، مەڭزىنى تارنانىڭ
مەڭزىگە يېقىپ:

— مەكتىپىڭگە مەن بار، — دېدى، — گەنكاتېر تاغام
بىلەن ئىككىمىز باشقۇرىمىز... سەن كېتىۋەر، بېرىپ يېزاڭ
ئۈچۈن خىزمەت قىل، بۇ كوچىمىز ئۈچۈن مەن خىزمەت
قىلاي. ماڭ، تارنا... ۋاقىتنى ئۆتكۈزمە... لېكىن، چوقۇم
خەت ياز، جۇمۇ!

تارنا كاسىما بىلەن خوشلىشىپ ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا
مۆھتار ئالدىنى توسۇۋالدى:

— كەتمەڭ، تارنا... مەن... مەن بۇ ماڭىزنىمىنى سىز-
نىڭ نامىڭىز بىلەن ئاتايمەن.

— ھە، يەنىچۇ؟ — تارنا ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ
تۇرۇپ سورىدى.

— سىزگە توقۇمىچىلىق فابرىكامنى بېرىمەن.

— يەنىچۇ؟ — تارنا قولىنى قارسىلىتىپ سورىدى.

— يەنە نېمە كېرەك؟... دەڭە، ئۆزىڭىز دەڭ... سىز-

گە نېمە كېرەك؟... ئۆزىڭىزنىڭ باھايىڭىزنى دەڭە، مەن
بېرەي مانا!

تارنا مۆھتارنىڭ دۆتلۈكىدىن كۈلگۈسى كېلىپ مۇنداق دېدى:

— مۆھتار بېگىم، سىز نېمانچە دۆت. توۋا، بۈگۈنكى ئىشتىنىمۇ تەجرىبە - ساۋاق ئالمىدىڭىزمۇ؟
— راجۇ ھەقىقەتەن باتۇركەن، لېكىن ئۇمۇ ئۆزىنىڭ باھا-سىغا چۈشلۈك پۇل ئالدىغۇ.

— ئىنسان باتۇرلۇقىنى پۇل ئۈچۈن قىلمايدۇ، بىزنىڭ يۇرتنىڭ قائىدىسى شۇنداق... راجۇنىڭ ئېرىشكەن پۇلى ئۆ-زىنى سېتىپ تاپقان پۇل ئەمەس، بەلكى سىزنى ئۇتۇپ تاپقان پۇل... ئۇ ئۇتتى، سىز ئۇتتۇردىڭىز... سىزنىڭ ھەممە نېمىڭىز بار... بىنايىڭىز، زاۋۇتىڭىز، بانكىڭىز، ماگىزىن-ىڭىز... لېكىن، بۇلارنىڭ ھەممىسىگە يورۇقلۇق بولمىسا بولمايدۇ. سىزنى يورۇقلۇققا ئاشۇ چىۋەر، ئەمگەكچان قوللار ئېرىشتۈردى.

تارنا راجۇ بىلەن بىللە ماشىنىغا چىقتى. مۆھتار پەستە ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا ۋارقىردى:

— ئۇنداق قىلماڭ... ئۇنداق قىلماڭ!... قېنى، باھايد-ىڭىزنى ئېيتىڭ! مەن ئەزەلدىن ئادەم سودىسى قىلىۋاتىمەن، مەن ئۇنىڭ ئېيىنى بىلىمەن، ئۇنداق قىلماي باھايدىڭىزنى ئېي-تىڭ!

مۇھەددەپ ماشىنىسىنى ئوت ئالدۇردى. تارنا كۈلۈپ ۋار-قىردى:

— بېگىم، مېنىڭ باھايم ئىككى ئۆكۈز ۋە بىر جۈپ ئەمگەكچان قول!

ماشىنا بىنانىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ يەنە بىر كوچىغا چىقتى.

مۆھتار ئاستا كېتىۋاتقان ماشىنىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ:
— تارنا!... تارنا!... — دەپ ۋارقىرايتتى. تۇيۇق.
سىز، ئۇ بىرەيلەنگە سوقۇلۇپ يىقىلىپ چۈشتى. كاسىما
ئۇنى يۈلەپ كىيىملىرىنى قېقىشقا باشلىدى. شۇ ئارىدا ماشىنا
دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزدىن يوقالدى.

ماشىنىغا دۆۋە مال بېسىلغان. راجۇ بىلەن تارنا بىر -
بىرىگە يۈلىنىپ، مېھىر بىلەن قارىشىپ ئولتۇراتتى. سۈپسۈ -
زۈك ئاسماندا بىرە - بىرە مامۇق بۇلۇتلار ئۈزۈشۈپ يۈرەتتى.
ياپېشىل يوپۇرماقلار ئۇلارنىڭ بېشىغا تېگىپ - تېگىپ قوياتتى.
ئۇلار بومبايغا كەلگەندە يوپۇرماق چىقمىغان دەرەخلەردە،
مانا ئەمدى مېۋىلەر ساڭگىلاپ تۇراتتى.

مانا، ئۇلار ئۆز يۇرتىغا كېتىۋاتىدۇ، كەلگەن يولى بىلەن
كېتىۋاتىدۇ. بۇ سايلار، تۈزلەڭلىكلەر، جىلغىلار، ئوتلاق
رەڭدار لېنتىدەك سوزۇلۇپ ياتقان يول، پەرىزاتنىڭ كۆڭلىدەك
تۈز يول، پالۋاننىڭ قەدىدەك رۇس يول! ئۇلار مۇشۇنداق
مۇقەددەس يولدا كېتىۋاتىدۇ.

راجۇ نېيىنى چالدى.

مۇھەددەپنىڭ قېشىدا ئولتۇرغان بەختىيار ياڭىراق ئاۋازى
بىلەن ناخشىنى باشلىدى:

غۇنچىلىرىڭ پورەكلەپ

ئېچىلدى، قىزچاق.

ساڭا ئوبدان جور - ھەمراھ

تېپىلدى، قىزچاق.

ئايغا يۇلتۇز جور بولار
مەڭگۈگە، قىزچاق.
ئاشق - مەشۇق ئايرىلماس
ئەبەدكە، قىزچاق!

[General Information]

书名=流浪恋人 维吾尔文

SS号=40296206